romane de ieri şi de azi

I. VALERIAN

CARA-SU

Romane de ieri şi de azi

Ilustrația copertei : *P. Grant*

I. VALERIAN

CARA-SU

1969

EDITURA PENTRU LITERATURĂ

Ediția de față reproduce prima ediție apărută la Cultura națională *în anul 1936, revăzută de autor.*

PARTEA ÎNTÎI

Preludiu

1 Trenul cutreiera prin noapte bătrînul pămînt al Dobrogei ca o reptilă dinozauriană apărută din somnul mileniilor spre a răscoli locurile pe unde a împărăţit odinioară. De la Dunăre, calea ferată traversează în voie podişul, pînă se opreşte firesc în portul maritim cu nume sonor de fată : Constanţa !

Ta-ca-ta-ca-tac
Ta-ca-ta-ca-tac...

Descîntecul roţilor de tren (unii l-au pus şi pe note) depăna amorţeala peste cugetele pasagerilor urcaţi din Bucureşti-gara de Est în plină noapte. A doua zi oamenii aveau treburi în port — se întinseseră comod, cu gînd să ajungă la destinaţie cît mai întremaţi. Numai inginerul Tudor Mantu nu prea izbutea să se adapteze la mediu ; încercase încă din şesul Bărăganului să aţipească sub invitaţia violetă a becului din compartiment — ţinuse ochii strînşi în răstimpul dintre halte, căută prin tertipuri de voinţă să cadă în transă, ca fachirii. Peste putinţă ! Bezna de afară îi aţiţa nervii. Cîteodată se simţea purtat de o navă aeriană, cîrma nu-i mai răspundea la comandă, manevrele de aterizare îi apăreau problematice.

„Exagerări nocturne, prăpăstii, căuta el să se liniștească. Ia să analizăm situația la rece. Ce urmează să se întîmple ?“ În curînd, la una din gările de pe această linie avea să descindă, și de mîine, vrînd, nevrînd, își va înfige rădăcinile în alt pămînt, va lucra printre inși necunoscuți, într-un loc — după cum aflase — tare anost.

Însemna o schimbare de cuib. Și ce-i cu asta ? Oare cîți oameni nu-și părăsesc locuințele, ținuturile natale, străbat oceanele, continentele în goană după mai bine !? Ce fel de bărbat era dacă se lăsa turtit de la prima contradicție ivită în cale ?

Scoase alene agenda din buzunar și cercetă numele stațiilor (le copiase la plecare de pe afișul „Cefereului“) : Ovidiu, Dunărea, Cerna-Vodă, Saligny, Mircea-Vodă... Medgidia — numiri felurite, evocări istorice împrăștiau un iz de mucegai ca într-un pod cu documente uitate. După ultima localitate închise carnețelul, căscînd cu discreție ; celelalte gări nu-l mai interesau.

Goana se continua prin noapte, cursa trecea cu nepăsare peste kilometri, peste timp. În nerăbdarea lui Tudor, locomotiva personalului îi apărea ca o mîrțoagă de-abia urnindu-și picioarele — ar fi dorit o viteză de rachetă, să înfulice spațiul, doar s-ar termina odată cu sîcîielile neprevăzutului.

— Pardon ! mîrîi el către persoana din dreapta.

Simțise pe umăr ceva greu, un cap de femeie doborît de somn, și nu era dispus să ție loc de pernă. Altădată rolul l-ar fi amuzat, ar fi rămas la nesfîrșit bunul samaritean — acum nu-l mai trăgea inima, doamna era în vîrstă, și chiar de la instalare, mutra aceea smolită, împachetată în osînză îi inspirase antipatie. Se revăzu trecînd trenul în revistă, aruncînd asupra vagoanelor privirea nostalgică a tinerilor drumeți în căutarea vecinătăților plăcute. (De, nu-i rău să ai cu cine schimba la nevoie o vorbă, să-ți pară

mai scurtă călătoria !) Iată că zări la fereastră o nostimă duduie, intră în compartiment și dădu să se așeze lîngă ea, așa ca din întîmplare :

— Vă rog, locul e ocupat ?

— Cred că nu.

Fata îi răspunsese cu jumătate de voce, nici nu întorsese capul, continua să observe viața de pe peron, părea că o interesează acea buluceală din preajma plecării, cu geamantane zvîrlite în fugă, cu îmbrățișări și strigăte de rămas bun. Ceilalți călători îl primiseră cu răceală, le știrbea din confort (pe linia București — Constanța idealul unui muritor este să găsească o canapea cît mai liberă pentru a-și întinde picioarele și a sforăi în voie). După ieșirea din gară, Tudor se gîndi să înceapă o convorbire cu tînăra vecină, dar tocmai cînd îi veni o întrebare potrivită, cealaltă se încruntă, bolborosi ceva în grai străin și deodată a schimbat locul cu fata — probabil femeia matură se credea refractară efluviilor masculine. Gestul l-a contrariat, i-a stîrnit ciuda pentru bătrînii care nu se astîmpără pe acasă, încurcă rostul celor tineri.

Tovarășa din față ținea ochii închiși. Din cînd în cînd, genele lungi fluturau. Chipul cu ovalul feței delicat împrăștia gingășie, tinerețe, și Tudor, fără să vrea, îl contempla, cînd simți din nou apăsarea pe umăr.

— Vă rog, doamnă, se auzi protestînd.

De astă dată, capul vecinei se așezase greu ca o ghiulea. Ce trebuia să facă ? Să retragă umărul brusc ? I-ar fi căzut bustul pe brațe. Se uita indecis, cu gîtul întors spre oaspetele nepoftit, cînd un șopot se auzi lîngă el, destul de aproape, destul de neașteptat :

— Scuzați, domnule, tanti e tare obosită, este a doua noapte ce-o pierdem pe drum.

— Nu face nimic, îngăimă celălalt. (Ar fi adăogat : „îmi face plăcere", dar probabil i se observase enervarea.)

Vra să zică, hoţoaica nu dormea, îl spionase printre gene şi intervenise la momentul oportun.

Fata încercă să iasă din impas, rostind cîteva cuvinte (oricît de poliglot se credea inginerul, nu ghici limba), dar bătrîna continua să-şi facă somnul pe umărul care de astă dată se oferea cu ospitalitate.

— Ce să fac ? Vă rog să scuzaţi, doarme greu.

— Lăsaţi, nu-i nici o nenorocire.

— Vă deranjează, ar fi mai bine să trec eu în locul dv.

— Dacă doreşti mata, cu plăcere.

Fata prinse în mîini capul adormitei cu mişcări uşoare, în timp ce bărbatul se strecură, atîngîndu-i în treacăt sînul mic, apoi se strînse cu un gest de sfială pe locul liber.

— Mulţumesc, domnule.

Bătrîna, prin somn, întoarse deodată capul de partea cealaltă, rezemîndu-se de speteaza canapelii aşa cum s-ar fi cuvenit de la început. Visase urît sau poate umărul mic al fetei era incomod. Tinerii se priviră cîteva clipe surprinşi, apoi pufniră în rîs, cu fereală, ca doi şcolari în timpul lecţiei ; în fine, gheaţa se sparse — tot sînt bune la ceva şi unele incidente de călătorie !

— Vezi matale, gestul nu ţi-a slujit la nimic, şopti cu familiaritate voită Tudor, era mai bine să fi rămas pe loc.

O privi îndelung, poate mai mult decît cerea buna-cuviinţă, pînă ce pleoapele ei se aplecară. O undă de curiozitate îl încălzi, de părea că nimic mai interesant nu era pe lume în clipa aceea. Tînăra se silea să-şi menţină figura serioasă, privind cu stinghereală cînd spre vîrful pantofilor, cînd pe fereastră. Ceilalţi călători îşi făceau somnul, înşiraţi ca într-un panoptic : un domn grăsun şi chel încremenise cu gura deschisă, altul, cu trup de anahoret, se îndoise cu capul în piept, ca un manechin de ceară muiat de căldură ; un bătrîn cu barba de apostol

clefăia la un ospăț în vis. Măștile umane se estompau sub lumina potolită, colorată, fără a arăta vreo reacție la discuția celor doi, în timp ce trepidația trenului le hîtîna capetele.

Privind tabloul, tînăra tresări, de-abia acum dîndu-și seama că se afla singură cu un străin care o înfășura în plasa de vis a ochilor, și avu o senzație de scufundare în apă. Cine era omul din preajmă, al cărui glas pînă mai acum cîteva minute nici nu-l auzise? Hainele de culoare deschisă aveau o croială elegantă, cravata, în ton, cu nod impecabil, dovedea gust, dar cine poate ști ce se ascunde sub o ținută îngrijită?

Răsărise luna, spoind cu cositor gardina unui nor, apărut și el neverosimil, ca într-un decor de teatru. Se prefăcu atrasă de feerie, dar simțea cum o urmăresc ochii din preajmă. Îl mai văzuse oare vreodată? De unde îi cunoștea bărbia proeminentă, aspectul sportiv? Poate din revistele ilustrate — toți tinerii de azi au parcă același chip. De ce s-o fi uitînd așa? Mai bine nu intra în vorbă, și gata.

Pe măsură ce pătrundeau în inima stepei dobrogene, aerul devenea mai cald, înăbușitor. Prin fereastră, luna (după cum atestă poeții), îi iscodea, le făcea vrăji.

— Ce spuneți de luna asta, duduie? întrebă în șoaptă Tudor, dar, neprimind răspuns, reluă, ștergîndu-și fruntea cu batista: E tare cald...

— Așa-i în Dobrogea, primăvara vine mai aprigă, și fata schiță un zîmbet vag.

— De, o să-mi vie cam greu prin ținutul ăsta... urmă celălalt patetic. Nu cumva cunoașteți Medgidia?

— Sînt chiar de acolo.

— Da? Ce fel de sat e?

— Nu e sat, e oraș.

— Oraș ? Atunci există electricitate, tramvaie ?

— Așa ceva, nu.

— Dar tătari ?

— Sînt și tătari, și netătari, și orice poftiți.

Răspunsurile veneau în silă, dar inginerul ținea cu orice preț să treacă drept o persoană spirituală.

— Am auzit că au haremuri, iar femeile poartă văl pe față.

— Cine v-a spus ?

— Cineva care a locuit acolo.

— Dacă a locuit, poate că știe...

Ea puse punct și întoarse capul spre fereastra — bunele păreri zburaseră ca niște fluturi de noapte. Acum se lămurise : era un filfizon oarecare, vreun șmecher de oraș ce căuta s-o plictisească. Tudor intuise răceala, nu ghicea pricina și, ca de obicei în fața lucrurilor neexplicabile, îl cuprinse un fel de melancolie. Nu era genul lui de-a acosta necunoscutele, lăsa acest sport pentru domnișorii din capitală, dar de la urcarea în vagon se răsturnase ceva în el, părea că o paiață se dădea tumba, arunca cu mingi, cu contradicții.

— Observ că v-ați indispus, domnișoară, interveni, vă rog să credeți că vorbele mele n-au intenții malițioase, știți, așa se discută în tren.

— Știu, ca să treacă vremea mai repede.

— Da, duduie, așa se întîmplă în voiaj, și glasul tînărului vibră ușor. Ia gîndește-te, călătorim numai cîteva ore, și totuși ne plictisim, dar să plutești zile întregi, de exemplu, pe un transatlantic ? Urîtul, pericolul comun te apropie, cîteodată se înfiripă prietenii. Bineînțeles, surîse Tudor, asta nu te împiedică, în caz de naufragiu, s-o iei înainte, să te salvezi mai întîi pe tine.

— Va să zică, nu prea au rost cunoștințele ocazionale ?... conchise fata.

— Ba poate că au. Fiecare purtăm o fărîmă de romantism, alergăm după necunoscut ; în călătorie ți se pare că te apropii de el. Lîngă o tovarășă de drum te simți într-un fel mai bine, dar cînd se ajunge la destinație, partenera își ia bagajul, îți spune grăbită : „adio, domnule" și iluzia dispare. Doamnele la drum își păstrează anonimatul, ca și la bal mascat — de ! s-ar putea uneori să le reîntîlnești la brațul unui soț urîcios, și atunci evită să răspundă la salutul tău. Așa e viața.

— Cum văd, ați călătorit mult.

— Nu prea mult, și gîndi : „Nu-i proastă, trebuie să-mi măsor cuvintele, că iar se bosumflă".

Pe liziera neagră a cîmpului galopul locomotivei trăgea în fugă pătratele de lumină ale ferestrelor, focuri rătăcitoare ale nopții. La intervale, în preajma stațiilor, fluieratul mașinii înfiora stepa ca un chiot de telegar sălbatic. În compartiment se crease o atmosferă îmbietoare ; avea cu cine schimba o vorbă. Din gări se urcau necunoscuți, deschideau fără sfială ușile pe coridor, se holbau la fericiții de pe canapele, apoi se retrăgeau cu mutre dezamăgite. În legănarea vagonului, subiectele se iveau lesne între cei doi tineri, le depănau, uitîndu-se din cînd în cînd la bătrîna care dormea cu obrazul lipit de spetează înaltă, plușată.

— N-ai impresia, domnișoară, că trăim un episod de poveste ? murmură Tudor. Uite, pe ăștia de aici o zînă bună i-a adormit buștean, așa ca noi să ne putem cunoaște.

— Cine poate ști, noaptea este cutreierată de forțe tainice, trăim stări curioase.

— Ce-ai zice să ție călătoria la nesfîrșit? Să străbatem așa spații printre planete, fără a ne mai gîndi la grijile de mîine ?...

— Şi totuşi, vom ajunge odată, fiecare la ţinta lui, altfel nu se poate.

— Da, întări celălalt, fiecare tren are o destinaţie. Mai curînd sau mai tîrziu, ne debarcă undeva.

Mătuşa se mişcă deodată prin somn, clefăind din buze cu un geamăt slab. Tudor făcu un semn cu degetul, ea rămase nemişcată, acceptînd, fără să-şi dea seama, un început de înţelegere, de intimitate. Bătrîna nu se trezi, şi el reluă discuţia:

— Zău, duduie, nu cred că mata ai putea fi din Medgidia...

— De ce nu?

— Am impresia că localitatea aceea este un loc de ispăşire. Înţeleg să fii obligat aşa ca mine, dar să te izolezi de bunăvoie...

— Ba de loc! M-am născut acolo şi nu văd nimic extraordinar.

— Bine, dar am auzit că sînt locuri ciudate, pustietăţi, şi-apoi tătarii ăia...

— Ei, să nu te aştepţi chiar la o menajerie, zîmbi acru călătoarea. Şi tătarii seamănă într-un fel a oameni. Îmi permit să vorbesc pentru că e neamul meu.

— Glumiţi, bîigui celălalt. (Iar în gînd: „Calc mereu în strachini".)

— Nu glumesc de loc, sînt fată de tătar.

— Dar nu se cunoaşte.

— De ce? Pentru că nu am văl pe faţă? Nu stau zăvorîtă în harem? Oare nu-i caraghios să mai circule astfel de păreri printre dumneavoastră, oameni moderni?

Revolta o făcea şi mai ispititoare, ridicase tonul, uitînd unde se află, căuta să-i plătească polita acestui domn care de la început o luase razna. Multe ar mai fi spus

dacă bătrîna n-ar fi deschis niște ochi surprinși, bulbucați. Țuguindu-și buzele, mormăi ceva către nepoată-sa, și inginerul, socotind că limba tătară nu prea era muzicală, își aminti că nu mai fumase de mult și ieși pe culoar.

„Uf!" făcu, scoțîndu-și portțigaretul și chibriturile. Aprinse o țigară și aruncă fumul de tutun în tavan. De acum idila se poate considera ratată. „Auzi, fată de tătar! Dacă aș fi știut, căutam alt subiect de vorbă. De vină este numai scrîntitul acela de la București, mi-a împuiat mintea cu bazaconii."

Își recapitulă scena de la plecare. Frate-său, Alexe, ziarist, împreună cu un prieten avocat au ținut să-l petreacă la gară: „Care va să zică, îți iei reședința la Medgidia? se hlizi amicul, am locuit și eu acolo; îți recomand să te păzești de două lucruri: de țînțari și de tătari. Pentru cei dintîi sînt de-ajuns niște pastile de chinină; pentru ceilalți, nu strică să porți în buzunar un mic pistol cu douăsprezece focuri."

„Îți arde de glumă?" l-a apostrofat Tudor.

„Ba e serios. În primele zile poate te vor atrage noutățile, vei găsi friptură de berbec la frigare și «roșu-vîrtos» la bodegă. Seara te va încălzi baletul turcoaicelor în tînguieli de manea și clopoței de tamburină. Te sfătuiesc să nu te aventurezi în cartier după tătarce, că mușcă, iar bărbații lor ochesc cu barda de la distanță mai ceva ca la circ."

Tudor își slăbi nodul de la cravată, aerul de stepă devenea tot mai cald. Aprinse altă țigară și cu coada ochiului căută să vadă ce se petrece în compartiment. Tînăra arăta plictisită, răspundea arar bătrînei, ce avea gust de vorbă, își făcuse somnul. Era într-adevăr frumoasă nepoată-sa, un model. Dacă ar fi fost pictor, i-ar fi schițat portretul din cîteva linii: chenarul întunecat al părului,

nasul fin, căutînd ușor în sus, ca la pariziene, dovedea un temperament zburdalnic, buzele minunat arcuite, iar ochii, în contrast cu părul, erau verzui, poate albaștri, nu se precizau în semiobscuritate. Auzi, fată de tătar! Dar n-avea nimic mongolic — pesemne că femeile frumoase au o rasă aparte, ca și Cleopatra, care a dat peste cap istoria lumii.

Pe coridor se auziră voci, îi întrerupseră reflecțiile. Doi călători mătăhăloși ieșiseră să se răcorească la geamurile deschise. Un căscat sonor îi lovi urechile, îi încordă atenția.

— Cum treci Dunărea, exclamă unul, te pălește un somn, că nu te mai miști pînă la Constanța. De cîte ori am afaceri la vreo localitate din parcurs, mi-i „emposibil" să mă trezesc.

— De ce nu rogi șeful de tren? interveni celălalt, aprinzîndu-și o țigară.

— Parcă n-am încercat? Dar degeaba. Îi spuneam la urcare la București: „Uite un bacșiș, te rog să mă scoli la Murfatlar, am acolo interes".

— Ei, și el ce făcea?

— Stai să vezi: uneori se scuza simplu că a uitat, alteori trezea pe altul în locul meu, iar eu, perfect asigurat, deschideam ochii exact la Constanța, asta fiindcă din întîmplare acolo se termină linia, altfel, cine știe...

— Te-ai fi trezit tocmai în Asia Mică!

Hohotiră, împungîndu-se cu degetul în pîntece. Pe Tudor veselia zgomotoasă îl scutură ca un duș rece. Cei doi nu se sinchiseau de liniștea tovarășilor din vagon, erau oameni practici, probabil negustorași, știau să apuce viața de coarne, să profite de orice împrejurare, nu-și pierdeau vremea cu rătăciri prin căi stelare.

— Ai un haz grozav, asta îmi amintește de unul Tîrcă, plotonier la herghelia Armatei de la Cerna-vodă.

Era o halima de cîte ori îl trimetea la centru cu rapoarte; la înapoiere, se urca din București, bine făcut, și în loc să coboare la Cerna-vodă, îl găseau dimineața măturătorii de vagoane sforăind în gara Constanța. Alt tren nu mai exista decît seara, astfel că bietul om își petrecea ziua la cîrciumă, apoi se suia în tren și...

— Ajungea din nou în capitală, e foarte natural.

— Exact. Și drăcovenia dura cîteva zile, pînă ce șefii îi adulmecau urma și-l aduceau cu escorta. Numai astfel se spărgea ghinionul. N-ar fi trebuit să puie noaptea nici un tren de pasageri pe aici. Așa o linie somniferă nici că mai există !...

Cei doi reintrară în compartiment să-și împlinească somnul, în timp ce Tudor urmărea cum un nor, în chip de monstru marin, se ațînea în calea lunei, o înșfăcă, o înghiți, pogorînd întunecime pe pămînt și în sufletul omului de la fereastră. Dintr-un capăt al coridorului apăru felinărașul aprins la pieptul șefului de tren. Cu mișcări zorite, funcționarul deschidea ușile la rînd, trîmbițînd: „Biletele pentru Medgidia, vă rog; cine merge Babadag, Tulcea schimbă trenul".

Tudor simți un gol ca la o bruscă aterizare. Glasul omului suna aspru, cuprindea ceva din sentințele implacabile. Așadar, ajunsese și el la destinație ! Ce le pasă șefilor că experiențele începute de el la ateliere vor rămîne baltă ? Au lipit pe mutarea lui eticheta : „interes de serviciu", și conștiința biurocratică se simte împăcată. De-acum va începe surghiunul. Va avea el destulă răbdare să suporte nedreptatea ?

Bătrîna și nepoata, cu pachete în mîini, ieșiră pe culoar, gata de coborîre. Cu fața răvășită, inginerul se repezi să-și ia valiza din plasă, apoi se precipită pe urma lor, simțind cum roțile de tren își încetineau din ce în ce bă-

taia. Tînăra întoarse capul, și o clipă îl privi atent, cercetător, apoi îi spuse cu un zîmbet echivoc :

— Iată, domnule, am ajuns la Medgidia ! Noapte bună.

— La revedere, duduie, poate vă mai întîlnesc.

— Tot ce-i posibil.

— Dar nu vă știu numele ? !

— Nu importă. Noapte bună.

Medgidia, zece minute

2 Prundișul din fața gării era alunecos, scrîșnea sub tălpi. Lui Tudor Mantu i se păru că pămîntul de aici îl primea, bombănind : „Ce mai cauți și tu ? Un venetic, un pierdevară !“ Pe peron nu descoperi nici un obraz mai luminos, mai odihnitor — treceau pe lîngă el numai oameni cu priviri obosite, cu haine ponosite, cu umerii încărcați de poveri. Înaintă alene cîțiva pași, apoi se întoarse, plimbîndu-și ochii de-a lungul trenului, de unde abia coborîse, cu o senzație de părăsire. Călătorii din vagoane aveau să ajungă în port, oraș mare, civilizat, pe cînd el va trebui să zacă aici.

Șeful de tren, în așteptarea semnalului de plecare, privea jinduitor spre restaurant, unde clienții deșertau pahare în fugă. Poate îi era sete, ar fi sorbit și el un șpriț, numai unul, dar e strict interzis în timpul serviciului.

— Cît stă trenul, șefule ? întrebă Tudor așa, ca divertisment.

— Medgidia, zece minute !

Răspunsul ieșise din gîtlejul unui papagal. Inginerul de la C.F.R. gîndi : „deformație profesională“, mai ales că trecuse mai bine de un sfert de ceas și locomotiva nici pomeneală să se urnească.

În restaurant, Tudor reîntîlni aceleași rafturi cu sticle colorate, ornamente de hîrtie punctate de muște și vreo doi chelneri zoioși forfotind printre mese — imaginea tipică a restaurantelor din gările provinciale. Conducerea drumurilor-de-fier le impune un decor standard, de pe urma căruia sufletul călătorului rămîne sterp, uscat. Ochiul omului ar dori poate să se odihnească măcar pe-o floare în glastră, pe un tablou cu priveliștile țării luminînd pereții.

Își privi ceasul de la mînă, mai era destul pînă la ziuă, timpul aluneca ca un pîrîiaș de smoală. Ce-i rămînea de făcut ? Un om cuminte s-ar fi gîndit la odihnă, ar fi alergat să-și caute un culcuș, n-ar fi zgîit ochii după cai verzi pe pereți. Ar fi fost bine să treacă și pe la biroul de mișcare, să ceară unele relații de la impiegatul de serviciu, doar de mîine cam pe aici avea să-și ducă traiul.

„Mîine ? ! Cine știe ce drăcovenii voi găsi, poate voi face calea întoarsă : «Am venit, am văzut, am... plecat !», așa că nu-mi rămîne pentru investigații decît o ciozvîrtă din noapte. Vreau să aflu cine a avut dreptate, avocatul cu flecăreala lui, sau tovarășa din tren ? Nici n-am poftă de somn, mă simt incitat, parcă mi-ar țopăi în piept o ceată de spiriduși."

Tudor se așează la o masă și comandă un pahar de ceai. În jur era destulă gălăgie și aglomerație, ca în orice gară de încrucișare. Țărani din satele dobrogene, moca ni cu sarici lățoase, lucrători cu șepci pleoștite ședeau de-a valma la mese, sorbind din pahare cu ceai.

Doi surtucari, la masa vecină, citeau un ziar, schimbîndu-și din cînd în cînd părerile.

— Iarăși potlogării, exclamă unul, arătînd un titlu cu litere de-o șchioapă.

— Hei, fraticule, răspunse celălalt, după fizionomie grec, știu eu ce le-ar trebui gheșeftarilor, o cravată de frînghie la gît, și gata !

— Hm ! clătină partenerul din cap : „Bună ţară, rea-n-tocmeală, ard-o focu rînduială !“

Cît de limpezi i se relevau lui Tudor unele lucruri în această noapte fără de sfîrşit ! A trebuit că el însuşi să simtă înţepătura pe propria-i piele ca să-şi dea seama că treburile merg cam anapoda în jurul lui.

Sorbi în silă o înghiţitură din paharul cu ceai. Prin uşa deschisă pătrundeau miasme calde de baltă, se amestecau cu mîrosul de sudoare, de haine stătute. Un fluierat înjunghie deodată întunecimea de afară, stîrnind larmă, îmbulzeală în încăpere. Călătorii şi-au înhăţat bagajele şi năvăliră spre uşă. Pe masa de alături zăcea desfăşurată gazeta. Involuntar, Tudor citi : „Marile fraude de la C.F.R.“ Titlul cu litere groase îl urmărea pînă şi aici, în inima Dobrogei. Se revedea în cabinetul directorului general, după înmînarea ordinului de mutare :

— Dragă domnule Mantu, miorlăie bătrînul vulpoi, avînd în vedere meritele d-tale, ai fost propus pentru secţia de la Medgidia. Te ştiu om energic, priceput, cred că vei pune la punct lucrările întîrziate. Ce zici ?

— Ce să zic, domnule director general, în faţa faptului împlinit ? Îmi voi vedea de slujbă, şi a plecat înnourat, de-abia stăpînîndu-şi indignarea.

Ştia că fusese lucrat în urma unor articole scrise de frate-său Alexe despre aceste „fraude de la C.F.R.“

„Măi băiete, inginer să te faci (urcă din trecut glasul lui taică-său), carieră liberă, bănoasă. Destul mi-am cocîrjat eu spinarea ca arhivar, ploconindu-mă la granguri, la politicieni, barem tu să trăieşti mai frumos !“ Şi iată-l acum vagon de marfă împins pe o linie moartă din Dobrogea. Ar fi fost mai demn să-şi înainteze demisia, dar pesemne moştenise ceva din caracterul străbunicilor iobagi. „Fii cuminte, îi spuse frate-său la plecare, nu te juca cu de-

misia, te pomenești că ți-o primește ! Ai răbdare, nu te las eu să mucezești în provincie."

Ceaiul se răcise, nici nu-și mai amintea cînd i-l adusese. Prin ușa deschisă veniră țipete de păsări călătoare — se întorceau la cuiburile dintre trestii gîștele sălbatice în gîgîiri bucuroase. Tudor își bombă pieptul, își trecu degetele prin părul bogat, castaniu. Era chemarea primăverii, care în inima de treizeci de ani găsea un ecou neașteptat. Sări în picioare ca un arc.

— Plata.

Luîndu-și micul geamantan, îi reveni un îndemn din lecturile adolescenței: „Ohe ! Și-acum să mergem în exploatarea Continentului Negru !"

Apare primul tătar!

3 O birjă, un cal și un om propteau zidul din spatele gării. Lumînările de pe laturile trăsurii trimeteau lumini jucăușe pe umerii omului, pe crupa calului. Cînd s-a urcat Tudor, vehiculul a țipat surprins, calul a întors capul, a reflectat o clipă, apoi a pornit-o domol din proprie inițiativă, șchiopătînd ușor de-un picior, în direcția orașului. După cîteva învîrtituri de roți, vizitiul, trezindu-se, a pocnit cu biciul fără a se uita înapoi.

— Este departe orașul ? a întrebat inginerul.

— Nu prea.

Se aștepta să-i răspundă calul, a vorbit doar omul, oferind în bătaia felinarelor o barbă zburlită. Trăsura răspîndea prin beznă scîrțîitul arcurilor. În aerul pîclos plutea un amestec de cafea prăjită, miros de ierburi putrezite, de bălegar ars. În trecere, razele felinarelor poleiau marginea păpurișului, descopereau legănarea trestiilor, luminau oglinda apelor.

— Aveți multe bălți pe aici ?

— Multe, coane, se țin lanț pe valea Cara-Su.

— Așa-i zice ?

— Da, boierule.

Mai mult la pas decît la trap, defilarea echipajului enerva norodul broaștelor, îi petrecea pe drumeți cu ocări de cumetre zădărîte. Oricît își sălta capul Tudor, își trudea ochii prin întuneric, nu reușea să zărească luminile orașului. Oare de cînd pluteau așa printre smîrcuri ? De un an ? De o veșnicie ? Un clopot asemenea celor de la tramvai suna din cînd în cînd de dedesubt, stimulat cu piciorul.

— De ce suni ? Nu văd pe nimeni în cale.

— Îmi trezesc calul ! »

Un răspuns îndoielnic, mai degrabă îi era teamă bătrînului să nu-i revină somnul. Clopotul suna înainte, „bang, bang", acompaniind la intervale regulate concertul broaștelor, tropotul calului pe caldarîm. Și să mai afirmi că nu sînt tramvaie la Medgidia ! Tare ar fi vrut să fie și tovarășa din tren lîngă el ; dar ea desigur ajunsese de mult acasă ; se visa acum în raiul lui Mohamed, numai el orbecăia fără să știe unde-și va rezema capul. De ce n-a întîlnit-o singură ? S-ar fi oferit s-o conducă, și în cotiga asta, umăr la umăr, ar fi găsit destule cuvinte calde pentru a lega o prietenie. „Ce naiv am fost ! Să călătorim împreună o noapte, și să nu-i aflu măcar numele, adresa. Nemaipomenit !" Inginerul ciuli urechile.

— Ce miorlăit se-aude ? îl hîțînă pe omul de pe capră.

— Asta-i orchestră tătară, coane !

Un clarinet țipa subțire, trecea ca un brici pe trupul nopții, o tobă îi ținea isonul, sărea în bătăi scurte, repezi, vestind „tam-tamul". Trilurile de trișcă te îndemnau parcă la țopăieli curioase.

— Așa petrec toată noaptea, adăogă birjarul, se vede că au nuntă ori botez.

— Sînt mulți tătari ?

— Nu prea, atît cît să încapă într-o mahala.

A coborît în centru, la o cafenea ale cărei ferestre luminate privegheau strada largă, pustie, marcată ici-colo de

felinare cu petrol. O femeie oacheșă dormita la casă, pitită după o stivă de borcane cu rahat și șerbet. Doi clienți, singurii mușterii, sorbeau tacticoși ceai din niște castronașe, mișcînd ritmic fuioarele bărbilor.

— O cafea, ceru Tudor cu glas tare.

Femeia își ridică fruntea, îl măsură cu ochii înroșiți de nesomn. Un băiat mărunțel, tuns chilug sări ca o marionetă de undeva, apoi dispăru după paravan, împleticindu-și picioarele într-un șorț verde.

— La ceașcă sau la filigeană ? întrebă cafegița.

— Fie și la filigeană, încuviință clientul, atras de noutatea cuvîntului. (Și în gînd: „Un termen nou:« filigeană»".)

Femeia continua să-l observe : „iată un nou pripășit pe aici". Ar fi vrut să-l descoase, să afle ce rost învîrtea ; poate venise după afaceri, și o mică partidă de cărți, sus, în salonașul „Sfatului negustoresc", unde jocul era în toi, nu i-ar fi displăcut.

În așteptarea cafelei, Tudor căuta să-și adune gîndurile, să le ordoneze într-un fel de program. Așadar, de mîine, admițînd că va lua serviciul în primire, ce urma să facă ? Va sta la hotel ? Va închiria o cameră la cineva ? Cum era mai practic, mai lesne de făcut ? Rămînea apoi masa : va găsi oare un restaurant curățel în oraș sau era mai convenabil să mănînce în gară, unde ar fi beneficiat de reducere ?

Băiatul aduse cafeaua pe o tablă de aramă. Filigeana — în forma unei cești, fără toartă — era colorată pe dinafară în albastru, închipuind cerul cu steluțe și semilune aurii. Aprinse o țigară. Aroma ce se degaja din licoarea fierbinte îi aduse în preajmă imaginea Orientului cu odaliște în șalvari de atlaz, fumînd din narghilele : „Hm ! Fainâ cafea !" După o sorbitură, își continuă însăilarea programului : „Oare timpul dinafara orelor de serviciu cu ce am să-l umplu ? Munca la secția de întreținere nu cred să fie cine știe ce grozăvie — planșeta, rigla și compasul vor

odihni în voie sub înveliș de colb — poate că terasamentul n-o fi atît de șubred încît să umblu toată ziua pe coclauri. La București nici nu observam cum trece vremea ; după terminarea programului aveam destule distracții — aici o să mă prindă urîtul, doar n-o fi Medgidia mai cu moț decît alte orașe provinciale."

Apropiind din nou marginea filigenii de gură, se făcu pace în cuget și în lume, nu deslușea decît zgomotul buzelor, însoțind sorbiturile sonore ale celor doi mușterii, plescăituri de pești în plasă. Pe scaunul de la casă, femeia, după stiva cu dulcețuri, reîncepu picoteala. Deodată ușa se izbi de perete și în chenar se ivi un om cu fes. Mustățile îi erau zburlite, ochii, dinții îi rîdeau : afiș-reclamă pentru pastă de dinți. Înaintă încet :

— Aha, bu-bună seara la toată lumea ! făcu el cu limba cam grea.

Asistența nu clinti, se părea că nimeni nu-l văzuse, nu-l auzise, în afară de Tudor, care-l cerceta cu aviditate : iată, în fine, un tătar ! Personajul mai făcu o mișcare cu încumetarea unui prunc la primii pași — ajunse pînă la biliardul din mijlocul salonului, unde se sprijini zdravăn ca de grilajul unui vapor.

— Am zis bună seara, nu s-aude ? și lăsă pe ultima silabă o notă de sus, uimită, suspendată.

— Bună seara, îi răspunse inginerul.

Necunoscutul atît așteptase. Veni la masa lui, făcîndu-i o temenea :

— Îmi dai voi-voie ?

— Cum nu, ia loc !

Căzu în scaun ca un buștean, și cîteva clipe se ivi o tăcere stînjenitoare. Era îmbrăcat în haine orășenești uzate, de culoare cenușie, avea fața nerasă, părul nins pe la tîmple, iar musățile, tăbăcite de tutun, arătau să fi fost odată

blonde. Din orbite privea tulburi o pereche de ochi albastru-deschis (să fi avut vreo cincizeci de ani).

— Nu prea ești de pe-aici... rosti familiar noul-venit, și-i aruncă o uitătură scrutătoare.

— Nu. Am sosit acum.

— Foa-arte bine.

— D-ta ești din Medgidia ?

— Desigur, și chipu-i luă un aer grav.

Tudor cugetă : „Tătar blond, ochi albaștri, parcă nu se prea potrivește cu pozele din manuale ! ? Dar cîte metamorfoze nu se pot petrece prin veacuri ! Nici călătoarea din tren nu avusese ceva caracteristic, și totuși." Din ce în ce mai curios, Tudor îl întrebă :

— Văd că porți fes...

— Fes ? Se pipăi pe cap : A ! Fes !

„E foarte beat", gîndi inginerul, apoi tare :

— Ce ești ? Turc ? Tătar ? Tocmai țineam să cunosc unul.

— Păi, se înțelege, tă-tar, sadea, mersi de invitație. Îmi dai voie ? Mă recomand Hulea pașa (vru să facă o temenea, dar se răzgîndi). Ei, acum faci cinste c-o cafea ?

— Cu plăcere ! Domnișoară, o cafea pentru domnul.

— Dublă, amară, cu un păhărel de rom, completă celălalt.

Cafegița se adresă lui Tudor răspicat :

— Plătiți dv. ?

— Bineînțeles, întări Tudor.

Femeia izbi cu cotul în coastele băiatului, care moțăia alături ; el fugi după paravan și după cîteva minute puse tablaua sub nasul tătarului.

— Tare, tare ești sim-simpatic, gemu el către Tudor după ce sorbi o înghițitură zdravănă din filigeană.

— Fumezi ?

— Mai e vorbă !

— Poftim, servește-te, și Tudor deschise portțigaretul pe masă.

Aprinseră amîndoi cîte o țigară. Omul fuma cu vădită satisfacție. Avea nasul cam borcănat, cu vinișoare trandafirii, fața brăzdată de crețuri, iar pe reverul hainei purta urma sosurilor din Medgidia : „Uite în ce hal poate ajunge un eretic al Islamului, nu degeaba a legiferat Mohamed prohibiția alcoolului", gîndi Tudor.

— Hei, te uiți la mine ? exclamă oaspetele cu o intuiție neașteptată (pesemne cafeaua îl limpezise). Știu eu ce gîndești : iată-l pe Hulea, a fost odată om și-a ajuns neom. Ce să-i faci dacă n-a avut noroc ? Așa e viața, făcă-se voia lui Allah !

Vorbea pe nas, ca un dascăl de modă veche, iar în fundul ochilor lăcrimoși se citea un amestec de umor și viclenie puerilă. Cu gesturi tacticoase, turnă romul în ceașcă, îl dete pe gît și mai comandă o cafea. De la etaj începură să coboare pe scara de scînduri din colțul încăperii noctambulii „Sfatului negustoresc". Defilară pe lîngă ei orășeni de diferite vîrste, cu fețele trase, cu privirile rătăcite. Tătarul îi zeflemisea îndrăzneț :

— Ha, ha ! Te-ai curățat, Mitică — te-ai pricopsit, Costică !

— Taci, mă, că ești beat !

Scara scîncea din treptele vechi. Pe inginerul Mantu adunarea de la etaj, chiar sub firma inocentă de „Sfat negustoresc", nu-l interesa, nu-l mira. Văzuse în capitală tripouri mai simandicoase, sub tutela cluburilor politice, sub patronajul cucoanelor filantropice din societatea înaltă ; probabil domnea și aici aceeași promiscuitate, alergare după cîștig ușor, după un așa-zis noroc. În orice așezare

omenească unde dictează măria-sa „banul", viciile se ivesc de la sine ca microbii.

Deocamdată, pe Tudor îl preocupa numai tovarășul de masă ; descoperi o voce de bariton cum nu se prea aude în toate zilele. Începuse un cîntec, mai întîi fredonat, apoi tinzînd la sunetul sirenei de fabrică :

Tra — la — la — la,
La Medgidia vreu să viu,
Unde-i cerul azuriu,
Să beau vin de Murfatlar,
Roș ca sîngele tătar...

E drept că la un spectacol de operă nu se aștepta chiar din prima noapte, dar viața îți oferă scene inedite mai ceva ca la teatru.

— Îți place cîntecul ?

— Splendid !

— Știi de cine-i făcut ?

— Nu.

— De subsemnatul personal. Eu l-am compus.

Femeia de la casă se înălță în vîrful picioruşelor, împroșcînd fulgere din ochi :

— Dacă ai gust să țipi, te poftesc afară, aici nu-i cîrciumă.

— Doar n-o fi biserică ! ripostă cîntărețul. Ai vrea tu să fie cîrciumă, dar ce să bem ? Rahat cu apă rece ? Nu sufăr apa, o știi. Și cu un semn din cap se adresă însoțitorului : Hai să plecăm de aici.

— Să plecăm, dacă zici d-ta. Băiatule, plata.

Inginerul își apucă valiza și, sprijinind cu cealaltă mînă pe tătar, se îndreptă spre ieșire, silindu-se să dea retragerii o aparență cît mai demnă. Ajunși în stradă, Hulea-pașa se opri iluminat :

— Nae ! Hai la Nae, cu vin bun !

Bodega d-lui Nae, din întîmplare, era doar la cîțiva pași de cafenea. Un lampion mare cu petrol sistem „Washington", cocoțat sus de tot, pe un catarg, lumina fațada cîrciumei. Intrară fără codire. La cîrîitul clopoțelului de deasupra ușii, patronul, care se afla singur în prăvălie, a fixat către clienți o uitătură cleioasă. Interiorul vast era împărțit în două încăperi printr-un perete de scînduri văruite : „Bodegă și restaurant". Dintr-un cui, Vodă-Cuza, în uniformă de colonel de Călărași, cu rozete la cizme și pantaloni albi, zîmbea cu condescendență lui Ștefan-Vodă, spaima turcilor (voievodul călărea alături de credincioasa cățea Molda). Un butoi uriaș se odihnea lîngă tejgheaua de tablă, unde d-l Nae trecea niște socoteli într-o condică.

— O sticlă rubiniu, comandă omul cu fes.

— Eu plătesc, completă Tudor, înainte ca negustorul să deschidă pliscul.

O garafă de un litru se umplu direct de la cană. La vederea vinului, vigoarea tătarului reînvie ca pasărea legendară din propria-i cenușă, mîinile începură să toarne cu dexteritate în pahare, ochii luceau inspirați ; ciocnind, își aminti de ceva :

— Dar tu, tu de unde ești ?

— Din București.

— Din București ? Bravo, am și eu acolo o rudă, un boxer nepot, tot Hulea îl cheamă, e campion.

— Boxerul Hulea ? E tătar ?

— Aferim, tătar sadea, eu am rude în tot universul. Hei, pe unde n-am colindat ! Am fost la Istanbul, la Atena, la Cairo, am mers pe cămile, m-am cățărat pe piramide.

— Dînsul e și cam poet, interveni cîrciumarul ceva mai amabil.

— Îmi închipui, îngînă Tudor.

— Uitați-vă ici, pe capacul butoiului este o poezie de-a lui. Ia citește-o, Hulea.

Poetul nu așteptă să fie rugat de două ori : cu paharul în mînă, ferindu-l ca pe un potir în altar, se apropie de niște strofe mîzgălite cu creta și declamă :

Din via mea venii cu greu
Să vă urmez chemarea,
Butucul este tatăl meu
Iar mamă este... marea(!)
O ! Vin, butoiul meu iubit,
De chinuri mă dezleagă
Și fă-mă astăzi fericit,
De-a pururi, viața-ntreagă...

— Așa-i că-ți place ? conchise autorul după ce deșertă paharul.

— Mda ! făcu Tudor.

În prăvălie se așternu o pîclă descurajantă. Simțise siluirea *Luceafărului* eminescian și își dădu seama că începea să devină obositor cabotinul.

— Ce să-i faci, îi șopti patronul la ureche, ne compune de astea în schimbul băuturii, vorba ceea : „La tot ce flecărește bețivul, cugetă cel treaz". A fost bine odată, e de familie, dar s-a înhăitat cu una de alea și s-a ticăloșit.

O bănuială încolți în mintea inginerului, dar îi trecuse pofta de investigații. Dorința lui era să găsească un pat unde să se culce.

— Domle Nae, socoteala. Te-aș ruga să-mi spui unde aș putea găsi o odaie mai ca lumea.

— Pardon, te-nvit la mine, interveni bețivanul.

— Vă puteți duce fără grijă cu el, îl asigură birtașul, nevastă-sa ține „Hotelul Pașa", e curat acolo.

În dreptul unei uși scria cu litere roșii pe geamul unui felinar aprins : „Hotel Pașa". O scară de lemn urca într-o

atmosferă de rufe ude și miros de bucătărie. Pe măsură ce suiau treptele, glasul lui Hulea pălea, trupul i se închircea, se muia ca un pneumatic ce pierdea aer. Tudor folosi mușchii de *sportsman* ca să-l menție pe verticală să ajungă pînă la geamlîcul hotelului de la etaj. O femeie grasă, în vîrstă, într-un capot înflorat sări de pe o canapea, apropiindu-și obrazul uns cu pomezi.

— Lori dragă, u-uite, am adus pe cineva... scînci tătarul.

O înjurătură scăpă din gîtlejul cu trei guși, făcînd să tremure geamurile :

— Acum îmi vii, musiu ? Unde mi-ai hoinărit toată noaptea ? și ridică o labă mare, durdulie, să-l plesnească, dar omul se feri repede după Tudor.

— Li-niș-teș-te-te, puiule, uite, domnu caută o cameră, zău așa...

— Să taci, bagabontule, că intru în pușcărie ! Nu vezi în ce hal ești ?

Fesul fu smuls într-o clipită și ajunse sub papucii înfuriați ai femeii. „Vai ! gîndi inginerul, a profanat fesul ! Ce se va întîmpla ? Va curge sînge, voi fi martor la o crimă ?“ Dar bătrînul nici nu crîcni, aplecă un grumaz de vită domestică, în așteptarea jugului. Tudor, înainte ca femeia să-l confunde cu vreun amic de băutură, i se adresă răspicat :

— Doamnă, am sosit cu trenul, pot găsi aici o cameră ?

— Cum nu, poftiți înăuntru, avem camere destule. Fața i se schimbă ca prin farmec, ploconindu-se cu gest profesional înaintea clientului. Apoi, către Hulea : Marș la bucătărie, mașcara, lasă, că vorbim noi mai pe urmă...

Omul nu mai așteptă altă invitație, se mistui îndată pe ușa de alături, în timp ce hotelăreasa se întoarse cu fața rînjitoare :

— Vă rog să scuzați această discuție de familie, bețivul ăsta mi-a mîncat viața...

— Știam că tătarii nu beau.

— Ha, ha, ha, ce tătar, dom-le ! Unde l-ați văzut cu fes ? Cine știe ce derbedei l-au turcit la beție ! Nu este el tătar cum nu sînt eu popă. E-o pușlama de București.

Prin luminatorul mare de sus, zorile începură să spălăcească flacăra lămpii, împrăștiind în încăpere un abur de neliniște. Pe dușumea zăcea fesul strivit, sîngerînd ca o inimă de om. Bătrîna avea gust de vorbă, ar fi vrut să-și descarce nădufurile, dar Tudor, cu glas insistent, ceru să-i arate camera, apoi, rostind un scurt : „noapte bună", învîrti cheia pe dinăuntru, dorind să rămîie cît mai degrabă singur.

Se împotrivește pământul

4 — Hăăă... rup !

— Hăăă... rup ! Țineți, mă, încă o dată ! Ptiu, ucigă-l toaca, iar a scăpat ! Și picherul, cu obrazul congestionat, trase o sudalmă neaoșă, în timp ce oamenii se opinteau în zadar să urnească rama de beton; apoi, agitînd mîinile cu deznădejde, își întoarse capul către șef : Degeaba, dom-le inginer, nu merge.

— Mai odihniți-vă, răspunse Tudor.

Era și el destul de contrariat, dar se stăpînea în fața lucrătorilor, pentru a nu le oferi vreun motiv de descurajare.

Pămîntul dobrogean începea să-i joace și lui festa, ca și predecesorului. Îl simțise neprieten încă din prima noapte. Și astăzi — deși trecuse oarecare timp de cînd își luase postul în primire — fiecare zi îi aducea o surpriză, o undă de neplăcere, numai așa, să-l necăjească, să-i înveninеze exilul. La început credea că-i va veni ușor să desprindă zilnic filele din calendar, privind cu stoicism desfășurarea vieții din jurul lui fără a se amesteca în furnicarea localnicilor. Dorea să fie un simplu turist, să nu-și provoace complicații inutile. Pesemne, însă, firea omenească are ceva molipsitor — nu poți trăi într-o societate fără a

participa la zbaterea semenilor și, chiar dacă ocolești evenimentele, dau ele buzna peste tine.

Iată-l prins într-o horă diavolească cu săparea acestor bazine din fața gării. Într-un teren normal, cu mașini moderne, munca s-ar fi terminat în cîteva zile. Dar aici lucrurile mergeau ca pe vremea străbunicilor. A început inginerul dinaintea lui, el însuși se trudea de vreo două săptămîni, și nici măcar una din cele trei fîntîni nu putea fi isprăvită. Ce harababură !

Mai întîi a zîmbit ironic cînd colegul i-a predat inventarul, închinîndu-se la toți sfinții că părăsește smîrcurile astea blestemate : „Mai ușor mi-ar veni să găuresc un tunel sub Marea Neagră decît o fîntînă aici !“ Și omul a scuipat cu necaz. Se pare că avea dreptate : jocul de-a „șoarecele și pisica“ macină nervii.

Mare drăcovenie ! Cînd te credeai aproape gata cu săpatul și muncitorii răsuflau, pregătindu-se să așeze armătura pentru beton, apa mustea din rărunchii pămîntului, ghizdurile erau aruncate ca niște simple scobitori, malurile se surpau, iar palma diavolului nivela peste noapte terenul și a doua zi de abia se mai cunoșteau urmele.

Și doar era un lucru simplu, nicidecum de atribuția unui inginer. Trebuiau să se sape trei fîntîni largi, trei bazine cimentate pentru umplerea castelului de apă ce alimentează locomotivele. Puțul existent nu avea debit destul, și locomotivele de la Cerna-Vodă nu mai găseau apă prin stații ; trenurile întîrziau pe traseu, iar șefii de la centrală, cuibăriți în fotolii și tantieme, se enervau : „De ce nu se mai termină odată cu lucrările acelea de la Medgidia ?“ Telegrame peste telegrame — basmul cu cocoșul roșu — un inginer a zburat din cauza asta, acum e rîndul lui (țapi ispășitori se găsesc oricînd !). În loc să vie la fața locului, să-i trimită mașini pentru sondaj, betoniere, pompe automate, cei mari îl bombardau cu ordine telegrafice.

„Cum de mi-a căzut beleaua asta tocmai mie ? !“ Nici că se putea găsi un mijloc mai potrivit de compromitere, de imbecilizare. Din cauza lacurilor din vecinătate, abia scormoneau cîțiva metri, și zemurile perfide atît așteptau, inundau șantierul ca sîngele într-o rană deschisă :

„Cara-Su ! Cara-Su ! scrîșni printre dinți Tudor, cine o fi plănuit calea ferată pe valea ta blestemată ca să mi-o treacă mie plocon pe cap ? ! Picherul Toma avea dreptate să-și iasă din fire, să înjure de mama focului, era ca o sfredelire într-o mare de nisip — adevărată muncă a lui Sisif!“

Privea cum laptele negru se revărsase peste tot, mînjind mîinile obrajii oamenilor, însemnîndu-i ca pe niște osîndiți ai infernului. „Vor izbuti ei vreodată să fixeze cofrajul pentru turnarea betonului ? Numai atunci s-ar rezolva șarada.“

Citise undeva de întinderile mlăștinoase în care se pierde călărețul cu cal cu tot — simplu ca o lingură scăpată într-un ceaun cu terci de mămăligă. Astfel își manifestă pămîntul cîteodată dragostea față de viețuitoare, le atrage, le strînge la sîn pînă le sufoacă. Oare voia să-l înghită și pe el ? Hei ! Sînt oțel bun, nu mă frîng. Sînt bărbat întreg, voi persevera, voi reuși !“ (Era formula lui de autosugestie din vremea examenelor.)

Iată un paradox : Dobrogea, ținutul îmbrățișat de Dunăre și mare, cu atîtea lacuri presărate oriunde, ducea totuși lipsă de apă potabilă ; oamenii sînt nevoiți să sfredelească stînca munților închirciți de bătrînețe dincolo de patruzeci de metri, iar acei care captează vreun izvor își nemuresc numele în lespedea fîntînelor, dăinuind cu veacurile pe șoselele din stepă ca monumente de umanitate : „Fîntîna baciului Ion“, „Izvorul pescarului Udrea“...

— Uite-așa ne canonim de cîteva luni, oftă picherul Toma, dîndu-și cu un bobîrnac șapca pe ceafă. Pe bietul

don inginer Vasilescu era să-l apuce damblaua. Dumneavoastră ce părere aveți ?

— Să facem niște scoabe mai groase, răspunse Tudor, ca să zică și el ceva.

— Să facem, însă a mai făcut și d-l inginer Vasilescu, dar au crăpat traversele.

Din depărtare briza călduță a cîmpurilor aducea arome de ierburi crude. Primăvara dobrogeană răscolea sîngele, amețea cugetele ca un pahar de vin vechi. Era sărbătoare în aer, în apă, pe dealuri, gîzele, ca și oamenii, se bucurau de ofranda soarelui, se agitau cutreierate de impulsuri noi, înălțau mulțumiri vieții, dragostei.

Din cînd în cînd, stoluri de rațe sălbatice zburau fără fereală, roiuri de musculițe bîzîiau pe deasupra ghiolurilor acoperite cu mătasea verde a broaștelor.

— Treaba asta a noastră-i taman ca mînăstirea lui Manole — oftă un cantonier, în timp ce-și răsucea o țigară groasă — ce lucrăm ziua se dărîmă noaptea, ba chiar și pe lumină.

— Ar trebui să îngropăm vreo nevastă de-a noastră, glumi picherul, aș da-o pe-a mea, dar fuge și pămîntul de gura ei, clipi el cu înțeles. Hei, Ahmet, n-ai tu vreo tătarcă de rezervă prin harem ?

— Avem, bre, dar șade bine la hogeacul meu.

Tătarul rîse cu gingia știrbă, măgulit de atenția domnului picher. Ahmet era edecul gării, se găsea de mulți ani în serviciu, fusese de toate : hamal, lampagiu, acar, și acum se nimerise ca odăiaș pe lîngă biroul inginerului, care îi arăta o vădită simpatie, și bătrînul îi răspundea cu atașament de cîine devotat. Adesea erau văzuți împreună prin cartierul tătăresc, Ahmet simțindu-se mîndru să servească drept călăuză șefului.

Se ivi o clipă de calm, de repaos. Soarele după-amiezii rîdea din plin, poate și el se mira de truda fără noimă

a celor de jos. Muncitorii ședeau rezemați în unelte, vorbeau între ei cu glas potolit ; unii fumau, alții, printre înjurături, își desprindeau cu aschii de lemn lostopanele de lut de pe tălpile bocancilor. Inginerul, aprinzînd și el o țigară, trecu pe la fiecare, le zvîrlea cîte-o glumă. Îi era în fire să se apropie fără ifose de subalterni, dintr-o convingere intimă că orice om merită prețuire cînd lucrează cu tragere de inimă. Îi cunoștea după nume și în diferite împrejurări intervenise pentru vreun spor de salariu, pentru ajutorarea celor cu greutăți familiale. În timp ce se mișca fumînd cu liniște aparentă, cu zîmbet de circumstanță (doar eșecul de azi nu era spre lauda lui), în minte căuta argumente să-i recompenseze pentru greutățile neprevăzute ivite în cale. Se opri apoi în fața picherului Toma, ceea ce îl sili pe celălalt să deschidă gura :

— Ce spuneți, domnule inginer, mai încercăm o dată ?

— Dumneata ce zici ?

— Eu aș zice, dar mă tem c-o să explodați.

— Spune, domnule Toma, fără grijă.

— Păi așa cum facem noi, înseamnă, să iertați, a bate apa în piuă. O să ne-apuce iarna cu treaba neisprăvită. Apoi, cu tonul schimbat, continuă : Cunosc eu la Constanța un talian bătrîn, este el cam bețiv, dar tare priceput la fîntîni prin Dobrogea. Dacă aprobați, m-aș repezi să-l aduc, barem să ne facă una de probă, să-i șterpelim secretul. Nici el n-are scule taman ca și noi, dar se cheamă că e meseria lui, din tată în fiu fîntînar.

Observînd că inginerul își mușca buzele în tăcere, cu ochii în jos, adăogă :

— De, i-am propus și domnului inginer Vasilescu, dar m-a repezit : „Ia mai slăbește-mă cu macaronarul tău ! Ce o să poată ăla mai mult decît noi ăștia cu școală, cu tehnică ?“

— Ala meșter eștem, se amestecă și Ahmet. Făcut și la geamie un fîntîn bun.

— Bine, domnule picher, o să mă gîndesc, răsuflă Tudor, să treci mîine pe la birou să vorbim pe îndelete. Apoi, privindu-și ceasul de la mînă, conchise : Pentru astăzi e de ajuns. Suspendați lucrul.

Cu un gest de salut, inginerul ieși din grup, se îndreptă cu pași agale spre gară, ștergîndu-și din cînd în cînd tălpile înclisate de covorul ierbii. Gîndurile îl asaltau, se roteau ca și cîrdurile de rățuște ce-i rătăciseră pe deasupra capului în căutare de liman. Aici fenomenele se desfășurau altfel decît scria la carte, decît îl lămuriseră profesorii. Ce-i drept, învățase cum se calculează rezistența materialului, cum se construiesc podurile suspendate, dar despre puțurile din Dobrogea nu auzise nimic. Forța de propulsie a mocirlelor nu putea fi prinsă în formule matematice, natura își arăta puterile oarbe, întindea în fața omului obstacole învăluite în abur de legendă.

Și totuși, trăia în veacul al XX-lea — se credea un produs al științei, al progresului, nu admitea superstițiile, duhurile. Evident, posibilitățile creierului uman sînt fără limită : prin ajutorul tehnicii omul abate fluvii, creează mări în găvanul munților, învinge natura. Atunci pentru ce, în ungherul acesta de lîngă gurile Dunării, basmul cu meșterul Manole apare mai verosimil în clipa asta decît faptul că un oarecare inginer de la C.F.R. merge pe iarba din fața gării Medgidia ? ! Dacă și sufletele locuitorilor de aici s-au molipsit de miasmele exalate din bălți, ce fel de viață îi era hărăzită să ducă în zilele ce vor urma ? Oare se va afunda și el sub covorul de lintița-broaștei, va accepta traiul de mormoloc ?

„Cara-Su ! Cara-Su !“ începu să cîrîie greierele-spiriduș din el.

Lui Tudor nu i se mai părea caraghios că picherul Toma își anina speranțele de un meșter bețiv care bătea diplomele inginerești. În acțiunile cele mai precise se ivește cînd nu te aștepți un imponderabil, un fleac ce scapă analistului rece. Oare n-a rămas și pînă astăzi nelămurit darul acelor inși care descoperă cu o simplă vergea zăcămintele adîncurilor ? În definitiv, ce-o să piardă dacă va vorbi cu italianul acela ? Doar nu venise la Medgidia să despice firul de păr în patru !

Pasărea măiastră!

5 Un pui de tătar cu o lădiță în mînă îl întîmpină la marginea peronului.

— Domnu, facem papuci?

Tudor, pe neașteptate, își privi pantofii. Erau într-adevăr plini de noroi; în toiul muncii, pusese și el mîna de-a valma cu lucrătorii, se muiaseră în mocirlă de nu li se mai cunoștea culoarea. În halul ăsta nu putea pleca în oraș.

— Ei, fă-mi papucii, meștere.

Se așeză pe bancă cu o senzație de destindere cum nu mai avusese de mult și se lăsă în grija piciului, care-și începu operația cu zelul țigănușilor din București (ca să-l impresioneze, resfirase pe jos un arsenal de borcănașe și cutiuțe). „Uite, ăsta desigur își cunoștea meseria, avea să ducă la bun sfîrșit lucrarea, nu va rămîne ca mine, cu fîntînele în drum", și inginerul își lăsă în voie privirea asupra forfotei din jur. Medgidienii, lipsiți de tradiționala grădină publică a orașelor de provincie, începuseră plimbarea cotidiană prin gară; se perindau domnișoare fluide, aruncînd ocheade tinerilor funcționari ieșiți de la serviciu (a flirta cu un funcționar era o distincție). Viața vîslea și aici, ca pretutindeni, în ritm continuu, desfășurînd cu simplitate în inimile omenești bucurii sau drame mărunte.

Tudor Mantu era încă un ins necunoscut pentru localnici, eventual prospect de însurătoare.

— Cine să fie, soro, tînărul acela de lîngă lustragiu ? ghionti cu cotul o fată pe prietena de promenadă.

— Inginerul cel nou. Ce zici de el ?

— E bine.tipul, „ce ochi, ce sprîncene", ca un artist de cinema !

Tudor privea mulțimea în speranța că ar putea zări printre plimbăreți și pe călătoarea din tren, probabil însă că musulmanele nu obișnuiesc să colinde ulițele — oricum, într-un tîrg ca ăsta era de mirare că n-a întîlnit-o pînă acum.

— Gata, domnu ! țipă văcsuitorul.

Ciocănea nervos cu peria în lădiță, fesul îi căzuse pe ceafă, iar ochii scînteiau de mîndrie !

— Cîte parale ?

— Cît vrei la dumta.

— Iată prețul de București, ești mulțumit ?

— Mulțumim, efendi. Ama bacșiș ? rosti copilul cu candoare. Face, bre, pantaloni fost tare murdar.

— Poftim și bacșiș.

La intrarea gării se iscă o busculadă : portarul împrîncea pe Fatma, cerșetoarea orașului, nu-i dădea voie pe peron. De obicei, după amiază apărea și ea, cu șoșonii tîrșiiți, trecînd în revistă publicul, trenurile. Era o tătarcă mărunțică, fără vîrstă, cu fața scorțoasă, tuciurie, cam sărită din minți. Cînd i se dădea un ban, începea să mormăie un cîntec barbar, să joace ursește, apoi, prin cîteva temenele, își manifesta recunoștința.

Ce se întîmplase acum ? D-l șef de gară dăduse ordin portarului să n-o mai primească. Mai presus decît orice pe lume e greu să contrazici un șef de gară. Au trebuit multe argumente pînă cînd inginerul izbuti să anuleze opreliștea. Mulțimea adunată salută intervenția cu însuflețire. Fatma

era mascota orașului ; de ce să n-o lase pe peronul gării ? Pentru că așa poftea domnul șef ?

E drept, un șef de gară este un personaj important, uneori chiar o persoană spirituală. Pe ecranul amintirilor de licean scăpără deodată un titlu : *Englezul și șeful de gară !* (Mintea noastră nu poate face un pas fără ajutorul imaginilor, fără morișca asociațiilor de idei.) „Odată un englez se afla într-o gară din Franța și, văzînd niște oțetari, întrebă pe șeful gării : «Ce sînt aceștia ?» Celălalt răspunse : «Sparangheli». «Așa de mari ?» se cruci străinul. «Da, așa cresc pe la noi.» Tocmai atunci trecu pe acolo un măgar, și șeful, vrînd iarăși să rîdă, întrebă pe insular : «Dar la dv. cum se numește animalul de colo ?» «Un șef de gară !» răspunse flegmatic englezul."

Tudor se revede în fața catedrei spunînd anecdota în limba lui Voltaire în timp ce dascălul îi zîmbește cald : „Hai, treci în bancă, șefule de gară, nota zece". Bietul Shousserie ! Prin ce miracol a apărut tocmai la Medgidia acest bătrînel, iubitor de copii, cu mustățile de mușchetar, în vreme ce alți profesori, poate mai savanți, pieriseră în uitare ? ! Se vede că nu poți rămîne în amintirea cuiva dacă nu-i dăruiești ceva din prisosul inimii tale.

Întîmplarea cu Fatma avea să-i confere inginerului zapisul de „om bun", și cum în provincie orice fapt divers capătă proporții, va pătrunde și în ulițele tătarilor prin povestirea lui Ahmet, doar scrie în *Coran :* „Să te înduri de cei slabi, să disprețuiești pe cei haini".

Tudor tocmai ieșise din gară cu gînd s-o pornească spre oraș, cînd o birjă în galop trase la scară. Două femei coborîră în grabă, accelerînd „tic-tacul" în inima inginerului : una dintre ele era chiar cunoștința din tren. Se hotărî să le vorbească fără șovăire și le acostă la casa de bilete.

— Cum văd, iarăși în voiaj ? și, cu o mișcare agilă, își scoase pălăria, întinse mîna către însoțitoare, își spuse numele (nu era mătușa din tren, ci o femeie tînără, plăcută).

— Cu dumnealui am călătorit de la București, se văzu nevoită să explice fata, îmbujorîndu-se la față.

„Sînt hotărît să n-o mai pierd, cugetă Tudor, în timp ce pe buze stăruia zîmbetul amabil, curtenitor. Le voi întovărăși în vagon, doar e sectorul meu de inspecție." Cu o plăcere copilărească, își admiră pe furiș pantofii lustruiți oglindă : „Bine că i-am curățat, de multe ori un fleac, un nasture căzut de la haină, un ciorap găurit, te pune în încurcătură, te face timid".

Din zare se auzi un fluierat, și trenul de Constanța se opri duduind la peron. Deși sezonul de băi abia începuse, vagoanele erau ticsite.

— Vai, Menaru, ce de lume, n-o să găsesc loc... se lamenta însoțitoarea. Ce mă fac ?

Inginerul prinse din fugă numele fetei : „Menaru, Menaru, repetă în gînd, de-acum știu cum o cheamă". Apoi, tare :

— Vă fac eu rost de două locuri. Vă rog să veniți după mine.

— Numai de unul este nevoie, lămuri tovarășa, eu nu plec nicăieri, și îi trimise un zîmbet evaziv.

La ferestrele vagoanelor capetele se întorceau curioase, silabiseau literele de pe firma gării : „Med-gi-di-a". Fețele se retrăgeau deziluzionate : în loc de cadîne în șalvari, vedeau tinere obișnuite, tîrgoveți banale, etalîndu-și *spleen*-ul provincial. Locomotiva tuși nervos, apoi se urni, în direcția mării, întețind agitația, emoția în lanțul de vagoane. De la o fereastră, trimițînd sărutări cu mîna, ruda care plecase le zîmbea voioasă, îi învăluia pe amîndoi într-o privire caldă, protectoare.

După ce trenul se mistui în zare, cei doi se priviră parcă uimindu-se că se găsesc unul lîngă altul amestecați în zarva peronului. În albul zilei nu mai erau călătorii care discutaseră firesc sub lumina voalată a unui compartiment de tren.

— Iată că a fost scris să ne mai vedem ! începu Tudor.

— Mulțumesc pentru serviciu, spuse rece cealaltă, dacă nu erai d-ta...

— Lasă astea, domnișoară Menaru, doar sîntem cunoștințe vechi.

— Văd că mi-ați aflat numele.

— L-am auzit din gura rudei d-tale și mi-am permis să-l reținem. Te rog să nu mi-o iei în nume de rău.

Deși se hotărîse să fie cît mai măsurat, să n-o mai indispuie ca în tren, se pomeni de-o elocvență neobișnuită, ținea cu tot dinadinsul să-i capteze bunăvoința. De cîteva ori ea se uită cu grijă în jur, tot încerca un gest de retragere, dar celălalt nu-i dădea răgaz, turuia înainte din ce în ce mai înfrigurat. Roiul cuvintelor se agăța de făptura ei, căuta s-o reție cu orice preț.

— Știți, după noaptea aceea v-am tot căutat prin oraș, dar n-am avut noroc.

— Ce să-i faci, lumea noastră e retrasă, îngăimă ea.

— Mi-am închipuit, totuși nădăjduiam.

— De ce ?

— Păi, știu eu ? Poate fiindcă sînteți de aici și cunoașteți mai bine localitatea.

Timbrul vocii lui avea ceva rugător, i se insinua în auz fără să bage de seamă și parcă nu-i mai venea să plece. De vină era primăvara, erau prea multe raze de soare, iar pe figurile din jur se citea bucuria de a trăi, de-a însăila pe gherghef încă un vis, o nădejde. Acasă o așteptau ziduri cenușii, monotonia unor persoane în vîrstă, aici în-

demnurile erau vii, dorurile zburau libere către cer, către lumină. Faptul de a schimba cîteva cuvinte civilizate cu un domn oarecare nu putea să fie un lucru nepermis.

La început făcură cîteva tururi, asemenea celorlalți, apoi pașii îi abătură încetinel în afara peronului, de-a lungul liniei ferate. Pe aici decorul se arăta mai pitoresc, iar o alee ducea spre regatul apelor. Din necuprinsul văzduhului se iviră doi pescăruși, se rotiră cîteva clipe cu grație, apoi se înapoiară către mare.

Ea avu o tresărire : Cum de-a ajuns cu un străin în sălbăticia stufului fără a-și da seama ? Trebuia să braveze situația, să nu creadă că este o simplă provincială, timidă, sperioasă.

— Ei, cum ați găsit Medgidia ?

— Este un oraș destul de simpatic, și inginerul începu să-i descrie impresiile primelor zile, sîcîielile de pe șantier. Mai ales întîmplarea cu Hulea stîrni o veselie care încălzi foșnetul stufului, însufleți țîrîitul subțire al greierilor, al lăcustelor.

— Uite, chestia asta cu Hulea trebuia să se întîmple, prea erai avid de curiozități, acum îți dai seama că oamenii de aici sînt la fel ca oriunde.

— Văd că n-ai uitat conversația din tren. Recunosc și eu că a fost o nechibzuință, dar cînd ți-aș destăinui în ce stare eram în noaptea aceea, poate m-ai înțelege, m-ai ierta, și în cîteva cuvinte o pusc la curent cu mutarea lui din capitală. În cele din urmă, conchise : După cum vezi, nu făceam cînd m-ai întîlnit o excursie de plăcere.

Tinerii apucară pe o cărare ascunsă în verdele stufului și cîtva timp striviră sub picioare tulpini de papură, lețuri de frunze. Dinspre gară se auzeau fluierăturile personalului de manevră, izbituri metalice de tampoane. Ea rupse tăcerea :

— Bine, dar d-ta de ce n-ai protestat ? Nu se afla nimeni să-ţi facă dreptate ?

Corb la corb nu-şi scoate ochii, murmură celălalt cu amărăciune, d-ta nu cunoşti disciplina Cefereului, e mai rigidă ca la armată : dacă ripostezi, dai de bucluc.

Tudor smulse o trestie şi o aruncă departe în apă. În jocul copilăresc ea ghicea o suferinţă de bărbat care nu vrea să se arate slab, şi gestul acesta îi aduse un început de compasiune : „Nu e atît de îngîmfat pe cît mi-l închipuiam". Ce puţin lucru trebuie să picure în balanţa unui suflet tînăr pentru a se înclina către alt suflet, către tinereţe ! E de ajuns o perdea de azur pe cer, o vorbă melodioasă să susure aproape, pentru ca sfiala să se destrame, iar viaţa să apară în culori atrăgătoare.

După un răstimp, Tudor reluă :

— De altfel, cazul meu este destul de banal pentru alţii, însă, vezi, mie mi-a lăsat un fel de drojdie amară, mi-am pierdut încrederea în oameni. De cînd sînt pe aici, caut să mă regăsesc şi nu pot.

— Nu vorbi aşa, domnule inginer, eşti încă sub impresia necazului, dar îţi va trece. Trandafirii, chiar dacă au ţepi, se pot totuşi culege. Nu crezi ?

Un zîmbet îi înflori la colţul buzelor, îi aducea un farmec nou ; îl făcu pe Tudor s-o privească mai atent, cu ochi înviorăţi.

— Bucuros aş culege acum nişte trandafiri, să-i dăruiesc persoanei care-mi adresează cuvinte atît de amabile. M-am jeluit copilăreşte, ca şi cînd alt subiect mai vesel n-aş fi găsit. Te rog să mă scuzi şi să trecem peste asta.

Ea însă părea că nu l-a auzit şi reluă firul discuţiei :

— Să nu crezi că numai dumneata ai necazuri — şi chipul ei redeveni grav — mai există pe lume decepţii. Ţi-aş istorisi şi eu ceva, ca să te mai împaci cu soarta.

— Chiar te rog, vorbeşte.

— Întîmplarea mea e într-adevăr neînsemnată pentru alții. Anul trecut, după ce am terminat liceul la Constanța, hotărîsem împreună cu o colegă, Zari, să mergem mai departe. Acum dînsa este în Capitală, pe cînd eu îmi petrec vremea degeaba aici.

— De ce n-ai plecat ?

— Nu e voia tatei, sînt singura lui fiică, spune că n-am nevoie de studii, nici de carieră.

— Scuză-mă, dar aceste păreri în veacul nostru îmi apar cam...

— Învechite, vrei să spui ? Așa ar fi, dar n-am ce face, sînt silită la ascultare, ca și d-ta cu directorul acela. Deocamdată, am pierdut un an. Zari urmează medicina, mie mi-ar fi plăcut istoria și geografia. Tatăl prietenei mele este medic în localitate, doctorul Temo, poate ai auzit de el ; e un suflet mărinimos, un adevărat noroc pentru săraci.

Un suspin îi scăpă fără să vrea, apoi îi reapăru zîmbetu-i obișnuit. Un broscoi mare, cu ochii bulbucați începu să vocifereze la marginea apei, înfuriat că i se tulbură siesta. Ea luă un bulgăraș de pămînt și-l alungă la cadînele din lac.

— E curios, îngînă Tudor, pe fața dumitale n-am observat nici un nor.

— Fiecare ne punem cînd ieșim în lume o mască, și cu un gest își îndreaptă o buclă ce-i cădea pe ochi. Iată, acum pot să-ți spun că am observat ceva pe chipul d-tale atunci la coborîrea din tren. Speranțele totuși nu trebuie să ne părăsească, domnule inginer, probabil eu voi reuși să înfrîng părerea tatii, am ca aliați pe doctor și fiica lui ; de asemenea, și dumneata vei izbuti să înlături lovitura și vei fi readus acolo unde ai dreptul să poți munci cu tragere de inimă.

— Hei, pînă atunci va curge multă apă pe gurile Dunării... Cel puțin de mi-aș găsi aici un mediu prielnic, vreun prieten, să nu mă mai simt atît de singur.

— Nu se știe, poate vei găsi.

Glasul ei suna ca o făgăduială, ca un rămășag între copii. Nu-și închipuia că toate jocurile de noroc încep cu mize mici, neînsemnate, pînă te trezești legat de jocul cel mare, cu frînghii, cu odgoane.

Seara începuse să-și întindă vîntrelele cenușii peste coline, peste gorganele singuratice. Aici, din întîmplare, un băiat și o fată însăilau din cuvinte, din priviri un poem nou și totuși vechi de cînd lumea.

— Acum ne-am regăsit, nu-i așa că n-o să mă mai lași să te caut pe străzi în neștire? Șantierul meu e pe aproape, să știi că voi trece după-amiaza pe cărarea asta ferită de privirile orășenilor. Răspunde-mi sincer dacă vei reveni.

Ea îi strînse mîna băiețește :

— Poate.

Bucurii de primăvară

6 A doua zi dimineața Tudor descoperi că primăvara la Medgidia nu-i tocmai de lepădat. Grădinile te ameţeau cu parfumul garoafelor, trandafirilor ; vrăbiile, sticleţii repetau sub reflectorul soarelui o simfonie nemaiauzită. Se îndreptă cu paşi vioi către biroul din gară, fluierînd discret o frîntură dintr-un marş. La intrare, Ahmet îi făcu o temenea.

— Este ceva pentru mine, Ahmet ?

— Poşta, efendi, hîrtii, hîrtii.

Îşi aprinse o ţigară, oferi şi tătarului una şi se aşeză la lucru. Astăzi, chestiunile de serviciu nu i se mai păreau anoste ; iscăli cîteva corespondenţe, întocmi nişte referate, neuitînd mai ales suplimentul de bani pentru cei de la bazine ; acolo, munca, deşi zadarnică, era totuşi grea. Ce vină aveau muncitorii pentru delăsarea celor de la direcţie ? Se aşeză apoi în faţa planşetei, să termine schiţa unui pod în reparaţie, ce aştepta de multe zile. Cufundat în mînuirea riglei, a compasului, nu îşi dădu seama de trecerea timpului ; avusese în cîteva ceasuri un spor ce întrecea roadele tuturor zilelor de cînd sosise aici. „De unde mi-o fi venit această bună dispoziţie ?“ Ca răspuns, i se lumină în minte o imagină, pe un fundal verde

de stuf : „Menaru ! Viața nu-i chiar așa de urîtă, merită să fie trăită !"

Își luă pălăria, sună pe Ahmet și îi dădu cîteva liste pentru picherul Toma :

— Ahmet, după amiază n-o să mai dau pe aici ; dacă este ceva pentru mine, mă cauți diseară la hotel. Salutare !

— Allah cu voi !

La restaurantul lui Nae se ospătă cu poftă din friptura de berbec „chebab" și avu grijă să închine în gînd un pahar de Murfatlar pentru fata ce-i adusese voie bună. De alături, judecătorul de pace Dănescu căută să-l încurce într-o discuție savantă, așa cum obișnuia după masă, dar Tudor, pretextînd niște chestiuni urgente pe șantier, se descotorosi repede și o luă spre lacuri, cu dorința subită de-a admira natura, de-a se afla singur cu gîndurile lui.

Era devreme. Prietena nu-i precizase ora, nici nu era nevoie, lumea de pe-aici nu se conducea după ceasornice, după programe — medgidienii se orientau mai mult după orologiul soarelui sau așteptau vocea muezinului, ce apărea la răstimpuri regulate în balconașul minaretului. Numai tic-tacul din piepturi măsura fidel curgerea vremii, mai potolită ca în alte părți.

Merse cîtva timp pe bulevard, apoi, escaladînd digul de beton cu sprinteneală, se afundă prin tufișuri, îndreptîndu-se spre cărarea dinainte știută. Dacă la București vreo ghicitoare i-ar fi prezis că se va afla cîndva în mijlocul unor mlaștini de junglă, așteptînd să răsară printre trestii făptura zveltă a unei indigene, i-ar fi rîs în nas : „Ăsta-i un basm pentru uzul adolescenților !" Iată-l acum admirînd pe oglinda apelor tumbele lișițelor ; savura cu predispoziții lirice măcăitul rațelor sălbatice și găsea această petrecere firească, distractivă. Din obișnuință, privi ceasul de mînă : „Va veni ? Nu va veni ?"

Ca răspuns la nerăbdare, apăru fluturînd la capătul cărării o rochie albă, ca un steag de pace, de bucurie. Mergea repede, mlădiindu-se în pași de balet, se apropia din ce în ce, împrăștiind în jur farmec, tinerețe.

Cei doi își strînseră mîinile simplu, cu vioiciune, ca niște vechi camarazi.

— Uite că am venit, aștepți de mult?

— Nu chiar de mult.

— Să știi că nu mi-a fost ușor să dispar de acasă, și aruncă o privire îngrijorată în urmă.

Se afundară cît mai mult după cortina păpurișului, să nu poată fi zăriți dinspre bulevard. De cealaltă parte, nu duceau grijă, era teren impracticabil.

— Îți mulțumesc că te-ai ținut de cuvînt, și o învălui într-o privire caldă.

— S-ar fi cuvenit oare să te amăgesc? Nici prin minte nu mi-a trecut. Își scuturâ zulufii de abanos cu grație de copil și în razele soarelui șuvițele de păr luceau cu neastîmpăr. Ia spune, mai ești trist?

— Nu mai sînt.

— Atunci e bine. Să uităm amintirile urîte, avem noroc de-o zi frumoasă. Privește în jur, uite lacul acela din zare, s-ar zice că-i argint topit. Nu mi-am închipuit că se află în preajma mea priveliști atît de încîntătoare.

— Da, este un peisaj interesant, întări el cu privirea roată. Găsi fircască mirarea ei, dar el nu s-ar fi aventurat în astfel de excursii pline de risc dacă ar fi descoperit alt mijloc de întîlnire.

Ea se aplecă să culeagă niște albăstrele răsărite în cărare. Tudor își aminti ceva, smulse mai multe trestii și, păstrîndu-le în mînă, le semăna într-un fel anumit, în urma pașilor pe măsură ce se pierdeau în adîncime.

— De ce faci asta? îl întrebă Menaru.

— Le las ca răboj. Cărările se ramifică asemenea unui labirint, s-ar putea să nu mai nimerim drumul la înapoiere, să rămînem prinși în capcana stufului.

— E nostim, mie nu mi-ar fi dat prin gînd.

— Cunosc procedeul din adolescență, din cărțile cu pieile roșii, surîse el.

Cărările într-adevăr ocoleau ochiurile de baltă, se întretăiau cu altele la fel, șerpuiau printre tufe de papură. O puzderie de nuferi îmboboceau pe covorul plutitor de lintiță. Inginerul pipăia din cînd în cînd cu piciorul iarba, căutînd să-și ferească tovarășa de locurile unde apa mustea vicleană.

— Ce curios teren se află aici ! Eu n-aș fi construit nici în ruptul capului o cale ferată într-o astfel de depresiune.

— Vorbești de valea asta ? spuse fata cu ochii în zare. Hei, cînd ai ști ce-a fost odinioară pe aici !

— Ce putea să fie decît tot apă ?

— Și încă ce multă apă ! Am citit într-o carte veche că un braț al Dunării curgea tocmai pe unde sîntem noi acum. Veneau mereu corăbii de încărcau mărfuri pe Valea Cara-Su.

— „Cara-Su". Tot aud numele ăsta. Ce-o fi însemnînd?

— „Apă-neagră". „Su" este pe turcește : apă, iar „Cara" : negru. De ce i-o fi spus așa nu știu.

— Poate s-or fi petrecut pe aici lucruri întunecate odinioară, insinuă celălalt, și i-a rămas porecla.

— Poate... și fata își apleacă fruntea îngîndurată.

— Vra să zică, pe unde fluieră astăzi locomotivele noastre se perindau pe vremuri pînze de corăbii ! Nu mi-aș fi imaginat niciodată Medgidia port !

— Și chiar un port înfloritor, un fel de capitală a ținutului. Se adunau bogățiile țării aici și le expediau pe fluviu. Vezi colo niște dungi adîncite pe coasta dealului, urme

de stîlpi, probabil era cheiul unde trăgeau navele, se făceau încărcările.

Glasul lui Menaru prinse a vibra, a povesti despre ființele care au însufleţit odinioară pustietăţile de pe Cara-Su. Susurul vorbelor ei devenea din ce în ce mai ireal, îi aprindea imaginaţia lui Tudor, îi aburea sufletul ca un descîntec. Trestiile din jurul lor începură să se agite, să foşnească, timpul îşi dezgropa tainele din adîncuri, duhurile trecutului erau chemate la viaţă. Se auzeau tălăngi şi mugete de vite, se vedeau mocani îndrumînd turmele în port; harabale trase de cai mărunţi dobrogeni cărau saci de grîu, butoaie cu vin, cu miere. Iată, colo, pe o corabie cu aripile întinse, asudau oameni pe jumătate goi, munceau iobagi sub gîrbaciul vătafilor, turnau aurul grînelor de-a dreptul în pîntecul navei, dădeau zor pentru a prinde vîntul prielnic să ridice ancora, să plutească pe valurile fluviului spre mare şi mai departe spre apele lumii.

Fata evocase tot ce ştia cu răsuflarea întretăiată, ca o lecţie învăţată pe dinafară. Acum tăcea cu ochii întredeschişi, şi ochii cu genele lungi fluturau ca şi atunci în tren.

— Cum le-a înghiţit vremea pe toate, Menaru, şi n-a rămas decît pîcla asta de-a lungul văii pe unde se zbenguie răţuştele...

— Se spune că pe aici se aciuase un paşă, reluă ea. Într-o zi, dorind să se reîntoarcă în ţara sa, şi-a încărcat pe o corabie haremul şi tot avutul, dar peste noapte nişte tîlhari l-au ucis, au furat aurul şi au scufundat corabia. A doua zi locuitorii n-au mai văzut decît vîrfurile catargelor ieşind din mijlocul apei. Chiar şi astăzi unii susţin că în noaptea de Bairam corabia paşei apare la suprafaţă, se văd lumini, se aud cîntece de sărbătoare.

— Imaginaţia poporului e fără margini, rosti el, privind în zare, mai ales urmaşii valahilor din Dobrogea au

ce povesti. Ce ai zice să vedem acum corabia răsărind, să luăm şi noi parte la zaiafet ? şi îi strînse uşor braţul.

Menaru, cu un gest de fereală, îl privi cu atenţie apoi continuă.

— Mă crezi plină de închipuiri, de superstiţii, nu ? N-am ce face, aşa sînt eu.

În jurul lor lumina zilei devenea din ce în ce mai potolită, mai tainică, numai norodul broaştelor îşi ducea înainte concertul. I-a trezit culoarea arămie a apelor.

— Să ne întoarcem, se îngrijoră ea, s-or fi întrebînd ai mei de acasă ce-i cu mine.

Mergeau încet, urmărind pe cărare tulpinile de trestie lăsate drept călăuză. Deodată, prin aerul de seară le ajunse la ureche o melodie, un tril de fluier.

— Auzi, cîntă cineva, murmură ea.

— O fi vreun păstor cu oile în apropiere.

— Parcă melodia nu mi-i străină.

— Nici mie. Cine ştie, poate demult, cu veacuri înapoi, ne-o fi cîntat tot nouă vreun cioban prin aceste locuri într-un apus de primăvară... Oare îţi mai aminteşti cum arătam la chip ? Ce fel de vestminte purtam noi pe atunci, vrăjitoare mică ?

Toanele lui madam Lori

7 Încăperile de la „Hotel Pașa" erau ceva mai modeste decît la marele „Athenée Palace" din București, unde trag diplomații străini sau cavalerii de industrie ; hotelul ocupa singurul etaj al unei clădiri din centru, fostă pe vremuri cazarmă, iar camerele, dispuse în jurul unui hol dreptunghiular, nu treceau de zece. În holul împodobit cu leandri și covoare ziua se strecura prin luminătorul din tavan.

În scurt timp, Tudor se aclimatizase aici ca un șoarece de vapor, se simțea oarecum mulțumit în camera nr. 6, unde se odihnea, cugetînd la relativitatea lucrurilor și visînd la întîlnirile cu Menaru. Madam Lori depunea în conducerea hotelului multă pricepere, de aceea el nu se hotărîse încă să-și caute altă locuință. Românii din localitate, deși formau majoritatea, trăiau în condițiuni modeste, asemenea oricărui orășel din cuprinsul patriei ; cei cu stare aveau fete de măritat, complicații, acolo n-ar fi avut liniștea dorită.

Gospodării musulmane mai curățele erau puține și închise pentru chiriașii creștini. Tătarii chiaburi îl primeau arareori în vizită în apartamentul destinat bărbaților — acolo se servea cafeaua cu politețe seacă, fără a

avea prilejul să zărească vreun obraz de femeie. Înnoirile epocii ajungeau cu viteză de melc, așa că lumea trăia cum apucase din bătrîni, o viață patriarhală. Dacă inginerul aducea vorba despre închiriat, gazdele se lăsau greu, se scuzau : „N-avem loc nici pentru noi, sîntem mulți, neveste, copii, rude". Erau habotnici : respectau tradiția cu strictețe. E drept că orice regulă are și excepții, bunăoară prietena sa, Menaru, sau tînăra medicinistă, Zari, se lăsau furate de gusturile generației noi.

Hotelăreasa îi arăta o vădită afecțiune, asta îl cam plictisea. La început îl interogase ca un polițist : de unde vine, cu ce se ocupă, dacă va rămîne multă vreme în localitate și altele. Concluzia a fost favorabilă, de aici și silința ei de a-l face să prindă rădăcini : client serios, cum să-l scape din mînă ? Șederea lui putea să se prelungească la infinit, camere goale erau, slavă Domnului — în afară de rari negustori, lumea nu prea da năvală la Medgidia. Din prima zi vorbele ei luară o formulă directă :

— Drăguțule, aici te afli în raiul lui Mohamed, nimic nu-ți lipsește. Nu-i cunosc eu pe amărîții ăștia din oraș ? Nicăieri nu-ți poate fi mai bine. E destul să bați din palme, și orice dorință ți se îndeplinește îndată, la mine ești ca la „mama acasă".

Logosul acesta cu mici variante i-l ținea adesea. În adevăr, Tudor n-avea de ce să se plîngă (afară de unele toane manifestate față de membrii familiei, de exemplu bietul pașă Hulea, ținut sub papuc) ; cînd avea interes de cineva, madam Lori devenea dulce, lipicioasă ca o peltea de gutui, găsea soluții pentru toate, spirit de prevedere, inițiativă, nu degeaba fusese timp de mulți ani în serviciul diferitelor hoteluri din țară și străinătate. Cunoștea orientul pe degete, era de origine amestecată : sînge românesc și grecesc. Cînd începea să-ți povestească întîmplări de peste mări și țări, nu te mai îndurai să te culci.

— Ah, numai în Orient se iubește cu adevărat ! ofta, dînd ochii peste cap. Acolo buzele sînt roșii ca rodiile, dulci ca strugurii, acolo, sub soarele fierbinte, toate averile, toate ambițiunile sînt închinate amorului. Ascultă-mă pe mine, d-le inginer, trăiește-ți viața. Hei ! Numai o dată ești tînăr !

Pentru pasagerii ei avea atenții speciale, un adevărat cult și nu pregeta cînd era nevoie de-o mică surpriză. Într-o zi îl invită la masa ei din hol.

— Hai să-ți prezint pe nepoată-mea de la Constanța.

— Merzie, se recomandă fata.

— E de neam bun, face s-o cunoști, clipi ea dintr-un ochi, nu seamănă cu spurcăciunile de pe aici.

Fata lăsă privirea în jos, ca o păpușă automată ; avea ochii mari, culoarea smaraldului, obrajii fardați și era tînără, aproape o copilă.

— Să bem cîte-o cafeluță, îl pofti gazda.

Era o invitație obișnuită ori de cîte ori îl prindea. În zadar căuta el să se eschiveze sub diferite pretexte, mîna grăsulie îl înhăța, i se înșuruba pe umăr : „Ești ocupat, grăbit ? Asta să i-o spui lu mutu, eu știu cum merg treburile la noi, aici nu-i Londra, nici Paris, să căpieze omul alergînd după afaceri, după cuceriri, noi mergem mai domol, că tot acolo ajungem. Hai să bem o cafea, că nu dau turcii."

Și acum, ca întotdeauna, ibricul sforăia pe mașinuța de spirt ; de data asta pregătea tînăra cafeaua. Avea rude de soi madam Lori, cam multe, și pe toate le mustruluia, le punea la treabă. Observase la parter covoare începute pe gherghefuri respectabile, din cînd în cînd mîini albe, gingașe urzeau, amestecau firele colorate de lînă în văzul trecătorilor. Gura lumii șușotea că atelierul de țesut era doar un paravan după care se țeseau alte pînze misterioase. Lucrul mergea agale, fetele mai mult se zgîiau în oglinzi, se sulemeneau și covoarele nu înaintau. Patroana le bătea

pe șolduri cu mîngîieri experte : „Fetițele maicii dolofane, bine le merge !“ — asta de ochii străinilor ; față de intimii casei nu se sfia să le arunce cîte o expresie mai plastică.

Uite-o, acum discută iar despre clienți, gesticulează, e în vervă :

— Hei, unde or găsi ei mai bine ca la mine ? Am călătorii mei credincioși de mulți ani, pe unii chiar îi doftoricesc la vreme de boală, că sînt meșteră. Aseară mi-a sosit un negustor răcit măr, i-am pus ventuze, l-am fricționat, i-am dat vin fiert și hapuri mai ceva ca un doctor, și azi de dimineață s-a sculat omul tun. Cînd a fost cu inaugurarea monumentului eroilor sîrbi am găzduit numai miniștri și generali, și mă păzeau sentinelele ca pe o prințesă — apropo, domnule inginer, să te duci să vezi și dumneata monumentul de lîngă cimitir, aduce cu piramidele alea din Egipt.

Femeie deșteaptă madam Lori, cu experiență, de ! numai puțintel cam ciudată. Cînd se aflau clienți la masa ei, își chema nepoatele, le făcea educație, desfășura un arsenal de bibelouri culese din Orient : o simplă țigaretă sau oglinjoară, ascundea ocheane minuscule prin care se puteau admira cadîne la baie sau scene din bordele cu efebi. Grăsuna dădea explicații cu candoare, încălzea atmosfera, știa să aștearnă nițică poezie peste lucruri destul de prozaice : Orice mîncare depinde cum o servești — era expresia ei favorită.

Tudor sorbi tacticos din ceașcă, observînd chipul rubedeniei de la Constanța : „De ce ținuse, oare, mătușica să i-o recomande ?“ Orgoliu de familie ? Trecea printr-o perioadă de acomodare (lepădase multe din principiile sacrosancte aduse din capitală), începea să priceapă că mai aproape de adevăr sînt cei care gustă viața în mod simplu realist decît cei care filozofează la fiecare pas. După ce-și

goli ceașca, madam Lori i-o smulse la iuțeală și o răsturnă pe farfurioară.

— Așa, băiatule, ia să-ți ghicească maica în cafea. Apasă ici cu degetul deasupra și gîndește-te la ce dorești.

Așteptă cîteva clipe pentru ca miracolul să se producă, apoi începu să exploreze interiorul ceștii ca pe o relicvă cu hieroglife. Țuguie buzele :

— Vai, ce vînzolit îți mai este sufletul, d-le inginer ! Uite, partea asta întunecată arată un mare năduf, dincolo văd o adunare cu o femeie la mijloc ; iată, ici alt chip de femeie șade mai la o parte pe gînduri, te așteaptă. Tiii, craiule ! asta n-aș fi crezut ! Ai un harem întreg lîngă d-ta. Iaca ici altă fată. Bre, bre, dar asta-i aproape de tot, curînd-curînd îți cade la așternut. Ascultă-mă pe mine, cafeaua nu minte.

În mireasma cafelei și a fardurilor, hotelăreasa își clătina capul, rîzînd cu scînteieri vulpești în ochi ; nepoata surîdea, îl privea cu fixitate de sfinx, iar primăvara îi ciocănea sub coaste, ca un pui ce încerca să evadeze din coaja oului.

Tudor se întoarse mai devreme de la serviciu și intră cu pași moleșiți în cameră. În ziua aceea își simțise trupul încins ca o căldare de locomotivă suprasaturată de vapori. Cu Menaru nu se întîlnise de multe zile, nu știa ce-i cu ea. Se înțelesese să vie prin gară, să-i dea vreun semn de viață, dar pînă acum nimic. Inspectase într-o drezină linia pînă la un pod ce era în reparație ; soarele dobrogean îi turnase destul foc în creștet. Cît privește despre soarta celor trei bazine, era nevoie de mașini speciale, pe care le ceruse de la direcție, și în așteptarea răspunsului lucrarea rămînea baltă.

De-abia închise ușa cînd auzi un ciocănit discret.

— Intră, spuse Tudor.

Se ivi făptura serafică a nepoatei, de astă dată fără prea multă sfială.

— Vă rog să scuzați, nu-i nimeni în hotel, tanti a plecat în oraș și mi-a lăsat vorbă dacă aveți nevoie de ceva... vă pot servi eu.

— Mulțumesc, domnișoară, nu cred să am nevoie.

Tînăra păru contrariată, amabilitatea persista.

— Ei, dacă ții neapărat să fii serviabilă, poți să-mi aduci o dulceață, chiar două, mi-i grozav de sete (a doua linguriță era pentru ea, așa cerea buna-cuviință, desigur îi plăceau și ei dulciurile).

Căutînd să-și alunge tulburarea, nu era greu să priceapă că într-o făptură pornită pe calea ghiftuielii spiritul se găsea dezarmat în fața ispitelor. Pe vremuri profeții se izolau prin pustietăți ca să învingă materia prin post. Poftim, acum, d-le inginer, de procedează la fel în creziile veacului tău !

În ochii nepoatei se întrezăreau alge molatice, îmbietoare, se deplasau din lenea Arhipelagului în arșița stepei dobrogene, îl înfășurau îndrăzneț ca într-o plasă. Dulceața era de chitră, gura ei, mireasmă de ananas, iar umărul de fildeș se dezveli de la sine ca într-un joc simplu, obișnuit sub cerul Levantului... Avea dreptate madam Lori, cafeaua nu mințise

Peste cîteva zile o văzu pe fată făcîndu-și geamantanul. Se pregătea de călătorie, se ducea departe, undeva spre Sud, o chema Orientul cu șoapte ademenitoare, cu speranțe de lux, de îmbogățire. I s-a părut totuși că avea ochii plînși ; o dată cu ea mai pleca și una de la atelierul de jos, tot vreo rudă. Astfel de întîmplări se petreceau în răstimpuri pe aici. Cîteodată hotelăreasa izbucnea : „Proaste mai sînt, eu mă lupt pentru ele, le scot în lume, le formez viitor, și ele se vaietă ca niște oi. Cînd eram la

vîrsta lor nu-mi păsa de nimic, cutreieram pămîntul, mă învîrteam ca un titirez."

Erau amărăciunile particulare ale patroanei, și pe Tudor nu-l interesau; asista ca un simplu spectator în această localitate patriarhală, pitită printre dealuri și bălți.

Încolo, traiul la „Hotel Pașa" se depăna după tipic, oscila între cafele cu lapte servite dimineața cu frișcă și cozonac și gudurările de „focă" ale gazdei (o poreclise așa în gînd pentru formele rotunde, slinoase și timbrul gutural). Dacă nu aveai poftă să te obosești pînă la restaurant, ea putea să-ți servească o friptură de purcel de lapte la tavă pe cartofi sau un *iman baielldi* să te lingi pe degete. Toate ar fi fost bune și poate că Tudor s-ar fi lăsat în mrejele casei dacă nu și-ar fi amintit de scena cu Hulea din noaptea aceea cînd se dezvelise caracterul spontan al femeii. Bietul Hulea, pașă de bal mascat, era și el un om cu toate defectele lui, îl simțea trebăluind prin hotel, furișîndu-se ca o umbră; gătea la bucătărie, spăla scările, dușumelile, făcea tîrguieli, pîndit mereu de ochii de Argus ai nevestei.

Într-o dimineață l-a ajuns din urmă pe cînd scobora scara: purta un coș pentru piață. A dat să se ferească, încercînd să se depărteze.

— De ce mă ocolești, d-le Hulea? îi întinse mîna inginerul. Aș fi dorit să te mai văd, să mai vorbim, ca niște cunoscuți ce sîntem.

Omul a ridicat fruntea, l-a privit cu ochi tulburi, neîncrezători:

— Va să zică, nu sînteți supărat pe mine, știți, pentru chestia de atunci?

— De ce să fiu? Ce, eu nu știu de glumă?

— De, să scuzați, eram cam ciupit, totuși n-a fost minciună recomandarea mea, așa mă poreclesc prietenii „pașă" fiindcă sînt de la „Hotel Pașa".

— Lasă, nu trebuie să mai vorbim de asta.

Au ieșit împreună pe stradă, abordînd un subiect oarecare. Pe măsură ce se depărta de casă, trupul bărbatului se făcea mai drept, figura mai comunicativă. Inginerul scoase tabacherea și amîndoi aprinseră cîte o țigară. După ce Hulea aspiră fumul de tutun, se adresă celuilalt :

— Ce părere aveți, d-le inginer, despre afacerile care se petrec sub acoperișul nostru ?

— Știu eu ? Nu prea sînt la curent.

— Da, da, așa e ; nu vreți să ofensați pe nimeni, eu însă țineam să vă întîlnesc singur, să vă dau o lămurire, așa că dacă aveți timp de pierdut...

— Am, d-le Hulea.

Bătrînul își trecu nervos coșul de pe un braț pe altul.

— Hei, viața mea, d-le inginer, seamănă cu un fel de roman ; ispășesc aici la Medgidia păcatele tinereții. O să fiu scurt : am avut părinți cinstiți, tata era comersant în București și eu singurul fecior, răsfățat, și aici a fost buba, n-am cunoscut greul vieții, nu mă îndemna inima la muncă, de-abia am făcut cîteva clase secundare. În tinerețe am fost de toate : funcționar, gazetar, ba m-am ocupat și cu teatrul, cu literatura, așa ca să-mi treacă vremea. Probabil vă-întrebați de ce vă înșir această pologhie ?

— Nicidecum, se scutură Tudor, te ascult.

— După moartea tatei, mama mi-a lăsat pe mînă averea, cu care n-am știut ce să fac. Într-o noapte la cabaret am cunoscut o dansatoare. O vezi pe Lori cum arată astăzi ? Grasă, diformă, cu ochi de broască ? Nici nu-ți închipui ce diafană era acum vreo treizeci de ani. Cînta, dansa ca o minune. M-a mirosit că am parale, că sînt bleg și nu m-a slăbit pînă nu ne-am căsătorit.

Hulea se opri din mers și respiră cu năduf :

— Ești bun să-mi mai dai o țigară ?

— Poftim.

Pe lîngă ei treceau gospodari după treburi, după cumpărături ; pe unii Hulea îi cunoștea, le dădea bineţe, iar ei răspundeau cu zîmbete binevoitoare. Soarele de primăvară vestea o zi plină de farmec. O ţărancă de mînă cu doi copii se opri lîngă un bragagiu să cumpere acadele ; un vînzător de stambă mormăia o melodie tărăgănată în timp ce-şi aşeza cupoanele de pînză înflorată la uşa prăvăliei. Hulea îşi adună gîndurile cu sprîncenele încruntate :

— În cîţiva ani, biata mamă a murit şi ea. Lori m-a îndemnat să vînd tot ce mai aveam şi să colindăm lumea, cică să facem artă, să strîngem bani cu talentul ei. După cîţiva ani de vagabondaj abia ne-a rămas cu ce să închiriem hotelul ăsta la Medgidia ! Hei, să nu dea Dumnezeu omului cît poate răbda !

Bătrînul, cu privirea rătăcită, urmărea pietrele de pe caldarîm. De ! omul dovedise în noaptea sosirii destulă fantezie, mai ştii ce putea fi adevărat ? Ca să curme stînghereala, Tudor spuse :

— E drept, madam Lori este cîteodată nervoasă, dar pare o persoană energică, plină de iniţiativă.

— Sînt sătul pînă în gît de iniţiativele ei, izbucni Hulea ; ascultă-mă pe mine, d-le inginer, să nu cedezi niciodată în faţa lacrimilor de femeie că-ţi pierzi drumul şi cărarea şi te uită soarta ca pe mine printre băltoacele Medgidiei. Dar uite că am ajuns în piaţă, mă duc să tîrguiesc repede, că altfel o apucă hachiţele pe nevastămea. Hulea făcu un semn de salut, se îndepărtă cîţiva paşi apoi se întoarse : Ţin să vă mai spun ceva, dar vă rog să nu rîdeţi. Am început şi eu un lucru serios, o carte, adică îmi scriu memoriile. De ! Aş dori ca păţaniile mele să le afle şi alţii, ca să le fie de învăţătură. Cine ştie, poate într-o zi cartea se va putea tipări, şi atunci lumea va zice că şi Hulea a fost bun la ceva.

Motiv de proces.

8 Drumurile lui Tudor se țeseau aceleași în fiecare zi între serviciul din gară, masa la restaurantul lui Nae și plimbările la periferia orașului cu Menaru. Prietena ei, Zari, venea des de la București astfel că îi servea drept pretext pentru plecările de acasă. Mentalitatea lui Zari nu se deosebea de a celorlalte mediciniste din capitală, era, cum s-ar spune, o fată emancipată, modernă, nu găsea nimic curios în prietenia celor doi. Din primul moment se legase între ea și Tudor o camaraderie așa cum obișnuia cu colegii la facultate, parcă s-ar fi cunoscut de cînd lumea.

La sfîrșitul meselor de la Nae, după ridicarea tacîmurilor, rămîneau de veghe două pahare lîngă sticla de vin rubiniu sau alb, după dispoziție. Atunci se punea în mișcare pămătuful de mustăți al judecătorului Dănescu, becher ca și el — discuțiile se înfiripau, țineau ore întregi.

— Asta nu mai e viață, izbucnea judele, dacă nici anul ăsta nu-mi vine mutarea, îmi dau demisia, plec la București și m-apuc de avocatură. Mi-am făcut de ajuns stagiul în Dobrogea, n-au decît să mai poftească și alții, cît despre mine, unul, simt că a început să-mi crească mucigai pe creier...

Așadar, judecătorul trăgea nădejde să evadeze din localitate, ca și doctorul spitalului, ofițerii din garnizoană, ca și ceilalți funcționari de stat veniți de aiurea ca să-și găsească un post, un mijloc de existență. Provincia îi apăsa ca un nor ce stăruia permanent în aer. Se bărbiereau rar și umblau cu pantalonii necălcați. Sufletul omenesc, pentru a suporta cu răbdare depănarea orelor, are nevoie de ceva care să-l momească de pe o zi pe alta, o activitate de compensare în afara programului de serviciu. Cetățenii de aici colecționau mărci poștale, jucau table, lucrau la traforaj, iar cei cu familie procreau odrasle, se înfundau prin cîrciumi sau la jocul de cărți. Cîteodată Tudor se gîndea ce fel de manie îl va apuca și pe el, ca să se mențină pe linia de plutire ? Poate a și început să manifeste anumite excentricități fără să-și dea seama.

Judecătorului Dănescu îi plăcea istoria ; o pasiune aleasă, ce-l făcea simpatic în ochii inginerului. Aproape zilnic întîrzia bucuros la vorbă, îi asculta episoadele din trecutele vieți ale popoarelor sau întîmplări recente din moravurile locale. Astăzi, de exemplu, după ce magistratul a savurat costița de purcel pe cartofi, se arătă în vervă :

— Ascultă ici o drăcovenie să te crucești, și aruncă cu un gest energic scobitoarea dintre dinți. M-am pomenit dimineață cu niște tătari la judecătorie în frunte cu hogea ; făceau, domle, o hărmălaie ! Cereau să le dau cîștig într-un proces.

— Ce fel de proces ?

— Ceva banal, un proces de lovire : doi geambași au cumpărat niște cai de la un tătar. După ce s-au înțeles din preț, vînzătorul a iscălit de primirea banilor, dar se pare că șmecherii l-au tras pe sfoară la numărătoare. Cînd samsarii s-au prezentat să ridice caii, tătarii au

sărit la bătaie, cu mic cu mare, și ăia de-abia au scăpat cu fuga.

— Așa le trebuie ticăloșilor care profită de naivitatea cetățenilor, se aprinse Tudor.

— Bine zici, urmă Dănescu, sorbind calm din pahar, dar legea nu admite să-ți faci singur dreptate, de aceea există justiție și judecători...

— Lasă, cîntecul ăsta îl cunosc. D-ta ce răspuns i-ai dat lui hogea ?

— Că delictul este dovedit și agresorii vor fi pedepsiți.

— Desigur că bătrînul a fost extaziat, îl persiflă Tudor.

— Da' de unde ? ! Tocmai acum începe tărășenia. Hogea mi-a declarat fără ocol că autoritățile iau șperțuri, țin cu negustorii, și uneori fac șicane bieților tătari dînd a înțelege că și eu aș fi fost mituit de geambași. Auzi, eu ! ? Atunci mi-a sărit mustarul : „Cum, părinte, d-ta mă insulți în exercițiul funcțiunii ? Ar trebui să fii sancționat pe loc ! Ai noroc însă că te cunosc de mult și te stimez ; consider că n-am auzit."

— Și pe urmă ?

— Pe urmă mi-am descărcat sufletul : „Tocmai dumneavoastră vorbiți de șicane ?" și l-am privit crunt — ia să ne întoarcem cu veacuri înapoi să vezi blestămății. Pe aici, prin Dobrogea, strămunii noștri abia își trăgeau sufletul. Îndată ce își înjgheba omul un cămin, hop, năvăleau hoardele tătare din Bugeac, apăreau emisarii de la Sublima Poartă, ucideau, zălogeau turmele, răpeau fetele, iar locuințelor le puneau foc. După ce se potolea urgia, bieții băjenari se reîntorceau la cenușa gospodăriilor, reclădeau casele pentru ca peste cîțiva ani povestea să se reia de la capăt.

— Cam ce figură făcea bătrînul ? îl întrerupse Tudor.

— Ce-ar fi putut să facă ? Își netezea barba și tăcea.

Judele își răsuci și el mîndreața de mustață, mai trase o înghițitură din pahar, să-și dreagă glasul.

— Bine ai procedat, ai spălat obrazul democrației noastre, cred că hogea a rămas pilaf.

— N-a fost chiar așa. La sfîrșit mi-a răspuns calm : „Bre efendi judecător, tot ce mi-ai spus dovedește răutatea omenească că nu-i de ieri, de alaltăieri, ci durează din vechime. Întotdeauna cei slabi și săraci au stat la cheremul celor tari și avuți. S-a petrecut odată o năvălire otomană pe aici ? Ce vină avem noi, bre, pentru fărădelegile ei ? Poate că nici sultanul de la malul Bosforului să nu fi știut cum se poartă agenții săi de la gurile Dunării, așa cum n-o fi știut nici împăratul de la Roma că procuratorul Pillat, cumpărat fiind de bogătașii din Ierusalim, a aprobat uciderea galilianului Isus." (Al naibii popă, era tare în documente !) Apoi hogea s-a sculat și mi-a întins mîna cu același calm imperturbabil : „Adevărul și dreptatea sînt țeluri spre care năzuim mereu pentru ca oamenii să răsufle mai liber astăzi decît altădată. În procesul de acum, oricîte minciuni va spune avocatul tocmit de negustori, să luați la cunoștință că dreptatea este de partea lui Ali al meu. Acum fără supărare am spus tot ce trebuia spus, și, cu o temenea, adăogă la plecare : Allah să vă lumineze la proces !"

— Ei, ce zici ? izbi Dănescu cu pumnul în masă.

— Teribil ! jubilă Tudor, ăsta-i cărturar, nu glumă, a urmat teologia, ai observat ce corect ne vorbește graiul ? L-aș felicita dacă nu m-ar opri panașul meu de funcționar de stat.

— De d-ta nu mă mir, reluă celălalt, ai fost întotdeauna de partea lor, probabil că ai ceva sînge tătăresc în vine, dar ce fac eu ? Sînt pus aici ca să aplic legea.

(Hei, dacă ar fi știut mustăciosul că altruismul ce-l afișa comeseanul se datora ochilor verzui ai unei fete de tătar, ce

mai subiect de bîrfeală !) Cu mîna pe umărul judelui, Tudor îl sondă.

— Dacă ți-ai întreba conștiința, ce-ai face, scumpule ?

— Conștiința este ceva vag și elastic, pe cînd paragrafele de legi sînt precise.

— Nu mai umbla cu cioara vopsită, te rog în patru ochi : care e convingerea d-tale ?

— Că tătarii au dreptate. Îi cunosc pe cei doi geambași din alte ocazii, sînt niște hoțomani de la Constanța ; l-au înșelat pe vînzător.

— Atunci, dacă poți, uită că ești omul legii și îndulcește pedeapsa păgubașilor.

— E ușor de vorbit, dar greu de îndeplinit, se posomorî Dănescu, judecata se pronunță după acte, după martori, nu după păreri și inspirații. O hotărîre juridică rămîne scrisă și iscălită, negru pe alb, trebuie bine motivată, altfel te compromiți. Ce să le fac eu dacă tătarii ăștia sînt așa de fraieri ? Se lasă înșelați de oricine. Apoi, cînd se dumiresc, se aprind, sînt gata să puie mîna pe suliță, pe iatagan.

— În sfîrșit, ce ai de gînd să faci cu procesul ? Și inginerul se ridică plictisit de la masă, bănuind că dintr-o arhivă cu dosare prăfuite e greu că capeți un gînd viu și îndrăzneț.

— Nu știu, o să văd ; deocamdată l-am amînat.

Joc de caracter

9 „Omul este un animal sociabil" — a spus un filozof. Acest adevăr îl experimenta Tudor pe măsură ce i se prelungea surghiunul din valea Cara-Su. Oricît de anost i se înfățișa cercul cunoștințelor de aici, descoperea cu mirare că avea momente de satisfacție cînd întîrzia în mijlocul amicilor ocazionali, cînd găsea vreun prilej de-a omorî timpul. Ca porumbelul trimis din arca lui Noe, apărea în bodega-restaurant doctorul Popov, decanul chefliilor din oraș : „Ei, băieți, sînteți invitați la un pokeraș, nevastă-mea vă așteaptă". Jocurile de cărți din locuința medicului aveau rostul lor bine precizat în programul intelectualității medgidiene. „Invitați ?" — vorba vine, casa deschidea ușa tuturor cetățenilor mai cu vază. Avea doctoreasa un fel irezistibil de-a primi oaspeții, mai ales pe noii-veniți, netembelizați încă. Pe cît era medicul de bătrîn-moldovean, jovial și filozof, pe atît era soția lui de tînără și zglobie — o femeiușcă subțirică, cu ochii mari de cerneală „antracen" și părul snop auriu din lanurile Dobrogei.

O singură religie avea doamna : pokerul, căruia i se dedica cu pasiune, cu fanatism. Era în stare să vegheze zile întregi la masa verde fără să se resimtă ; degetele nervoase, cu unghiile lăcuite „filau" cartea cu grația unei

pisici de Angora. Era destul să o privești, cu rujul mereu împrospătat pe buze, cochetînd în preajma unei cacialmale, ca să te prinzi ca un sticlete pe ramura încleiată.

Tudor se lăsa și el antrenat la joc, păstrînd surîsul amabil pînă la golirea buzunarului; era ceva nou, captivant ca un meci de fotbal. Altădată nu i-ar fi trecut prin minte că ar exista printre semenii săi unii care-și fac o profesie de credință urmărind fofilarea norocului prin „quinte royale", „fuluri deași", „careuri de dame". Traiul de pînă atunci, între ateliere și planșetă, nu-i dăduse răgaz să descopere că în el mai mocneau și alte virtuți — acum ieșeau din starea latentă, se cereau puse în valoare. „Parcă am fost cartofor de cînd lumea", reflecta, în timp ce împărțea cărțile cu abilitate de jongleur. E drept că și amfitrioana îi arăta o favoare deosebită, poate unde era cel mai tînăr, mai ageamiu și cu leafă bună.

Soții Popov, deși aveau gospodărie pe picior mare, luau adesea masa în oraș, ca să se afle în tovărășia băieților veseli, să mai scape de monotonia vieții în doi... De obicei, locul de întîlnire era la bodega lui Nae, deși în localitate mai existau destule cîrciumi, dar aici se găseau fripturile și vinul cel mai bun, ce atrăgeau elita tîrgului; oamenii se înfrățeau ca pe un transatlantic, cu gînd să alunge singurătatea. La restaurant, ca și acasă soția doctorului știa să dinamizeze societatea, să aducă reușita unui program.

Într-o seară, Tudor se afla la obișnuita partidă de poker din locuința doctorului. Erau patru bărbați (soțul lipsea, era chemat la un bolnav). Se jucase pe sume frumușele și acum intervenise o pauză pentru servit cafelele. Judecătorul Dănescu cam pierduse, ședea deoparte, motan cu mustața și sprîncenele zburlite (așa cădea el în pesimism cînd avea ghinion la cărți).

— Hm ! Mă uit la voi și reflectez : e clar că omul se trage din maimuță, ne luăm unii după alții, imităm graiul, gesturile, viciile altora numai ca să părem civilizați, oameni de lume. În fond, nu sărim departe de mamiferele pădurii.

— Ba sărim, judecătorule, surîse Tudor, la vietățile din pădure nu există nici tribunale, nici magistrați. Numai omul posedă darul rațiunii, al vorbirii, numai el este considerat rege al animalelor.

— Da, un rege sucit, bodogăni Dănescu, observ la avocați, la împricinați mania de-a raționa nu ca să lumineze adevărul, ci mai mult să-l întunece. Unde-i criteriul moral cu care se laudă specia umană ?

— O fi existînd în conștiința fiecăruia, dar nu se simte, răspunse inginerul.

— Ca să se simtă — ridică tonul celălalt — am fost nevoiți să facem legi și pedepse ca să putem conviețui în siguranță printre acești regi înclinați spre nelegiuire. Hei, amice, cu toate născocirile voastre inginerești, avion, radio și alte marafeturi, viața omului este stăpînită de instincte primitive și așa va rămîne și cînd vom zbura în lună sau în Marte.

— E frumoasă viața, n-o ponegri, chicoti doamna Popov, aducînd cafelele.

— Viața ? se oțărî Dănescu, ce știm noi despre viață mai mult decît o muscă ? Iată, omul vine pe lume fără a i se cere consimțămîntul, asemenea unui gîndac, se zvîrcolește o vreme pe coaja planetei într-un hățiș de contradicții ; uneori rîde, alteori plînge muncit de ambițiuni. Mînîncă, doarme, își perpetuează speța ca orice gîză și în fine o șterge din arenă părăsindu-și agoniseala și visurile. Așa-i contractul ; fiecare trebuie să restituie capitalul împrumutat de natură. În locul vacant apar alții, care încep lupta cu viața, cu timpul.

— Bea-ţi cafeaua că se răceşte, ciripi gazda, nu mai căuta noduri în papură.

Dănescu goli ceaşca. Tudor, printre sorbituri potolite de cafea, se gîndi că banalităţile debitate de judecător nu prea erau nimerite la o adunare unde musafirii se sileau să păstreze buna dispoziţie. Încercă să continue pe ton neutru :

— Prea vezi numai găurile din caşcaval, dragă Dănescule. Mai există şi o poezie a vieţii, o plăcere a muncii, a minţii. Te scoli dimineaţa, respiri aerul, te încălzeşti la soare apoi cobori între oameni, cauţi să faci ceva pentru ei, te bucuri de vreun sentiment.

— De, s-ar putea, mai ales dacă te referi la vreo fustă.

— Păi vezi ? Încă un motiv să iubeşti viaţa ! Trebuie să ţinem seama şi de încîntările sufletului.

— Mai lasă-mă cu sufletul, nu cumva te întrebi ce-o să-ţi devină spiritul după scurta aventură a vieţii ?

— De, poate va transmigra într-un pui de găină şi îl va devora un judecător de pace, fript la frigare, cu mujdei de usturoi, şi Tudor începu să amestece cărţile.

— Dumneata nu mai joci, Dănescule ? întrebă doamna Popov.

— Nu. Pentru azi sînt lefter, m-am lecuit de viciu, şi, luîndu-şi pălăria, mă aşteaptă nişte chestiuni urgente, salutare !

După plecarea magistratului, doctoreasa completă echipa de patru şi continuă partida. În scurt timp pe masă se strînse un „pot" apreciabil ; lui Tudor îi căzuseră nişte cărţi „grozave", momeală pentru începători, relansă cu tupeu. Se ivi un moment de panică, trei perechi de ochi îl sfredeleau să descopere adevărul sau minciuna (nu degeaba e socotit pokerul „joc de caracter"). Femeia se îmbujorase, se încăpăţîna să-şi înfrunte adversarul, deşi nu putea să aibă carte mai mare decît el.

— D-ta mergi ? întrebă ea cu un prefăcut sînge rece.
— Desigur, întări celălalt cu zîmbet șiret.
— Atunci plus „potu".

Era tactica obișnuită a cacialmalei să-l sperie pe rival prin dublarea mizei, dar inginerul nu se clinti. Deodată, bărbatul simți pe sub masă vîrful pantofiorului transmițîndu-i semne, vibrații ca printr-o sîrmă de telegraf: „Temperament teribil, cugetă Tudor, ține să cîștige cu orice preț", și, din cavalerism, bătu în retragere. Privirile partenerei sticliră, degetele cu unghii sîngerii se crispară lacome asupra banilor, îi adună în grabă.

La plecare, deși mîna mică îl strînse complice, ca o promisiune caldă, un pact încheiat în taină, inginerul avu un fior de silă. Își aminti de opinia misoghină a lui Hulea, găsea puncte de apropiere între doctoreasă și madam Lori și prin contrast i se lumină portretul candid a lui Menaru. Iată o altă față a realității, astfel înveți a te mișca prin lume, a cunoaște oamenii ! „Mi-am zis că voi trăi pe aici ca un simplu turist, fără ciocniri, fără emoții. Văd că lucrul se complică, noi figuri, întîmplări se adaogă la frescă."

„Trăiește-ți viața, d-le inginer ! Hei, numai o dată ești tînăr", îi sunau în urechi îndemnurile recente — și totuși în adîncul conștiinței Tudor se hotărî să mai rărească vizitele în casa d-rului Popov, cu toate că se considera „ca în familie".

Pietre anonime

10 — Să vorbim în șoaptă, Tudore, murmură Menaru, glasurile noastre sperie odihna celor adormiți, sub pămînt.

— Da, ca o armată retrasă din luptă, și tînărul privi movilițele din jur fără vreun sentiment precis.

Mergeau agale în după-amiaza aceea prin cimitirul mahomedan, de-a lungul unei alei sălbatice, năpădită de buruieni. Lumina soarelui se arăta sfioasă, tremura în unde peste pietrele anonime. Plimbarea aceasta printre bolovani roși de vînturi și ploi îi amintea lui Tudor o litografie văzută de mult : înfățișa doi tineri de acum un veac ; dedesubt scria : „O idilă printre morminte". Capriciul romantic nu părea deplasat la Medgidia, unde mai vedeai cîte o femeie cu fața acoperită strecurîndu-se prin umbra zidurilor. Mirarea era că într-un oraș destul de mic el avea prilejul să treacă prin atîtea decoruri, de la realismul din „Hotelul Pașa" la idilismul dintre stufuri, de la munca sobră din gară la sindrofiile din casa doctoresii, la ședințele bachice din cîrciuma lui Nae. Dar excursia de astăzi din ce capitol făcea parte ? Se încadra în setea după curiozități ? Sau corespundea unei dorințe de-a avea o prietenie sinceră ?

Menaru se opri în fața unei mici coloane de marmură pe care se vedea sculptat un trandafir, simbol obișnuit la mormintele femeilor.

— Aici se află lăcașul mamei mele, și ea rămase cu privirea ațintită asupra semnului de piatră.

De jur împrejur, bolovanii răsfirați se încălzeau la soare ca o turmă de oi ostenită, turmă ce nu mai prezenta nici un fel de interes pentru ciobani. Pe alocuri, gardul avea goluri pe unde cucuta, troscotul năvăleau în voie. „Oare tătarii n-or fi avînd cultul morților?" se gîndi Tudor la vederea părăginirii. În depărtare, pe aceeași coastă de deal, se răsfăța cimitirul creștin cu brațele deschise ale crucilor în așteptare, cu monumente albe oglindindu-se în lumina zilei. La musulmani doar puține morminte purtau ca podoabă vreun fes turnat în ciment sau vreo lespede fasonată, încolo, pietroaie anonime, sure ca vremea, ca uitarea.

Ea se apropie încet și exclamă cu nedumerire :

— Nu știu ce am astăzi, nu-mi pot readuce în minte cu limpezime chipul mamei, se vede că mi-s gîndurile aiurea.

— Ai pierdut-o de mult ?

— Cam pe la începutul școalei primare. De-atunci vin adeseori cînd mă apasă singurătatea.

— Da, nu-i prea veselă inima unui copil fără mamă, asta se știe.

— Mai ales cînd e o fată, adăogă Menaru, crește cu sufletul închis într-o cochilie de melc. Tata este mereu cu fruntea încrețită de grijile negoțului și, după cîte mi-a povestit, n-a avut copilărie nici el, a slugărit de mic la stăpîn, a muncit din răsputeri pînă și-a înjghebat prăvălia de azi. Ce înțelegere să aibă ?

Tăcu și înălță capul cu ochii în zare. Zulufii negri străluceau mai potoliți în liniștea din jur. Un sticlete se

lăsă din zbor pe muchea unei pietre aproape de ei, ciripi scurt cîteva chemări poruncitoare. De undeva îi răspunse alt ciripit, și el își reluă zborul către tovarășa de bucurii.

Tudor își conduse prietena spre o spărtură a gardului și amîndoi evadară cu un fel de ușurare din locul cu pietre și tăceri.

— După cîte înțeleg, urmă el, în afară de mătușa din tren, n-ai avut altă față feminină prin preajmă.

— Ba am avut pe doica mea, o femeie cu o fire blîndă, care mi-a fost ca o adevărată mamă. Îi plac și ei florile, ca și mie. Cred că ai văzut din stradă glastrele suspendate de pe cerdacul nostru. Au fost puse de mama, iar doica, în amintirea ei, le-a împrospătat mereu, ca să mă bucure pe mine. Cînd eram mică cerdacul mi-a fost foișor de observație. Ședeam ascunsă după perdeaua de iederă și zorele cu ochii la trecători. Sînt tare amărîți oamenii de la mahala. Pe vreme de ploaie arătau mai grăbiți, cîte un papuc se prindea în clisă, omul sărea cocostîrc într-un picior, iar pe mine mă umfla rîsul. Ce vrei, minte de copil! Cu mirare observam femeile trecînd îmbrobodite ca niște călugărițe. „De ce își ascund fața?" îmi întrebam doica. „Așa e legea", dădea din cap cu resemnare. „Să știi că eu n-am să-mi acopăr fața cînd voi fi mare." „Așa să faci, puica mea", și nu-și pierdea răbdarea cu mine.

— Da, am întîlnit și eu femei cu glugi cernite, vorbi Tudor, și, drept să-ți spun, n-am găsit nici o noimă.

— Așa sunt femeile noastre, trăiesc cu veacuri în urmă, sînt analfabete, superstițioase și pesemne că bărbaților le convine această stare. Numai pe aici se mai păstrează yașmakul pe față. Ce zici de înapoierea asta?

— Ce să zic, ar fi nevoie de o mișcare din partea voastră, a generației tinere.

— Există o așa-numită „Ligă a doamnelor musulmane", cu sediul la Constanța, dar pînă acum n-a făcut mare ispravă. Bărbații o boicotează. Singurul care o susține cu înflăcărare prin presă, prin conferințe este poetul Niazi. Ai auzit de el ?

— Da.

— O ! E un suflet mare, un progresist, tot tineretul este cu el.

— Mi-nchipui că și prietena noastră Zari este pe baricade...

— Desigur, este o fată inimoasă, are și noroc. Părintele ei, ca om de știință, este plin de înțelegere. Mie chiar și astăzi tata mi-a spus : „Ei, Menaru, pentru o musulmană știi carte berechet", asta înseamnă că drumul către universitate rămîne încă o problemă. Și tare mi-ar plăcea să studiez, să cunosc lumea largă !

Mergeau alături pe spinarea dealului, așternută cu iarbă de stepă verde-cenușie, ferind în cale mușuroaiele de cîrtiță și furnici. Tudor încercă să alunge tăcerea ce amenința să se așeze între ei.

— Ești o ființă bravă, Menaru, și crede-mă că înțeleg riscurile prin care treci ca să ne vedem. Te rog să fii convinsă că ai alături de tine un frate bun.

— Da, un frate adevărat, bine ai spus.

Ultimele cuvinte vibrară cald și, fără voie, Tudor se simți și el învăluit de emoție. Dinspre bărăcile căzărmilor din vale răsună deodată prelung o trîmbiță militară și tînărului i se păru că ecoul venea de departe, din adîncimea fără limită a vremii.

— Ai auzit, Menaru, goarna aceea ? Acum două milenii tot așa au răsunat prin locul acesta tubicinele ostașilor romani. Sandalele străbune au stîrnit praful pe aici mai înainte de-a pluti corăbiile în apele de pe Cara-Su. Și oamenii aceia au întocmit monumente și castre de

piatră, au săpat colo drumul ce-i zice „Valul lui Traian", ca să lase urmaşilor un semn de trecerea lor prin lume, prin timp.

Fata îl asculta adîncită în muţenie, doar linia gîtului se mişca în înghiţituri uscate, ca în somn. Apucă mîna prietenului, o purtă îndelung peste obraz, fără sfială, căutînd parcă un reazăm. Poate îşi dădea seama că vremea îi purta şi pe ei din urmă, asemenea turmelor pe deal, că viaţa îşi duce jocul înainte, astăzi, ca şi ieri, iar vorbele, frămîntările inimii în faţa eternităţii nu însemnau mai mult decît nişte tînguiri de goarnă duse de vînt într-o după-amiază cu soare.

Madam Lori ieşi radioasă înaintea inginerului :

— Am o surpriză pentru mata.

— Să auzim.

— Dacă e surpriză, nu se spune, se fandosi foca ; stai cuminte în odaie pînă te chem eu, şi bulbucă ochii în semn de mister.

Cam ce fel de surpriză avea ? Iar vreo nepoată picată de la drum lung ? Articolul ăsta devenise banal ca şi cafeaua cu lapte, nu-i umplea vidul lăuntric.

Cineva de la Bucureşti ? Vreo veste din partea lui frate-său ? Poate este chiar el în persoană, îl ţine ascuns după vreo uşă. Îşi aminti că de necaz nu mai scrisese de multă vreme nici un rînd la nimeni, se izolase ca un ţipar în lacurile Medgidiei. Poznaşă fiinţă madam Lori ! Îl făcuse curios. Deodată se auzi un chiţcăit prelung, urmat de urlete, de ţipete de maimuţe sfîşiate de lei. Vacarmul se împletea cu frînturi de cîntece, cu glasuri în diferite limbi, ca în turnul lui Babel. Madama năvăli în cameră, îl apucă de mînă în exaltare :

— Hai repede, avem radio !

La Medgidia radio ? Numai asta mai lipsea ! Abia se dezobișnuise de gălăgia capitalei. Acolo, în mijlocul somnului, dacă vecinul are poftă de jaz, deschide fereastra, dă drumul la mugetul de saxofoane, tromboane — ce să-i faci, prinde posturi străine ; din păcate, pe cealaltă jumătate a globului e ziuă.

„Avem radio !“ exclamase hotelăreasa amatoare de progres. Odinioară inginerul avea exact aceeași meteahnă ; acum, exilat printre dealuri și bălți se întreba : oare tehnica modernă a reușit să îmblînzească instinctele ? Avem radio ! Omul din peșteră nu-l avea, de aceea era necăjit și melancolic.

Madam Lori învîrtea de butoane cu fața transfigurată :

— Vrei să-ți prind Bucureștiu, domle inginer ?

— Aș prefera Stambulul, e mai în notă.

— Că bine zici, se prinde ușor Stambulul din valea noastră.

Pe undele văzduhului coborî o turcoaică psalmodiind o manea acompaniată de tamburină ; melodia curgea monoton ca apa de ploaie în burlan. În bătrîna gazdă se trezi pe neașteptate dansatoarea de altădată — sări în mijlocul salonului, începu fără grație să schițeze cîteva figuri, pocnind din degete, mișcînd din pîntece.

— Bravo, bis, bătu din palme armeanul Ovanez, negustorul care-i procurase de la București aparatul de radio — ținea o prăvălie de cafea în localitate, dar era mai mult omul ei de inimă, de afaceri ilicite.

— Hei, pe vremuri stîrneam furtuni de aplauze ! și femeia se așeză gîfîind pe canapea.

De pe dulap o barză privea cu ironie, ar fi dorit să-i bată tactul la joc cu pliscul, dar se găsea prinsă în clei. Patroana, pe lîngă alte curiozități, avea și mania păsărilor împăiate, colecționase cîteva exemplare din țările unde

hoinărise, și alături de alte nimicuri, antreul avea înfățișarea unei mici expoziții. În covoarele de pe pereți se vedeau prinse cu panglici colorate fotografii de femei în șalvari : prietene, rude. La loc de cinste, în rama oglinzii venețiene, se răsfățau portretele ei din tinerețe în diferite mărimi. În fund, la o masă, un pasager juca table cu o fată.

— Ce zici, domle inginer, întrebă madam Lori cu dorința de a-i citi pe față încîntarea, așa-i că-i strașnică surpriza ? Eram moartă fără radio, m-am bucurat „teribel" cînd l-am văzut azi pe Ovanez cu aparatul. Tare cumsecade diavolul ăsta armenesc, știe el cînd trebuie să-mi facă o plăcere !...

— Jupăneasă, pune Bucureștiu, să auzim cum merge politica, interveni clientul care juca table.

Tudor se ridică, uitîndu-se la ceas (era așteptat la alt spectacol).

— Nu mai stai ? se decepționă hotelăreasa.

— Nu pot, am treabă.

— Vai ! Ce păcat !

La ieșire, în umbra leandrilor de la ușă, Hulea asculta transportat melodiile venite din hol. Firea lui de boem tînjea după muzică, după zvonul depărtărilor. Tudor, prefăcîndu-se că nu-l vede, coborî repede în stradă.

Zeul alb

11 Se juca o comedie antideluviană cu Max Linder și o dramă de la Polul Nord : *Zeul alb*. Un bec electric se aprindea la intrarea clădirii de două ori pe săptămînă : vinerea și duminica. Proprietarul cinematografului, cerealist și depozitar de lemne, transformase o magazie de zid în sală de spectacol ; adăogase motorului de tăiat lemne un mic dinam, căpătînd curent pentru cîteva becuri.

Cînd în poezia calmă a amurgului se auzea ritmul motorului cu un singur piston, săltînd ca o tobă tătărească, fără a fi însoțit de guițatul fierăstrăului circular, medgidienii luau cunoștință că au vizionare pe pînză, bal sau întrunire politică. Lanțurile de hîrtie colorată rămîneau în permanență spînzurate de tavan, pereții păstrau afișele respective printre steguțe tricolor și fotografii de artiști.

Deși spectacolul se începea devreme, în astă seară operatorul întîrzia cu rularea filmului, aștepta să se completeze locurile goale.

— Mi se pare că am venit degeaba, spuse Menaru prietenei sale, plimbîndu-și ochii prin sală.

— De ce ?

— Nu-l văd de loc.

— Ai răbdare, dacă ţi-a spus că vine, trebuie să vie, o încurajă Zari, inginerii sînt persoane serioase, nu prea obişnuiesc să uite, ţine-i un scaun marcat lîngă tine.

— M-a asigurat că o să ne vedem la cinema, a fost chiar ideea lui.

Menaru, cu un gest de nerăbdare, privi ceasul de la mînă (pentru a cîta oară ?), apoi se afundă în tăcere, dînd gîndurilor frîu liber să toarcă : Ce i s-o fi întîmplat ? De obicei el era exact. Privi iarăşi zadarnic spre intrare. Din cabina operatorului se auzea zgomotul roţilor care depănau filmul. Din cînd în cînd, un fascicol luminos se proiecta pe ecran spre a potoli rumoarea publicului.

„Cum o să ne găsească prin întuneric ?" se îngrijora ea. Să fie oare supărat ? Ultima dată s-au revăzut iarăşi între lacuri ; o pereche de raţe sălbatice se bălăceau în zare : „Şi tu eşti o răţuşcă sălbatică", i-a strigat deodată, şi a vrut s-o sărute. N-a fost vina ei dacă i-a muşcat mîna — o astfel de îndrăzneală ! Doar pînă atunci fusese la locul lui. De ciudă, alunga raţele şi broaştele cu bulgări. Ea părea că nu-l observă, dar nu-i mai venea la îndemînă că se află în pustietatea stufului. „Ce şi-o fi închipuit despre mine ! Că sînt o fată prostuţă, o provincială ?" Apoi el şi-a cerut scuze, a regretat gestul. Pînă unde avea să se întindă prietenia lor ? Se afla în dilemă, cine i-ar da un sfat ? Zari ? Nu se putea discuta serios cu ea, lua totul în glumă.

— Ei, Menaru, de ce-ai rămas pansivă ? Nu cumva ai vrea să renunţăm la film pentru că n-a binevoit să vie măria-sa ? Şi studenta o strînse tare de braţ : Hai, fii veselă, nu face să te indispui pentru orice fleac.

Zari moştenise firea optimistă a tatălui ei, zburda ca o veveriţă, vorbea fără ocoluri — o adevărată medicinistă. Nu era un tip de frumuseţe, ca Menaru, dar nu-şi făcea o problemă din asta, putea fi socotită şi ea destul de drăguţă la douăzeci de ani. Cele două fete se cunoşteau din co-

pilărie, se împăcau de minune, poate unde erau două firi deosebite.

Zari își vedea prietena abătută ; iată, a rămas așa cum o știa din școală, tot romantică, pe cînd ea, ehei, cîte lucruri noi n-a deprins din capitală ! Dragostea ? Un flirt, cum s-ar zice. Ce-i mai firesc decît dragostea ? Nu face să-ți pierzi pentru ea pofta de mîncare.

— Mă gîndesc, Zari, să nu i se fi întîmplat ceva, o strînse cealaltă de mînă ; ei repară acum un pod de fier, cîte accidente nu se pot ivi...

— Ai închipuirea prea aprinsă, drăguța mea, nu te mai fierbe degeaba, să sperăm că nu s-a întîmplat nimic rău.

Spectatorii își pierdură răbdarea, începură să fluiere — tropăiau din picioare, vociferau ; alții, impasibili, spărgeau semințe de floarea-soarelui în dinți. În atmosfera încărcată lumina se stinse, răzmerița se potoli. Aparatul veteran din epoca invenției cinematografului începu să țăcăne, să huruie, făcînd inimile privitorilor să palpite de emoție. Doi lăutari, o vioară și un țambal delectau asistența, acompaniați de lătrăturile motorului de afară (era ideea patronului pentru sonorizarea filmului). Pe ecran apăru tremurat titlul : *Zeul alb*. Pete numeroase mărturiseau uzajul peliculei. Pac ! se auzi o pocnitură în aparat, și proiecția se întrerupse. În sală se făcu din nou lumină (era un truc al operatorului, să cîștige din timp, filmul rula o singură dată pe seară, iar elita, greoaie după masă, sosea încet). Printre întîrziați apăru și Tudor.

— Scuzele mele, domnișoarelor, am fost reținut, și își făcu loc pînă la scaunul de lîngă Menaru.

— Nu-i nimic, tot la început ai nimerit, rîse fata doctorului, s-a rupt filmul, așa au unii oameni noroc.

Menaru se mulțumi să surîdă, făcîndu-și de lucru cu o buclă de păr ce-i tot aluneca pe frunte — prefera s-o lase pe Zari să întrețină conversația. De altfel, inginerul se

adresa amîndurora, azvîrlea cuvinte banale pentru urechile iscoditoare din vecinătate. Venise pe fugă și trecerea de la radioul de la „Hotel Pașa" la cinematograf îi aduse o senzație nouă.

— Pe cît se pare, nu prea îți prieste aerul de București, d-ră doctor, glumi Tudor, te arăți destul de des.

— De, profit și eu de cîte o sărbătoare și-mi iau zborul la cuib. Este aproape și am abonament pe C.F.R.

— Zi mai bine că flămînzești pe acolo — își reveni Menaru — vii în familie să mai prinzi puteri.

— Ești o ingrată, eu îți duc dorul, iar tu mă ponegrești. Apoi, adresîndu-se lui Tudor : Spune și d-ta, d-le inginer, e admisibil ca ea să se îngroape aici ?

— Am făcut tot ce s-a putut, îngăimă Menaru.

— Uite, pun pariu că eu și cu tata te vom aduce la București.

Zari se însufleţise la vorbă (avea în limbuție, ca și pe figură o nuanță tipic tătărească), ar fi meliţat la infinit, dar reîncepu proiecția pe pînză. Abia apăru prima imagine, și Tudor avu prilejul să dea ceasul în urmă cu două decenii, să retrăiască senzațiile filmului mut din copilărie. Odinioară în vecinătatea casei părintești se afla un local de cinema, și în nopțile de vară filmarea avea loc în curte. Hei, din nucul înalt de la el se putea privi pe gratis, boierește. Uite-l pe copil cocoțat în pom, dînd frîu liber imaginației, urmărind aventurile oamenilor negri, albi, admirînd ţinuturi necunoscute. Cîte planuri nu i se înfiripau în minte : să plece în lume, să săvîrșească și el fapte neobișnuite ; ba, într-o dimineață, a șters-o cu gînd să ajungă pe jos la Dunăre și să se furișeze pe un vapor, dar către seară mustrările de conștiință și poate foamea l-au convins să se înapoieze pocăit acasă.

Acum din nou se mișcau pe pînză personaje șterse de vreme, îl chemau cu stăruință, dar ele nu mai stîrneau

nici un ecou. Asistența aplauda la scenele de efect, lăutarii improvizau melodii tînguitoare în momentele comice, iar unii din sală le ţineau isonul.

Exterioarele filmului *Zeul alb* erau lucrate într-o regiune polară, înfăţişau gheţari autentici, urşi albi, iar mărunţii vînători de focă cu feţe mongolice se dădeau de-a tumba ca raţele în luntrişoare de piele, ermetic fixate pe şale. Subiectul ? Ca de obicei : un băiat iubea o fată. În cazul nostru, eroina, fiica unui şef de trib lapon, îndrăgise un explorator suedez, zvîrlit de naufragiu într-o iarnă pe litoralul nordic. În bordeiul de zăpadă eroii trăiesc cîteva luni de fericire, fără prejudecăţile societăţii civilizate ; indigenii ascultau de omul alb ca de un zeu. Ei, dar după lunga iarnă polară, sloiurile încep să trosnească, să se mişte ; un vaporaş îşi face apariţia şi îmbarcă pe aventurier : „Zeule alb ! zeule alb, ia-mă cu tine !“ se lamenta fata de lapon pe ţărmul de gheaţă, dar vaporaşul ridică ancora, omul alb se văzu pe coverta, cu o mînă în şold — zîmbea fotogenic, trimitea bezele de rămas bun. Ecranul nu mai arată dacă eroina s-a aruncat în valuri, a fost mîncată de vreun urs alb sau şi-a reluat resemnată viaţa din colibă printre eschimoşii îmblăniţi şi cîini de sanie. Fiica şefului de trib, îmbrăcată bărbăteşte, în stofă albă de aba, cu găetane negre, înflorite, avea năsucul îndrăzneţ şi aducea puţin cu Menaru ; actriţa din rol era foarte tînără, drăguţă şi jucase cu o pasiune neobişnuită.

În pauză, Menaru, vădit impresionată, se adresă prietenei :

— Tînărul acela s-a purtat fără inimă.

— Ba de loc, răspunse Zari, a procedat realist, doar n-avea să se eternizeze la pol...

— Bine, dar ea l-a iubit mai presus de viaţa ei.

— Şi după tine cum trebuia eroul să procedeze ?

— S-o ia cu dînsul.

— Hei, Menaru, uşor de zis, clătină capul cealaltă, cine ştie ce complicaţii s-ar fi ivit în ţara lui... Poate avea omul nevastă, copii.

Menaru nu răspunse. Becul se stinse, şi în cadrul luminos se perindă o scurtă comedie în care faimosul comic Max Linder (străvechea cunoştinţă) îşi mînca pălăria de paie. În sală se rîdea cu hohot, dar inginerul şi tovarăşele lui nu făcură haz. De altfel, Tudor nu prea gustase nici desfăşurarea dramei. În locul gerului de la Pol preferase vecinătatea caldă de alături, răspundea şoaptelor sfielnice, strîngerilor de mînă pe întuneric, în timp ce prietena lor, Zari, se prefăcea că este atentă la film, furîndu-i din cînd în cînd cu privirea.

Prelegere în aer liber

12

— Ei, domnule inginer, ia oprește-te, am o veste.

— A ! Salutare, domnule judecător, ce veste ?

— Procesul acela cu tătarii, parcă te interesa ?

— Tocmai. Ce s-a făcut ?

— L-am judecat astăzi-dimineață.

— Și vrei să-mi comunici că i-ai condamnat ?

— Din contra, i-am achitat.

Tudor îl privi pe magistrat fără să știe ce să creadă. Descoperi că tovarășul de masă era totuși un om de treabă, cum nu și-l închipuise ! Iată, nu poți ghici niciodată ce se află sub pielea celuilalt !

În ziua aceea inginerul întîrziase în explorare pe linie și dejunase în restaurantul gării. Acum pașii îl purtau pe promenada din centru, fără nici o țintă, încercînd să mai descurce din ițele care-i țeseau pînza zi cu zi. Judele se plictisise singur la masa lui Nae, ieșise să ia și el aer. Era cam roșu la față, avea chef de vorbă.

— Bine-ai făcut ; ai dovedit că justiția noastră găsește adevărul chiar sub colbul legilor.

— Hei, n-a fost o treabă ușoară cum crezi d-ta. La început habar n-aveam în ce chip voi motiva hotărîrea. În fine mi-am zis : „Să vedem nu există cumva circumstanțe

atenuante ?" Și-mi apăru ca un *„deus ex machina"*, factorul psihologic, cu el s-ar putea interpreta oarecum spiritul legilor, ocolind litera lor.

Dănescu se opri și-l apucă pe celălalt de un nasture :

— Ia ascultă, domnule, dumneata cunoști povestea tătarilor ?

— Nu, și inginerul se dădu un pas înapoi, să-și salveze nasturele dintre degetele amicului.

— Ei, eu am citit cîte ceva din viața tătarilor. Tiii ! Au fost formidabili ! Ascultă și d-ta, ca să-ți dai seama : într-o bună zi din mijlocul unor păstori nomazi s-a ridicat unul, Gingis-Han. Acest conducător a unit sub mîna-i de fier cetele de nomazi care se sfîșiau între ele ca lupii și a alcătuit un stat închegat, cu capitala Kara-Korum sau Nisipurile Negre, în podișul Pamirului. Ca generalisim și-a împărțit oștirea în unități de cîte zece mii călăreți, așa-numite „tumanuri", comandate de „urhani". A pornit întîi nunta cu chinezii, escaladează Marele Zid, cucerește China, apoi Gingis-Han se îndreaptă spre apus, cuprinde Persia, dă peste cap Islamul și iată-l în Asia Mică !

Acum imperiul tătăresc se întinde din Pacific pînă la Urali și Mediterana. Pe sigiliul lui Gingis citim : „Din cer, hanul tătarilor, puterea lui Dumnezeu pe pămînt. Pecetea împăratului neamului omenesc."

— N-a fost prea modest, surîse inginerul.

— Avea și de ce. Bogățiile Asiei, aurul, turmele de vite se scurgeau în convoaie nesfîrșite spre Kara-Korum, pe drumuri organizate de han, cu posturi de pază, cai de poștă — adică un serviciu de transmisiuni — ceva cu totul nou pe acea vreme. Naratorul tuși, își scotoci memoria cu pumnul la buze și continuă : Hei, drăcia asta n-a fost o aventură trecătoare, ca bunăoară a lui Atila sau a altor năvălitori ; împărăția tătară a durat mulți ani după moartea

ctitorului ei. Urmaşii marelui han au ţinut să facă vizite de curtoazie şi europenilor.

— De, pofta vine mîncînd, sublinie celălalt, probabil că tătarii se îndulciseră la trai bun din munca altora.

Dănescu ajunse pe maidanul din preajma mahalalei tătăreşti de unde se putea îmbrăţişa vastul orizont al stepei. Doi cetăţeni trecură pe aproape, îl salutară, apoi, depărtîndu-se, mai întoarseră capul de cîteva ori : gesturile energice ale judelui, glasul aprins erau lucruri cam bizare pentru siesta de după amiază. Tudor, incitat de viziunile sugerate de istoric, îşi purta privirea peste mizerele acoperişuri de lut, transformîndu-le în fantezie în nişte seraiuri de basm în cuprinsul cărora şedeau tolănite domniţe orientale aproape goale sub văluri străvezii, strănunicele glorioase ale lui Menaru.

— Acum, dragă amice, gîndeşte-te cam ce fel de plăcere va fi simţit bătrîna Europă, măcinată de luptele politice, de intrigile curţilor domnitoare, în ajunul vizitei tătăreşti.

— Nu cred să fi tremurat înaintea unor barbari. Statele europene aveau civilizaţie, armate instruite.

— Toate astea n-au valorat nici doi bani în faţa şuvoaielor prăvălite din podişurile Asiei. Năvălirea aceasta, ultima din istorie, a fost şi cea mai cumplită. Însuşi papa de la Roma a început să ţipe, să trimită apeluri pentru salvarea creştinătăţii către capetele încoronate pînă şi la voievozii din ţările româneşti, care se luptau din răsputeri cînd procleţii le încălcau pămîntul. Dănescu scoase un picior înainte, înfigîndu-l cu putere în praful maidanului şi făcu un gest larg cu braţul de la răsărit la apus : Ca să fii lămurit, să desfăşurăm harta Asiei şi a Europei. Pune mîna pe un creion roşu şi trage, începînd din Extremul Orient, nişte săgeţi spre apus — prin Urali, prin Ţările Dunărene şi pe coasta Dalmaţiei.

Iată, ai schițat „năvălirile" faimoșilor urhani : pustiesc Rusia, bat pe polonezi, pe germani, măcelăresc pe unguri și ajung la porțile Vienei. Ar fi înaintat și mai departe, dar acasă, la Kara-Korum, începură gîlcevile pentru domnie și tumanurile făcură calea întoarsă spre podișurile Asiei.

Dănescu privi cu semeție în ochii tovarășului, ca și cînd ar fi contribuit și el la gloria tătărească.

— Cum de n-au reacționat armatele europene superioare în organizație ? întrebă Tudor.

— Dar ce, crezi că tătarii n-aveau organizație ? ripostă celălalt. Înaintea tumanurilor mergeau detașamente de robi purtători de securi, avînd rolul tancurilor de astăzi ; înlăturau obstacolele în marș, dădeau foc, prăvăleau copacii prin trecătoarele munților și dărîmau zidurile cetăților. După ele apăreau călăreții ciunchiți în șeaua cu scări scurte și oblîncul înalt, năvăleau în iureș, agitînd cîngile și torțele aprinse, pe cai mici, lățoși, ce rezistau la marșuri de sute de kilometri pe zi. Și, ca în fața unei viziuni dantești, judele holbă ochii, își ridică vocea : Iată, munții fumegă, brazii trosnesc, fiarele pădurilor fug înspăimîntate, în timp ce tătarii se aruncă orbește la atac, acoperiți de armuri sau piei de animale. Ucid pe bărbații căzuți prizonieri, iar pe copii și femeile tinere îi încarcă în harabale uriașe la un loc cu averile jefuite, îndreptîndu-le pe drumul Mongoliei.

— Mai domol, prietene, îl trase de mînecă Tudor, tătarii d-tale devin prea spectaculoși.

— Chiar și așa erau. Furaseră de la chinezi, înaintea europenilor, secretul pulberii explozibile, confecționau artificii, aprindeau focuri bengale, pocnitori, ca să bage în sperieți pe adversari. Niște bărboși uriași mergeau în jurul „tuiului" (steagul din cozi de cal) purtînd vase cu flăcări și fum. Se zice că într-o bătălie cu ungurii stolul săgeților umbrea pămîntul asemenea unui nor, iar morții zăceau ca

buștenii după tăierea unei păduri. Dănescu își șterse fruntea cu batista. Ei, dar se știe că orice urgie trebuie să se termine odată. Întocmai ca o apă după inundație, așa s-au retras hoardele la matca asiatică ; triburile și-au reluat viața nomadă, lumea apuseană și-a revenit în fire. Faimoasa capitală Kara-Korum, asemenea altor cetăți din pustiuri, s-a năruit, s-a îngropat în uitarea nisipurilor, încît astăzi nu-i poți ghici nici locul. Au mai rămas ici-colo ostroave de tătari, care, dînd de pășuni bune și pămînt roditor, s-au aclimatizat, au devenit comunități inofensive.

Judecătorul scoase tabachera, oferi și celuilalt o țigară și o vreme împroșcară fumuri războinice în văzduh. În mintea inginerului mai dăinuiau unele nedumeriri :

— Cum îți explici d-ta că oștile tătărești răsfirate pe mii de kilometri au păstrat unitatea de conducere fără telegraf, fără avion, fără radio ?

— Personalitatea lui Gingis-Han, răspunse judele, zvîrlind cu energie mucul de țigară. Supușii îl considerau un *bogdo*, trimis al cerului, numele i se pomenește și acum în legendele Asiei alături de Alexandru Machedon. Nomadul ăsta a fost într-adevăr un tip excepțional, ai auzit d-ta de *Iassa ?*

— Nu. Asta ce-o mai fi ?

— Este o constituție întocmită de Gingis pentru a îndepărta dihonia dintre tătari și a-i ține sub ascultare. Eu, ca jurist, pot afirma că este o capodoperă. Păcat numai că puține fragmente au ajuns pînă la noi. Dănescu se scotoci prin buzunare și scoase un petec de hîrtie. Uite, am copiat aseară un pasaj din *Iassa* referitor la beție : „Omul beat e lovit în cap, mintea și dibăcia nu-l mai ajută. Îmbătați-vă numai de trei ori pe lună, deși ar fi mai bine de loc."

— Cum văd, o racilă străveche, am constatat-o și la tătarii de aici, cu toată interzicerea profetului.

— Așa e, chiar Marelui Han îi cam plăcea să tragă la măsea. La chef tătarii aveau ordin să lase armele la intrarea cortului, că le sărea lesne țandăra. Pentru menținerea disciplinei, din cînd în cînd, se ținea la Kara-Korum marele sfat al hanilor, „Kuriltaiul", un fel de congres pe țară. Toate căpeteniile alergau în galop de la marginile lumii să se închine în fața pielei de cal alb pe care ședea Marele Han și să-i primească poruncile.

— Probabil, în afară de *Iassa,* vor mai fi fost și alte elemente ce au contribuit la reușită, se interesă Tudor.

— Justă observație, încuviință celălalt. Tătarii erau călîți în arșiță, în ger, printre piscurile grozave ale Asiei ; cutreierau zilnic cîmpiile în căutarea pășunilor cît mai grase într-o necurmată luptă că tîlharii, cu lupii. Hrana obișnuită, în afară de carnea vitelor, era meiul fiert și faimosul *cumis,* lapte de iapă închegat în burdufuri de piele. În timpul bătăliei, tătarul înțepa vîna calului de sub el, sugea puțin sînge din mers și îi era de ajuns. Locuința le era *iurta,* cortul de pîslă conic, instalat în căruță. Aici femeile întreținеau focul pe-o vatră de piatră, preparau mîncarea și confecționau îmbrăcămintea pentru bărbați. Băieții creșteau de mici în șea, trăgeau cu arcul, păzeau turmele, iar noaptea la lumina focului ascultau întîmplări năstrușnice, balade eroice care le exaltau mîndria de nație.

Compară, te rog, această viață sobră a tătarilor cu traiul moleșitor, rafinat din China sau Europa. și vei înțelege cheia succesului.

Judecătorul Dănescu își țuguie buzele și tăcu. Cîteva vrăbii gureșe răscoliră praful aproape de ei, apoi o zbughiră cu un zbîrnăit scurt. Din ogrăzi începu să se simtă fum acru de tizic de la pirostriile unde familiile tătarilor preparau cina săracă.

— Ce ai rămas așa ? Mi se pare că te-au cam răscolit evocările mele ?

— Într-adevăr, am auzit lucruri interesante.

— Ei, spune, drăguțule, n-am avut eu dreptate ca în ajunul procesului să mă documentez asupra împricinaților mei ? Știi, orice s-ar crede, „sîngele apă nu se face".

— Așa e, papagaliză inginerul cu privirea distrată, bine zici : „sîngele apă nu se face !".

Oameni lîngă pămînt

13 În după-amiezile libere, Tudor cutreiera orașul în lung și lat prin străzi trasate la întîmplare pe unde își duceau existența de veacuri miile de români. Aceeași atmosferă potolită te întîmpina ca și în celelalte tîrguri ale țării, poate ceva mai calmă dacă priveai ondulația dealurilor profilate la orizont.

Locuințele erau pitulate sub acoperișurile de olane roșcate, avînd obloane de lemn la geamurile înguste. Firea luminoasă a valahilor se vădea în pereții proaspăt văruiți, în geamlîcurile împodobite cu flori și tufele de trandafiri ce umpleau grădinile. Casele mai vechi erau întocmite din blocuri de calcar și chiar împrejmuirile curților se zideau tot din piatră.

În dughenele din centru, unde comerțul cu satele din județ era în floare, întîlneai negustori greci, armeni sau evrei.

În contrast cu aspectul general, se păstrase într-un colț al Medgidiei cartierul tătăresc, atracție pentru turiștii amatori de exotism. Acolo, după îngrădirile de lut, te mirai cînd cineva scăpăra vreun chibrit pe cutiuța procurată de la prăvălie în loc să se aprindă focul prin frecarea lemnelor.

Cu nepăsarea vietăților de pe cîmp se mișcau strănepoții lui Gingis-han, se înmulțeau în taină pe laviție de pămînt, creșteau printre buruienile colinelor și dispăreau cu discreție sub glie, înveliți în giulgiu spre a spori pietrele tribului adormit pe coasta dealului. (Cîteodată se producea o reacție în cugetul vreunui tătar, pornea în cucerirea vieții, își alegea o profesie sau făcea negoț și, dacă norocul îl slujea, trecea în clasa celor avuți.)

Cum se descurcau ? Desigur, ca și românii băștinași, munceau la cîmp, la cariere și își agoniseau cele de trebuință. Unii posedau cîteva oi, un cal, o capră. Ziua se scurgea în fum de tizic — tătarii circulau între șantiere și cafenea, fumînd țigări groase răsucite din tutun ieftin. Cînd se lăsa noaptea se aprindeau pe uliță, ici-colo, felinare cu petrol sau cîte un ochi de geam la cei cu dare de mînă. Arar cîte o femeie înfofolită în văluri, întorcîndu-se de la vreo prietenă, traversa strada cu pași de pisică, lăsînd în urma ei liniștea și mai încremenită, bezna mai adîncă.

Și din această așezare omenească cuibărită printre lacuri și dealuri a răsărit un nufăr neasemuit : Menaru ! Îl încînta pe Tudor ca un poem în care se îmbina dogoarea soarelui dobrogean cu nostalgia stepelor. Apărea destul de neverosimil ca el să aibă atîtea întîlniri la lumina zilei fără ca locuitorii micului oraș să le afle taina.

Tudor, cu mintea muncită de contradicții, trecea încet de-a lungul meterezelor de pămînt galben, ocolind pe alocuri cîte un cîine tolănit în praf, ce-l petrecea pînă departe cu ochi leneși. La capătul mahalalei o lua pe cîmp, apoi se întorcea pe altă uliță, mereu în căutarea răspunsurilor care nu veneau de nicăieri. Pînă cînd avea să se toarcă firul acestei idile ? Dar se petrecea ea cu adevărat în veacul al XX-lea ? Oare rătăcirea de acum

n-ar apărea mai veridică prin nisipurile negre de la Kara-Korum decît într-un tîrg românesc aflat la jumătate de ceas cu trenul de portul Constanța ?

Aerul încropit din cartierele de calcar se contopea cu miasmele de pe Cara-Su. Un frate bun. Voi fi ? Nu voi fi ? Făgăduieli ce se dau ușor. „Conștiința e ceva vag și elastic", spunea Dănescu. Avea ? Nu avea dreptate ? „Pe cine să iau călăuză în fresca ce mi-am propus s-o cercetez la Medgidia ? Rațiunea ? Sentimentul ?" Atunci la cinema Menaru l-a întrebat : „Îți place cum a procedat omul alb ?" I-a răspuns : „E un film cam vechi". „Viața nu-i niciodată veche", șoptise ea. În ziua aceea arăta abătută, poate neplăceri de acasă sau urîtul verde din bălți o ajungeau și pe ea ! ? Adesea i se întîmpla să treacă brusc de la veselia copilărească la un mutism încăpățînat.

În timp ce gîndurile nu-i dădeau pace, pantofii i se albeau de praful de pe uliți, dar asta nu prezenta importanță. Se ivi după o cotitură o pereche de roate ce împingea între hulube un cal apocaliptic. Deasupra, pe o saca verde, ședea un băiețandru înfipt ca un mag. Îi veni deodată gustul de-a face sondaje psihologice, ca și amicul său judecătorul.

— Ce vinzi acolo, băiete ?

— Apă, bre.

— Vin nu ?

— Ioc.

— De ce ?

— Nu-i voie la *Coran*.

— Atunci țuică, aia nu scrie la *Coran*.

Tătarul rînji, dezvelind dinți de lup tînăr în stare să rupă din galop hălci de carne frăgezită sub șeaua calului. Îl măsură o clipă din cap pînă în picioare, apoi plesni din șfichiul biciului.

— Diii, căluțule !

Sacaua se smuci ca un buratic speriat, calul și omul își reluară înaintarea domoală prin spațiu, prin vreme, fir nesfîrșit de nisip ce curgea pe nervii lui Tudor pînă la anihilare : „Iavaș, iavaș, este timp destul. De ce să ne iuțim, să ne necăjim ? Graba este boala oamenilor albi, noi ne simțim bine așa cum sîntem. Dii, căluțule ! Cei proști sau deștepți, cei grăbiți sau înceți ajung la aceeași barieră."

Privirea lui Tudor îl petrecu cu luare-aminte ; îi vibra în urechi filozofia lui madam Lori, a lui Ahmet, odăiașul, a cafegiului Ismail și a altora de aici. E dificil să deosebești nuanțele, să afirmi de partea cui este adevărul. Curînd, curînd cam asta va fi și mentalitatea lui ; are grijă viața să te dea pe brazdă, să te adapteze la mediu. Atunci aș vrea să văd ce deștept din capitală va spune că și-a îngreuiat mintea, s-a zaharisit ? L-ar lua de guler și l-ar invita la Medgidia.

Din lungul drumului, vînzătorul de apă începu o melodie orientală.

„Aaa ! Iii ! Eee !"

Cîntecul se lăsa cu aripi lenețe în praful gros, acoperea pămîntul răbdător, înfășura sufletul ascultătorului, apoi sacagiul se pierdu la orizont, profilat ca o gînganie uriașă.

Da, orașul n-avea apă, nici canal. Ploile îndeplineau serviciul sanitar, curățind gunoaiele, cărînd zoile în valea Cara-Su. Apa de băut se vindea cu donița patriarhală a tifosului (gen Bucureștii de altădată). Poezie și microbi ! Reținea un amănunt bizar : conducta de apă ce alimenta Constanța trecea prin apropiere. Creierul comunal a socotit drept lux ca medgidienii să se înfrupte cu apă potabilă, deși primăria Constanța o oferise în schimbul unei

taxe reduse. Desigur, consilierii de aici adorau apele cu arome de baltă.

Își reaminti de-o operetă văzută cîndva. Era vorba tot de un consiliu comunal ce năzuia să planteze în grădina orașului pomii cu rădăcinile în sus. Un refren comic se cînta la scenă deschisă : „Halal, halal ! Consiliu comunal !"

Într-un tîrziu, Tudor se hotărî să puie capăt hoinărelilor pe ziua aceea și o luă spre centrul orașului. Amurgul proiecta la marginea cerului o baltă sîngerie, asemenea unui cîmp de luptă. Pe șosea, învăluiți în nori de colb, cîțiva copilandri de tătari, într-un iureș asupra tîrgului, aduceau caii de la păscut. Trecură pe lîngă el în galop turbat, gata să-l răstoarne, chiuind, stîrnind indignarea cîinilor. Ședeau înfipți, mîndri, pe spinarea cailor, fără șea, cu nările fremătînd, fulgerînd zarea din ochii mongolici

„Strașnici călăreți, puștanii ăștia ! se gîndi Tudor. Se recunosc strănepoții lui Gingis-Han !"

Se înserase de-a binelea cînd ajunse în centru. Se opri un moment pe loc : „N-ar fi rău, înainte de cină, să dau o raită prin gară, poate o fi întrebat cineva de mine". În ziua aceea nu dăduse de fel pe la serviciu : oare ce treburi atît de importante îl reținuseră în oraș ? Se sculase tîrziu, își trecu la repezeală mașina de ras peste obraz, apoi, la cafeaua cu lapte, se uitase conversînd cu foca.

Ce se petrecea cu el ?

Închipuirea i se populase cu imagini deșucheate, se legănau, se roteau ca într-un scrînciob de iarmaroc. Uneori i se părea că deasupra văii, peste oameni, peste lucruri se instăpînea o acalmie galbenă ca în preajma unui eveniment cosmic. „Da, se întîmplă ceva cu mine, poate vreun țînțar mi-o fi inoculat malaria din mătasea-broaștelor !? Altfel nu se explică cum de mi-am pierdut o zi

întreagă fără program ? Barem de formă trebuia să trec prin gară ; oricum, sînt salariat." (Se spune că prin unele țări de veche tradiție un funcționar în situația lui ar depune diurna la poștă pe adresa tezaurului public : „Subsemnatul cutare... consider că nu merit banii pe ziua cutare... Punct.")

În timp ce pantofii vîsleau pe bulevard, inginerului îi veni să surîdă : „În comparație cu București, s-ar zice că aici nu sînt amenințat de surmenaj. Trăiesc ca un pașă, un cogeamite pașă mai real decît bietul Hulea. Numai să nu se întîmple un accident, vreo deraiere de tren, că se dă peste cap pașalîcul. Și cînd mă gîndesc că alți inși muncesc de dimineață pînă seară pentru o leafă destul de mică. Uite, astfel de probleme nu-mi puneam înainte."

Se întunecase. Tocurile răsunau ritmic pe caldarîm, ca un ciocănit pe inima nopții. Același concert de broaște îl petrecea cu ocări, ca și în momentul debarcării la Medgidia. (Cîte veacuri or fi de-atunci ?) Printre draperiile norilor se ivi luna, și ca de obicei dădea o mînă de ajutor rarelor felinare ca să arate pietonilor calea pe bulevard. Sub ploaia de raze stuful vălurea ca o mare. Se închipui la braț cu Menaru, mergînd pe digul de la Constanța. Era o escapadă minunată, păcat că se petrecea în vis.

Se găseau atît de învecinați în cuprinsul orășelului, și totuși împrejurările îi făceau atît de depărtați ! Dar, așa cum se întîmplă de obicei, piedicile, în loc să-l cumințească, mai rău îl atîțau. „Sînt bărbat întreg, lucid, nu mă dau bătut. Un program de viață, iată ce-mi lipsește, un plan bine chibzuit", și Tudor înainta cu hotărîre de-a lungul trestiilor poleite de lună. Dinspre gară se auzi un fluierat de locomotivă de la vreun tren de marfă. „Iată că vagoanele pot circula și fără contribuția mea sau a directorului general, dar lipsa unui simplu acar din post ar provoca o nenorocire."

Ajuns în gară, se abătu întîi pe la biroul de mișcare (era punctul nr. 1 din program).

— Ce mai e nou? N-a sosit vreo telegramă pentru mine?

— Nimic deosebit, răspunse impiegatul de serviciu fără a ridica ochii de pe serpentina albă a aparatului „Morse". D-l picher Toma mi-a zis că munca de la pod merge strună.

— Mulțumesc. Șeful este pe aici?

— Nu. Mai adineauri s-a retras în căminul d-sale, știți, a avut ceva bătaie de cap cu negustorii și niște vagoane care țineau linia blocată.

— Acum totu-i în regulă?

— Da, în perfectă regulă, d-le inginer, îngăimă celălalt cu ton aparte.

— Bine, bine, noapte bună, o scurtă Tudor, prefăcîndu-se a nu înțelege intonația ironică destul de transparentă. Blocarea vagoanelor era specialitatea d-lui șef; dacă vreun negustor avea nevoie de un transport urgent, vagoanele se dezmorțeau ca printr-o vrajă, după o discuție în „patru ochi" cu șeful de gară. La bodegă, la cafenea se făcea uneori aluzie la „ciubucul d-lui șef", dar cu indulgență, pesemne că fenomenul era obișnuit pe căile ferate sau neferate ale țării.

Ce ar fi putut să-i răspundă telegrafistului? Era cam de-o vîrstă cu el, făceau parte amîndoi din generația tînără, animată de idei înnoitoare, și unele obiceiuri le aduceau revoltă. „Bună țară, rea întocmire", se exprimase acel călător în noaptea venirii aici. Și e firesc ca șperțurile să devie subiecte distractive la revistele lui Tănase. E natural ca „d-l șef de gară să ia un ciubuc, iar directorul general să înghită un munte de ciubucuri. Peștele de la cap se strică."

În minte Tudor revede fotoliul directorial în care se răsfață un crap dolofan cu trei rînduri de guși, cu fruntea teșită, lipsită de mustrări. Și acum poftește d-ta, d-le inginer Tudor Mantu de la Medgidia și încearcă de fă regulă în gară așa cum te îndeamnă inima, vei risca să-ți tulburi digestia; vei fi considerat drept instigator, turbulent al ordinii publice, și-apoi, cu o floare nu se face primăvară. Mai bine intră în restaurantul gării și ia masa.

Sîngele apă nu se face

14 „Vin tătarii!“

Vedea femei chicotind, bărbați cu figurile aprinse alergînd. Tudor se pomeni și el amestecat în ceata de curioși din stradă, grăbind spre mahalaua mahomedană. Se simțea cuprins de un fel de neastîmpăr.

Deodată, prin mijlocul drumului își făcură apariția cîțiva călăreți într-un nor de praf. Se apropiau în galop, așezați pe spinarea patrupedelor, drepți și fără șea ; aveau capul gol și codițe de păr pe ceafă. Printre ei se aflau Ahmet, cumnatul său Memet și cafegiul Ismail !

Struniră caii în fața lui Tudor. Dinții străluceau ; ochii îi aruncau priviri de foc.

— Iată-l pe inginer, l-am găsit ! tună Selim, tatăl lui Menaru.

Se afla în fruntea pîlcului pe un cal alb.

— Rușine, tu, om de altă lege, te plimbi cu fata mea ! Trebuie să fii pedepsit.

De undeva apăru și Dănescu, trăgîndu-se nervos de mustăți.

— Să fie judecat, porunci hogea.

Dănescu se apropie de Tudor și-l fulgeră :

— Te găsesc vinovat. În numele legii ești condamnat la moarte!

Un gînd îi veni lui Tudor: să se strecoare prin mulțime, să alerge în gară; acolo se va sui într-o locomotivă și va fugi la București.

Dar o sfîrșeală fără margini îl cuprinse. Își simțea picioarele moi, gura încleștată.

Cineva îl apucă de umeri, alții de picioare și se pomeni legat sus de balconul minaretului.

Un arcaș din gloată îi trimise o săgeată, ce se înfipse în pulpa piciorului ca într-o pernă.

Lacrimile începură a-i șirui pe obraji; cădeau într-una pe acoperișul geamiei, le auzea cum sună ca o darabană.

Deodată din interiorul minaretului auzi un glas:

— Curaj! Am venit să te salvez.

Printr-o firidă zări ochii înspăimîntați ai lui Menaru.

Fata își aplecă bustul prin ferăstruica turnului, încercînd să-l dezlege în grabă.

Arcașul de jos o zări și încordă arcul... Un țipăt scurt și Menaru se prăbuși în adîncime.

— Ah!

... Boc, boc, boc.

— Deschide, d-le inginer, plouă afară. Ai uitat fereastra deschisă și mi se sparg geamurile.

Tudor sări buimac din pat. Madam Lori apăru în cadrul ușii în faimosul capot înflorat, cu obrajii lucioși de pomezi, cu părul prins în bigudiuri ca un papuaș. Se repezi la fereastră și o închise cu putere. De afară, prin bezna nopții, dușul furios al ploii continua să huruie, să lovească în geamuri.

*

În după-amiaza aceea Menaru inventase un pretext oarecare să poată pleca de acasă; mergea cu pași sprin-

teni, cu fruntea înălțată în soare, considera excursia ca un drept cîștigat. Întodeauna cînd intervenea o absență mai prelungită își închipuia că s-a întîmplat ceva rău și nu vor mai putea să se întîlnească niciodată.

— Ce zici, Tudore, vrei să urcăm panta aceea din zare ? și, cu o mișcare a capului își scutură buclele.

— Spre „Tabia căzăcească" dorești ?

— Așa-i zice ? Văd că ai început să cunoști Medgidia mai bine ca mine.

— De ! Meseria mă obligă să stau cu nasul în hartă, să descifrez împrejurimile.

Curînd ajunseră pe locul acoperit cu iarbă, unde odinioară niște sotnii de cazaci făcuseră tabără, ajutînd românilor într-o luptă cu turcii. Niște forme conice de pămînt o făcură pe Menaru să-l întrebe :

— Ce rost or fi avînd movilele acelea ? Par atît de singuratice !

— Acelea-s gorgane. Sînt mărturii de pe urma bătăliilor. Savanții le răscolesc, și după cîte un os, o frîntură de armă ne istorisesc cum s-au luptat oamenii pe aici.

— Și despre dealurile astea se zice că au fost odată munți grozavi, urmă ea cu întrebările, cum de s-au pipernicit ?

— Timpul, Menaru, mileniile nivelează totul.

Merseră în tăcere cîteva minute. El se gîndea că de obicei între un băiat și o fată se rostesc și cuvinte de dragoste, dar astăzi nu avea predispoziții lirice. Prea erau bizare întîlnirile printre bălți și dealuri, încît vorbele : „îmi ești drag sau dragă" ar fi sunat curios, fantomatic (poate că și ei nu erau decît niște apariții de legendă). Privirile fetei scotoceau cu atenție iarba ; alerga după năsturași galbeni, după bujorii de stepă, scotea exclamații cînd îi găsea și își sporea mănunchiul din mînă. Se bucura de aer, de verdeață cu filfîiri de pasăre evadată din cușcă.

— Ah, Tudore, cum aș vrea să alerg peste dealuri călare, să simt cum mă biciuește vîntul în față, cum mi se taie răsuflarea ! Acum în Turcia fetele stau la volan, iau parte la treburile țării, se bucură de toate drepturile cetățenești. S-a terminat cu povestea cadînelor cusute în saci și aruncate în Bosfor de soții geloși.

— N-ai grijă, o să vie trezirea și la ai tăi, o asigură el. Pînă atunci aș vrea ca noi amîndoi să trăim liniștiți undeva pe o insuliță din Pacific, printre oameni simpli.

— Și să ne hrănim cu banane, să dresăm papagali, ca Robinson Crusoe ? Nu ?

— Orice am face ar fi frumos, dar pînă atunci cetățenii ăștia se cam plictisesc fără evenimente și ar fi destul să ne zărească cineva că s-ar aprinde tîrgul.

Ea se opri și, cu un gest delicat, îi prinse o floricică la butonieră. Soarele îi lumina din plin trăsăturile de domniță egipteană — ca și în noaptea aceea în tren el contemplă genele prea lungi, licărul tainic al pupilelor, strălucirea părului ; acum ziua emanau un farmec nou, tulburător. Simți un îndemn să o mîngîie, să-i sărute ochii verzi-cenușii — se mulțumi doar cu un sărut pe frunte. Știa că jocurile în doi sub dogoarea soarelui te fură, te amețesc ca vinul de Murfatlar ; e de-ajuns primul pahar, ca să nu te mai poți opri.

— Hai, mai spune ceva, Menaru, nu cumva te-am îndispus ?

— Nu. Mă gîndesc la vorbele tale. De-o fi scris să mi se întîmple ceva, n-am încotro. Inima-mi spune că nu fac rău, și atît mi-e destul. Dacă aș ține la prudență, ar trebui să nu mai vin. Tu ai vrea ?

— Nici vorbă nu poate fi !

Și totuși, se gîndise și la această eventualitate, dar nu voia să-i înnoureze ziua de astăzi, pe care o gusta cu atîta uitare de sine. Fără îndoială, riscul era mai mare pentru

ea decît pentru el. Ce ar fi zis, de exemplu, jupîn Selim, dacă l-ar zări acum cutreierînd pustietăţile cu fata lui? Ar deschide nişte ochi mai mari decît floarea-soarelui!

Tudor nu-şi dădu seama că rămăsese singur; o zări pe Menaru departe.

— Uiuu! Tudore, caută-mă!

Se evaporaseră îngrijorările, se juca de-a v-aţi ascunselea, se strecura ca o ciută printre copăcei de salcîmi şi tufe de scaieţi care aduceau oarecum cu plantele ghimpoase de la Tropice; pădurícea o înghiţea, o ascundea. Un crîmpei de psalm, citit cîndva, îi reveni în minte:

Ascunde-te, zburătoare mică,
Oriunde vei fugi,
De inima ta
Nu te poţi ascunde.
Aşa începe jocul
De-a v-aţi ascunselea,
Cu rîsete,
Cu soare,
Cu nopţi însingurate,
Cu lacrimi...

Chiotele subţiri, copilăreşti trezeau ecoul peste văi şi dealuri.

— Uuu! Tudore!

— Ajunge, Menaru, ai să-ţi agăţi ciulini pe rochie şi-o să te dea de gol acasă.

O tufă de scaieţi o opri.

— Te-am prins, şi el o strînse în braţe.

— Dacă nu erau ghimpii ăştia uricioşi, nu mă prindeai. Uite, mi-a dat sîngele.

— Păi ăştia sînt suliţaşi adevăraţi, ziua stau aici, iar noaptea năvălesc peste noi, şi Tudor îi povesti visul.

— Vra să zică, mai păstrezi ceva din părerile cu care ai venit la Medgidia?...

— Se prea poate. Memoria omului e un hambar fără fund, se strîng o sumedenie de vechituri și apar cînd nici nu te gîndești.

Mîna ei micuță, caldă îi atinse fruntea, îl mîngîie cu gestul matern al femeii față de cel drag. Tudor mai simți e respirație fierbinte dogorindu-i obrazul și pecetea unui sărut sfios. Menaru se smulse din brațe, scuturîndu-și cîrlionții ce-i cădeau peste obraz :

— Rămîi mai în urmă, eu am plecat. Ne vedem mîine tot aici, că nu vine nici dracu printre scaieți...

Ieși din crîng și fugi la vale, spre șosea. Vestmîntul ușor de vară fîlfîia ca aripile unui pescăruș ; se ștergea din ce în ce în depărtare.

„Ei, poftim acum, d-le inginer, mai fă pe înțeleptul, mai rărește întîlnirile !“

Amok

15 Cucuriguuu ! În zăpușeala verii cocoșii cîntau ca niște dascăli de modă veche ; narcoticul după-amiezii se strecura alene prin copaci, prin frunzele pudrate de colbul stepei, prin trupul vietăților din cartier. Tătarii sforăiau la umbră, lungiți pe rogojini, în tovărășia purecilor, în bîzîitul mușteloi, numai copiii n-aveau astîmpăr, se hîrjoneau desculți, în vestminte sumare pe uliți, pe maidane, ca niște drăcușori.

Tudor coti pe-o stradă mărginașă fără pavaj, aliniată pînă în zarea cîmpului de împrejmuiri de lut, fețuite cu răbdare de mîna harnică a femeilor. Mergea ferit de-a lungul porților, să nu atingă burțile cîinilor în extaz, mai norocoși decît în Constantinopolul de odinioară. Acum noua cîrmuire de pe malurile Bosforului le-a interzis patrupedelor libera petrecere, a smuls fesurile de pe țeasta drept-credincioșilor, zburătuind haremurile în cele patru vînturi : „A fost un tip original acest Kemal Atatürk (parcă aude glasul judelui istoric) ; știi d-ta ce înseamnă în Turcia să înfrunți *Coranul ?* bărbile albe ? Și totuși, omul ăsta le-a tuns, le-a ras, fără să curgă vreo picătură de sînge."

Tudor se descheie la guler, simțindu-se mai liber în acalmia din jur, cînd, deodată, niște glasuri se auziră pe aproape. Erau cuvinte în idiomul tătar, semănau a vreascuri frînte. Cine îndrăznea să tulbure beatitudinea acestor ore ? Ocoli colțul uliței și descoperi doi inși discutînd cu aprindere în dreptul unei porți.

Recunoscu pe Ahmet, odăiașul, și pe cumnatul său, Memet.

— Bună ziua, Ahmet ! Bună ziua, Memet ! Și inginerul se alătură de ei ca și cînd ar fi fost așteptat.

— *Hair olsun.*

— *Selamun aleichium, efendi !*

— Văd că n-aveți somn, s-a întîmplat ceva ?

— Nu tîmplat nimic, d-le inginer, răspunse Ahmet, pe buze cu enigmaticul surîs al rasei.

— Este ceva, efendi, făcu încruntat Memet.

După o clipă de tăcere, cei doi reîncepură discuția, de astă dată cu oarecare nervozitate, uitînd de prezența șefului. Tudor deslușì unele vorbe : *șascîn, degîn, buiuc, kinciuc* ! „Probabil tratează vreo afacere de vite : cuvintele : *bir at — bir inec* însemnau cal și vacă, n-ar fi rău să-i ajut cu vreun sfat."

— Ei, bre, nu-mi spuneți și mie pentru ce vă certați ? insistă moale, învăluindu-i într-o privire prietenoasă.

— Nu certăm, mîrîi Ahmet.

— Vorbim carne de cal, interveni celălalt, zvîcnind piciorul ca un resort, mînîncă tătarii din tribul Nohai și țiganii mahomedani. Ahmet zice : să fie mai scump decît vacă. Eu zic : carne de vacă mai scump decît cal. Nu-i așa, efendi inginer ?

— De, știu eu ?...

— Calul de preț estem, făcu posac Ahmet, pe el omul călare mergem, pe vacă nu.

— Vacă lapte facem, calul nu, ripostă Memet sigur de sine.

Inginerul, în loc să-şi continue plimbarea, consimţi să le puie ordine în conversaţie.

— Ai răbdare, Memet, să termine Ahmet, aşa cere regula discuţiei. Acum are cuvîntul Ahmet.

— De ce ? Eu am dreptate.

— El n-are dreptate, răcni Ahmet, calul de preţ estem, pe el mergi la război, şi Moamet fost călare.

Disputa lua amploare : care din doi avea dreptate ? Uite o afacere de unde nici cadiul din Constanţa n-ar fi fost în stare să iasă cu faţa curată. Păcat că nu se află aici şi Dănescu ; era o problemă de competenţa lui. Îi ştia oameni de treabă, lui Ahmet nu-i găsea cusur, de ce să-i lase să ia foc sub un astfel de soare ? Cine ştie ce drăcie s-ar putea ivi ? Citise undeva că în ţările calde, în zile de caniculă, indigeni paşnici se trezesc apucaţi de hachiţe din senin : *amok* ! Nu-i mai poţi astîmpăra cu nici un chip. S-ar putea şi ăştia, în dorul unei fripturi, după care jinduia sărăcimea, să-i apuce furiile. De, vrabia mălai visează !

Ahmet, cu fruntea boţită, băgă mîna în buzunar şi scotoci nervos în fundul şalvarilor (oare căuta vreun cuţit ?), culese ceva în pumn, apoi începu să ducă la gură cu două degete seminţe de dovleac, trosnindu-le cu ciudă în dinţi, scuipînd cojile cu explozii repetate. Tudor scoase tabacherea, căreia nu-i putea rezista nici un fiu al Islamului :

— Hai să răsucim cîte o ţigară.

— Mulţumim.

— Mersîm.

Ochii licăriră la vederea tutunului tăiat în fire galbene aurii ca borangicul. Cîteva minute fumară împăcaţi, ca pe vremea cînd pe valea Cara-Su curgeau lapte şi

miere. În zare, orașul își resfira pînă departe acoperișurile de olane roșii-cafenii ca niște turte de bulion întinse la soare. Pe coasta dealului sclipea crucea aurită a capelei din cimitirul creștin și mai încolo se împestrițau pietrele uniforme din țintirimul mahomedan. Un cocoș pe aproape încercă să anunțe ora, dar glasul i se opri la jumătate, topit de căldură.

În timp ce fuma, Tudor își storcea mintea ca pe o rufă opărită în căutarea unei soluții. De, omul e o vietate grăitoare — mai presus de orice a fost cuvîntul. Desigur, subiectul de acum nu era o mare problemă, dar se spune că și pe vremuri filozofii se adunau în congrese, își băteau gura pe tema : „Care a fost mai înainte ? Oul sau găina ?"

După ce suflă ultimul fum de țigară, Memet șuieră :

— Carne de vacă cel mai bun, mănîncă toți creștinii.

— Auzi, d-le inginer ? mugi Ahmet.

Un plan se închegă sub pălăria de pai a inginerului : ce-ar fi să le abată discuția ca un vagon pe-o linie intermediară ?

— Ascultați, părerea mea este alta.

— Să auzim.

— Nici carnea de vacă, nici cea de cal, carnea de porc, aia este mai bună.

— Ptiu ! scuipă Ahmet.

— Ptiu ! îl imită Memet, aia spurcat estem, oprit la *Coran*.

Buzele li se încrețiră ca niște smochine. Un armistițiu se încheie ad-hoc între ei.

— Porc murdar estem, mînîncă ghiaurii.

— Îmi pare rău, dar mie îmi place o costiță de purcel la grătar, și, cu un deget la bordul pălăriei. Tudor adăogă : Ei, să ne vedem sănătoși, prieteni.

— *Hair olsun, efendi.*

— *Insallah.*

Și îl petrecură cu privirile, bălăbănind din fesuri ca două bibelouri, pînă ce inginerul coti după colț. Ahmet luă un pai de jos, îl frămîntă o vreme între dinți ca pe un trabuc, în semn de cugetare.

Tudor își călăuzi pașii spre crîngul de salcîmi, așa cum se înțelesese cu Menaru. Mersul îi deveni mai vioi, viitorul i se arcuia ca un curcubeu la orizont. Viața este o rostogolire continuă de mici evenimente, vesele sau triste — mărgele albe sau cenușii înșiruite pe firul zilelor. Depinde de tine să alegi boabele albe, să le respingi pe cele închise. Astfel îți păstrezi un caracter optimist.

Din balconașul minaretului se auzi glasul muezinului — se îndrepta dojenitor la adresa străinului care, în curiozitatea lui de turist, se juca cu sufletul tătar, considerîndu-l un sport cu mingea.

— Ia spune-mi, Menaru, ce preferi ? Carnea de vacă sau cea de cal ?

— Ce vrei să spui ? îl scrută ea. E un spirit ?

— Ba o problemă serioasă, și Tudor îi relată discuția recentă.

Fata îi răspunse sec.

— De obicei, populația se hrănește cu carne de oaie, cînd o are.

— Așa e, carne de oaie, cum de nu mi-a venit în gînd, doar am văzut oi chiar la cei nevoiași.

— Ce fel de ciudățenii îți mai trec prin cap ?

— E bine omul să știe de toate, surîse celălalt.

— Unde mergem azi ?

— Aș vrea să văd piramida sîrbească, mi-a vorbit hotelăreasa despre ea.

— Da, să mergem într-acolo, nu e departe.

Ocoliră o carieră părăsită și după puțin timp ședeau în fața monumentului ce amintea de operele faraonilor. Pe o latură a piramidei inscripția lămurea că se aflau adunate aci osemintele a două mii de voluntari sîrbi căzuți alături de ostașii români în luptele din Dobrogea în războiul mondial. Menaru citi cu glas tare scrisul, apoi își lăsă privirile peste colinele ondulînd în zare, peste gorganele singuratece.

— Ce risipă de oameni ! Oare ce noimă o fi avînd uciderile acestea, Tudore ? Văd în ziare că se vorbește de un alt război, și nu mai pricep nimic. Tata și acum suferă de pe urma rănilor căpătate pe front. Cum de n-are leac nebunia asta a lumii ?

— Omul ține să întreacă natura nu numai în lucrări constructive, dar și în cataclisme. Nici epidemiile sau inundațiile apelor, nici cutremurele nu se pot compara în distrugere cu războiul. I-am simțit și eu oroarea. Și cînd te gîndești că mai sînt deștepți în lume care susțin că războiul e un rău necesar ! conchise inginerul cu ochii spre vîrful piramidei.

În jurul monumentului soarele continua să încălzească cu nepărtinire zborul păsărelelor, ca și gîzele din iarbă. Sus, ciocîrliile băteau recorduri aviatice, jos, lăcustele săreau, își încercau fierăstraele minuscule. Un fluture zbură aproape, gata să atingă părul lui Menaru, dar ea nu mai simți, ca în alte rînduri, îndemnul de-a alerga după el, de-a încerca să-l prindă. De sub piramidă, din adîncul osuarului, venea sau li se părea că vine un suflu de gheață ce răcea inima caldă a cîmpului. Și Tudor înțelese că în zadar ar căuta un subiect vesel de convorbire, cu toată lumina din jur gîndurile erau înecate în noapte.

După despărțire, ca să ajungă mai drept spre centru, fu nevoit să se înapoieze tot prin aceleași uliță. Văzu lume adunată în stradă. Erau cam mulți la un loc, ce să fie ? Încăierare din dragoste ? Răpire de mireasă ? N-ar fi produs senzație, fiind lucruri obișnuite. Un accident de automobil era exclus, astfel de vehicule nu se aventurau pînă aici, ar fi stîrnit emoția oamenilor, indignarea zăvozilor.

Adulții vociferau cu fesul pe ceafă, copiii mici scîncеau, trăgeau de șalvari cadînele ; bătrînii își agitau bărbile în vînt. În mijlocul lor, cei mai aprinși erau Ahmet și Memet, iar norodul, împărțit în două tabere, aproba cînd pe unul, cînd pe altul.

— Are dreptate Ahmet, carne de cal mai bun estem !

— Are dreptate Memet, carne de vacă mai de preț estem !

Inginerul avu o vagă înfiorare : „Visul meu tot are o semnificație". Nu avea nimeni suliță sau iatagan, totuși în capitală la o asemenea manifestație s-ar fi adus pompierii, cum se întîmplă cînd defilează pe Calea Victoriei coloanele de invalizi, de șomeri, cerînd pîine și muncă, dar din păcate existența vreunui post de pompieri nu era semnalată în Medgidia.

— Iaca d-l inginer al nostru, urlă ceferistul Ahmet.

— De ce vă mai necăjiți degeaba ? se adresă el către cei doi subalterni, Ahmet și Memet. Voi nu cumpărați nici carne de cal, nici de vacă.

— Așa e, încuviințară oamenii.

— Oare nu mîncați voi carne de oaie ?

— Așa e ! Așa e ! Carne de oaie !

— Păi asta-i cea mai bună, și gata !

— *Aferim ! Aferim !*

O undă de aer începu să adie dinspre lacuri, răcorind frunțile asudate. Din termitierele vecine se împrăștie o

aromă apetisantă de ciorbă de carne de oaie. Războinicii o adulmecară cu nesaţiu, descoperind sahara pîntecului. Fiecare vorbise, se consumase pe altarul treburilor obşteşti — avea dreptul să mănînce. Unul cîte unul, cu papucii tîrşîind, întinşi de mînecă de femei, de copii, tătarii se mistuiră după îngrădirile de lut, uitînd de ghiaurul care se abătuse o clipă printre ei — mereu avid de curiozităţi, mereu în căutarea propriei sale umbre.

Floarea de nufăr

16 S-a sculat înaintea tuturor celor din casă, a ieşit în cerdac în revărsatul zorilor, în parfumul trandafirilor, să-şi răcorească neastîmpărul în stropii de rouă. Poate nu s-ar fi trezit dacă vrăbiile adunate în congres în mărul de lîngă geam n-ar fi făcut tărăboi, salutînd apariţia globului de foc cu ţipete de mirare, de bucurie, de parcă l-ar fi văzut întîia oară.

„Bună dimineaţa, frate soare", spuse în gînd Menaru, lăsîndu-şi faţa sub duşul razelor.

„Bună dimineaţa", se mişcară zorelele pe sforile cerdacului.

„Bună dimineaţa", ciripiră cumetrele din frunzişul mărului.

Menaru cercetă pe rînd plantele din ghivece, ca pe nişte fiinţe cărora le înţelegea graiul, le cunoştea nevoile de fiecare zi. Îşi lipi obrazul de petalele unui trandafir, şi floarea se înfioră de atingerea catifelată. Ea simţea încetul cu încetul cum se calmau nervii, cum se potolea frămîntul unor doruri ce aduc insomnii în nopţile de vară. Culese cîteva flori într-un pahar cu apă, respiră mireasma lor, apoi se rezemă de un stîlp al cerdacului, cu privirile

către soare : uite cît de prietenos rîde, parcă ar rosti : „Am răsărit anume pentru tine, bucură-te !“

Din ce străfunduri de suflete, de vremi îi reveneau sentimente de adorație ? „Dar Tudor nu prețuiește soarele. Ultima dată cînd i-am admirat chipul bronzat, a ridicat din umeri spunîndu-mi că suportă de nevoie arșița cînd se deplasează cu vagonetul pe linie. Ciudățenii — la început nu era așa. Acum se prinde în vorbă cu oricine, într-o zi o să-l urmărească vreun curios și-o să ne dea de gol.“

Un suspin îi ieși din piept : „De, poate i s-a urît cu traiul de aici ? Cred și eu, acolo la București n-avea timp să se plictisească. N-ar fi trebuit să-i arăt că țin la el. Fetele din capitală or fi mai istețe, mai cochete, nu lasă să se observe ce au în inimă.“

Dinspre curțile vecine pînă departe se auzea zvon de glasuri, zbierete de animale : se începea o nouă zi de muncă ; bărbați, femei cu sape, cu greble se duceau la cîmp, alții, purtînd mîncarea în sufertașe, zoreau spre șantierele din apropiere. Ușa de la bucătărie se deschise, doica ieși cu o mătură în mînă, fredona un cîntec :

Alailen
Malailen
Bir top sarailen...

Era un început de baladă, o poveste cu care o dezmierda în copilărie, îi știa versurile prea bine, totuși, în dimineața asta melodia tărăgănată îi apărea mai duioasă ca oricînd, se împletea cu bucuriile copilei de odinioară, cu dorurile fetei de acum. Menaru șezu ascunsă cîteva minute după stîlp, să guste emoția clipei, apoi, înfășurîndu-se cu grijă în haina de casă, strigă de sus :

— Bună dimineața, mamă doică !

— Bună să fie, turturica maichi, ca și inima ta ! Ce-ai pățit de te-ai sculat așa devreme ?

— Mi-a intrat soarele pe fereastră.

— O să mi te deoache, pehlivanul, să vii la mine să-ți descînt ! Allah să te păzească de duhuri rele !

Femeia se oprise din măturat, îndreptîndu-se de șale ; la chip semăna un pic cu mătușa, dar nu era grasă de loc. Acum privea spre cerdac cu ochi galeși, pornită pe taifas. În jurul ei păsăretul domestic începu să dea semne de răscoală. Foamea le dădea curaj, impulsuri oratorice. Cele mai indignate se dovedeau rațele, măcăiau cît le permitea pliscul, împrăștiau discursuri incendiare.

— Mamă doică, te rog caută, dacă vrei, tava cu grăunțe, să liniștesc poporul.

Menaru coborî scările, ajunse în curte. Un cîine roșcat ca un vițel țîșni de după o stivă de lemne, îi sări cu labele pe umeri, gata s-o răstoarne.

— Stai cuminte, Sultan.

Cîinele nu se astîmpără, îi dădea cu laba peste haină, lătra, scheuna, îi comunica pe limba lui că a păzit casa toată noaptea, acum ar merita și el o mîngîiere, o răsplată. Ea îl trase încetișor de urechi.

— Ce ai vrea tu, măi Sultan ? Zahăr ? Un os ?

Cîinele își continua hîrjoana, mișca din coadă, dădea din cap, se ținea după ea prin curte în culmea bucuriei. Menaru luă tava din mîna doicii și zvîrli cîțiva pumni de grăunțe în bătătură. Se produse o încăierare ca în tagma omenească : fiecare se repezea să înghită cît mai mult, cît mai repede. Singur un cocoș nadolean nu se arăta egoist, își purta cu demnitate pliscul. În loc să înfulece lacom, își chemă cadînele cu un gurguit amoros, le ospătă cavalerește din tainul lui, apărîndu-le cu înverșunare de furia rățoilor.

Menaru intră în bucătărie, găsi un os pentru Sultan, mai adună și niște fărîmituri de pîine, pe care le aruncă sub măr. Un vrăbioi se repezi curajos, își înhăță porția,

dar zbură iute înapoi. Celelalte vrăbii nu se clintiră din pom, țipau, dădeau alarma : „Cirip ! Cirip ! Dușmanul !“ Fata înțelese primejdia : sus pe gard pîndea motanul negru al vecinului, scînteia din ochii drăcești, mustățile i se mișcau pofticioase : „De ce tocmai într-o dimineață atît de clară a trebuit să apară și o pată neagră să tulbure lumina, pacea din jur ?“

Într-un tîrziu, se auzi un căscat prelung, curmat brusc de un strănut puternic. Menaru, care uda o brazdă cu flori, ridică ochii, își surprinse mătușa strîmbînd din nas sub gîdilarea razelor de soare. Îi veni să rîdă, dar își luă iute de seamă și strigă :

— Sărut mîna, tanti, cum ai dormit ?

— Hm, prost, mormăi bătrîna, fixînd-o cu ochi somnoroși ; m-am perpelit toată noaptea de ficat.

Se vedea după fața buhăită că dormise îndeajuns, dar așa îi plăcea ei să se tînguie, să fie compătimită. Se credea bolnavă de toate bolile, se plîngea că n-are poftă de mîncare, dar la masă înghițea cît șapte. Astăzi nu prea arăta în apele ei ; sofaua cu saltele de puf o moleșise, încheieturile degetelor trosneau, vocea îi era răgușită.

Mătușa se uita cu jind la nepoată-sa ; o vedea cum zburdă, cum alerga suveică prin ogradă, împroșca florile cu apă, își umplea stropitoarea la fîntînă și iarăși se întorcea, iradiind un fel de înviorare asupra lucrurilor din jur. Oftă din inimă : „Ah, de-aș mai fi odată tînără !“

Menaru urcă din cîțiva pași scările pridvorului și ajunse lîngă bătrînă. Îi sărută mai întîi mîna, apoi o îmbrățișă :

— Arăți tare bine astăzi, îi zise cu seriozitate.

— Oare așa să fie ?

— Fără nici o îndoială.

Femeia se însenină la față, îi răspunse nepoatei la sărut, apoi trase un scaun la umbră și se așeză icnind.

— E o zi splendidă, mai spuse fata.

— Hm, da.

Bătrîna începu s-o măsoare din tălpi pînă în creştet, parcă abia atunci îi făcea cunoştinţă. Crescuse mare copila, ochii îi străluceau, din întreaga făptură i se răsfrîngea un farmec nou, o neasemuită sete de viaţă. „A devenit o femeiuşcă în toată legea, observă ea, am să vorbesc cu taică-său dacă nu e cazul s-o rînduim la casa ei ; este cel mai înţelept lucru pentru o fată, înainte de a-i intra gărgăuni în cap. Ce să mai piardă vremea cu cartea ? Parcă nu văd la Zari ? Mare scofală, pînă va termina învăţătura va ajunge fată bătrînă." După un timp mătuşa vorbi :

— Am o ştire pentru tine, Menaru, mi-a scris vară-mea Hazaqui de la Constanţa.

— Ce scrie ?

— Că e sănătoasă, o duce bine acolo. Îţi trimite complimente şi mulţumiri, ţie şi domnului care i-a găsit loc în tren.

Ultimele cuvinte le silabisi cu un ton şi-o uitătură aparte. Pieptul lui Menaru începu să bată tumultuos. Cealaltă, fixînd-o într-una, continuă :

— Mă rog, am putea să ştim şi noi cine a fost domnul ?

— Îl cunoşti, rosti tînăra cu ton degajat, este persoana cu care am călătorit de la Bucureşti în compartiment, face serviciul aici în gară. Ne-a întîlnit din întîmplare şi a ţinut să ne servească. Ştii, tanti, era o aglomeraţie cum n-am mai văzut.

— Da, da, parcă mi-aduc aminte, n-o fi tînărul acela cu care ai glumit toată noaptea ?

— N-am glumit, am discutat aşa ca doi călători în tren, şi Menaru îşi făcu de lucru cu nişte frunze uscate dintr-o glastră, să nu i se vadă ochii.

— Dacă zici tu, poate să fie aşa, că eu nu prea ţin minte. Apoi bătrîna găsi prilejul să-şi descarce năduf-

rile : Voi, fetele de azi, umblați la școli alături de băieți, sînteți deștepte de întoarceți lumea pe dos. Hei, cînd eram ca tine nici nu-mi descopeream obrazul în fața unui străin...

— Ce să-i faci, tanti, lumea se mai schimbă, își recăpătă Menaru sîngele rece, nu mai putem trăi ca pe vremea bunicilor.

— Da, da, am înțeles, astăzi tinerii nu mai țin seamă de părinți, de religie. Nu mai există *Coran*, nici Allah, nici cinste în casele noastre...

Glasul devenea din ce în ce mai plîngăreț. Fata simți că i se caută nod în papură și recurse la un vicleșug.

— Vai, tanti, ce faci ? Știi că te-a oprit doctorul să te enervezi, o să-ți facă rău la ficat.

— Că bine zici, se schimbă cealaltă la față, chiar a început să mă doară.

— Lasă, că-ți trece îndată, o să-ți aduc picăturile.

— Du-te repede, drăguțo, și adu-mi sticluța.

Menaru o rupse la fugă și cînd ajunse în iatacul ei se aruncă dintr-un salt pe divan. Tremura din tot trupul, își strîngea pumnii : așadar, nu i-a fost dat să guste din plin bucuria dimineții. A trebuit să apară în calea ei o pisică neagră să-i tulbure pacea.

Își plimbă privirile de-a lungul pereților, peste mobila din odaie, cu un sentiment de înstrăinare. Stele, semilune străluceau argintii pe covoare, pernițe brodate de mîna ei se odihneau pe sofa, tablouri marine împodobeau pereții : Bosforul, Cornul de Aur, atîtea obiecte ce-o încîntaseră apăreau acum reci. Trăia doar ca o sălbăticiune în cușcă, niciodată nu va fi liberă să-și făurească propria-i viață.

„În cine să-mi reazăm nădejdea ? În Tudor ? Este și el o frunză pe apă, ca și mine, și apoi n-aș vrea să creadă că m-am împrietenit din interes." O rază de soare sclipea pe dopul metalic al sticlei de colonie și deodată tresări : „Vai,

am uitat să-i aduc medicamentul!" Se repezi în camera mătușii și luă sticulța cu picături, dar cînd reveni pe cerdac ridică din umeri: pacienta plecase la bucătărie să pregătească gustarea de dimineață — i se făcuse foame!

Din apartamentul bărbaților se auzi cineva tușind, ușa se deschise și în capătul pridvorului apăru stăpînul casei cu ceașca de cafea în mînă.

— Bună dimineața, tată!

— Să trăiești, fetițo! Ce-ai pățit de te-ai sculat cu noaptea în cap? Te-am văzut pe fereastră.

— Oare te-am trezit? întrebă Menaru.

— Nu dormeam, m-au sculat grijile. Mă duc la gară, că mi-au sosit niște băcănii de la Constanța și trebuie să vorbesc cu șeful să mi le elibereze imediat, altfel se strică de căldură.

Menaru se îndreptă spre bucătărie, în timp ce jupîn Selim Abdulakim rămase în picioare, sorbindu-și cafeaua; în camera lui cu iatagane încovoiate, pistoale cu argint însidefat, narghilele moștenite din bunici, se frămîntase pentru a pune la punct catastiful cu socoteli: De! Nu este tocmai ușor să echilibrezi profitul și pierderile. Avea un rol în comunitate, ajuta pe cei scăpătați, nu putea să jupoaie clienții, coreligionarii, ca un speculant oarecare. Aman! Aman! Multe sînt furcile prin care trebuie să treacă un mic negustor.

Soarele se urcase cam la vreo două sulițe pe cer, femeile erau la bucătărie. În curte se auziră deodată lătrături vesele, Sultan alerga în salturi entuziaste să întîmpine un cunoscut: în urma lui pe ușa bucătăriei zbucni și Menaru. Pe poartă intră Zari, cu ochi rîzători, cu pletele tăiate scurt, cu brațele deschise. Era îmbrăcată într-o rochie simplă de pînză albă, decoltată, cu picioarele goale în sandale. Se îmbrățișă îndelung cu Menaru, apoi, ținîndu-se de mînă, urcară amîndouă scările.

— A ! Lume nouă ! Bine-ai venit ! rosti Selim, întinzîndu-i mîna, ai luat vacanță ? și un surîs se iți pe sub mustață.

— Uf ! Am venit să mai răsuflu pînă la toamnă, că m-am sfrijit de tot.

— Cum merg lucrurile pe la București ?

— Ceac, pac, așa cum le știi mata. Unii muncesc de se rup și alții petrec. N-am timp să-i observ, alerg toată ziua la cursuri, la spital, iar noaptea citesc cît pot.

Bătrînul dădu din cap în semn de înțelegere. În ușa bucătăriei apăru o clipă și capul ciufulit al mătușii, apoi dispăru. Selim dădu de dușcă filigeana, o așeză pe balustradă și, uitîndu-se la orologiul soarelui, spuse repede :

— Iaca, eu am plecat, e tîrziu. Vă las să ciripiți în voie, ciocîrliilor ! *Insalah !*

Își duse mîna la fes, ieși în grabă pe stradă, luînd direcția spre gară, în timp ce Menaru își strîngea cu putere prietena de braț, o atrăgea insistent în camera ei.

— Ce-i cu tine, Menaru ? Ai o mutră cam agitată, s-a întîmplat ceva ?

— Da, ceva extraordinar, și în timp ce intrau în iatac îi povesti convorbirea avută cu mătușa. Ei, ce zici de asta ?

— Nu-i prea alarmant. E drept că bătrînii ăștia au niște capete, Doamne, Doamne ! Fac din țînțar armăsar. Fii pe pace, te-ai speriat de pomană, și Zari o mîngîie pe obraz. Nutrea pentru prietena din copilărie o afecțiune de soră mai mare, deși aveau aceeași vîrstă.

— Mi-nchipui că nu te-ai trădat ?

— Nu știu, m-am stăpînit cît am putut.

— Lasă, că trece, ești prea nervoasă, o să-ți dau un calmant.

Menaru zîmbi, scoase dintr-un sertar o cutie cu bomboane, și cîtva timp cele două prietene ronțăiră în tăcere,

cercetîndu-se cu drag una pe alta, dar și cu oarecare curiozitate feminină. Larma viețuitoarelor din curte ajungea pînă la ele. Zari ridică ochii spre tavanul înalt cu o senzație de apăsare. Clădirea se arăta, ce-i drept, spațioasă, dar era prea rece, prea solemnă. Acasă la ea era veșnic revoluție, frații ei mai mici făceau gălăgie, se hărțuiau, iar tatăl, în loc să-i cumințească, le ținea hangul. Aici tinerețea lui Menaru se ofilea în umbra zidurilor printre bătrîni. Văzîndu-și prietena absentă, o scutură din gînduri:

— Ia spune-mi, Menaru, îl iubești chiar serios pe inginer?

— Nu știu. Cînd mă aflu lîngă el simt multă bucurie, e un suflet ales, cred că orice inimă de femeie s-ar simți atrasă. Dar el nu mi-a declarat niciodată că mă iubește, nici eu nu i-am spus.

— Nici să nu-i spui, drăguțo, că strici totul. În capitală, în mediul studențesc, am învățat să judec realist: bărbații te prețuiesc numai cînd îi ții la distanță, altfel se plictisesc, zboară ca fluturii spre altă floare. Ca și copiii răsfățați, își închipuie că li se cuvine totul, nici măcar nu-și dau seama dacă sub talpă strivesc o cutiuță goală de chibrituri sau o inimă de femeie.

Medicinista mai luă o bomboană, o mestecă încet, cu ochii țintă la Menaru, cu un surîs enigmatic pe buze, apoi continuă:

— Vezi tu, fantezia ne joacă multe feste nouă fetelor. Mă uit la colegele mele creștine, se boiesc, se maimuțăresc toată ziua în oglindă, pozează în femei fatale văzute la cinema. În fond, sînt niște oițe, părinții le-au trimis să-și facă un viitor și se trezesc deodată de capul lor într-un oraș cosmopolit, plin de ispite; ușor cad victime, ajung la deznădejde, sinucideri. Pe conducători nu-i interesează problema tineretului, așa că înțelegi ce puțini studenți izbutesc să-și termine studiile.

— Tu vorbești așa ca să mă liniștești pe mine, o apostrofă Menaru.

— Nu e cazul, drăguțo. Cu tine s-a comis o nedreptate, și tata și cu mine ne-am jurat să ne facem luntre și punte pentru ca în toamnă să poți urma mai departe. La urma urmelor, poți să te înscrii și fără consimțămîntul bătrînului.

Lîngă fereastră crengile de măr purtau fructe pîrguite. Zari, după cîteva încercări, reuși să apuce o creangă, desprinse un măr și înfipse dinții tineri în fructul dulce-acrișor.

— Dragă Menaru, să nu te superi, dar mie mi-e teamă că tu visezi încă la feți-frumoși cățărîndu-se pe scări de mătase. E drept, puțină destindere sentimentală nu strică, dar știi, cu linguriță, altfel se provoacă intoxicație. Și eu flirtez cu muezinul Ibraim, încă din adolescență ; după cum știi, e tare nostim și îl mai scot de urechi cînd e prea cufundat în *Coran*, dar nu uit că viața este o chestie serioasă, văd multă mizerie și delăsare în societate și trebuie să-mi fac o carieră de folos celor din jur.

De pe cerdac se auziră pași greoi, și mătușa intră gîfiind în odaie. Aducea serviciul de cafea cu lapte și prăjituri. Așeză tava pe masă și, după ce îmbrățișă pe fata doctorului, zise cu voce dulceagă :

— Te-am văzut cînd ai venit, m-am gîndit să-ți aduc niște baclavale în sirop, poate la București le-ai dus dorul.

— Ah ! baclavalele mele adorate, desigur că le-am dus dorul ! Sărut mîna pentru atenție, de altfel, și eu ți-am adus ceva, și Zari scotoci în geantă, scoase o misterioasă cutiuță : Un medicament extraordinar, marcă străină, ultima noutate în boli de ficat, face să dispară durerile de parcă le-ai lua cu mîna. Trei pilule pe zi între mese.

— Mulțumesc, drăguțo, ai o inimă de aur, ca și tatăl tău, Allah să-l ție voios.

De pe sofa, Menaru urmărea scena cu interes : „Iată, fata asta cum știe să găsească pentru fiecare cuvîntul potrivit, seamănă în jur numai voie bună, pe cînd eu... eu..." și Menaru oftă prelung, cu amărăciune.

— Se răcește laptele, îi spuse Zari, ținînd în furculiță o baclava, să știi de la mine că tristețea îți taie pofta de mîncare.

Prin geamul deschis parfumul pipărat al mușcatelor, al garoafelor de pe cerdac se contopea cu aroma de cafea cu lapte, cu mirosul de pîine prăjită. De afară se auzi în limpezimea zilei un cîntec. Doica mătura prin bătătură și, ca de obicei, melodia izvora ca un pîrîiaș cald ce venea de departe, din țara fără griji a copilăriei, unde nu te mai poți întoarce decît cu gîndul, cu visul. Din cînd în cînd, refrenul picura în inima celor două prietene ca trilurile unui flaut vrăjit :

Alailen
Malailen
Bir top sarailen...

De la filigeană la vatra străbună

17 — Ismail, o cafea la filigeană.
— Îndată, vineee !

Tudor ajunsese clientul obișnuit al cafenelei. Îndemnul îi venea chiar din noaptea sosirii în localitate, cînd descoperise că aroma cafelii din Medgidia nu avea rival. După-amiaza, sătul de praful drumurilor, de *spleen*-ul verde al văii Cara-Su, se așeza în fața filigenii (el numea aceste clipe paranteze meditative). Îl simpatiza patronul pentru răbdarea cu care îi înțelegea nevoile, îi asculta păsurile : „Nu mai merge negoțul, am cheltuieli mari, perceptori mulți, tare greu ! Aman ! Aman !“ Cum îl vedea de la ușă, îi făcea temenele :

— *Selamun aleichium !*

— Aleichium selam !

Spre a savura pitorescul graiului, memorase cîteva expresii tătărești, își cumpărase și un dicționar, însă mai atrăgătoare erau lecțiile cu Menaru. Înțelegea acum patima lui Hulea Pașa ; omul își punea cîteodată fes cu ciucure, se izola în pacea mahalalei. Găsise și Tudor un antidot (bineînțeles, fără fes !) spre a-și duce mai departe lanțul zilelor. Cel puțin bătrînul misoghin avea un scop : să publice o carte — dar el ce fel de ideal avea ? Răs-

pumsul i se arăta pe uliți sub făptura costelivă a calului de la sacaua verde : „Iavaș, iavaș ! De ce să ne necăjim ? Este vreme destulă !"

Cafeneaua lui Ismail îi plăcea îndeosebi, acolo făcuse cunoștință cu Hulea. Localul era situat între geamie și seminarul musulman, oferea oaza notabilităților tătare și a creștinilor iubitori de cafea. Cetățenii se adunau din nevoia de-a auzi o veste, de a schimba o idee, din pornirea profund umană de-a se grupa după simpatii, făcînd front contra balaurului cu zeci de capete ce-i pîndea din stufișurile de pe Cara-Su. Cafeaua le încălzea inimile, iar în drojdia din fundul ceștilor urmașii hanului descifrau gloria trecutului, nădejdea viitorului.

Ismail, curtenitor așa cum sînt orientalii, avea ambiția să dea salonului o înfățișare curată, plăcută. Cei mai răsăriți din minoritatea musulmană consumau cafea „extra", purtau haine nemțești și vorbeau bine românește. Își lăsau mustăți, cîteodată și barbă, iar fesul era păstrat cu evlavie, înfășurat cu turban alb sau colorat, după rangul ce-l avea în comunitate.

La început, obișnuiții cafenelei l-au privit pe Tudor cu indiferență : iată un nou-venit prin oraș, vreun funcționar pe undeva. În fine, oricine ar fi individul, are dreptul să fie lăsat în pace fiecare cu viața lui. Poate se mirau de ce nu-și încearcă norocul sus la „Sfatul negustoresc". Probabil că tînărul cu mustățile rase nu era orientat încă, nu deprinsese obiceiurile locale.

După un timp, spiritul de curiozitate crescu, unii îl cercetau mai îndelung. Ismail cafegiul îi informase cine era, de unde venea, ce rost învîrtea pe aici. Într-o zi hogea spuse :

— Pare cumsecade inginerul.

— Cred și eu, completă profesorul Ridvan, hîțînînd din cap, un inginer este o persoană cultă, nu se poate compara cu orice necioplit din oraș.

În după-amiaza aceea părerile au făcut prin fumul de tutun ocolul meselor unde intelectualii țineau divan, iar în concluzie s-a emis tacit un firman de adoptiune, și Tudor a fost considerat ca orice client vechi al localului. Poate că în atitudinea inginerului intra și un oareçare calcul : la cafenea venea adeș și vînzătorul de coloniale Selim, tatăl fetei, ar fi putut să înfiripe o discuție, o legătură, și cu timpul — mai știi ? — l-ar fi invitat pe acasă.

Introducerea lui Tudor în tagma patricienilor nu aduse schimbare în tabieturi, îl lăsau să cugete, să viseze cît o pofti.

De cîtva timp bătea un vînt de pribegie printre rămășițele turcești de la sudul Dunării, și elita țătară vădea oarecare îngrijorare. Odată hogea Togo îi ceru și lui Tudor părerea în această chestiune :

— Ce zici, bre, despre plecările turcilor din Balcani în Asia Mică ? În ultima vreme parcă și-au luat cîmpii.

— De, efendi hogea, oamenii năzuiesc să se adune la un loc cu cei de o nație, de o credință. Poate li se dă oarecari avantaje în Turcia.

— Se poate, nu zic ba, încreți din sprîncene hogea, și acolo, ca și aiurea, muncitorii vor asuda la fel pentru un codru de pîine, fiind la cheremul stăpînilor, numai că pămîntul din Mesopotamia nu-i rodnic, iar clima este ucigătoare pentru cei neobișnuiți.

— Nu cunosc problema, o scurtă inginerul, neștiind unde vrea să ajungă preotul. Am la București un frate gazetar. Dacă socotiți de folos, l-aș ruga să atragă prin presă atenția opiniei publice, poate s-ar găsi o soluție.

Hogea îl privi pe celălalt cu tristețe.

— Mai așteaptă, d-le inginer, pînă vei descoperi că problema are un mister. Te vei convinge că nici în zilele noastre ura de rasă, șovinismul n-au dispărut.

Bătrînul își trecu mîna prin barba colilie, apoi înghiți cu noduri cîteva sorbituri de cafea. Ceilalți din preajmă, după ce ascultaseră cu atenție schimbul de cuvinte, își aplecară capetele și începură să joace cărți, table.

— Uite nouă ochi.

— Poftim zece.

— Am mai făcut o tablă, scrie-o la catastif.

— Gata, te-am bătut. Ha, ha, băiete, două cafele!

Pe ușă intră profesorul Voinea, directorul seminarului. Trimise un salut cu o înclinare prietenoasă către colegi și se așeză singur la o masă din mijlocul încăperii. Din servietă trase afară o mapă cu scoarțe tari și începu s-o răsfoiască din ce în ce mai atent. Ismail se apropie tiptil.

— D-l director dorește o cafea?

Clientul sălță capul și măsură pe cafegiu, apoi privirea i se fixă în ochii lui Tudor, care ședea cam stingher.

— Poți să aduci două cafele, Ismail, și-i făcu un semn inginerului să poftească alături.

— Am astăzi o bucurie mare, surîse Voinea, strîngîndu-i mîna. Te-am deranjat să te înfrupți și d-ta din ea.

Cu gesturi măsurate, scoase dintre scoarțe la început cîteva copii fotografice, apoi altele și le înșiră dinainte. Ion Voinea îi era cunoscut de la restaurant: „Este un profesor fără pereche, îl recomandase Dănescu, el m-a molipsit de patima istoriei. A fost studentul lui Pârvan și l-a însoțit la săpături arheologice. Dacă vrei să-i faci o bucurie lui Voinea, cînd găsești pe teren vreo mărturie din vechime, păstrează-o pentru el.

Atunci, la săparea bazinelor din gară, lucrătorii au dat de un fragment de lespede așternut cu niște slove pe care l-a trimis arheologului și din acel timp îi arată o vădită prietenie. Spre deosebire de limbuția judelui, el era taciturn și potolit. Cînd se întîmpla însă ca Dănescu să-i puie vreo întrebare despre apuse vieți de voievozi, fața i se ilu-

mina, iar lămuririle veneau limpezi și fluente ca de pe catedră.

Și acum privirea omului lucea de văpaia lăuntrică, iar Tudor se așezase pe scaun bucuros că îl scosese din monotonia acelei zile.

— Iată, mi-am procurat astăzi niște reproduceri care reflectă cu fidelitate originalul, spuse Voinea, împărțind pe grupe fotografiile de pe masă. Aici se află piese din vetrele străbune găsite în solul dobrogean și în restul țării. Uite, poți revedea și piatra funerară pe care ai avut bunăvoința să mi-o trimiți astă-primăvară. Slovele săpate înfățișează numele unui cetățean dac ce a decedat pe vremea regelui Scorilo, tatăl lui Decebal. În teancul de alături sînt bassoreliefuri de pe turnul monumentului ridicat de Traian la Adamclissi. Ce zici ?

— Sînt deosebit de impresionante, murmură inginerul.

— Cred și eu, rosti celălalt, în fața arborelui genealogic te simți cuprins oricînd de un sentiment ce nu se poate descrie.

Cafegiul aduse comanda, și Voinea liberă un colț de masă ca să așeze tablaua cu filigene și pahare. După ce aprinse o țigară, reluă.

— Astăzi, cînd pot să am la dispoziție atît de lesne aceste documente milenare, fără să vreau îmi revin anii de pe vremea cînd trudeam cu tîrnăcopul alături de profesorul Pârvan. Mult s-a mistuit omul ăsta în focul iubirii pentru țară ! Pînă în ultima clipă s-a străduit fără cruțare să împlinească lacunele istoriei noastre din cioburi de lut ars și slove încrustate în piatră. Pe litoral a dezvelit zidul înconjurător al cetății Tomis, la Histria a trezit din somn un oraș întreg cu locuințe omenești, cu statui și băi romane. Pârvan a pătruns muțenia pămîntului, a stat de vorbă cu strămoșii, a făcut să bată inima Daciei de odinioară. Păcat că savantul acesta cu renume mondial ne-a

părăsit în plină putere de creație, nu avea decît 45 de ani cînd a murit!

Profesorul Voinea rămase o clipă cu privirea pierdută pe fereastră — probabil undeva prin cotloanele dobrogene mai stăruia vie imaginea lucriferică a fostului magistru. Tudor ridică de pe masă o metopă cu chipuri de daci și romani și după ce o cercetă îndelung zise :

— Ce genială inspirație a avut Traian cînd a pus să se sculpteze în piatră, aici, în Dobrogea și la Roma, filmul războaielor daco-romane, care a rezistat timpului. Mă uit la portul dacilor, cu cioareci și cămașă încinsă cu brîu, văd opincile legate cu nojițe și mă gîndesc ce mult se aseamănă cu îmbrăcămintea țăranilor noștri! Cîtă îndrăzneală se desprinde de pe chipurile astea cu barbă și plete! Dîrzi au fost oamenii care ne-au precedat prin aceste locuri!

— Da, da, își reveni Voinea, cam aceeași părere o aveau și istoricii antici asupra poporului dac, a căror agerime de minte și vitejie în lupte erau cunoscute. Despre viețuirea dacilor în pămîntul dintre Tisa și Mare s-ar putea scrie o epopee interesantă ca și *Iliada*. Mi-aș îngădui să-ți prezint numai un episod din șirul de fapte eroice de care este plină istoria dacilor. L-am putea intitula : Burebista sau ctitorul Daciei.

După cum îți amintești, acest rege a unit sub brațu-i de fier triburile dezbinate ale dacilor, le-a insuflat o conștiință patriotică, a organizat o armată puternică.

Ce fel de amenințare îl face pe Burebista să zorească înarmarea ? El vede patrulînd pe valurile Dunării galerele Romei. Pe malul opus este Moesia, cu posturi militare, și de acolo pînă în Grecia toate națiunile din Peninsula Balcanică se află sub stăpînirea romană.

Numai poporul dac nu a fost încă subjugat, și mult este rîvnită Dacia de către Roma imperialistă pentru bogăția

grînelor, pentru grămezile de aur ascunse în Carpați. Întîmplarea face ca Burebista să fie contemporan cu Cezar. De curînd vestitul comandant a terminat războaiele galice și se pregătește să cumințească pe neastîmpărații daci.

Cu o mișcare nervoasă, Voinea își strînse bărbia între două degete, fixîndu-l lung pe Tudor.

— Regret că nu sînt poet, să pot descrie în cuvinte emoționante frămîntarea sufletească prin care trec în această perioadă de așteptare regele și poporul dac. La orizont se conturează două figuri : Cezar, împăratul lumii, și micul rege „barbar" (după opinia romană). Mai poate fi vreo îndoială cine va învinge ?

Totuși, Burebista își continuă pregătirile așa cum îl îndeamnă firea lui de dac. Își mînă populația de la șes spre munte (această măsură de apărare împotriva cotropitorilor o vom întîlni după secole și la principii valahi) : construiește cetăți pe înălțimile stîncoase din munții Orăștiei, înarmează triburile daco-gete din Dobrogea, pe unde se găseau infiltrați romanii.

Dacii preîntîmpină iureșul dușmanului, căutînd să-i macine armata. Iarna trec Dunărea pe gheață și hărțuiesc garnizoanele romane. Înainte de luptă se zice că oștenii daci sorbeau o gură din apa fluviului sfințit de zeul Zamolxe, pentru a le asigura izbînda.

Zi cu zi, sub cerul Daciei se așteaptă ciocnirea celor două fulgere, dar intervine neprevăzutul, care acordă un răgaz de liniște de un veac și jumătate. Cezar a fost asasinat în mijlocul Senatului roman, iar Burebista este ucis de un rival.

Profesorul se uită la ceașca plină și gustă o înghițitură de cafea, în timp ce Tudor, zărind printre fotografii statuia lui Ovidiu, puse o întrebare :

— Oare patricianul poet aflat în părțile noastre să nu fi jucat nici un rol în conflictele dintre daci și romani ?

— Nu văd cum ar fi putut influența desfășurarea evenimentelor un biet proscris izolat pe țărmul Pontului Euxin. Pînă la moarte, timp de nouă ani, între 8-17 din era noastră, poetul se plînge că este nevoit la alarma străjerilor din cetatea Tomis să apuce sabia și scutul, să-și acopere cu coiful părul albit ca să lupte la metereze împotriva năvălitorilor care jefuiau agoniseala plugarilor, dădeau foc satelor.

Cu o ușoară încrețire din sprîncene, Voinea ridică o reproducere de pe columna de la Roma : „Trecerea lui Traian peste Dunăre". Reîncepu cu tonul mai scăzut.

— Iată, am ajuns la evenimentele pe care le cunoaștem mai bine din istorie. Epoca de neatîrnare a dacilor asfințește, steagul de balaur cu cap de lup este strivit în picioare de legiunile romane, cele mai puternice din acele timpuri. După lupte disperate cade în mîinile lui Traian și cetatea de scaun a Daciei : Sarmisegetuza. Uite, scena sinuciderii lui Decebal și a căpeteniilor lui, cred că întrece în tragism chiar căderea Troiei.

Statul dac a pierdut războiul, dar populația de la sate și tîrguri și-a dus mai departe viața în Dacia Traiană, bine organizată de romani. Tineri daci se căsătoresc cu fete romane, tinerii romani cu fete dace — astfel miracolul zămislirii poporului român se produce pe nesimțite sub egida limbii și culturii latine.

Voinea începu să adune cu grijă fotografiile între scoarțele de carton, apoi adăposti mapa în geantă. Clienții cu fes continuau jocul parcă uitați din veacul trecut : „Uite șapte ochi ! Uite opt ! Ha ! Ha ! Am făcut o tablă !".

Apoi, trași ca de un fir nevăzut, unul cîte unul, profesorii tătari au părăsit încăperea cu o motăială de salut către masa directorului.

Tudor, după ce și-a aprins și el o țigară, rupse tăcerea :

— D-le Voinea, d-ta zugrăvești oamenii din trecut cu lux de amănunte, parcă le-ai fi fost contemporan. Se cunoaște că ai vocație de istoric.

— Te înșeli ; vocația mea a fost să devin marinar. Noi, dobrogenii de pe litoral, ne naștem cu nostalgia apelor. În tinerețe am făcut chiar ucenicie pe vaporul „Dacia". Ei bine, n-ai idee ce mîndrie simți cutreierînd mările printre atîtea vase străine, pe o navă pe care o știi a ta ! Aveam în salon o pînză pictată : *Alegoria Daciei ;* călătoream cu patria lîngă noi prin lume.

— Și de ce nu ți-ai urmat chemarea ?

— Un accident m-a făcut impropriu pentru marină și am recurs la dăscălie. Ascultă-mă, d-le inginer, viitorul nostru se va întregi pe mare. Nu-i ceva nou ceea ce spun, dar trebuie mereu spus. Avem porturi pe coasta mării și o veche tradiție marinărească — începînd de la triremele romane — pînzarele voievozilor și pînă la motonavele de azi. La Muntele Athos există într-o mînăstire, ridicată de Ștefan cel Mare pentru corăbierii săi, o inscripție care atestă că moldovenii navigau pe Mediterană. Aș vrea ca într-un viitor apropiat navele românești să apară cît mai multe pe oceanele lumii.

Se făcuse tîrziu. În cafenea moara de vînt a timpului își învîrtea aripile alene, se îngîna cu rîșnița cafegiului de după paravan, măcinînd grăunțele clipelor cu egală indiferență : bune sau rele.

Profesorul Ion Voinea puse servieta la subțioară și se sculă de pe scaun.

— Mi se pare că te-am reținut cam mult. N-am mai rămas decît noi doi în local.

— Nu face nimic, surîse Tudor, o astfel de întîrziere mi-aș dori-o oricînd.

Întîlnirea cu poetul

18 Într-o zi, pe cînd cerceta biblioteca de la Seminarul musulman, Tudor cunoscu pe poetul Niazi. L-au impresionat din primul moment statura herculeană, tonul jovial, privirea ce căuta spre el deschisă, luminoasă, de parcă l-ar fi cunoscut de cînd lumea. I-a întins cu simplitate o mînă de gladiator.

— Îmi pare bine că întîmplarea ne-a pus față în față ; știam de existența d-tale, d-le inginer. Mă rog, oraș mic, se simte orice nou-venit. De altfel, și judecătorul Dănescu mi-a vorbit de d-ta.

— Îl cunoașteți pe Dănescu ?

— Ba bine că nu ! El este mai demult pe la noi, ne-am ciocnit adesea lîngă rafturile astea cu cărți, am stîrnit colbul împreună.

— Da, e un pasionat cercetător de hrisoave.

— Și un rar judecător. Zilele trecute a dat o sentință într-un proces care mi-a mers la inimă.

— Sînt la curent, d-le Niazi, luăm masa la același restaurant.

— Bine că ai găsit un om cu care să-ți petreci timpul, să mai schimbi o idee, altfel te-ai plictisi într-un orășel ca ăsta. Pentru noi, însă, Dănescu este un fel de provi-

denţă ; e mare lucru să ştie omul că are un judecător drept, o pavăză contra abuzurilor, răsufli mai în voie cînd vezi că nelegiuiţii sînt ţinuţi în frîu de justiţie.

— Asta se înţelege de la sine, zîmbi Tudor.

— Se înţelege, dar nu se practică, slăbiciunile pătrund şi sub roba magistratului, ca şi în celelalte sfere administrative, aşa că vezi de ce mi se pare Dănescu un om excepţional, numai să ni-l lase şefii pe meleagurile noastre cît mai multă vreme.

Au stat atunci de vorbă despre multe lucruri în coridorul lung şi căptuşit cu cărţi. Poetul era la curent cu mişcarea politică din alte ţări, nutrea convingeri progresiste, dar nu făcea paradă de ele. La plecare Tudor i-a spus :

— Sper să ne întîlnim la cafenea, eu sînt aproape nelipsit.

— Şi eu veneam înainte, dar de-o bucată de vreme atmosfera de acolo mă apasă pe nervi. Mai bine citesc aici în singurătate sau hălăduiesc pe dealuri, prin păduri. Totuşi, de hatîrul d-tale, îmi voi călca pe inimă şi voi veni să mai tăifăsuim.

De afară lumina zilei se strecura prin voalul perdelelor. Niazi avea în ochi luciri vineţii de oţel, fruntea largă şi-o ţinea în sus, iar mustaţa tuşinată îi încadra buzele pline.

Seara la cină Tudor îl rugă pe Dănescu să-i vorbească despre poet.

— E un tip original acest Niazi, începu judele, mîngîindu-şi ca de obicei podoaba mustăcioasă, este în el un fel de amestec de fantezie şi naţionalism. Nu-i cunosc limba, aşa că nu-mi pot da seama cît talent are. Din poeziile traduse prin reviste dobrogene mi-am făcut convingerea că e un poet autentic. Ceea ce te atrage la acest om e dîrzenia ; are într-adevăr personalitate. După cîte ştiu,

și-a petrecut copilăria într-un sat din apropiere, unde, ca fiu de muncitor, a îndurat destule greutăți. După ce i-au crescut aripile a zburat la Istanbul, unde a urmat școala normală. O dată cu studiile a îmbrățișat și idei revoluționare, așa că înainte de război neastîmpărul tinereții l-a purtat ca pe un val de la un țărm la altul al Mării Negre, semănînd năzuințele noi cu condeiul sau cuvîntul ca zarist și învățător. Acum a îmbătrînit, s-a cuminți, deși mie nu-mi vine a crede. Probabil are relații cu cei de stînga — treaba lui, chestia nu mă privește. Ca profesor la seminar, se zice că tineretul îl adoră ; cred și eu : un om care se jertfește pentru ridicarea neamului merită stimă !

Cam astea au fost lămuririle căpătate de Tudor în seara aceea. Mai tîrziu a aflat că poetul își petrece orele nu numai la seminar, ci și pe la o oarecare bodeguță din preajma gării : „La vînătorul român". Niazi, asemeni tuturor rapsozilor, iubea licoarea aducătoare de inspirație, și nici nevasta cîrciumarului nu era de lepădat. Din pricina asta grea obidă domnea printre colegi. Îl admirau ca poet, dar în privința mahomedanului aveau rezerve : purta pălărie, îndrăgea băutura, contrazicea fățiș *Coranul* — un eretic !

Chiar directorul seminarului, Ion Voinea, avea bătaie de cap cu el : nu venea exact la ore, iar uneori preda lecția cu predispoziție bahică. Îl admonesta însă cu indulgență — era cu un cap mai înalt decît toți și îl știa în stare să arunce cu barda în lună.

Agitații în familie

19 Se adunaseră ca de obicei la cafenea, hogea Togo, Selim Abdulakim, profesorii de la seminar : Rașid Ridvan, Muedin Suliman, Ali Murat și Tudor Mantu. Poetul Niazi nu se afla ; de trei zile parcă intrase în pămînt : acasă nu era, pe la școală nu-l văzuse nimeni. Alăturaseră două mese și, în așteptarea cafelelor, divanul se deschise fără clopoțel, fără introducere.

— Pe unde umblă haimanaua, începu profesorul Ridvan ; auzi, trei zile ! Cîte nu se pot petrece în trei zile !

— Poate i s-o fi întîmplat ceva, făcu Murat.

— De ! toate relele pot veni de la băutură, se îngrijoră hogea.

— Facă ce-o știi ! Nu mă mai amestec, n-are decît să-și piardă postul, să ajungă un vagabond pe drumuri, sfîrși Ridvan.

Tudor intui atmosfera suprasaturată, se hotărî la strictă neutralitate. Era oare mai breaz ca Niazi ? Și el umbla haihui într-o lume fără steaua polară ; cît privește băutura, nu putea deveni eretic : religia lui îi acordase o dispensă încă de la nunta din Cana-Galileea !

— Poftim cafea gingirlie, îi surîse Ismail cu tablaua în mînă.

— Mulţumesc, las-o aici.

— Trabuc vrei? Am ceva extra, şi-i dădu o ţigară lungă, împodobită cu o semilună de aur.

— „Smirna" sadea, de la vapor.

— Lasă-mi vreo cîteva, Ismail.

Ceilalţi clienţi de la mese jucau table şi îşi sorbeau liniştiţi cafeaua. Inginerul desprinse un jurnal din cuier întins pe gherghef de bambus şi îşi aplecă nasul în el.

Cu o regularitate aproximativă se putea citi *Universul, Timpul, Dimineaţa* şi cîteva reviste. Sosirea ziarelor era salutată cu chiote de corăbieri la apariţia pămîntului. Foile erau smulse, circulau prin cafenea, satisfăceau în veci nesăţioasa curiozitate a oamenilor.

Iată ce se scrie despre nenorociţii ăia, spuse hogea. „D-l ministru plenipotenţiar al Republicii Otomane a sosit ieri la Constanţa. De aci, împreună cu muftiul şi alţi fruntaşi ai vieţii politice musulmane, au plecat în afara oraşului, să cerceteze pe refugiaţii turci din Balcani. Convoiul era jalnic: unii în căruţe, alţii pe jos, înfăţişau groaza, mizeria, ruşinea secolului nostru; se puteau vedea copii mici, femei, bătrîni, toţi îmbrăcaţi sumar, aşa cum au putut părăsi aşezările. Hogea se opri o clipă cu glasul sugrumat.

— Citeşte, hogeo, răcni Ridvan, să auzim tot.

— Trebuie să se ştie — urmă bătrînul — că în condiţiunile de astăzi prin părţile Mesopotamiei nu se poate face o colonizare civilizată, şi mulţi din cei sosiţi au murit de malarie şi alte boli." Asta-i tot! şi preotul aruncă ziarul pe masă.

O pîclă de mîhnire se aşternu peste fesurile roşii la auzul celor îndurate de coreligionarii din peninsulă. Uitară de trăsnelile poetului Niazi; evenimentul care se ivise depăşea importanţa locală, intra în sfera largă a umanităţii. De afară pătrundea zvonul fără preget al vieţii, alergarea

locuitorilor după agoniseală. Un băiat cu două bidoane atîrnate de-o cobiliță țipă prin dreptul ferestrelor :„Gaaaz ! Hai la gaz !"

Hogea își aprinse o țigară, apoi se adresă lui Tudor :

— Ce vroiam să-ți spun eu mai deunăzi ? În general popoarele nu s-ar urî între ele dacă n-ar băga intrigi cei interesați, motivînd că răzbună faptele săvîrșite de către cotropitorii turci odinioară. Nemaipomenit ! Adică eu te alung azi pe d-ta pentru că bunicul d-tale a asuprit pe bunicul meu ? ! În realitate, se urmărește să li se smulgă pămîntul musulmanilor ca să intre în gheara bogătașilor. Omul de jos nu știe carte, poate fi lesne păcălit. Dacă se opune, îl silesc ciomăgașii plătiți de cei înstăriți.

— Abuzuri de astea se comit oriunde în lume, zise inginerul.

— Aici nu-i vorba de abuzuri, ci de a ațița ura între oameni.

— Bre, hogeo, interveni profesorul Murat, ca să reușească mai ușor, profitorii caută să lovească și în cărturari, ca să rămîie turma fără păstori.

Tudor observa discret fizionomia comesenilor : nu le mai tihneau cafelele, nu le mai aducea împăcare ciubucul. Se gîndeau că urgia ce mîna convoaiele de refugiați de la miazăzi s-ar putea să se întindă pretutindeni. Hogea Togo, ca unul ce avea misiunea să vegheze asupra enoriașilor săi, se adresă lui Tudor :

— Nu credeți, d-le inginer, că ar trebui să intervină și capii bisericilor din celelalte țări ? E o chestie de umanitate, de iubire între oameni.

— Desigur, orice intervenție ar fi binevenită. Așa cum v-am mai spus, mă gîndesc să-l informez pe fratele meu. Există relații diplomatice între state, nu se mai pot tolera asemenea acțiuni inumane.

— E bine cum zici, îl învălui bătrînul într-o undă de simpatie.

Cafegiul Ismail se apropie cu papucii clămpănind, începu să adune ceştile goale. Profesorii de la seminar îşi alăturară scaunele, începură o discuţie despre noua programă şcolară — cafeneaua intră în tabietul obişnuit.

Într-un tîrziu, pe uşa deschisă intră omul căutat, Niazi. Scîndurile duşumelii gemură sub paşii de urs, lumina unei ferestre păli o clipă înapoia trupului mătăhălos.

— *Acşînlar hair olsun !*

Salutul nu primi decît o moţăială imperceptibilă a fesurilor şi doar zîmbetul prietenos al inginerului. Calm, Niazi se aşeză lîngă Tudor, apoi comandă cu glas de megafon :

— Ismail, bre, o cafea dublă, fără zahăr.

„Asta ca să-l limpezească după chef", gîndi Tudor. Atmosfera abia înseninată începu a se înnoura. Poetul duhnea ca un alambic. Hogea, cu obişnuitu-i umor, îl privi, surîzînd :

— Dă-te mai încolo, bre Niazi, că ameţim.

Uriaşul hohoti măgulit de gluma preotului, dar colegii continuară să rămînă morocănoşi. Dintr-o sorbitură, omul goli jumătate din filigeană, apoi bău paharul cu apă şi mai ceru altul.

— Ce au ? îl întrebă pe Tudor, făcînd cu ochiul, parcă li s-au înecat corăbiile...

Atunci profesorul Ridvan, cel mai impulsiv dintre toţi, îşi pierdu răbdarea, îi adresă cu ton aspru cîteva cuvinte în limba tătară. Niazi, calm, ridică din umeri :

— Nu cumva din cauza mea nu mai aveţi voi somn ?

— Ai băut iar, o dădu Ridvan pe româneşte.

— Ei şi, ce dacă beau ? Şi Kemal a băut de-a stins ; asta nu l-a împiedicat să fie un om de ispravă : „Mai bine

un pahar aici decît o mie în rai" — așa spune poetul Omar Kaiam. „Sărută cît ești viu și bea — morții nu mai pot iubi, nu mai au limbă ca să simtă gustul vinului."

Glasul lui Niazi răsună inspirat în aerul încăperii, și Tudor savură pe ascuns declamația venită pe neașteptate. Ceilalți însă săltară capetele cu revoltă, pe fețele măslinii surpriza se colora treptat de la galben la vinețiu. O avalanșă de invective se porni. Vociferau toți deodată, fiecare găsise prilejul să-și destindă nervii fără a mai ține seamă de ceilalți cetățeni de la mese. În zadar hogea le făcea cu mîna să se liniștească, nimeni nu-l mai asculta.

— Rușine, țipă cel mai tare Rîdvan, atîta nesimțire în văzul tuturor! Primești de pomană leafă, ne faci de rîs pe toți. Nici cel mai de jos tătar nu se poartă ca tine. Beți-v, muieratic cum nu se mai găsește altul! Ce fel de exemplu dai tineretului, tu, pedagog și scriitor?

Zîmbetul poetului se păstrase neschimbat, ca al unui dulău amuzat de lătrăturile unor cățel, acum începu să dea semne de surprindere, de iritare; furia îi aduse și pe fața lui pete vinețiu; sprîncenele i se zbîrliră. Un pumn formidabil în masă cutremură cafeneaua:

— Tăcere... destul!

— Bre Niazi, fii cuminte, îl rugă hogea, care-i cunoștea toanele, rîde lumea de noi.

— Berbeci rîioși, tună poetul, îndrăzniți să mă spurcați cu balele voastre? Vreți neapărat să turbez? Ați uitat că Niazi vă poate strivi ca pe niște muște? Ha! Vi se rupe inima de mine, ați pofti să mă car din oraș, ca să vă puteți mînca pilaful în liniște? Plecați voi dacă aveți chef, eu însă atît vă zic: nu vă mai legați de capul meu; voi știți prea bine de ce bea Niazi.

În încăpere se făcuse deodată tăcere. Ismail alergase ferind scaunele goale din preajma poetului; cu figura schimonosită de spaimă, aștepta din clipă în clipă să se

producă dezastrul. Niazi se uită brusc la Tudor, parcă de abia atunci îl vedea, se chibzui un pic, aplecînd grumazul ca un taur în fața obstacolului, apoi, înhățînd un pahar de pe masă, îl strînse în pumn ca pe o coajă de ou — aruncă zdroburile însîngerate pe podele cu gest hamletian :

— Așa îi voi strivi căpățîna aceluia care va mai îndrăzni să sufle un cuvînt !

Struguri timpurii

20 De o parte și de alta a căii ferate mișunau printre trestii vietățile de baltă, drezina aluneca în huruitul masiv al roților cu viteză redusă pe argintul șinelor; oamenii trăgeau ritmic la manivele, încordau cu plăcere mușchii brațelor înviorați de răcoarea dimineții de vară. Rațe sălbatice măcăiau pe deasupra capetelor în căutarea apelor mai ferite de zgomot.

— Uite cum zboară fripturile pe la nasul nostru, d-le inginer, exclamă picherul Toma, urmărind păsările cu ochi jinduitori, acum e timpul lor de vînat, sînt hrănite și grase. Hei, cum aș mai înhăța măcar o pereche pentru oala nevesti-mii, dar vorba țiganului: „nema puterința" — rațele sînt hoațe, te simt de la distanță și nu mă țin ciupicii pînă la ele.

Tovarășii din echipă făcură haz; urmăreau cu încîntare bălăceala lișițelor în ochiurile de apă. Toma continuă:

— Păcat, d-le inginer, că nu iubiți vînătoarea, ce mai partide am face! Am și eu o gioarsă de pușcă, dar parcă mi-i urît să vînez singur prin sălbăticiunile astea, știți, vînătoarea, ca și băutura, merge mai bine în doi. Anul trecut a venit pe aici prefectu de la Constanța împreună cu

niște granguri de la vapor. Tiii ! Ce mai bătaie a fost ! Trei zile a huit valea Cara-Su de pocnetele puștilor. I-am condus prin cotloanele pe care le cunoșteam în bărci de cauciuc aduse de ei. Cînd dădeau peste vreun stol de gîște, țipau : „Atansion musiu ! Ui, Ui ! Tre bon, tre bon ! Exelan !“ — și trosc, și pleosc, nu pierdeau nici un cartuș. Se umpleau bărcile văzînd cu ochii de aripate. La plecare ne-au dăruit peste jumătate din vînat, l-am împărțit cu oamenii și am pus și eu la saramură, la afumat și cîtva timp am ospătat împărătește.

Tudor asculta cu privirile duse pe dealuri ; știa el că isprăvile vînătorești trebuie luate cu aproximație. Vocea picherului se auzi din nou :

— Știți, d-le inginer, că tătarii, să-i pici cu ceară, nu pun în gură vînat ? Spun că s-ar afla în păsările astea sufletele unor nelegiuiți pedepsiți de Allah pînă la judecata de apoi. Ce ziceți de astfel de drăcovenii ?

— Superstiții avem și noi destule.

— Așa e. Omul din fiecare fleac născocește o comedie. Vedeți d-voastră pădurea de pe dealul din stînga ? Este Pădurea Morții.

— Și de ce-i spune așa ?

— Păi, cică a fost sădită de fata unui boier care a lăsat după ea un blestem ca nimeni să nu taie vreun copac decît pentru construcții de biserici. Cine nu ascultă, să moară. Desigur, sînt scorniri, însă chestia le convine de minune tîlharilor și dezertorilor, se ascund în pădure și ațin calea cu flinta la șosea. Poate ați auzit de Cocoș, de Terente și alții ? Ne fudulim cu destui bandiți celebri prin Dobrogea.

Drezina își încetini mersul în dreptul unui canton și se opri. Cantonierul și nevasta dădură o mînă de ajutor să deplaseze vagonetul pentru a degaja linia. Tudor și ceilalți se duseră la pod, unde oamenii își reluară munca din

ajun. Ecoul văii se trezi ducînd în depărtare răsunet de glasuri omenești, lovituri de ciocane. Cu atenția încordată, cu schița în mînă, tînărul inginer controla schimbarea pieselor uzate ; dădea deslușiri asupra rezistenței materialului și slăbirea lui sub acțiunea intemperiilor. Era convins că la terasamentul ăsta aruncat printre smîrcuri nici o măsură de precauție nu devenea de prisos. De altfel, muncitorii din jur nu făceau treabă de mîntuială, mînuiau cu vioiciune, cu iscusință vinciurile, aparatele de sudură, cu gîndul că fiecare șurub contribuia la asigurarea vieții miilor de călători ce se perindau zi și noapte deasupra șinelor. „Serviciul la Căile Ferate este o muncă de înaltă răspundere, trebuie să meargă cronometru. Nu admit abatere", suna din fotoliu deviza directorului general, dar aici, în mijlocul Dobrogei, i se părea hîrîit glasul ca o placă uzată de patefon. Un cronometru, o dată întors, merge fără să cugete, să simtă... Poftim de întoarce inima omului ca pe un arc fără a te mai preocupa de nevoile vieții : un simplu acar apăsat de grijile familiei poate da un tren peste cap.

După terminarea practicii din străinătate, la înapoiere, directorul a stat de vorbă în patru ochi cu el ; a vrut să afle cam ce stare de spirit domnește peste hotare. În entuziasmul sincer i-a mărturisit cum sînt organizați muncitorii în sindicate, cum încearcă prin greve să mai taie din lăcomia patronilor. La sfîrșit grăsunul a spus : „Hei, tinere coleg, acolo este într-un fel, aici, în Belgia Orientului, într-altfel. Te sfătuiesc să păstrezi cele văzute numai pentru d-ta, destule prostii circulă prin personalul nostru de la C.F.R." El n-a înțeles limba directorului, a răspuns cinstit oamenilor din ateliere cînd l-au rugat să le dea lămuriri, și pesemne că și purtarea asta a apăsat în cîntarul mutării, în afară de articolele lui frate-său.

Cînd soarele ajunse în crucea amiezii, inginerul și picherul se pregătiră de plecare, lăsînd numai cîțiva lucră-

tori pe șantier. După ce repuseră vagonetul pe linie prin opintiri cu umărul și rîngile de fier, tovarășii trecură la manivele, gata de plecare. Din grădinița cantonului ieși alergînd soția ceferistului și le dărui un coșuleț cu struguri.

— Gustați, d-le inginer, taie setea, și fața uscătivă a femeii apăru frumoasă și tînără în soare.

— Mulțumesc, îngăimă Tudor, și vru să-i plătească, dar la refuzul femeii, salută stingherit și așeză coșulețul la picioare, în timp ce drezina porni domol.

Picherul se foi cîteva minute pe bancă, apoi se aplecă, înhăță un strugure și, după ce-l observă cu atenție, ciupi cîteva boabe, mestecîndu-le cu aer de cunoscător :

— Asta-i din vița franceză de la Sarichioi, murmură el, soiul văratec se coace repede.

— Cum de se găsește aici tocmai viță franceză ? întrebă Tudor.

— Păi are o muzică și asta, surîse Toma. Acum vreo cincizeci de ani s-a scufundat un vapor francez pe Marea Neagră, prin dreptul lacului Razim, și valurile au aruncat la țărm o sumedenie de butași, probabil fusese o încărcătură pentru Răsărit. Oamenii din Sarichioi au plantat viețele, au mai dat și la alții, și așa ne-am pricopsit cu specialități franțuzești.

— Cum văd, d-ta știi multe de pe aici.

— Păi cum nu ?! Doar sînt dobrogean din tată în fiu. Într-o zi un străbunic a coborît cu oile din munții Buzăului să ierneze, a dat de bine și-a rămas locului, să-și înmulțească neamul. Ei, în tinerețe am cutreierat în lung și lat ținutul. Vă asigur, d-le inginer, că Dobrogea are multe taine.

— De, s-ar putea să ai dreptate, și inginerul cugetă că omul de alături atinsese, fără să știe, o coardă ce vibra în el.

Desigur, un turist grăbit n-avea să afle mare lucru din niște dealuri calcaroase și bălți adormite. Cu oarecare imaginație, ar fi observat pe hartă cum, de la Dunăre la Mare, calea ferată încinge mijlocul Dobrogei ca un brîu talia delicată a unei domnițe. Atît. Trebuie timp ca să pătrunzi trecutul, să-ți explici de ce au prosperat românii cu zecile și sutele de mii în așezările dobrogene.

Acum, la înapoiere, sub fierbințeala amiezii, oglinzile apelor erau mai chemătoare, Tudor avea senzația că în inima păpurișului îl aștepta o naiadă cu chipul lui Menaru, îl îndeamnă să se apropie fără teamă, să-și petreacă zilele în mijlocul bucuriilor oferite de natură. Dar limbuția d-lui picher îl scoase din reverie :

— Credeți-mă, domnule inginer, dacă nu mă băgam slugă la stat, mi-aș fi crescut o turmă de oițe, ca bunicul meu, și astăzi eram cu de toate îndestulat. Aici e raiul ciobanilor ; chiar și în vremea noastră, mulți mocani ardeleni sau munteni coboară cu turmele să le ierneze pe meleagurile astea, vorba cîntecului :

Vara le vărează
Pe munții cu soare
Iarna le iernează
În ostrov de mare.

— Și totuși, d-le picher, traiul locuitorilor n-a fost chiar o poezie cum o zici d-ta.

— Dinspre partea asta cam așa e, se scărpină celălalt după ureche. Îmi povestea bunicul cum îi prăpădeau avutul bandele de venetici, dar românașii noștri s-au ținut scai de ogor, au luptat, au muncit și au înmulțit satele, orașele. Uitați-vă la Constanța, ce mare port a răsărit dintr-un mic debarcader.

— Probabil că belșugul i-a despăgubit îndeajuns, adăogă Tudor, gustînd dintr-un strugure.

— Nici vorbă, d-le inginer, nimeni nu aruncă sămînță în teren sterp. Peste băștinașii de veacuri populația s-a tot mărit ; au venit și veteranii de război, cărora li s-a împărțit pămînt pentru muncă, ba am adăpostit și pribegi, bunăoară tătarii, care au găsit printre noi multă omenie. Provincia este înzestrată cu de toate : dacă vrei să faci negoț de pește, găsești marfă de la plătică pînă la nisetrul cel cu icre negre. Grîul arnăut în soarele dobrogean se coace. Dacă vă interesează stupăritul, o să vă arăt niște prisăci lîngă o pădure de tei ; fac niște faguri de le-a mers vestea în lume ! Picherul mai înghiți cîteva boabe, apoi arătă cu degetul : Vedeți colo surpătura aceea de stînci albe pe coastă ? Avem sute de cariere de calcar, putem construi case de piatră și diguri cîte poftim ; peste deal se află mina de aramă de la Altîntepe sau colina de aur, iar mai încolo, la Iacob Deal, se găsește granit pentru monumente ; la Isaccea, marmură colorată tot să umpli țara cu palate și ciopliturî frumoase. Și cîte alte bogății n-or fi zăcînd sub pămînt fără să le cunoaștem ! Ce să mai amintesc de stuful din Deltă, cică reprezintă o bogăție, dar putrezește degeaba. Aud că se va pune în exploatare, dar planurile rămîn mereu pe hîrtie la București.

Picherul gesticula pe bancă, ar fi avut multe de spus, însă, văzîndu-l pe șef cam absent, căută să încheie vorbăria :

— Hei, moștenire bogată, d-le inginer, numai să avem pace și minte s-o lucrăm, s-o înflorim...

Drezina stopă în fața gării. Tudor alese cîțiva struguri, îi înfășură într-un jurnal, apoi, după ce rugă pe picher să împartă la oameni ce mai rămăsese în coș, intră în biroul lui pentru a rezolva niște hîrtii.

— Ce ascunzi acolo, Tudore ?

— Ghici.

— Dacă îmi dai pachetul, ghicesc.

— Poftim.

Menaru desfăcu hîrtia cu mișcări de fetiță curioasă și la vederea strugurilor rămase surprinsă :

— Vai, struguri ! Nici prin gînd nu mi-ar fi trecut !

— Și eu am fost mirat cînd mi i-a dăruit astăzi nevasta unui cantonier. Gustă, sînt dulci ca mierea.

Fata luă o bobiță, o strivi încet între dinți, cu privirea în zare, cu fața umbrită de melancolie.

— Iată, a venit toamna, nici n-am prins de veste ; cum mai trece vremea !...

— N-a venit încă, ăștia sînt văratici, i-a zorit soarele din urmă.

Mergeau pe coasta unui deal printre bolovani de calcar și ierburi uscate. Odinioară, fusese pe aici o carieră din care medgidienii luaseră piatră pentru case, pentru morminte, acum era părăsită ; nu se zărea țipenie de om prin preajmă, doar o hrubă se deschidea neagră în săpătura albă, un ascunziș bun dacă s-ar fi ivit vreo mutră nedorită.

— Știi, Tudore, avem și noi cîțiva butuci de vie în fundul grădinii, dar se coc tîrziu. Cînd eram mică îmi făcusem un culcuș sub frunze, mă furișam de cei din casă, alegeam bobițele coapte. Primăvara vedeam cum picură seva din coarde, credeam că via plînge.

— Ba chiar așa e, afirmă cu gravitate celălalt, și eu am observat că unii oameni după ce beau zeamă de struguri încep să plîngă.

— Iar rîzi de mine, și ea îl trase de ureche ; niciodată nu știu cînd glumești și cînd vorbești serios. Îmi fac multe planuri în drum spre tine, aș avea atîtea să-ți spun, dar e de ajuns o căutătură ironică, o vorbă tălmăcită pe dos, că-mi zburătuiești gîndurile ca vrăbiile, rămîne mintea goală. Mărturisește sincer : așa-i că nu prea ai ce discuta

cu mine ? Te fac să rătăceşti ca un pierde-vară printre scaieţi şi bolovani, tu, un om ocupat.

— Hm ! Sînt grozav de ocupat, dacă n-aş fi eu pe aici, s-ar prăbuşi podurile, s-ar deşuruba şinele de pe terasament. Nu cumva arăt surmenat ?

— Din contră, te-ai împlinit la obraz, dar nu-ţi şade rău. Atunci în tren erai slab.

— Mda, mi-am prescris un regim de ghiftuială, toate idealurile vin de la stomac. Ca bărbat, mă bucur de privilegii şi mî-i ciudă că nu le ai şi tu. Întîlnirile noastre îmi ajută să vîslesc mai departe printre băltoacele de pe Cara-Su, însă, după cum ţi-am mai spus, nu vreau să ai neplăceri. Cînd veneam încoace m-am întîlnit cu nişte cetăţeni din serviciul gării, am făcut un ocol să-i derutez. Trebuie să cuget lucid, să preîntîmpinăm orice surpriză...

Înconjurară în tăcere masivul unei stînci de calcar pe jumătate îngropată în pămînt. Menaru rupse dintr-un ciorchine şi-i dete lui Tudor. Începu a ciuguli şi ea din boabele dulci cu gîndurile duse : De ce în ultima vreme se întîlnesc mai rar ? Oare numai prudenţa, sau o fi şi altceva ? Nici la întrebare nu i-a răspuns direct. Zari a sfătuit-o să se arate indiferentă, cochetă, dar ea nu poate.

— Ia spune-mi, ce noutăţi mai ai, Menaru ?

— Îţi spun dacă îmi faci o plecăciune.

— Poftim, te ascult, şi el se înclină cu mîna la frunte, bucuros că i-a revenit buna dispoziţie.

— Află că te-ai înclinat în faţa unei „ligiste" ; Zari m-a înscris în „Liga femeilor musulmane" — poetul Niazi a înfiinţat o filială şi pentru Dobrogea.

— Va să zică, liga femeilor are şi bărbaţi ?

— Numai Niazi — e preşedinte onorific — şi Menaru sublinie : M-am înscris fără ştirea tatii, asta-i adevărata noutate. Ce zici ?

— Nu văd de ce s-ar supăra, nu-i păcat să-ți ajuți neamul.

— Și eu cred. Asta se cheamă că am făcut primul pas spre emancipare, mai rămîne universitatea ; Zari m-a sfătuit să procedez tot așa. Nu știu cum să fac...

— Eu aș alege calea diplomatică. Îl văd cîteodată pe tatăl tău la cafenea, pare om înțelegător — conflicte între generații au fost întotdeauna, și în cele din urmă tot tinerețea iese triumfătoare, așa e viața.

— Probabil te crezi bătrîn de gîndești așa.

— În orice caz, am cîțiva ani mai mulți decît tine.

Abia stăpînindu-și rîsul, ea îl măsură din cap pînă în picioare, apoi pe neașteptate îi puse în gură o boabă de strugure. Tînărul o prinse într-un sărut. Se auzi un scurt țipăt, apoi Menaru, dintr-un salt, se urcă pe un bolovan de calcar. Era o hîrjoneală obișnuită, dar tumultul din inimi se arăta mai mare decît într-un joc inofensiv. Așa cum se uita după fata cu strugurile în mînă, Tudor avu viziunea unei scene din mitologie : îi răsărise oare pe frunte corniță ? Se uită la picioare : nu avea copite de țap, și totuși, îi venea să alerge după nimfa ispititoare, să hohotească asemenea zeului Pan, duhul naturii, al bucuriilor simple, al dragostei libere ! „Sărută cît ești viu — recitase atunci în cafenea Niazi, versurile persane — morții nu mai pot iubi." Numai un poet oriental putea să contopească atît de emoționant dragostea cu moartea, dorul de viață cu veșnicia. Și Menaru era o orientală, avea buzele dulci ca strugurii timpurii și se găsea mai aproape, mai vie ca un vers persan.

El zvîrli ciorchinele ca pe un gînd supărător. Pe muchea colinei dinspre apus soarele privea la joaca lor cu aceeași bunăvoință ca și la forfota gîngăniilor din iarbă. De la periferia orașului ajungea pînă aici arare lătrături

de cîini, însoțite de tălăngile vitelor care se înapoiau de la pășune. Menaru, sătulă de zburdat, veni lîngă Tudor.

— Ascultă, mi-a fulgerat acum o idee, o apucă el de mînă, ce-ai zice să părăsesc hotelul și să închiriez o căsuță pe undeva ?

— E o idee minunată, exclamă ea, nicăieri nu te poți simți mai liniștit, mai sigur decît la tine acasă.

— Bine ar fi să găsesc ceva pe la margine, unde ai putea intra neobservată. Furișările noastre printre bălți și dealuri nu pot ține la nesfîrșit. Pînă acum, e drept, ne-a slujit norocul, dar știi : „ulciorul nu merge de multe ori la apă".

Alexe Mantu către Tudor

21 Ți-am trimis cîteva scrisori la care n-am primit răspuns și mi-am zis : „Probabil frățiorul meu o fi supărat foc pe zei, pe oameni și mai cu seamă pe fratesău mai mare, de la care i s-a tras pocinogul". Iată că s-a ivit acest prilej cu necazurile musulmanilor și ai dat semne de viață (chiar eram gata, în răstimpul a două trenuri, să apar la Medgidia pentru o săpuneală).

Înțeleg starea ta de spirit ; este prima cărămidă ce-o primești în carieră și, cu toate că e învelită în hîrtie oficială, tot doare. Și eu am avut pe parcurs destule cărămizi, dar prin răbdare și muncă dîrză am amortizat efectul. Te asigur că la direcție ai colegi care abia așteaptă un moment propice pentru revenirea ta, și nici eu nu mă las pe tînjeală. Deocamdată, directorul tău, drăguțul, mai clocește în fotoliu grație lui cumnatu-său de la Comunicații, însă panamaua C.F.R. nu se mai poate mușamaliza : a intrat la apă chiar ministrul — însuși guvernul se clatină, ba pot zice că e pe dric. Opoziția pregătește niște interpelări formidabile în Parlament, bomba va face explozie (între noi fie zis, nici cei din opoziție nu-s mai breji, dar așa-i jocul : „Scoală-te tu să mă așez eu").

După primirea epistolei tale, am utilizat în cîteva articole datele cu privire la tulburările din Balcani (pînă acum nu aflasem din presă decît lucruri vagi). Desigur, din punctul de vedere al umanității sînt fapte abominabile. Problema însă nu o văd lesne soluționabilă decît prin Liga Națiunilor, care, practic vorbind, n-are la dispoziție mijloace eficace.

Lumea, dragă frate, n-a devenit mai înțeleaptă după ultima calamitate poreclită cu emfază : „Război mondial".

Cînd luptam în tranșee cot la cot : țărani și intelectuali, ne simțeam oțeliți în duhul străbun al neamului. În zilele de acalmie ne adunam prin adăposturile de cîrtiță, făceam planuri, năzuiam la înălțarea patriei.

După încheierea păcii, profitorii au rămas la locurile lor, iar cei întorși de pe front au fost nevoiți să-și caute mijloace de existență pentru ei și familiile lor, mulțumiți că au scăpat cu viață.

În redacția ziarului unde lucrez se găsesc și colegi din cei mai tineri, care văd remediul numai într-o prefacere radicală a societății actuale. Deși mă știi cam sceptic, admir optimismul băieților, cu toate că sînt aproape flămînzi, iar unii au ieșit tuberculizați din închisori (chiar luna trecută am ridicat împreună cu alți confrați de la sanatoriul din Dealul Filaretului sicriul unuia dintre ei, scriitor de talent, și l-am transportat cu autocamionul în țintirimul satului natal).

Iată, în loc de o scrisoare caldă, de frate, ți-am trimis, dragă Tudorel, niște „gînduri cenușii". Poate că am intenționat să-ți arăt că există în jurul nostru destulă zbatere și suferință față de care întîmplarea ta cu Medgidia este ca o picătură de apă căzută în mare. Te sfătuiesc să ai încredere în tine, iar pînă la rezolvarea situației îți recomand răbdare și tutun (subliniez că ideea unei demisii ar fi o capitulare prostească).

Sper să am un răspuns de la tine în care să văd pe larg cum te-ai aranjat și cum o duci pe acolo. Pînă atunci primește o caldă îmbrățișare de la fratele tău.

Alexe

(P.-S.) Știu că vinul de Murfatlar este renumit, așa că nu m-aș supăra dacă vei găsi vreo modalitate să-mi expediezi cîteva sticle. O dată cu aceasta ți-am trimis prin poștă un colet cu ziarele în care s-a scris despre chestia balcanică. Dacă ai nevoie de vreo carte sau alte lucruri, răspunde-mi. În privința camerei tale, nu duce grijă; ți-o păstrez intactă.

A. M.

Frunze de salcîm

22 Pe stradă, cîteva frunzulițe galbene de salcîm se loviră bezmetice de vîrfurile pantofilor lui Tudor — le alunga un ușor vîrtej de aer: „Primele răvașe ale toamnei!" — și o vagă neliniște îi făcu mai nesiguri pașii. Aici germenul poeziei se infiltra cu simplitate în inimă, ca și praful stîrnit de pe întinsul stepelor, ca și miresmele dulcege din valea Cara-Su. Se părea că spiritul exilatului strămoș apropia veacurile prin reminiscențele școlare din *Tristia et Pontica*.

Parve, liber ibis in Urbem
sine me; nec invideo
hei mihi, quod domino tuo
non licet ire...

(Carte mică, vei merge la Roma
fără mine; și nu te împiedic,
dar, vai, autorului tău
nu-i este îngăduit să plece!...)

Începu să privească în jur cu ochii hoinarului, trezit deodată fără țel pe un drumeag străin. Se vedea și el surghiunit, cu năzuințele răsturnate, cu tinerețea în negură. Simțămîntul dezrădăcinării îl încercase încă din noaptea

cînd atinsese aceste meleaguri, îl urmărea ca o apă subterană, cu toate că încerca să uite necazul în escapade romantice, în ședințe bahice. Rîndurile lui frate-său i-au redeschis rana. Primele foi veștede ! Toamnă, și el vegeta tot la Medgidia ! Era o constatare lucidă mai presus de orice mîngîiere fraternă. Un ins dintr-o bucată ar fi trecut cu capul sus întru împlinirea unui program de viață, stăpîn pe destin. Dar el se mai putea considera întreg ? Cît mai rămăsese din eul său ? O jumătate ? Un sfert ? În aparență, se rotunjise la obraz așa cum observase Menaru (era doar un simplu turist !)

Două rîndunele săgetară aerul pe lîngă el — se mistuiră în zare peste ape, peste coline : două gînduri îndrăznețe înfipte în timp, în nemărginire. Un car scîrțiia de greutate pe drumul gării, încărcat pînă sus de saci burduşiți de grîne, transporta la tren roadele unui an de muncă. Caii mici se opinteau șfichiuiți cu biciul de către un țăran cu fața uscătivă, smeadă, ca toți dobrogenii. Omul și animalele înaintau prin mijlocul străzii, neluînd în seamă decorul toamnei.

„Da, un om de caracter și-ar fi înaintat demisia imediat, și gata !“ Își aminti de un coleg ardelean într-o situație analoagă. La înmînarea ordinului de mutare și-a înălțat fruntea ca un Ceahălău, le-a zvîrlit în nas demisia și a plecat în lume. Mai tîrziu ziarele au scris despre invențiile unui inginer român — era chiar numele lui. Cei curajoși se aruncă în vîltoare, înoată din răsputeri, învîng sau pier cu demnitate ; pe cînd el și-a strecurat printre colegii de școală sfiala hainelor roase, încredințat că învățînd va ajunge cineva. În fine, a ajuns. Ce ? Un vagon tras pe o linie moartă din gara Medgidia !

Își înfipse unghiile în pumnul strîns, așa cum făcuse Niazi în cafenea, scrîșni din dinți : „Într-o zi am să mă rup din plasa în care mă zbat ca un pește, am să iau tre-

nul și voi debarca drept în cabinetul directorului : «Poftim, d-le director, demisia mea»".

Tudor călca apăsat cu tocurile pe caldarîmul bolovănos. Dintr-o izbitură de picior aruncă o piatră ce i se puse în cale ; „Hi ! Hi ! rîse spiridușul, amintește-ți de povața lui frate-tău : Nu te juca de-a demisia, te pomenești că ți-o primește !" „De, frate-meu a pățit multe, are experiență, trebuie să mai reflectez."

Vara își sfîrșise sorocul, dăruind în urmă belșug de roade, budane cu must gros, îndulcit ca sub soarele Siciliei. Oare Menaru, din cerdacul ei cu garoafe și zorele, cum va fi primit pe vestitorii toamnei ? Da, ea era o încîntare pe canavaua zilelor de aici, un episod prea frumos ca să fie și adevărat !

Dar pe ceilalți cetățeni din oraș cum îi vor fi întîmpinat frunzele scuturate din salcîm ? Tot așa de înfrigurați s-or fi trezit și ei ? Nu. Ei au devenit imuni, nu mai aud țîrîitul tomnatic al greierilor, nu le mai aduce febră schimbarea anotimpurilor. Și totuși, au fost și ei odată tineri, le-a încolțit gîndul de a lua în brațe pămîntul și a zvîrli cu el spre stele ! Tudor trase aer în adînc, apoi oftatul se pierdu fără ecou în catifeaua amurgului, în respirația vastă a toamnei. Acum, după răfuiala cu sine însuși, se simțea mai împăcat —i se făcuse foame și se îndreptă cu pași sprinteni către restaurant.

23 În seara aceea la Nae era ospăț mare. În ceata clienților obișnuiți se amestecaseră și cei pe care toamna îi gonise de acasă să ia masa în oraș. Se putea oare să lipsească doctorul Popov și consoarta d-sale? Cineva serba nu știu ce zi de naștere sau cîștig la loterie, pretexte se găseau destule, și din toate părțile se adunau naufragiați, se agățau unii de alții ca albinele în roi. Poftim acum de cineazâ în liniște sau fă stînga-mprejur fără a fi considerat un sălbatic! De abia deschise ușa, cînd țipetele chefliilor inundară strada.

— A! Tudor! Uite-l pe Tudor!

— Vino-ncoa, d-le inginer, tună vocea judecătorului, am o vorbă cu d-ta.

— Nu dezerta, d-le Mantu, se auzi clinchetul argintiu al doctoresei. Era fardată proaspăt, buzele garoafă roșie, iar părul, de data aceasta acaju, ședea înghețat într-o pieptănătură impecabilă.

De altfel, inginerul nici nu avea pentru ce să fugă, se găsea navigînd pe aceeași plută printre valuri cenușii. A sărutat întîi mîna mică, o simți ca de obicei parfumată ca o crenguță de liliac.

— Încîntat că vă revăd!

Ea clipi din ochi și-l strînse de mînă cu înțeles.

— Ce-i cu dumneata? Nu te mai vezi pe nicăieri. Te-ai dat la fund așa de curînd?

— Sînt mereu pe teren, pe coclauri, stimată doamnă, nu-mi văd capul de treburi.

— Chiar numai treburi pe teren? Nimic altceva? și ea făcu un semn din ochi către ceilalți.

— Ce ar mai putea fi?.

— Hm! Știi d-ta mai bine ca mine!...

Privirile femeii luceau ca argintul-viu. Între timp, glasul de bas al doctorului Popov întreținea fără oboseală asistența, arunca ici-colo o glumă, deșertînd pahare fără să se amețească. Omul ăsta de un scepticism agreabil călătorise mult și păstra în sacul fără fund al memoriei întîmplări de tot felul. Petrecerea era în toi, paharele se umpleau de la sine, iar cei doi vînzători din prăvălie, transformați în chelneri, asudau cărînd mereu sticle de vin și farfurii cu fripturi.

Avea dreptate Hulea Pașa să înalțe imnuri vinului de Murfatlar — ar fi redat vioiciunea pînă și morților. Nicăieri nu se putea ucide mai bine timpul decît în societatea acestor prieteni ocazionali care nu te întrebau ce politică faci, ce ai fost sau ce ai de gînd să mai fii. Veselia lor era molipsitoare, de ce n-ar fi primit-o și el? Acum vinul și toamna le răscoliseră sîngele, cei înclinați către hazard abia așteptau începerea jocului de cărți. Masa avea să se prelungească la o cafea în casa doctorului, unde se va desfășura obișnuitul poker. Soția lui va purta de grijă să-și aleagă musafirii pe sprînceană, și se știe că nici inginerul Mantu nu era un partener de disprețuit. E drept, de la chestia cu „cacialmaua", cînd i-a lăsat în dar cîștigul, nu-l mai prinsese pe la ea. N-avea însă motive de refuz,

ba chiar trebuia din prudență să păstreze contactul cu societatea în timpul liber cînd nu se întîlnea cu Menaru.

— În sănătatea lui tata Noe, ctitorul viilor, toastă doctorul Popov, boțindu-și fața spînatecă.

— Închin paharul tinereții ! adăogă profesorul Voinea.

Erau băieți simpatici convivii de la masă, numai unul singur nu-l prea înghițea pe Tudor — un individ îndesat și tuciuriu, cu nasul borcănat și ochelari bombați. Îl porecleau „genistul" pentru că își făcea stagiul ca ofițer tehnician la unitatea de geniu din localitate. Era un fel de conductor agricol, dar el își spunea inginer și vedea în persoana lui Tudor o rivalitate. Îi cam plăcea nevasta doctorului, se credea irezistibil în uniformă și o urmărea cu ochi lăcrimoși de după ochelari. Dar oare cui îi era indiferentă această femeie de temperament ? Roiau adoratorii în jurul ei, însă avea destul tact să-i ție la oarecare distanță într-o convietuire pașnică.

— În sănătatea dv., doamnă ! întinse Tudor paharul.

— Pentru întoarcerea lui Don Juan ! ciocni ea.

— Eu Don Juan ? și inginerul tresări.

— Chiar d-ta în persoană, o să-ți explic cînd vei binevoi să mai treci pe la mine. Crezi că dacă vîri capul în nisip, nu se mai vede coada struțului ? Acum să bem, că se trezește vinul.

„Ce naiba știe femeiușca asta ? Să fi aflat de escapadele mele ? Tot ce se poate, doar omul nu-i invizibil." Femeia, după înțepătura de viespe, trecu mai departe, turnînd în paharele băieților, făcînd glume deocheate ca de obicei.

Sala restaurantului se arăta neîncăpătoare pentru numărul consumatorilor ; fumul de tutun plutea gros ; din tavan, lampa cu petrol cernea prin abajur o lumină lăptoasă peste figurile congestionate. D-rul Popov, într-un

acces de inspirație, declamă o platitudine din anii studenției :

Vivat !
La vie est brève,
Un peu de rêve,
Un peu d'amour
Et puis... bonjour !...

Judecătorul Dănescu se aplecă la urechea lui Tudor și-i spuse în șoaptă :

— Mi-a vorbit zilele trecute Niazi de d-ta, vroia să-ți mulțumească pentru niște articole citite în ziare. Te-a căutat pe la cafenea, dar nu te-a găsit.

— Da, am lipsit în ultimul timp.

În ușa restaurantului se ivi un personaj nechemat : Fatma, cerșetoarea fără odihnă a orașului. Strecură capul de șopîrlă, adulmecînd după un ban ; voia să se asigure cu ochii ei cîrpiți de calitatea clienților de la mese. La apariția tătarcei se auziră exclamații asemenea copiilor la circ pentru clovnul favorit :

— Fatma, vino-ncoa !

— Cîntă-ne ceva, Talpa-Iadului !

Excesul de veselie se putea atribui vinului, însă obiceiul de-a se amuza cu bătrîna tătarcă era o particularitate medgidiană ; din lipsa spectacolelor lumea se reîntorcea la străvechea modă a bufonilor. Improvizata comediană nu știa ce-i sfiiciunea ; înainta ca o balerină sigură de sine, săltînd ritmic din umeri. Începu să joace pe loc o bătută cu mișcări de urangutan, mormăind pe nas un fel de cîntec :

Aaa !... dîdîr
Daa... dîdîr !...

Spectacolul era de un gust grotesc, chiar sinistru : o ceată de guleraţi încălziți de Murfatlar, o bătrînă, mică și

smolită, ridicînd în tact o pereche de galoși bărbătești, legați cu sfoară, peste care se răsfrîngeau capetele unor șalvari decolorați. Chipul de lemn afumat, fără zîmbet, asemenea idolilor asiatici, contrasta cu figurile tinere, voioase, de la masă. În timpul jocului ea își fixase ochii pe fruntea doctoresei — poate unde era atît de fascinantă. În zadar tînăra încercase să se scuture de sub magnetul vrăjitoarei, părea că o hipnotizează. D-rul Popov ținea o lecție vecinilor asupra degenerescenței ereditare — era placa de patefon ce o cînta de cîte ori o vedea pe bătrînă. Unii o cunoșteau, i-o retezau :

— Mai las-o, doctore, știm : cap de microcefal, fruntea de un deget, unghiul facial așa și pe dincolo.

— Ce înțelegeți voi, mînjilor ? răspundea celălalt flegmatic, știința e totul, apoi deșerta paharul.

Fatma isprăvi reprezentația, dar publicul insista să mai joace. Ea însă începu cheta cu mîna întinsă. D-na Popov întoarse capul spre Tudor :

— De ce nu bei ? îl apostrofă.

— Uite că beau, *prosit !*

— Văd că ești tare prudent, te ferești de vin, de oameni.

Ochii femeii îl sfredeliră un minut printre gene. Tudor atinse buzele de marginea paharului ; dedesubt apărură degetele ei cu unghiile lăcuite, îi încleștă fundul cupei ca o gheară pînă goli conținutul.

— Vrei neapărat să mă aduci la același numitor ?

— Da, vreau.

— Și pentru ce, mă rog ?

— E secretul meu.

Manierele deocheate ale doctoresei aveau un fel de familiaritate băiețească, nu surprindeau, nu supărau pe ni-

meni, totuși, genistul din capătul opus al mesei turba, îl fulgera din ochelari pe Tudor.

— Fii vesel, genistule, hoboti dulcineea, dacă dorești, îți torn și ție pe gît și sîntem chit.

„Femeia, eterna poveste ! reflectă Tudor. Iată și un rival pe scenă, gelos, negricios ca Othelo ! Nu-i prea inventiv teatrul lumii !"

Un conflict neașteptat izbucni între Fatma și un băiat de serviciu. I se dăduse să bea un țoi de țuică cu un pumn de sare la fund și bătrîna, simțind sarea pe limbă, se oțărî, scuipă apoi trînti cu furie sticluța de podea. Explozia fu urmată de hohotul formidabil al asistenței. Doctoreasa însă se speriase de-a binelea, țipă enervată :

— Hai, ajunge, mă doare capul ! Ieși afară !

Cerșetoarea, o dată zădărîtă, era mai cuminte să o lași în pace, dar cine mai raționa în noaptea aceea tîrzie de toamnă ! Singur Tudor nu-și pierduse capul, băuse mai puțin, dar intervențiile lui nu reușiră să aplaneze scandalul. Furia tătarcei se abătu asupra femeii ce-o înfruntase ; ridicînd pumnii strînși ca niște cioturi, arunca scîntei din ochii încrucișați printre blesteme și înjurături : *„Sictir pacea, cirkin carî ! Calin deri ! Ptiu ! Huo !"*

— Dați-o afară... afară ! mai țipă tînăra exasperată.

Nimeni nu clinti ; era un număr neprevăzut în program și trebuia savurat. Privirile crunte ale tătăroaicei se lipiseră ca niște ventuze de caracatiță pe chipul femeii, pe la colțurile gurii i se prelingeau bale. Continua să agite mîinile, să bolborosească în limba ei, apoi deodată, făcînd o piruietă de derviș, căzu pe podea într-un acces de epilepsie.

D-rul Popov, care asistase imperturbabil la desfășurarea scenei, mutînd alternativ privirea pe cele două fe-

mei, urmărind simptomele ca pe niște cobai în laborator, conchise, fără a-și părăsi scaunul :

— Da, am spus eu, caz tipic, *delirium tremens* !

Patronul din odaia alăturată alergă la vreme cu geaţii pentru a pune capăt spectacolului de arenă romană. Înșfăcară la repezeală zdreanța omenească ce tremura ca niște picioare smulse de păianjen și o aruncă pur și simplu în stradă.

De unde se întinde Marea Moartă

24 — Bună aromă ! zise Tudor, aspirînd pe nări aburul cafelei.

— Asta proaspăt măcinat, răspunse agale cafegiul Ismail.

Deși era vremea cafelei, a trabucului, din cunoștințele tătare nu-și făcuse apariția nici o figură, iar Ismail ședea cu nasul în jos, nu-i erau toți boii acasă. Ca să-i readucă buna dispoziție, inginerul îl invită lîngă el la o filigeană (pe creștetul chel zădarnic căuta urma cozii mongole din pozele cărților de școală, dispăruse prin generații, ca și alte artificii de modă).

— Vinzi multă cafea pe zi, Ismail ?

— Așa și-așa, efendi. Ama știți, *Coranul* oprește vinul, noi facem chef cu cafe : la nuntă cafe, la moarte cafe, și omul schiță un surîs ce vroia să fie vesel.

— Totuși, zîmbi Tudor, rîndul trecut Niazi nu prea mirosea a cafea ! ?

— El țuică beut. Și la mahomedani, om și om estem, unul bun, altul mai slab.

— Poate nu scrie în *Coran* ceva precis despre țuica noastră ?

— Asta nu se poate, făcu celălalt din cap, Allah știe tot și i-a spus lui Mohamed să scrie numai ce-i bun pentru credincioși. Niazi poet și învățat estem. Păcat! Sufletul lui merge la iad. Niazi păgîn estem: nu merge la geamie, nu ține post, bea la cîrciumă, aman de sufletul lui!

Cafegiul era habotnic, făcea zilnic rugăciunile juruite și aștepta cu încredere paradisul făgăduit de Profet: „Acolo se va ospăta fără saţiu, în vecii vecilor, cu mîncăruri și băuturi alese, iar o sută de fecioare își vor reînnoi zilnic fecioria pentru el!"...

Vra să zică, ghimpele din inima lui era Niazi, oaia rătăcită. Menaru îi spusese odată: „Păcat de el, scriitor mare, e cunoscut și la Ankara. El cîntă natura, viaţa și vrea fericirea oamenilor; am să-ţi traduc din poeziile lui, ca să le cunoști. E poetul nostru național, cum ar fi la voi Eminescu."

În cafenea mireasma din filigene se amesteca cu emanațiile de mangal din vatra de după paravan, cu fumul de tutun. Cîte-un mușteriu de duzină intra grăbit. Ismail se ridica moale, îl servea fără entuziasm. Un tatar ce se respectă consumă destule cafele pe zi (modă introdusă și în casele valahe o dată cu alte moșteniri de la turci); chiar în cocioabe ibricul sforăie în hogeacuri vegheat de ochii cadînei și, cum zahărul e scump, e de ajuns o fărîmă între dinți pentru ca licoarea amăruie să se filtreze. În cartierul nevoiaș drojdia de cafea se păstrează pe cuptor alături de strigoiul sărăciei.

Strașnică descoperire cafeaua! Legenda spune că într-o zi un păstor din Asia a observat la caprele lui o neobișnuită vioiciune după ce păscuseră din niște arbuști necunoscuți. Neavînd ce face, a gustat și el, și s-a simțit bine. Și astfel cafeaua s-a răspîndit în lume. Oare clienții

din preajmă se simțeau tot atșa de vioi ca și caprele din legendă ?

Mîndri în aparență, tătarii de rînd, însumînd un număr redus de suflete, își duceau viața între ziduri chinezești ; aplicau sentințele în familie după judecata celui mai bătrîn, ferindu-se pe cît era posibil de bunăvoința oficialităților. Se închinau de cinci ori pe zi, se purificau prin băi zilnice (abluțiuni). Se înzestrau, se încusereau, iar pămînturile se fărămițeau la fel ca și în celelalte sate de pe cuprinsul țării.

— Ismail, de ce n-au venit azi nici hogea, nici ceilalți ?

— De supărare, știți, purtarea lui Niazi nu puțin lucru estem. Atunci fost domiata, altfel mare bucluc ieșea. Niazi iubește la domiata, fost rușine.

„Zup-zdrang !" se auzi deodată zgomot de vase sparte și de apă prăvălită pe plita înfierbîntată. Cafegiul sări :

— Ah ! Iar spart ceva puștama de băiat, și năvăli după paravan.

Răsună plescăitul scurt al unei palme pe un cap chilug, apoi Ismail fu văzut alergînd cu un preș aprins pînă în stradă, unde îl stinse cu picioarele. Atmosfera se îmbîcsi de cîrpă arsă, de fum, cîțiva mușterii au tușit înecați, dar au continuat în liniște să-și ducă ciubucul la gură, cugetînd, visînd.

Micul Iusuf începu a servi clientela cu mîinile pline de funingine, ca și cînd nimic nu s-ar fi întîmplat ; astfel de pățanii aveau loc adeseori ; patronul flecărind cu clienții, locțiitorul nu mai prididea :

— Iusuf, un pahar cu apă.

— Iusuf, cafe, rahat, cărbuni.

Voinicosul băiețel se împărțea în zece, dar bobîrnacele tot cădeau peste nasul cîrn fie că aducea filigeana cu caimacul vărsat sau cărbunele stins pentru ciubuc. Noaptea, în timp ce Ismail se visa în brațele odaliștelor cu bucle ne-

gre, el făcea de gardă cu domnișoara de la casă (o creștină, tocmită pentru a face față mușteriilor de tot soiul). Cînd dormea Iusuf ? Era o enigmă. Poate ucenicul era o iluzie, un drăcușor din basme, trimis de padișahul întunericului pentru a-l sluji pe cafegiu în schimbul sufletului juruit pe cealaltă lume ? !

Cine știe ? Spiritul tătăresc era solid așezat pe trepied : tutun, cafea, apă. Tutunul aducea uitarea, cafeaua visul, iar la un semn cu degetul, apa era servită pe tablale de Iusuf ca să le stingă setea după pierdutele haremuri. Astfel începea Marea Moartă a sufletului tătar !

„Cunoști d-ta o filozofie mai dezarmantă decît a confraților mei de aici ? îi spusese odată Niazi la cafenea. De zece ani mă trudesc să organizez comunitatea musulmană așa ca și alte minorități din țară, dar mi-i imposibil : sînt coji de ou lipsite de gălbenuș. Și fără organizare, fără energie, d-le inginer, nu putem sălta. Mă uit la ei cît de liniștiți își beau cafelele, îmi vine să-i scutur, să le strig : «Ascultați, în jurul nostru omenirea se agită, națiunile își deschid drumuri noi, prin laboratoare oamenii sînt pe cale să pună mîna pe forța din atom, să ușureze viața pe planetă. Voi trageți din țigaret și de nimic nu vă pasă.» Ce ziceți de asta, d-le inginer ?“

„E o lege biologică, nu se poate ocoli ; popoarele îmbătrînesc, ca și indivizii. Au existat egiptenii, grecii, romanii, au urcat pe culmi, apoi au decăzut“, a vrut să-i spuie, dar a tăcut. La ce să-l mai necăjească ? Unele teorii stau în picioare, altele nu. Totuși, seara la restaurant a căutat să-l tragă de limbă pe Dănescu.

— E greu de răspuns la chestia asta, a răsuflat judele, masîndu-și fruntea cu degetele ; cu tot progresul tehnic de azi, în sufletul uman au mai rămas întunecimi, încît te întrebi dacă nu cumva străbunul maimuței își rîde de civilizația secolului nostru. Și astăzi ne căutăm rostul pe pă-

mînt, ca și în ziua cînd în creierul acelui mamifer a scăpărat licărul gîndirii : „Cine sînt ? Ce este lumea din jur ?“ Ne-am umplut golurile cu mitologii, cu basme religioase. Profeții au înaintat prin milenii în monom, ca elefanții prin păduri, ținîndu-se cu trompa de coada înaintașului (chiar Mohamed a ciupit cîte ceva de la predecesorii Moise, Isus).

— Care-i adevărul absolut ? În sufletul asiatic, dacă cercetezi, vor răspunde bonzii din Răsăritul îndepărtat : „Adevărul este Tao, neantul, drumul rotund printre constelații și galaxii, fără început, fără sfîrșit. Dacă dorești fericirea, de la Tao învață taina de a nu avea nici ambiții, nici ură, ci numai bunătate și iubire de oameni. Succesele sînt doar popasuri ale eternei căderi. Cine îți poate arăta clipa cînd lucrul își va întoarce cealaltă față ?“ Dănescu își opri ochii în tavan : Nu-i poți scoate pe tătari din narcoticul religiei ; poate la o evoluare a societății se vor dinamiza și ei...

Prin ușa și ferestrele deschise, răbufnea păcănitul motorului de la sala de spectacole — nu era acompaniat de guițatul circularului de tăiat lemne, deci era nuntă, bal sau cinema. Viața se ținea după programul ei, pe străzile Medgidiei, ca și în alte părți ale lumii.

Toamna, ca o țigăncușă sprințară, trecea prin simfonia vastă cu sînii goi, cu panerele doldora de gutui și de struguri, te trăgea de mînecă, te îndemna : „Grăbește-te, omule, culege cît te încălzește soarele. Viața este frumoasă ; bucură-te de clipa de azi.

Mîine meșterul regizor va schimba decorul, va pustii viile, va profila pe cer brațele negre ale copacilor, va așterne lințoliu de zăpadă peste acoperișuri sărace, peste oameni zgribuliți de frig, de foame.“ Tudor trecu prin dreptul bodegii-restaurant a lui Nae, dar nu-i venea să

mai intre din noaptea aceea cînd cerșetoarea fusese azvîrlită ca un sac în stradă. Oricît îl apăsa urîtul, îi făcea silă ceata acelor deșucheați porniți pe senzații tari ; așa că își lăsă pașii să-l călăuzească spre marginea orașului. Poate că în doi s-ar fi respirat mai ușor, dar se hotărîse să n-o mai vadă pe Menaru pînă ce nu va găsi o locuință convenabilă să scape de riscul plimbărilor pe coclauri (norocul are și el toane : dacă îl soliciți mereu, îți întoarce spatele).

Pașii inginerului răscoleau acum țărîna din ulițele tătarilor. Căsuțele de lut nu mai constituiau un obiectiv turistic. Prin ogrăzi se vedeau hlujani de porumb, snopi de grîu așezați în clăi modeste, înfățișau mămăliga, pîinea unei familii pe timpul iernei ; provizii care nu întreceau cu mult rezerva șoarecilor de cîmp. Cîte un cal legat cu frînghie de parul din mijlocul ariei se învîrtea în trap mărunt, treierînd, mînat cu biciul de copii. În fața casei lui Ahmet odăiașul, o femeie povestea ceva cu gesturi înfrigurate cîtorva tătari aciuați pe lavița din poartă. La apariția ghiaurului, tătarca se furișă în ogradă, apoi șalvarii verzi dispărură în casă. Ahmet și ceilalți se sculară de pe bancă :

— Salut, domnu inginer, rosti Ahmet.

— Bună ziua, văd că ați cules bucatele de pe cîmp.

— Cules, cine are.

Oamenii ședeau cam stînjeniți în picioare. Cu un gest la borul pălăriei de paie, el vru să-și continue hoinăreala :

— Păi așezați-vă, v-am tulburat din sfat.

— Nu sfat, interveni un vecin, nevasta lui Ahmet văzut aseară lîngă biserică stafia ghiaurei, știe Ahmet povestea.

— Minciuni, își scutură moțul de la fes odăiașul.

— Ce poveste, Ahmet ?

Și Tudor își amînă plecarea (auzise de stafii, doar și el cu Menaru fuseseră două fantome, din primăvară și pînă acum).

— Hai, bre, deschide gura, insistă un tătar.

— Iaca spun, își luă îndemnul Ahmet, făcîndu-i și inginerului loc pe bancă. Colo, unde-i biserica, fost odată palat lui Mîrza-han, iar la colțuri ședea sentinele ca să păzească pe han și harem.

— Vra să zică, avea și harem, îl stimulă Tudor, atunci e în regulă.

— Avea, cum nu, două sute cadîne.

— Mai taie, bre Ahmet, zise cineva, două sute, prea, prea ! Cum putea să le hărănească ? Trebuie muncare, nu glumă.

— Iaca putea, ce știi tu ? Lua tot ce găsea, răpea fetele și le închidea în serai. Acolo în harem bine era, cadînele toată ziua dănțuia, iar cînd foame estem, gata fripturi, zaharicale și băuturi din sucuri dulci.

— Bre Ahmet, să nu sufli asta la nevasta mea că n-o să mai muncească la cîmp, nici la copii acasă, rîse vecinul.

Ceilalți din cînd în cînd spărgeau în dinți semințe de bostan. Tudor le întinse un pachet de țigări, și fumul de tutun se împrăștie treptat în văzduhul de toamnă.

— Ei, Ahmet, ce s-a mai întîmplat cu hanul tău ? îl îndeamnă inginerul.

— S-a întîmplat că Mîrza-han a legat frăție cu voievod Gelu din Țara Vlahilor de peste Dunăre, om bun și viteaz, și de bucurie românul făcut mare bairam, unde poftit și pe tatar, și de aici mare bucluc ieșit. Acolo Mîrza văzut fata lui Gelu și cerut de nevastă. Fata nu vrut; și hanu venit noaptea cu călăreți, pus foc și răpit Maria.

— Auzi prostie ! exclamă vecinul, să ai harem, avere berechet și să pierzi capul după o ghiaură, asta nu pricep.

— Cum să pricepi un pîrlit ca tine ? se revoltă Ahmet, tu nu știi că dragostea mare pehlivan estem, că inima nu ascultă de minte ?

— Strașnici oameni erau altădată ! exclamă inginerul, și în gînd : dacă el ar fi cu adevărat îndrăgostit, ar putea s-o răpească pe Menaru cu mai puțin tapaj.

— Strașnic, dar nu cinstit, ripostă Ahmet, călcat jurămînt de prietenie, mare păcat, Allah pedepsit la el. Acolo sus în turn la serai, domnița Maria nu mînca, nu bea, ci numai plîngea și blestema. Apoi sărit pe fereastră și fata mort estem jos. Mîrza nebun estem, arde tot, prăpădit tot.

Cu vîrful papucului, odăiașul făcea niște semne cabalistice în praf ; ceilalți reluară ronțăitul semințelor, înflorînd locul cu cojile albe. Dintr-o curte zbucniră doi copilași cu picioarele goale, fugărindu-se pe uliță.

— Dar cu stafia ce este ? mai vru să știe Tudor.

— Scorniri muierești, dezaprobă Ahmet, eu trec noaptea cînd viu de la gară, nu văzut niciodată nimic.

— Stafia Mariei se arată numai la femei, adăugă un vecin.

Soarele se apropiase de muchea dealului — semăna ca un dovleac ce aștepta să fie cules și așezat alături de celelalte roade din ogrăzi. Cîteva capre se întorceau de la păscut, mînate de un copilandru ; trecură prin dreptul lor în legănări de coarne ; numai un țap își opri bărbuța cîteva clipe, cercetîndu-i cu ochi diavolești, apoi, după ce păscu din cojile albe, alergă behăind după cadînele lui.

Nouri pe frunte

25 Un proverb dobrogean spune: „Cu timpul, iarba oilor se preface în lapte și brînză" — asta înseamnă că omul înțelept are răbdare, încredere în munca sa. Așa că Tudor se ținu bine cîteva zile, își făcea de lucru printre muncitorii de pe șantier, lua masa mai mult în gară sau apela la bucătăria lui madam Lori. Dar de o cafea la Ismail nu avea motive să se lepede, era înscrisă în tabietul după-amiezii, cînd îi rămîneau destule ore pînă la culcare, iar pe cărările de întoarcere îl întîmpina țîrîitul greierilor, îi amintea că-i toamnă și el este în Medgidia (oare de ce or fi concertînd greierii în nopțile de toamnă cu atîta frenezie ?).

Atmosfera din cafenea nu era vînzolită de „tulburelul" lui Nae (recoltă proaspătă), nici de cochetăriile doctoresei. Aici se puteau citi ziarele pe toate paginile : de ce nu se mai scria nimic de frauda de la C.F.R. ? Să se fi întins oare mușamaua ?

— Iusuf, o cafea !

De după paravan, glasul piciului veni subțirel.

— Îndată, efendi, vineee !

În sorbituri calculate, Tudor aspira aroma din filigeană însoțită de mireasma tutunului. Tablale de diferite mă-

rimi defilau pe lîngă el purtate cu dibăcie de Ismail sau Iusuf — ospăţ de maharajah — ceştile veneau pline cu caimac „gingirliu“ — se întorceau goale : cochilii de stridii — ca să fie apoi răsturnate în putinica de stejar, şi spălate de drojdie.

Altădată inginerul Tudor Mantu nu fusese mare amator de cafea, nici fumător pasionat şi nici măcar romantic ; dar cîte surprize nu te aşteaptă cînd îţi schimbi mediul ! Acum în capitală se deschidea stagiunea teatrelor ; în vitrina librăriilor se lăfăiau coperţile noilor volume, colegii lui isprăveau campania construcţiilor de vară, unii se întorceau din vilegiatură cu planuri prin geamantane. Odinioară şi el îşi cumpănea banii din leafă, se înscria în vreun colectiv de excursii şi reuşea să viziteze unele staţiuni de pe litoralul Mediteranei. Acum ideea concediului îi aducea silă. El nu mai era în stare să creeze nimic deosebit într-o vreme cînd se simte atîta nevoie de oameni capabili.

Tudor urmărea perindarea cetăţenilor prin faţa cafenelei. Filmul nu aducea nimic nou ; pe lîngă tîrgoveţi, se vedeau ţărani veniţi din satele megieşe să-şi facă cumpărăturile de iarnă. Erau îmbrăcaţi în straie ţesute în casă de culoare pămîntie. Orăşenii purtau haine pestriţe, afişînd pe feţele nerase calmul traiului provincial. Numai el mai purta intactă dunga la pantaloni, se bărbierea în fiecare zi, iar privirea i se păstrase vioaie. Pentru cine ?

Pentru Menaru ? Dar episodul acesta, presupunînd că nu era legendă, se vădea cel mai puţin recomandabil. Poate că ar fi fost mai nimerit să-i spună : „Draga mea, a venit toamna, curînd vom vedea plecînd cocorii spre alt climat. Şi eu sînt un cocor şi de abia aştept să mă călătoresc. Cu tot norocul ce ne-a ocrotit, într-o zi oraşul va începe a orăcăi mai rău ca broaştele pe Cara-Su, şi cea mai împroşcată vei fi tu.“

Dar, cunoscîndu-i firea, ea va riposta : „Nu-mi pasă de nimeni, am dreptul la viaţă!“ „Ce-aş mai putea adăoga ? Cred că e mai bine să las jarul să se stingă de la sine“, şi Tudor încercă să-şi verifice cugetul, dar îl simţi ca pe un buzunar gol.

După un timp ce s-a crezut suficient ca uitarea să se aştearnă peste conflictul cu Niazi, aristocraţia tătară îşi făcu reintrarea într-o după-amiază în cafeneaua lui Ismail. Amicii au trecut pe lîngă Tudor cu un salamalec reţinut, apoi s-au aşezat la mesele lor din colţ. Ismail se apropie cu un aer misterios de Tudor :

— Domnu inginer, poftiţi la hogeac.

Îl rugase cîndva să-i arate secretele ca să poată şi el să-şi prepare singur o cafea, şi acum sosise momentul să-l invite. Amatorii de cafea ar trebui să vie în pelerinaj la Medgidia, precum musulmanii la Mecca, pentru a se împărtăşi din băutura preparată de înseşi mîinile lui Ismail în clipele lui de inspiraţie. Hogeacul uriaş îi servea de altar, ibricele de aramă bine spoite, cu cozi lungi, erau rînduite erarhic, de la mărimea unui degetar pînă la înălţimea unei cofiţe. Cafegiul începu liturghia neagră :

— Uite, efendi, boabele trebuie atunci prăjit, atunci rîşnit ; apa proaspăt pus la fiert în ibric, nici cu zahăr, nici cafe. Răbdare mult trebuie, altfel prost facem. O dată fierbem apă, al doilea zahăr şi tocmai al treilea punem cafe, una, două linguriţe, după om.

Cine a spus că numai la japonezi ar exista un cult al ceaiului, o artă ? Ismail era şi el meşterul meşterilor ; îşi prăjea boabele într-o tobă de tablă, străpunsă de-o frigare, rotind-o încet la foc potolit. După răcire îşi umplu rîşniţa şi începu măcinatul, cu capul dat pe spate, învîrtind de zor manivela. Trei faze cerea ritualul şi după ce se

cufundă praful de cafea, Ismail stăpîni ibricul cu răbdare, bolborosind cuvinte neînțelese, poate un descîntec, cu fața în bătaia focului. Cafeaua se înfrățea cu zahărul din apa fierbinte în timp ce meșterul o amesteca cu un bețișor aromat de cireș. Caimacul nu întîrzia să apară catifelat, căprui — culoarea ochilor migdalați ai fecioarelor tătare.

Ibricul fredona o melodie venită de departe, din grădinile Arabiei, din nisipurile Asiei Minore. Spuma vulcanică încerca să se reverse, dar cafegiul prindea momentul, sălta brațul cu iuțeală de jongler, iar lava se retrăgea supusă în crater. Lingurița jefui de cîteva ori caimacul, picurîndu-l în filigenele ce așteptau cafeaua gingirlie.

— Acum gata, rugăm, poftiți la masă, aducem cafe!

Ieși de după paravan petrecut de privirile curioase ale celor de la mese; se așeză pe scaun, ștergîndu-și cu batista fața nădușită de văpaia hogeacului. Cafegiul îi aduse tablaua și Tudor aprinse o țigară (vorba lui Ismail: „un cafe bun cu un țigare bun"). Luă o sorbitură, două, și acum, după ce asistase la reprezentația alchimistului, licoarea i se arăta mai delicioasă ca oricînd. De afară îi veni în auz o melodie legănătoare de manea, însoțită de clopoței și bufnituri de tamburină: prin ceața de tutun i se părea că se perindă un șir de dănțuitoare. Cine era odalisca favorită, visată cu ardoare de localnici? Cărui om îi dăruia farmecele? Îi văzu chipul în oglinda mare din perete și gîndi: „Să știe visătorii ăștia de la mese că numai mie mi-au scos-o în cale ursitoarele!" „Sărută cît ești viu — suna versul lui Kayam — strugurii s-au trecut din copt în vii. Dacă nu-i culegi, se scutură de la sine, cad în țărînă și putrezesc asemenea frunzelor, asemenea oamenilor."

— Salutare, d-le inginer! (Glasul îl făcu să tresară.)

— A, domnul Niazi!

— Unde-ţi erau gîndurile ? Stau de cîteva clipe lîngă d-ta !

— Hîtrul ăsta de Ismail mi-a pus nu ştiu ce în cafea, visam cu ochii deschişi.

— Visează, prietene, este singurul bun ce-l avem ; fără vis ar trebui să crăpăm ca nişte baloane umflate.

Poetul făcu un semn de salut cu mîna spre colţul colegilor fără a căpăta răspuns, apoi se aşeză alături de Tudor.

— Te caut de cîteva zile să-ţi mulţumesc pentru articolele scrise de fratele d-tale, sînt argumentate şi calde, mi-au mers la inimă.

Omul era tras la faţă, părea bolnav, privea în lături ca un dulău bătut.

— Ce se mai aude ? întrebă Tudor.

— Nu prea bine, huliganii au avansat. Un prieten mi-a adus vestea că într-un oraş dinspre graniţă un hoge bătrîn a fost pălmuit de doi măcelari care aţin calea mahomedanilor. O doamnă a intervenit, dar a fost şi ea insultată. Ce zici de ticăloşia asta ?

— Ce să zic ? E pur şi simplu scandalos.

— Uite aşa se întîmplă de-o bucată de vreme, balcanicii vor să-i alunge pe strănepoţii lui Nastratin. E drept că printre turci sînt destui ţigani mahomedani, care prin firea lor nomadă molipsesc şi pe ceilalţi. Totuşi, oamenii suferă şi nimeni nu le ia apărarea, şi, cu un gest către colegi, Niazi continuă : Ce pot face singur ? I-am rugat să intervenim la cei mari ca problema musulmană să fie soluţionată într-un fel. Degeaba, ăştia au zeamă de cafea în loc de sînge. Mă ceartă pentru că beau. Dar ei ce fac ?

O lacrimă se iţi, dar o strivi cu ciudă dintr-o strîngere de pleoapă. Unde era chipul acelui temerar hai-hui ? Tu-

dor avea în față un urs ce se zbătea prins în funii și bute. Cu ochii triști, poetul se uita la colegii afundați în citirea ziarelor.

— Uf! Ce plicticoși sînt oamenii care au dreptate!

Tudor îi oferi o țigară, comandă două cafele, încercă să-l antreneze într-o discuție mai calmă:

— Știi, d-le Niazi, mi-a spus hogea Togo că ar fi bine să intervină, în afară de factorii politici, și capii bisericilor pentru a se domoli ura dezlănțuită de lăcomia celor avuți.

— El vorbește după limba lui, zise poetul morocănos, religia, ca și literatura nu fac decît să amăgească stomacurile goale. Viața este muncă, bătălie pentru drepturi, cine stă cu mîinile în sîn este pierdut, și, împroșcînd fumul în tavan, el reluă: Despre hogea Togo n-am decît cuvinte de laudă, este cinstit și uman, se bucură pînă și de încrederea chiaburilor, le deschide punga și capătă bani pentru sărăcime. El și cu doctorul Temo reprezintă salvarea necăjiților de pe aici. Dar hogea crede că prin rugăciuni poate alunga josnicia ce există la oamenii porniți să acapareze bunurile altora. Este o lașitate să lovești în cei slabi, în bătrîni. De ce nu se leagă de mine? Aș avea cu ce să le răspund.

— Păi, d-ta porți pălărie, de aceea nu te atacă.

Niazi se suci nervos pe scaun, sorbi din filigeana ce se răcise și răspunse:

— Ai spus un adevăr, dar tot ei strică, de ce nu-și leapădă fesul? Iată, în Turcia au guvernat sultanul și *Coranul*, și cînd căruța s-a rablagit s-a ivit un om nou, un revoluționar, și a dinamizat energiile, altfel țara se ducea de rîpă. Orice popor se duce de rîpă dacă nu se pune în pas cu vremea.

De afară se auzi strigarea muezinului: „*Allahu ecber... lailae illallah!*" Acoperișul geamiei rîdea sub reflectorul

soarelui de amurg. Capetele din cafenea se întoarseră spre ferestre ca heliotropii spre lumină. Tudor, care observase în diferite prilejuri și la Menaru aceeași manifestare de adorație venită prin vremi, se pomeni exclamînd :

— Un minut de tăcere în onoarea zeului de foc !

— Un minut, o veșnicie, totuna... răspunse poetul ca un ecou venit de departe.

Ceasul cu cuc

26 De la etajul hotelului, prin fereastră se vedea curtea geamiei, minaretul părea atît de aproape, semiluna de metal se arăta ca o felie de cantalup. Tudor cunoștea orele cînd făptura cu turban alb apărea în balconașul circular de piatră. Uneori o imagine se desprindea din copilărie printr-o firească asociație de idei :

...Acolo, în căsuța părintească de la periferia capitalei se afla în perete un ceas cu scripete, cu ramă sculptată în lemn de nuc, închipuind un acoperiș de castel. Cînd arătătoarele indicau ora, se deschidea brusc o ușiță și răsărea o păsărică, asemenea muezinului : „Cucu ! Cucu !"

Era mic, și inima copilului palpita de uimire ; bătea din palme, îi îngîna numele pînă ce minunea dispărea. Așa s-a jucat o vreme, și zburătoarea l-a învățat să numere ceasurile, să cunoască cifrele. Cîteodată curiozitatea îi da ghes să apropie masa de perete, să puie deasupra un scaun ca să poată cerceta jucăria așa cum scotocea cuiburile din copaci. Sfiala însă l-a oprit, i-a păstrat neatinsă prima iluzie — altfel, în loc de pasărea caldă, vie, ar fi găsit niște resorturi reci și un chip grosolan de lemn.

Mai tîrziu, după ce a început să se ducă la școală, glasul cucului deveni dimineața, la sculare, tot mai răgușit,

mai urîclos — înțelegea că viața este program și muncă. Asta o observa el și la taică-său, care după orele de serviciu aducea acasă formulare de completat. Cîteodată elevul dorea să-l ajute (știa doar să scrie caligrafic), insista să copieze și el sentințe juridice : „Noi, judecător de pace cutare, în virtutea legii hotărîm... Vai ! Existau atîtea procese între oameni." După cîteva copii tăcerea nopții îi îngreuia pleoapele, băiețelul începea să moțăie cu nasul pe masă.

„Hai du-te și te culcă, mîine ai școală, auzea un glas blajin de alături și taică-său îi desprindea ușurel tocul dintre degete, apoi bătrînul, după ce-și mai aprindea o țigară, își continua scîrțîitul peniței pînă noaptea tîrziu.

...Tudor respiră larg în cadrul ferestrei deschise. Zări pe muezin cum iese ca un automat din firida minaretului, apoi fața lui prinse viață, glasul se auzea din ce în ce mai pătrunzător peste acoperișurile orașului, peste stuful din valea Cara-Su, împărtășind cuvintele arabe :

Allahu ecber
Allahu ecber
eșhedehen lailae illallah
eșheduhenne Muhammeden resulullah

(Allah e mare. Allah e mare.
Mărturisesc că este un singur Allah,
mărturisesc că Mohamed este profetul lui Allah.)

Văzuse și la Constanța muezini, dar aceia erau bătrîni, se aplecau cu prudență pe marginea abisului de teamă să nu-i fure suflul vocii. Ba unul, în geamia de lîngă port, pe jumătate paralizat, a urcat mulți ani tras cu un scripete, ținîndu-se numai cu o mînă și n-a încetat imnurile către cer pînă ce îngerul morții nu și-a amintit de el, încovoindu-l pe balustrada balconului ca pe un *pierrot* cu sfoara ruptă. Dar cîntărețul de lîngă el era tînăr, un proas-

păt absolvent al seminarului ; se numea Ibraim și conta ca un devotat discipol al lui Niazi și adorator al nebunatecei studente Zari. Pentru buna rînduială a Islamului, apariția lui Ibraim trebuia să le amintească drept-credincioșilor cele cinci rugăciuni pe zi.

Se spune că la început Allah a pretins Profetului ca musulmanul să execute cincizeci de rugăciuni zilnic. Mohamed a primit fără murmur, ca un arab supus ce era ; dar coborînd din cerul al șaptelea (reședința personală a Ziditorului), a cerut sfatul bătrînului Moise, ce-l aștepta cu un etaj mai jos : „Parcă sînt prea multe, ce zici ?“ i-a spus Profetul. „De cam multe ! Oamenilor le trebuie și timp pentru muncă, pentru odihnă, traiul lor nu se aseamănă cu ăsta din cer, au nevoie de pîine. Întoarce-te și insistă pe lîngă Atotputernicul, cred că o să mai lase ceva.“ După multe tocmeli, urcări și coborîri, numărul rugilor s-a redus la cinci. Cine îi insufla muezinului puterea de a ierta păcatele credincioșilor aici pe pămînt și a le asigura un loc sigur în rai ? Mohamed ? Nici o îndoială : el a existat în carne și oase ca negustător și soț al bogatei văduve Katigé, cu un modest harem anexă, aventurîndu-se între Mecca și Medina pentru a înfrînge triburile idolatre.

Muezinul dispăru și nu mult după aceea îl văzu în curtea doctorului tătar stînd la taifas, la o fereastră deschisă, cu d-ra Zari (îl informase Menaru că ei sînt în dragoste încă din copilărie). Fata ținea pe prichiciul ferestrei o carte groasă deschisă, probabil vreun tratat de medicină. Zari gesticula și-i sporovăia ceva, Ibraim aproba, mișcînd din pensula gingașă ce-o avea drept barbișon. Perechea făcea parte din generația progresistă ; nu se sfia de bîrfeala trecătorilor, dar pentru un ghiaur ca Tudor nici vorbă nu ar fi fost ca să se afișeze cu Menaru în public.

După o vreme muezinul plecă la treburile sale, iar medicinista își reluă citirea. Tudor rămase la fereastră,

respirînd aerul cu nesaț. Astăzi avusese o zi bună, se regăsise omul de voință de altădată. Scosese din geamantan un proiect de inovație început la București ; îl revăzu : era vorba de un aparat ce ar fi adus economie de combustibil la mașini(am să le dovedesc celor de la direcție că nu m-am afundat în mlaștinile de pe Cara-Su). Și, ca să încornoreze seria hotărîrilor eroice, îi comunicase hotelăresii :

— Madam Lori, am scris la București să mi se expedieze niște mobilă ce n-ar încăpea în odăița d-tale, așa că înțelegi...

Femeia făcu o figură cam surprinsă, dar s-a recules.

— Care va să zică, te muți de la noi. Să-ți spun drept, mă obișnuisem cu d-ta, dar dacă trebuie, ce să-i faci ? Așa-i soarta mea, să-i văd pe oameni sosind și plecînd.

— Crede-mă că regret ; am fost tratat aici ca o beizadea. Aș mai avea o rugăminte : poate știi pe undeva vreo căsuță de închiriat ; aș prefera singur în curte și cam pe la margine.

— Să vedem. Cunosc un proprietar căruia i-a plecat chiriașul de curînd. O să vorbesc cu el.

Așadar, începutul s-a produs : acolo în casa lui va putea crea, ar veni și Menaru să-i asculte planurile, să se sfătuiască în liniște și siguranță. Tudor continua să privească pe stradă cu un aer de satisfacție. După un colț își făcură apariția Fatma și orbul Ali, pesemne îi ademenise glasul muezinului. Pe vremuri Ali fusese în serviciul geamiei, umbla și acum în caftan și turban alb la fes, iar chipul îți amintea de stampele cu profeți. Bătrînul mergea înalt și drept, fluturîndu-și barba colilie ; dacă n-ar fi pipăit marginea zidurilor cu toiagul lung, n-ai fi bănuit bezna din ochii deschiși. Cînd simțea pe cineva în cale, scotea un grohăit de claxon : „Oarh ! Oarh !"

Cetățenii îi făceau loc cu bunăvoință, îl miluiau. Fatma, cu ochii teferi, făcea pe călăuza, tîrînd aceiași galoși legați cu sfoară.

— Ha ! Ha ! făcu cerșetoarea oprindu-se în fața geamiei, și hohotul înfioră aerul de toamnă.

Orbul împinse poarta cu precizia gestului repetat zeci de ani. Se opri printre bălării, ascultînd atent. Din cuprinsul văzduhului se cernea o fîlfîire auzită numai de el. Ridică fruntea și rămase un timp ca un obelisc lîngă turnul minaretului :

Acolo ! Acolo sus pîndea flacăra ce-l orbise, o simțea materială, dușmană. Odinioară cîntase inimos ca și tînărul Ibraim ; glasul îi zbura sus, tot mai sus, ca un vultur amețit de slavă. Și într-o zi a simțit o fulgerare în creștet. Și a orbit ! Și puțintel s-a cam smintit. De atunci ridică în van aripile brațelor.

— Ha ! Ha ! Se crede tot hoge ! rîdea Fatma.

Dar bătrînul, pustiit de vedere ca regele Lear, rămase nepăsător la zgomotele dinafară. Se căznea să ghicească dacă ziua este tot albă, dacă tot așa de albastru, de boltit e cortul lui Allah. Nădăjduia că odată i se va ridica blestemul și iarăși va vedea. De aceea venea aici și aștepta :

Allahu ecbel
Allahu ecber...

Și cuvintele arabe roase pe limbă de milioane de ori, îi ieșiră prin gingia știrbă într-un oftat de forjă dezumflată.

Menaru către Tudor

27 E noapte tîrziu, ai casei dorm. Din iatacul mătușii aud sforăituri. Stau pe sofa, pe niște perne brodate de mine în copilărie, și prezența lor îmi readuce șirul anilor duși. Îți scriu la lumina micșorată a lămpii, copleșită de presimțiri ; dacă nu te pot vedea, barem să-ți trimit hîrtia asta, să-ți poarte noroc. Tăcerea s-a furișat ca o pisică din curte prin geamul deschis, acum toarce lîngă mine (e curios cum noaptea simțurile capătă o acuitate deosebită).

Ce-ai mai făcut în multele zile de cînd nu ne-am mai văzut ? Te-ai gîndit puțin la mine sau poate m-ai uitat ? (Ar fi destul de firesc în condițiunile noastre ; oricine s-ar lăsa păgubaș.) Mi-i ciudă că nu pot avea vești despre tine cînd doresc și sînt nevoită să recurg la poștă, parcă te-ai afla în alt oraș. Uneori mă tem că ți s-o fi întîmplat ceva (este o obsesie de-a mea și te rog să nu rîzi). Dacă aș trece prin gară, ca altădată, mi s-ar părea că privirile tuturor mă urmăresc.

Acum, în puterea nopții, tu dormi și sufletul tău ca un abur s-a desprins din corp și a venit să-mi ție de urît (așa cum spune o legendă). Pesemne că paharul a fost

prea plin — a mai căzut o picătură și s-a revărsat. Nu te necăji dacă descoperi vreo urmă de lacrimă pe hîrtie. Ce vrei ? Așa sînt „orientalele" (după expresia ta), cam romanțioase, naive. (Zari ar adăoga : „și foarte imaginative".)

N-ar trebui să-mi fac nervi, Allah mi-a scos în cale un om deosebit, un frate bun. Ce pot pretinde eu, o fată de tătar ? Ți-ai pierdut destul timp să mă plimbi, să-mi împărtășești atîtea lucruri noi.

Și e o lună, Tudor, așa cum a fost atunci în tren. (Pe măsură ce trece timpul, călătoria noastră îmi apare tot mai stranie, cu figurile acelea înșirate pe canapele, dormind sub lumina spectrală a becului din compartiment.) O credință zice : „Cînd doi se iubesc, chipurile lor se pot oglindi în vatra lunii". Îmi pare că-ți zăresc fața, nu e veselă. Mi-a spus Zari că te-a văzut la fereastră zilele trecute, i-ai părut cam palid. Regret că n-am fost și eu în ziua aceea în vizită la ea.

Se aud glasuri pe stradă, niște bărbați se întorc spre casă de la vreo petrecere ; este și o femeie cu ei, o aud chicotind. Tresar. Cineva glumește cu ea ; mi se pare glasul cunoscut, probabil halucinații nocturne. Vocile s-au depărtat, copacii îmi acoperă vederea. Mă gîndesc : tăcerea ta ar putea să aibă o explicație : nu cumva te-au obosit copilăriile mele ?

Ieri la dejun tata m-a cercetat curios : „Ce ai tu, Menaru ? Te văd cam tristă ?" Apoi, după o pauză : „Amica ta Zari ce mai face ? Nu te-ai mai plimbat cu ea ?" Nu-ți precizez nimic ; nu cuvintele, ci privirea mi-a dat de bănuit. Poate i-o fi trăncănit mătușa despre întîlnirea noastră din tren, poate vreun zvon de undeva. Nu cred să fie ceva serios, totuși m-am încuiat în odaie și am plîns ca o proastă (aerul ăsta de toamnă îți aduce o surescitare neobișnuită). Aveai dreptate cînd îmi recomandai prudență ;

orașul e mic și ai noștri sînt bănuitori. Tata, deși ține la mine, dacă ar afla ceva, ar dezlănțui furtuna ; ambiția i-ar întuneca mintea, ar comite orice. Nu tremur atît pentru mine. O să zîmbești, dar nu-i cunoști pe-ai noștri.

Ce frumos a fost astă-vară și cum au trecut bucuriile ca un film rulat prea repede. De cîteva zile frunzele se grăbesc să pălească, pantofii strivesc în grădină tot mai multe foi veștede ! Știu că nu se scriu unui om serios atîtea fleacuri.

E tîrziu, se luminează de ziuă. Aud pași în camera alăturată, desigur mătușa s-a sculat să-și ia doctoria. Trebuie să termin, ca să nu fiu surprinsă. Dacă am scăpat unele nimicuri, pune-le pe seama nervilor, a fanteziei.

Allah să vegheze asupra noastră !

Rămîn cu tot sufletul lîngă inima ta.

M.

(P.-S.) Ce-ai făcut cu casa ? Ai găsit ceva potrivit ? De cînd mi-ai vorbit, mă gîndesc mereu, și soluția îmi pare minunată.

— Uf ! În sfîrșit le-am venit de hac diavolilor de pe Cara-Su ! și picherul Toma își șterse fruntea cu podul palmei. Credeam că n-o să mai terminăm găurile astea blestemate niciodată.

— Inginerul om al lui Allah estem, întregi Ahmet cu fața numai zîmbet, el cu noroc venit aici ; dacă zăpadă căzut, ioc fîntîni !

— Așa-i, Ahmet, dacă ne apuca iarna, puteam să le punem cruce pînă la primăvară, încuviință picherul.

Pe cîmpul din fața gării muncitorii trăgînd din țigări groase se uitau, fără a le veni să creadă, la ghizdurile circulare ale bazinelor, la branșamentul țevilor de pompare care alimentau castelul de apă și se gîndeau că de-acum

locomotivele nu vor mai gîfîi de sete ca niște cămile prin stepa dobrogeană ; exista o oază pe traiect unde se vor adăpa pe săturate.

Cine potolise înverșunarea bălților ? Desigur, reușita se datora străduinței lucrătorilor, care, împreună cu inginerul, dovediseră tragere de inimă ca să iasă dim impas, dar fără bătrînul Giovanni, fîntînarul adus de la Constanța, s-ar fi ajuns la vreun rezultat ? Cu fluiere fermecate, el îmblînzi balaurul verde al smîrcurilor, cercetase, sondase terenul condus de instinct ; cînd noroaiele se încumetau să înghită munca oamenilor, era destul un colac de beton într-un anumit loc, un fals colector undeva să le amăgească o frîntură de timp, pînă ce betonul amestecat în grabă era turnat în cofraje, fixînd pereții pentru totdeauna.

Treaba se terminase astăzi și toți arătau bucuroși, le venea să chiuie, să arunce cu șepcile în aer.

Inginerul Mantu se sfătui cîteva minute cu picherul Toma, scoase din geantă niște state de plată și le citi suplimentele de bani aprobate ca răsplată, apoi, așa cum îi era obiceiul, îi lăsă pe oameni să mai tăifăsuiască între ei și se îndreptă pe o cărăruie ce ducea în pacea cîmpului. Îl frigea în buzunar scrisoarea lui Menaru, și în vreme ce se depărta tot mai mult de grup, evenimentul cu cele trei bazine se estompa ca o istorie a altuia. Veselia oamenilor de azi era în contrast cu descurajarea din primăvară. Ce ușor trece mulțimea de la panică la entuziasm ! Dar bine că s-a spart ghinionul.

Tudor desfăcu scrisoarea, o reciti pe îndelete și nu găsi motive precise de îngrijorare. Erau gînduri așternute într-o noapte fără somn. Poate urîtul dintre ziduri o apăsa acum mai greu ca înainte. Ce putea el să facă ? Ea luase jocul în serios. Dar cît cunoștea din traiul lui de aici ?

Și-a reocupat locul cuvenit în banda veselă. Dăunăzi au năvălit în gară Dănescu și doctorul Popov.

— Ce-ai păţit ! îl chestionă judecătorul, n-ai mai luat masa cu mine, nu cumva faci greva foamei ?

— Treburi, s-a scuzat inginerul.

— Mofturi, a exclamat doctorul, te izolezi de lume, e primul simptom de neurastenie. Dar n-o să te lăsăm. Diseară nevastă-mea îşi serbează ziua de naştere, m-a trimis anume : „Invită-l şi pe inginerul nostru dacă n-a fost călcat de tren". Cred că n-o să ne refuzi ?

Bineînţeles că n-a refuzat, a benchetuit, a pierdut la pokerul din casa doctorului, apoi au făcut o escapadă în timpul nopţii să ia cafeaua la Ismail. (Menaru nu s-a înşelat — fusese glasul lui.) Pe drum doctoreasa îi luase braţul : „Nu fi trist, cine pierde la cărţi cîştigă în dragoste". Nici măcar nu era trist ; reflecta că ar fi cazul să nu se mai poarte ca un papă-lapte în faţa acestor avansuri.

Inginerul se apropie de terasamentul căii ferate — şinele apăreau de argint, înviorau locul, făceau legătura cu marea, cu civilizaţia lumii. Prin preajmă păşteau nişte oi. Deodată se auzi un fluierat din depărtare, se ivi şi fumul locomotivei. Asemenea unui drăcuşor ţîşni un pui de tătar din partea opusă a taluzului. Ţipa cît îl ţinea gura, făcînd încercări disperate să-şi îndepărteze animalele de pericol. Dar oile mai mult se zăpăciră, iar două se rupseră de cîrd, o luară la goană printre şine în întîmpinarea trenului, şi copilul nu mai avu curajul să le urmărească.

Tudor, din cîteva salturi, ieşi înaintea lor, le îmbrînci în vale şi prin faţa lui trecu huruind un trên de marfă. Scena ţinuse doar cîteva clipe, tătăruşul adună oile cu faţa rîzătoare, în temenele nesfîrşite. Trenul se opri pufuind în gară, oile îşi reîncepură păscutul, iar ciobănaşul se tolăni la umbra terasamentului, să-şi continue visarea.

În calmul ce se aşternea peste cîmpie Tudor privea fumigeii de toamnă plutind în jur. Era vremea cînd unii dintre cetăţenii mai înstăriţi de aici îşi fac zile libere, se reped

la București, vizitează expoziții, se duc la teatru, și la întoarcere adună rudele, prietenii, le povestesc despre minunățiile văzute în Capitala țării. „Nu cumva din asta mă-ncearcă vreun ghimpe de invidie ?"

Tudor făcu o grimasă acidă : „Ce curios ți se pare să cunoști viața așa cum este și totuși să te atragă, să o iubești !" Se hotărî să se întoarcă spre șantier. Scrisoarea lui Menaru, deși apărea ca o simplă supapă de ușurare la o căldare de vapori, putea aduce și complicații care i-ar tulbura liniștea relativă de pînă acum. Călca apăsat pe iarba ce începuse să se usuce, să se asprească, apoi o luă pe o cărare ce scurta distanța către bazinele terminate.

Două zburătoare săgetară aerul, îi căzură ca niște mingi de tenis la picioare. Aripile se amestecară o clipă în jocul știut, apoi se scuturară cu un ciripit vesel și zborul fu reluat cu un nou elan în triluri de slavă către viață.

Un duh fără astîmpăr

28 Pe bulevardul gării trecea poetul Niazi, încălzit de soarele după-amiezii și de cîteva păhăruțe gustate pe îndelete la Nae. Mergea agale, cu pălăria într-o parte, cu chipul de felah călăuzind șirul unei caravane imaginare printr-o Sahară numai de el văzută. Era un drum pe care-l făcea adesea, deși mai niciodată nu ajungea la peron : zeul Bachus situase din întîmplare la capătul bulevardului dinspre gară faimoasa cîrciumă „La vînătorul român", unde descoperise că numai aici se află renumitul coniac marca „Trei stele" în ambalaj original — era păcat să-l lase la cheremul oricărui profan.

Pe laturile drumului, la picioarele înaltelor diguri, se deslușeau cărări ce duceau la locuințe omenești înfățișînd Veneția medgidiană, unde se putea convietui în tovărășia țînțarilor. Pe vremuri, drumul gării se desfășura îndrăzneț printre smîrcuri, astfel că o plimbare oferea un rar exercițiu de gimnastică. Un primar de ispravă îndiguise apele ca Moise : Marea Roșie, dăruind orașului bulevardul de astăzi, cu diguri faraonice, sfidînd revărsarea apelor, măcinarea timpului.

Legănarea trestiilor aducea în urechile poetului vuietul mării, făcîndu-l să-și uite necazurile.

„Piu ! Piu !“ îl salută o gureşă vrabie cocoţată pe vîrful unei trestii înalte, oscila cu graţie de acrobată, scînteind din ochi : două mărgele într-un bulgăraş de cenuşă.

— Uite-o, face opinie separată, cugetă Niazi. De ! Poate o fi vreo visătoare în neamul ei, vreo filozoafă ; o s-o păţească. Aşa-i trebuie.

În fundul bulevardului drept se deslușea zidul cenușiu al gării ; de acolo, tamponări de vagoane, fluierături de locomotive îi strecurau un dor de ducă : odată va pleca şi el şi va coborî undeva pe coasta mării să-şi împlinească visul. Din direcţia opusă venea Tudor :

— Allo, domnule Niazi, buna ziua !

— A ! Salutare, domnule inginer !

— Încotro aşa de îngîndurat ?

— Nicăieri, umblam haihui...

— Atunci nu eşti grăbit, putem fuma o ţigară.

— Un poet grăbit ! ? Dracu a mai văzut !... şi omul hohoti în largul văii.

Tînărul îi dete să aprindă. Începură să pufăie, să se privească lung, cu simpatie. Pe amîndoi îi apăsa urîtul, doreau să-şi mai descarce din poveri unul pe umerii celuilalt.

— Frumos e toamna la d-voastră ! rupse tăcerea Tudor, valea asta largă, vegetaţia variată, parcă aşternută din paleta unui pictor, te îndeamnă la reverie.

— Hei ! Un ţinut cum nu-i găseşti pereche în lume ! încuviinţă poetul ; dacă d-tale îţi place aşa, pe deasupra, d-apoi eu, care-l cunosc ca pe tabachera mea ? Nu faci un pas fără să nu descoperi ceva. Ţăranii se pomenesc cîteodată că le înţepeneşte plugul în mijlocul brazdei. Poc ! Tăişul se izbeşte de-o piatră cioplită, vreo relicvă mîgălită de străbunii dumneavoastră. Într-o zi am găsit la un ţăran un cap de statuie, cel mai frumos chip de zeiţă ce am văzut. L-am

cumpărat pe-o nimica toată, îl am acasă. De altfel, vei găsi în ogrăzile dobrogenilor ghizduri vechi de fîntîni, cornișe de temple și destule fragmente de sarcofage.

— Cei vechi au ținut să ne lase mărturii despre trecerea lor prin lume, sublinie Tudor.

— Da, știau să creeze opere durabile, afirmă poetul, aveau o credință fermă. Eu nu prea sînt habotnic, dar dimineața parcă mă regăsesc altul în templul naturii, mă simt înfrățit cu firul de iarbă, cu gîndăcelul de pe el.

— E curios, de cînd am sosit pe aici încerc să-mi lămuresc unele ciudățenii și nu izbutesc.

— N-ai ce face, rațiunea nu poate să explice totul; oricît de învățați ne-am crede, trebuie să apelăm la intuiția poetului. Să iei seama, prietene, cum picură în amurg tălăngile de la gîtul turmelor, cum se înalță din pacea drumurilor doinele dobrogene, voci de bărbați, de femei, se împletesc cu vaierul căruțelor. Uneori iese un oftat din sînul pămîntului, din pliscul pescărușilor, din regretele celor care au viețuit pe aici.

Dar, domnule inginer, ce-ți îndrug eu verzi și uscate, dumitale, om cu pregătire pozitivă, adept al mașinismului, al construcțiilor din fier și beton ? Oare te pot atrage bîiguielile unui hoinar puțintel cam chirchilit ?

— Nu vorbi așa, domnule Niazi, în starea în care sînt, mă atrag mai mult decît îți închipui. Nu știu dacă m-am făcut înțeles.

— Te înțeleg, Dobrogea te-a molipsit și pe dumneata, este ca o femeie frumoasă, dar tare primejdioasă. Cine îi respiră o dată aerul nu mai scapă, îi poartă otrava toată viața și nu se liniștește decît în ceasul din urmă, în contopirea la sînul pămîntului ei.

Vara apare la marginea cerului apa morților, fata morgana, amăgește pe drumețul ars de sete, de iluzii. La iarnă

ai să vezi contrastul: crivățul ne vizitează din Bugeac, troienele de omăt se așează cît munții, de pierdem legătura cu civilizația. Dacă în epoca noastră de tehnică avansată, și tot luptăm din greu cu gerul, dar ia transpune-te în era de acum două mii de ani. De-abia atunci vei înțelege starea acelui patrician poet crescut pe malurile dulci ale Tibrului în togă ușoară și apoi exilat printre saricile mițoase ale băștinașilor. E curios cum din bogătașii care s-au perindat n-a rămas nici urmă; numai puterea geniului a răzbătut prin milenii.

— Așa e mersul lumii, domnule Niazi, ca orice răsărit să aibă și un apus. Bogățiile aduc lîncezeală, răutate. Ghiftuiții s-au dedat la desfrînare și au pierit, dar națiunea a mers înainte. Numai ce se zidește prin muncă cinstită, pe dragostea de oameni, aceea durează, înflorește prin veacuri.

— Așa zic și eu. De aceea caut să-mi scutur colegii să ieșim din inerție. Aș vrea să-i adun pe frații mei risipiți pretutindeni, să construim ceva durabil undeva în crîmul veșnic verde. Și Niazi își lărgi nodul cravatei cu mișcări nervoase. După cum vezi, însă, parcă e mai plăcut să vegetăm la cafenea în discuții sterpe decît să pornim la lucru.

Crede-mă, d-le inginer, sînt atît de amărît, încît dacă mi-ai înfige un cuțit n-ar curge nici pic de sînge. Mă văd înhămat cu simbrie la stat în vreme ce neamul meu decade. Nu știu ce se petrece cu mine, parcă aș fi bolnav. Trebuie s-o șterg de aici mai înainte de-a veni iarna.

Toamna cernea pale de lumină peste figura răvășită a poetului, peste chipul tînăr al inginerului. În depărtare, olanele acoperișurilor din centrul orașului se armonizau în peisaj cu ruginiul copacilor, cu fundalul cenușiu al colinelor. În lungul șoselelor se stîrneau din senin mici vîr-

tejuri de praf, vesteau vînturile ce-aveau să se abată în curînd.

— Da, trebuie să-mi continui activitatea, adăogă Niazi în timp ce-şi ştergea fruntea îmbrobonată cu batista, şi dacă belferii ăştia nu ţin să mă însoţească, mă duc şi singur. Aici nu mai rămîn. Nici nu vine iarna, şi pleacă Niazi, ai să mai auzi de el. Şi-acum te las să-ţi vezi de treburi, îţi mulţumesc că m-ai ajutat să-mi descarc năduful...

Tudor îl ascultase la început din politeţe, aşa cum se obişnuieşte între concetăţeni, apoi pe măsură ce înflăcărarea celuilalt se răsfrîngea intens, se simţi şi el cuprins de o însufleţire ce nu-i era în fire. Din ce fel de alaut era plămădit omul din faţa lui ? Avea o situaţie destul de bună, ca şi ceilalţi colegi, se bucura de dragostea elevilor, ar fi putut duce un trai mulţumit. De unde-i izvora această sete de dăruire ? Lîngă un astfel de luptător simţea cum îi revine încrederea în viaţă. Întîlnirea cu Niazi îi oferea un prilej ce nu trebuia pierdut, îi reînvia un gînd ce-i încolţise în peregrinările cu Menaru :

— Domnule Niazi, aş avea şi eu ceva de spus, dacă doreşti să mă asculţi.

— Vorbeşte, prietene, că doar şi d-ta mi-ai ţinut isonul fără să crîcneşti.

Tudor îi povesti pe scurt împrejurările care l-au adus la Medgidia. Celălalt îl observă cu o atenţie din ce în ce mai pătrunzătoare, apoi îl bătu pe umăr :

— Nu te perpeli prea mult, domnule inginer, astea sînt procedee obişnuite în societatea de azi. Loviturile oţelesc pe tineri, le stimulează voinţa. Eu am îndurat la vîrsta dumitale chiar închisoarea pentru dreptate, şi tot nu m-am dat bătut.

— Se poate, dar în mine s-a surpat ceva. Te-aş ruga să-mi răspunzi sincer. Aş vrea să activez şi eu în timpul

concediului lîngă dumneata dacă ar fi cu putinţă. Ce crezi ? Şi Tudor îşi trecu mîna peste obraz cu un fel de sfială, gîndindu-se că purtarea lui ar putea fi socotită drept o toană de om neserios.

Niazi îl măsură cîteva clipe cu ochii întredeschişi, reflectînd la ceva, apoi deodată deschise larg braţele, şi-ntr-un avînt neaşteptat îl îmbrăţişă gata să-l înăbuşe :

— Bravo, domnule inginer, se cunoaşte că eşti tînăr, mai poţi fi în stare de hotărîri aprige. Ceea ce doreşti este un lucru lesne de îndeplinit. Îndată ce voi ajunge, am să-ţi aranjez o locuinţă, mai mult nu pot să-ţi spun deocamdată.

Amurgul de toamnă prinse a întinde văluri pale-cenuşii peste valea Cara-Su, peste faţa oacheşă a lui Niazi. Poate se gîndea poetul că pînă la împlinirea visului va trebui să plutească peste apele ascunse ale sufletelor omeneşti. Cu mişcări încete, scoase tabachera, îi oferi tutun inginerului, îşi răsuci şi el o ţigară. Un răstimp, cei doi prieteni lăsară paşii să-i poarte în muţenie. O birjă goală trecu pe caldarîmul bulevardului spre gară şi ei ascultară tăcuţi pînă ce tropotul calului se pierdu în depărtare ca un tic-tac de orologiu ce se stingea în legendă. Niazi, printre nouraşii de tutun, reluă :

— Ce curioase sînt raporturile dintre oameni ! Uite, eu m-am întrebat cîteodată de unde îmi venea atracţia către d-ta. Desigur, îmi ziceam, este un băiat simpatic, cu vederi înaintate, totuşi, explicaţia nu-mi era de ajuns, doar ştii că lumea nu prea se ocupă de soarta noastră, e şi natural, fiecare îşi vede de nevoile lui. Cînd ai îndemnat pe fratele d-tale să scrie despre amărîţii ăia de refugiaţi, am cugetat : „A făcut-o din entuziasm, aşa-i generaţia nouă". Acum în propunerea d-tale văd ceva mai mult, o potriveală a destinului : a fost scris pesemne să conlucrăm fără prejudecăţi

de religie, de rasă sau alte mofturi. Simpatia d-tale pentru noi porneşte dintr-o adîncă iubire de oameni.

— D-le Niazi, după cum m-au asigurat unele persoane apropiate, tineretul este cu toată inima lîngă d-ta.

— E foarte adevărat ce-mi spui, şi în ochii poetului se ivi o lucire strengărească : he, he ! tinereţea atrage lîngă sine altă tinereţe ! Acum pot să-mi dezleg limba şi să-ţi spun că odată te-am zărit plimbîndu-te printre cărările stufului într-o tovărăşie plăcută.

Fără să vrea, Tudor se schimbă la faţă, îşi aplecă privirea, dar celălalt reluă cu ton glumeţ :

— Nu te sinchisi, prietene, de ochii unui haihui ca mine. Eu cutreier toate cotloanele pe aici ca un duh fără astîmpăr, e firesc să ştiu ceea ce alţii habar n-au. În ziua aceea mi-am spus zîmbind în mustaţă : „Iată, inginerul e om de gust, a ales din grădina noastră cea mai mîndră floare. Să-i fie de bine !“ şi am trecut mai departe fluierînd.

Şi, fiindcă Tudor continua să privească în jos, celălalt urmă cu vocea caldă, liniştitoare :

— N-ai grijă, Niazi nu judecă faptele cu miopia celor de aici. A colindat lumea largă, ştie să-şi ţie gura cînd trebuie, şi-apoi nici nu sînt aşa de bătrîn ca să mă uit cruciş la bucuriile celor tineri. Nădejdea mea se reazămă pe entuziasmul tinereţii, ca să putem aduce lumii o orînduire mai înţeleaptă. S-o ştii de la mine, prietene, sufletul tătar se dăruieşte cu elan neprefăcut în dragoste, ca şi în luptă.

Din văzduh se auzeau ţipete stranii, şi poetul ridică privirea urmărind o vreme cu melancolie virajele unor cocori ce se antrenau pentru marea călătorie. Apoi, apucîndu-l uşor de braţ : Vino, d-le inginer, pe ţărmul minunat al mării. Vei simţi după o zi de muncă, pe lîngă bucuria creaţiei, şi plăcerea unor braţe drăgăstoase ce alungă oboseala, dau un sens vieţii.

Vino între noi, continuă Niazi, cu fața iluminată de văpaia amurgului ; vino cu cine vrei, stai cît vrei. Vei înfăptui tot ce meseria te-a învățat, nimeni nu-ți va tăia avîntul. Oamenii hotărîți pot să ajungă tot ce doresc să fie.

Dar despre asta vom mai vorbi noi. Acum te las să-ți vezi de treburi, te-am ținut prea mult. Uite, aș vrea să-mi arăt într-un fel recunoștința pentru o zi mare ca asta. Dacă ești cumva amator de antichități, am să-ți trimit capul acela de femeie. Te rog, nu te supăra, primește-l ca amintire de la Niazi.

PARTEA A DOUA

Toamna, cînd se culeg fructele

1 — Ce zici, Menaru, de locuința asta ? Așa-i c-am avut noroc ?

— Mare noroc ; e plăcut și discret.

— Cînd mi-a vorbit madam Lori nu prea credeam să fie ce căutam, dar scrisoarea ta m-a stimulat, m-am dus de am încheiat tîrgul, așa că iată-mă la casa mea, fără harababura de la hotel.

— Numai scrisoarea mea te-a grăbit ? îl privi ea mirată.

— Ca să fiu sincer, a mai fost ceva.

Și Tudor îi povesti convorbirea avută cu Niazi pe bulevard. La sfîrșit ea își arătă îngrijorarea.

— Va să zică, tot ne-a văzut cineva ? Cine știe ce va mai ieși de aici...

— Nu cred să fie nimic. Poetul a făcut doar o aluzie ; n-a pronunțat nici un nume. De altfel m-a asigurat că-și va ține limba. Dacă ar fi bătut toba, s-ar fi auzit pînă acum. Și-apoi vom deveni colaboratorii lui.

— Aș vrea să fie cum zici tu... oftă Menaru.

— Va fi, n-ai grijă. Niazi mi-a și dat unele lămuriri. A mai fost acolo, are relații. Cred că o să ne fie bine în preajma lui. E un om rar, îl admir fără rezervă.

Cu încetul, figura i se însenină, proiectul de-a munci alături de omul drag îi aducea o neașteptată bucurie. Începu să cerceteze cu interes lucrurile din odaie. Își opri privirea pe capul de marmură :

— Ce-i asta ?

— Darul lui Niazi, un cap de zeiță.

— Ce stranie căutătură ! Parcă se ține după tine, și Menaru își continuă investigațiile prin încăpere, dar involuntar atenția i se îndrepta din cînd în cînd către ochii fără pupile.

— Văd o mulțime de obiecte, de unde le-ai procurat ?

— Chiar din localitate, mi-a trebuit cîteva zile pînă le-am adunat. E drept că și madam Lori a fost nespus de amabilă, uite, mi-a vîndut covorul ăsta și alte mărunțișuri destul de ieftin. Ce zici ?

— Sînt drăguțe.

— Pe mine mă încîntă mai ales casa, exclamă tînărul ; singur în curte, la margine, ferită de ochii vecinilor, așa cum am dorit.

Menaru aranjă niște bibelouri pe etajera cu cărți, se mișca de colo pînă colo, fremătînd ca o căprioară între zăbrele. Ziua de astăzi aducea ceva nou, dar parcă se simțise mai la îndemînă printre trestii, printre coline. Se opri în mijlocul încăperii, rotindu-și privirea :

— Admirabil ! O adevărată cameră turcească.

— Așa e moda, turc, neturc, preferă toți să trăiască turcește : cu un divan, un covoraș cu semilune pe pereți și cîteva taburete ai rezolvat problema. Am să-mi procur și un eunuc de gumă.

— Ce să păzească ? Haremul pe care nu-l ai ?

— Ba îl am, însă cu o singură favorită, face mai mult decît cele trei sute de odaliște ale sultanului Ab-

dul-Hamid, și Tudor încercă s-o prindă în brațe, dar ea se smuci.

El totuși o ajunse, simți cum umerii mici tremurau în palmele lui, și un sentiment de duioșie îl cuprinse. Menaru rîdea copilărește, cu capul dat pe spate.

— Stai liniștit, așa se primesc musafirii ?

De afară, prin dantela perdelelor, soarele arunca lire de aur pe covor, pe pereți, pe chipuri, transformînd odaia într-un tezaur de basm.

— Mi se pare că te simți cam speriată aici ? rîse Tudor.

— Așa, puțin. Este impresia noutății, o să mă obișnuiesc.

Răspunsul ei îl readuse la realitate : jocurile lor nemaiavînd cadrul vast al naturii, păreau a trece într-o nouă fază, unde călăuza era doar rațiunea. Trebuia să rămînă același bun camarad. Taina lor o mai cunoștea cineva, era încă un motiv să judece situația cu seriozitate. De acum nu mai era un simplu turist. Avea casa lui și dacă va veni iarna nu vor fi siliți să rătăcească prin frig și nămeți.

Cu un sentiment de bucurie, o mîngîie pe obraz :

— Ce părere ai tu despre dragoste, Menaru ?

— E ceva care trece peste înțelegerea noastră, mărturisi ea simplu. Profetul a considerat-o ca pe cel mai scump dar al vieții. În ziua cînd a întîlnit-o pe iubita sa Catigé a rugat-o să-i primească dragostea ca pe o bucurie supremă, sau de nu să pună un sclav să-l ucidă.

— De ce să-l ucidă dacă o iubea ?

— Nu știu. Am citit prin cărți că amorul se învecinează cu suferința, cu moartea. Oare e drept ?

— Desigur că nu, dar uneori se întîmplă să facem rău tocmai fiinţelor pe care le iubim ; probabil asta ţine de firea sucită a sufletului omenesc.

De undeva se auzi tînguirea de seară a muezinului, şi de astă dată glasul produse emoţie şi unui ghiaur ca Tudor. Menaru aruncă o privire la ceasul deşteptător de pe etajeră.

— S-a făcut tîrziu, se îngrijoră ea, e fermecată casa asta, nu prinzi de veste cum zboară timpul.

— Te conduc un pic să-ţi arăt portiţa din fundul grădinii, deşi nu e prudent să ieşim împreună. S-o vezi, dă de-a dreptul în maidan, poţi să vii oricînd neobservată. O să te însoţesc pînă la geamia de lemn.

Soarele se ascunsese după clina dealului, se mai zărea doar marginea roşie a cerului. Pe strada mărginaşă nu se vedea picior de om. Ajunseră în dreptul geamiei, un fel de magazie construită din scînduri groase, uriaşe. Era tare bătrînă, probabil din vremea ocupaţiei turceşti — în faţa pragului de mult nu se mai odihnea nici un papuc de mahomedan. Minaretul — o prismă înaltă cu patru laturi — şedea aplecat ca un matelot chefliu. Locuitorii o socoteau cutreierată de strigoi. Cînd noaptea se auzea ţipătul cucuvelelor, tătarcele scoteau repede din sîn talismane de hîrtie cu verseturi din *Coran*, boscorodeau rugăciuni pentru îmblînzirea duhurilor rele. Superstiţiile îi conveneau lui Tudor ca şi haiducilor din pădurea pomenită de picherul Toma, şi de multe ori se întîlnise aici cu Menaru.

Se înserase de-a binelea. Din capătul uliţei se lămuriră siluetele a doi oameni care se apropiau. Tudor apucă braţul prietenei şi se ascunseră după poartă.

Cei doi trecură, discutînd tare şi agitat în limba tătară. În urma lor ea şuşoti :

— Știi, parcă am recunoscut vocea tatii, ce-o fi căutînd pe aici ?

— Nu cred ; la ora asta trebuie să fie încă la prăvălie.

— Închipuiește-ți, dacă am fi dat ochii cu el ?

— Desigur, era destul de prost, mai ales acum, cînd ne-am aranjat atît de bine. Să nu cobim, norocul ne-a fost credincios cum nici nouă nu ne vine să credem.

Un liliac săgetă curtea pe lîngă ei, pierzîndu-se în coturile întunericului. Menaru își acoperi părul cu palmele, lipindu-se de pieptul lui.

— Să plecăm. Mi s-a părut că am zărit o umbră colo, în fund.

— Nu cumva ți-e frică de stafii ? o mustră el. N-are rost. Singurii strigoi ce ne-ar dăuna sînt oamenii vii. Uite, a apărut luna ca într-un decor de teatru. Ce-ar fi dacă ne-am oglindi chipurile în ea ?

— Rîzi de scrisoarea mea ; mă așteptam eu. Cine știe ce prostii am așternut acolo. Zău, Tudore, eram tare amărîtă, te-am visat rănit pe șantier, nu știam cum să capăt vești despre tine.

— Nu-ți mai împuia mintea cu închipuiri, Menaru, viața e și așa destul de complicată.

Ea respira cu buzele întredeschise, parcă nu-i venea să plece.

— Du-te repede, ai întîrziat mai mult ca oricînd. N-ar trebui să facem imprudențe tocmai acum. Aștept să ne revedem în seraiul nostru, nu uita portița.

Ca și cînd n-ar fi auzit ce-i spunea, îi încolăci repede gîtul și-l sărută. Apoi fugi. O vreme ecoul pașilor îl simți pe stradă, pe inimă, apoi tînărul căută să-și recapete stăpînirea de sine. Își aminti că era invitat la doctor, trebuia să-și respecte cuvîntul. Se uită la ceasul fosforescent de la mînă : „Ce să-i faci ? Avem fiecare un mediu deosebit : lumea ei și lumea mea." Îi părea ceva firesc să treacă din

atmosfera de basm și poezie la proză, la realitate. Probabil este o caracteristică a omului modern să umble după contraste. Poate i-ar fi fost urît să se întoarcă în singurătatea casei ; simțea nevoia să întîlnească oameni, să flecărească. Cameleon ! Se adapta spontan la mediu.

„Hi ! Hi ! șuieră spiridușul, nu uita că și iadul este pardosit cu bune intenții !"

Umbrele nopții se strecurau, se pătureau încet peste ierburile crescute sălbatec în ograda geamiei. Dinspre gară un fluierat de tren clătină tăcerea. Tudor tresări : din gura neagră a geamiei se desprinse o mogîldeață, se apropia din ce în ce.

O stafie ? ! Asta ar fi răsturnat tot ce a învățat. Ce să facă ? S-o ia la fugă ? Să stea pe loc ? Deodată se lămuri :

— Drăce, Fatma ! Ce cauți, haimana ?

— Hî ! Hî ! aici dorm eu.

Fața știrbă a bătrînei rîdea galben la lună. Îl privea din orbitele negre cu fixitate de buhă împăiată. Vra să zică, umbra ce-o văzuse Menaru nu fusese chiar o părere ? Iată, așa se nasc superstițiile ! Fatma începu să mormăie ceva. Mai știi ? Poate avea poftă să cînte, să joace, tocmai aici, să-l afle tîrgul ! Ca să-i curme zelul, îi strecură în mînă cîțiva bani, apoi ieși repede în stradă, lăsînd-o pe cerșetoare în curtea geamiei, cu stafiile, cu liliecii.

2 După ce se despărți de Tudor, Menaru se grăbi să fie acasă mai înainte de-a se pune masa, altfel mătușa i-ar fi făcut o mutră cam acră și ar fi sîcîit-o cu întrebări. Distanța era mare, trebuia să traverseze orașul prin uliți întortocheate, fără trotuare, cu sumedenie de javre ce făceau cumetrie pe la porți — s-ar putea repezi s-o muște. Pe viitor va pleca pe lumină, să nu mai treacă prin emoții.

Apoi gîndurile i se întoarseră la noua locuință. Cîtă stînjenire poate aduce o casă străină! Parcă stau animate ca niște molii de pereți, de tavan, grijile, gîndurile celor care au trăit înainte. Vroia să pară calmă, dar nu izbutea. De altfel, și el se arătase cînd distrat, cînd nervos. N-au discutat mai nimic interesant, ba cîteodată o privise într-un fel ciudat, evocînd pe omul acela curios din tren.

Pașii lui Menaru se mișcau cu înverșunare, dar ulițele cu felinare strîmbe, mioape tot coteau și nu se mai isprăveau, ca într-un labirint. Oare ce căutase taică-său prin partea aceea? Desigur, el a fost, ce nu-i cunoaște ea glasul? Noroc că el a ferit-o la timp, altfel cine știe ce bucluc ieșea.

Ajunse pe strada largă din centru și își iuți mersul, încercînd să se strecoare printre cetățenii ieșiți să ia aer. Lampioanele cocoțate pe stîlpii de lemn suflau din țevile aprinse ca niște gînsaci, împroșcau o lumină lăptoasă. Împrejurul globurilor se învîrteau roiuri de gîngănii înaripate — efemeridele își consumau viața lor de-o zi, atrase de bucuria luminei, a zborului.

În porțiunea de stradă aleasă ca loc de promenadă, cîțiva tineri funcționari, laolaltă cu ofițeri din garnizoana locală, se plimbau fumînd, conversînd cu domnișoare sentimentale. Prin vitrine se zăreau capete de bărbați făcîndu-și toaleta la frizerie ori sorbind din pahare, la bodegă sau la cafenea. Viața de provincie își zbîrnîia diapazonul în neastîmpărul toamnei. Doruri înăbușite în atmosfera carnală căutau o evadare, inimile romanțioase exersau pe un pian nevăzut „Nocturnele de la Medgidia" !

Cu bărbia în piept, cu umerii strînși, Menaru se fofila prin mulțime aproape fugind, evitînd ocheadele plimbăreților. Lumina de pe trotuar o frigea ca o ploaie de foc ; cînd să dea colțul străzii, un glas bărbătesc o strigă pe nume, cutremurînd-o din creștet pînă în tălpi :

— Ia mai stai, Menaru. Unde fugi așa, fetițo ?

Era doctorul Temo, tatăl lui Zari. O văzuse de cîteva minute și gîfîia s-o ajungă.

— Bună seara, drăguțo, te duci probabil acasă ?

— Da, am întîrziat în oraș, mă grăbeam, și tînăra de-abia reuși să-și revie în fire.

— Atunci putem merge împreună, viu la voi pentru o consfătuire.

— S-a întîmplat ceva ? întrebă ea cu îngrijorare.

— Nu te speria, e o chestie din cele multe, o afacere de dragoste, rîse celălalt. O cunoști pe Zuleica, fiica măcelarului Ali Rifat ?

— Așa, puțin.

— Ei bine, i-a făcut pocinogu lui tat-su, a fugit cu un flăcău, unul Osman, fiul lui Mustafa fierarul. E băiat bun, muncitor, dar sărac. Chiaburul de măcelar n-a vrut să-i dea fata de bunăvoie și el a luat-o cu japca. De aici, tărăboi, tatăl miresei vrea să-i facă proces de răpire. Acum ne întrunim noi, conducătorii comunității, cu părinții eroilor ca să facem pace. Nu-i de nici un folos să dăm motive de petrecere autorităților.

În timp ce medicul sporovăia cu ton de om care a văzut multe în viață și nu se miră de nimic, Menaru încerca să se transpună în locul acelei fete care fără șovăire își urmase calea inimii. Oare dacă și ea ar face la fel cu Tudor, tatăl ei ar fi manifestat aceeași bunăvoință ? O chestie de asta mai merge la cei de jos, dar în elită și mai ales cu un creștin nu prea era de crezut. Probabil de aceea trecuse taică-său în astă seară pe lîngă geamia părăsită, era însoțit de vreunul din împricinați, acum la dînsa acasă se va fi adunat lume în odaia de musafiri ; cu atît mai bine, întîrzierea va trece nebăgată în seamă.

— Ce zici de chestia asta ? spuse doctorul.

— Ce să zic ? Dacă tinerii se iubesc, nu văd de ce nu s-ar căsători.

— Așa cred și eu, mai ales că fata a trimis răvaș că se simte bine acolo unde a ascuns-o Făt-Frumos. Desigur, fericirea nu constă numai în avere, dar vezi că oamenii cu portofelul plin au altă mentalitate. Pe mine nu m-au atras monezile niciodată ; am spus răspicat copiilor mei să dea din mîini, să-și facă un rost în viață, că nu pot să le dau nici o lețcaie. Nu-i mai sănătos așa ?

— Desigur, fiecare trebuie să-și formeze o carieră, banul poți să-l pierzi oricînd. Da' bine ar fi dacă toți ar raționa ca d-ta, conchise Menaru.

— Știu la ce faci aluzie, spuse celălalt, mi-a comunicat Zari că ești tare amărîtă cu întreruperea studiilor. Lasă, chiar în astă seară o să-l ciocănesc pe taică-tău, poate s-o muia.

Vorbele medicului îi veniră ca niște mîngîieri neașteptate, nu degeaba se bucura omul ăsta de simpatie atît printre mahomedani, cît și printre creștini, știa să găsească leacuri pentru trup, ca și pentru suflet. Din vorbă în vorbă, ajunseră pînă la poartă, unde îi întîmpină un lătrat cunoscut.

— Stai cuminte, Sultan, și Menaru își conduse oaspetele pe scări, la odăile de sus, apoi, coborînd cerdacul, se îndreptă spre bucătăria din curte.

Bătrîna doică deschisese ușa încă de la lătratul cînelui și-i făcea semne misterioase.

— Ce este, mamă doică, a întrebat cineva de mine ?

— Da, mătușa. I-am spus că te-am trimis la soră-mea bolnavă să-i duci niște doctorii. Vezi să nu mă dai de gol, păcatele mele !...

— De ce n-ai spus că sînt la Zari, așa cum ne-am înțeles ?

— Păi Zari te-a căutat pe aici, așa că...

— Da, da, bine-ai făcut. Ești o femeie deșteaptă, vin să te sărut.

Fata îi sări de gît, revărsîndu-și dintr-o pornire focul adunat în acea după-amiază.

— Sînt fericită, mamă doică, tare fericită ! Tu ești singura ființă care mă înțelege, mă ocrotește.

O învîrti pe bătrînă de cîteva ori prin bucătărie într-un cîntec săltăreț, furtunatec, apoi o lăsă amețită pe scaun, continuîndu-și piruetele prin încăpere cu ochii scînteietori de bucurie, de viață.

— Ptiu ! Ptiu ! făcu bătrîna de-abia trăgîndu-și răsuflarea, ce nebunatecă ești astăzi, Menaru, parcă nu mai

semeni cu îmbufnata de zilele trecute! Ia seama, acuși coboară zmeoaica și știi că nu suferă zbeguiala. Mai bine ajută-mă să prepar cafelele, e bairam mare sus, boierii pun la cale o nuntă.

— Știu, mi-a spus doctorul pe drum.

Se auzi tîrșîitul unor papuci pe afară, și Menaru se cuminți ca prin farmec. Mătușa intră pe ușă, se uită o clipă la fată, moțăi din cap la salut, dar nu-i zise nimic. Nu-și mai vedea capul de treburi: farfuriile cu dulciuri trebuiau cărate sus, ibricul cel mare de cafea urma să facă naveta fără întrerupere spre camera de oaspeți, să umple filigenele goale, să aducă împăcare între cele două tabere dușmane. Ar fi fost rușine ca invitații să plece neserviți din casa unui gospodar ca Selim.

Un răstimp, Menaru ajută celor două femei, apoi se retrase în camera ei. De-abia așteptase să rămînă singură, să-și retrăiască bucuriile de peste zi. Nu-i vorbă, ar fi vrut să afle cum decurg lucrurile la divan, dar femeile n-aveau rost într-o adunare de bărbați, așa că își amînă curiozitatea.

Aprinse lampa, se uită în oglindă: ce ochi focoși avea astăzi, parcă nu-i mai recunoștea nici ea. Privirile îi rătăciră peste taburetele joase, peste covorașele din fire de argint, apoi se fixară îndelung pe un tablou din perete. Era o stampă veche, înfățișînd nunta unei domnițe tătare din alte timpuri. Mireasa era învestmîntată în rochie de pîslă albă, pe cap purta un coif țuguiat de mătase împodobit cu panglici, iar cosițele bogate erau împletite cu monezi de aur. Ședea mîndră pe un cal alb, cu talia subțire strînsă într-un cordon cu paftale. În fund se zărea cortul hanului, fluturînd în vîrf steagul din cozi de cal. La intrare aștepta o ceată de războinici, probabil fruntași ai tribului.

Era nunta uneia din străbunicele ei asiatice! Cum s-au schimbat vremurile! Şi acum se punea la cale o nuntă, dar nu avea nimic din măreţia de atunci, era numai gîlceavă şi tocmeală negustorească. Şi totuşi, dragostea, ca şi altădată, rămăsese la fel de caldă, de zvăpăiată. Mirii n-au vrut să ştie de socotelile bătrînilor şi au trecut peste orice piedici. Ea şi cu Tudor vor avea oare curajul să plece undeva departe, s-o rupă cu prejudecăţile neamului?

Atmosfera din iatac devenise apăsătoare. Coborî să-şi potolească neliniştea în răcoarea nopţii. Lampionul lunii transforma grădina într-o adunare de fantasme. De alături se ivi umbra patrupedă a lui Sultan; scheuna încetişor, dădea din coadă, cerşea porţia de dezmierdări: „Ham! Ham! Sînt treaz, stăpînă, zicea pe limba lui. Ham! Ham! Dacă mi-ai arunca un os, aş fi tare vesel!"

De pe cerdac se auziră tropăieli, exclamaţii voioase. Tîrgul se terminase şi musafirii plecau. Menaru urcă scările şi dădu buzna în casă.

— He! He! făcu taică-său cînd o văzu, eşti curioasă să afli ce-am chibzuit?

— Da.

Jupîn Selim ţinea între degete ţigaretul de chihlimbar şi din cînd în cînd aspira din ţigară. Se cunoştea că era în toane bune. Făcu o pauză, privind-o îndelung, apoi cuvîntă:

— S-au împăcat, ce altăceva putea să facă în faţa faptului împlinit?

— Dar măcelarul ce-a zis?

— Ce să zică? Tuna şi fulgera, aproape să se încaiere, noroc că eram noi. „Bre Ali, i-am spus, la ce bun un proces? Ai să te speteşti cheltuind cu avocaţii şi pe deasupra te faci şi de basm în lume. De-abia aşteaptă ăştia din oraş

să rîdă pe socoteala tătarilor. Ce s-a făcut, s-a făcut și gata !“ Am zis bine ?

— Desigur, tată, le-ai făcut un serviciu.

— Așa cred și eu, înălță celălalt din umeri, de aceea mai sîntem noi bătrînii, să dregem ce strică tinerii.

Selim mai trase un fum de țigară, urmărind cu ochi gînditori pe fiică-sa, ce începuse să adune pe o tavă filigenele răzlețite prin încăpere, apoi, amintindu-și de ceva :

— Știi, doctorul mi-a vorbit astă-seară de chestia cu școala, desigur, voi l-ați pus.

Menaru se roși la față. Îngăimă :

— Tată, în această privință îmi cunoști părerile. Țin mult să-mi continuu studiile, așa cum m-au sfătuit profesoarele. Dar nici pe mata n-aș vrea să te supăr.

— Așa, așa ! Drept ai vorbit, de asta îmi placi, că ești cuminte și ascultătoare. Crezi că dacă ar fi spre binele tău m-aș opune ? De ce să pierzi anii cei mai frumoși tocind coatele pe bănci, printre indivizi necunoscuți ? Tu nu știi ce îndură o fată singură în capitală pînă își face o carieră... Și, văzînd că Menaru lăsase capul în jos, încălzi glasul : Eu am numai un singur copil și pentru el muncesc. Mulțumită lui Allah o să pot să-i asigur viitorul.

— Dar Zari, tată ?

— Hm ! Zari, mai bine să nu vorbim. Mie mi se pare că s-a întors de la București cu niște aere curioase, dar asta o privește pe ea și pe taică-su. Eu am alte gînduri cu tine, și o să fie bine, ai să vezi. Acum lasă dereticatul și hai la masă, că s-o fi răcit pilaful.

Intermezzo

3 — Sărut mîinile, exclamă Tudor cînd se deschise ușa de la locuința d-rului Popov (sunase scurt, de două ori, ca un obișnuit al casei).

— A ! d-l inginer, bună seara ! nu te-ai întîlnit cu soțul meu ? chiar acum a plecat la gară.

— La gară ?

— Da, se duce la Constanța, a fost chemat de un prieten bolnav. Dar asta n-are importanță, poftim înăuntru, că nu te mănîncă nimeni. Cred c-o să bei o cafea, tot te-ai deranjat pînă aici.

— Bucuros, coniță, mai ales preparată de mîinile matale, și glasul îi suna fals.

— Ții așa de mult s-o fac eu ? Dacă o descînt ? și cu o privire prelungă femeia îl învălui de sus pînă jos.

— Mai multă vrajă decît ochii matale n-o să aibă băutura, sînt sigur, și tînărul căută să apară cît mai degajat în mișcări, așa cum îi dicta orgoliul de bucureștean.

Cu un semn din mînă, ea îl invită să ia loc pe scaun.

— Nu știam că ești tare în complimente (cît p-aci să adauge : „din contra, pînă acum ai fost un nătîng", dar se abținu) ; te rog să te servești cu biscuiți, cu un păhărel de murfatlar, pînă îmi pregătesc uneltele de cafea.

Lumina roșie a globului de lampă împrăștia o atmosferă tulburătoare ca strunele de havaiană în penumbra unui bar de noapte. Hazardul! Soțul nu era acasă, iar soția îl primise cu luciri tainice. În timp ce îl călăuzise prin antreu, privirile lui alunecaseră fără voie, din ceafa albă, pe linia șoldurilor, ce țipau sub mătasea rochiei de casă, apoi se opriseră la gleznele de gazelă, mărturisind aceeași nervozitate în mers ca și mîinile la împărțirea cărților. Femeie de temperament! Asta o știa el mai dinainte, dar acum, în noaptea de toamnă, părea o revelație. Fiecare fibră din făptura ei cînta, vorbea un grai diferit.

La ora asta soțul era gata să se urce în tren, să pornească spre litoralul mării, îngrijorat că scumpa-i jumătate rămășeșe singură cu urîtul. Pînă mîine în zori nu era tren pentru înapoiere, asta o știa prea bine Tudor, precum și ea. Oare la ușă crezuse într-adevăr că el vroia să se retragă pentru că lipsea amfitrionul? Dar așa cerea eticheta, musafirul să simuleze plecarea, iar gazda să insiste să rămînă.

Lucrurile se desfășurau după tipic, ca o urmare a pactului încheiat atunci cînd i-a cedat „potul" la poker. De aceea dînsa zîmbise cu subînțeles la ivirea lui — era un joc așa cum numai viața știe să-l ticluiască. Exista vreun scrupul care să-l rețină? În casa doctoresei se trăia larg, ca și în pensiunea lui madam Lori, atît doar că soțul servea ca paravan al conveniențelor sociale. La hotel întîmplările se petreceau ceva mai direct, mai realist. Acum o singură grijă mai plutea în aer: nu cumva vreun pokerist pasionat să sune la ușă. Se mai putea, Doamne ferește, pierde și trenul!

Emoția neprevăzutului aducea acestei vizite un deliciu deosebit, ceva ațîțător. Poate că în mintea amfitrioanei nu exista nici un calcul — l-a primit pur și simplu din obișnuință, dintr-o inofensivă cochetărie. Cine știe? Firea fe-

meîi rămîne o eternă enigmă. Cu toate că el avea atuurile în mînă, putea să iasă și altfel. Oricum, hai să deschidem partida.

O sticlă mare de cristal cizelat, plină cu rubiniu, două pahare cu picior odihneau alături de niște biscuiți lungueți, așezați anume pentru oaspeți. Fără să știe cum, tînărul se pomeni însetat și umplu paharele. Ar fi turnat așa în sute de cupe la banchetul toamnei în cinstea lui Venus, a Minervei și a tuturor femeilor din lume. Zeii îi erau binevoitori, îi ofereau prilejuri inedite — viața merita să fie trăită.

— Ce, nu bei, d-le inginer? Venise cu pași ușori, amețindu-l cu obișnuitul ei parfum de liliac. Poate mă aștepți pe mine...

— Desigur, vreau să ciocnim împreună.

— Atunci, noroc!

Goliră paharele, și ea le umplu din nou.

— Încă o dată, noroc! Nu făcea economie, că mai am de rezervă în damigeană.

Pe o măsuță alăturată femeia începu să pregătească ibricul de cafea. Mașinuța de spirt arunca cozi vrăjitorești pe chipul ei. Era destul de versată pentru a pricepe că pauzele calculate gradează efectele, atît în teatru, cît și pe scenele vieții. Iată, pe acest tînăr inginer vroia să-l dea pe brazdă, ținea cu orice preț să-l păstreze pe lista adoratorilor ei — dar pînă acum îi cam scăpase, fie din timiditate, fie din alte cauze. În timp ce ibricul se încălzea, guriță ei începu să turuie:

— Am auzit că se petrec lucruri interesante pe la „Hotel Pașa" — patroana cîștigă bine cu atelierul de covoare.

— Habar n-am.

— Hai, spune, nu te jena, chicoti ea, cine te distrează mai mult, mătușa sau nepoatele?

— Mata cum crezi ?

— Desigur, mătușa (rîse provocator).

— Ba mătușa păzea ușa, făcea de strajă în hol. Am aflat de la servitoare. De cîte ori îmi curăța camera îmi spunea : „Să mă iertați, trebuie să fac zgomot, să vorbesc tare, să audă stăpîna că fac treabă, altfel, la ieșire, îmi cere vamă."

— Zău, e tare nostim, și doctoreasa își săltă sînul prin decolteu cu un gest de satisfacție. Îi servi ceașca de cafea, apoi luă un biscuit, începu să-l rontăie, privindu-l poznaș pe sub gene. Surîdea ca în preajma unei cacealmale la poker. El îi cunoaștea jocul, dar se găsea cu nervii prea răscoliți pentru a mai face reflexii. Doamna aștepta și zîmbea. Cui zîmbea ? Poate unei amintiri, poate ei înseși, poate nimănui ! Observînd paharul celuilalt, îl dojeni :

— Văd că nu ți-i sete.

— Ba îmi este ; dar vreau să bem la egalitate.

— Atunci, *prosit* ! spuse în limbajul băieților din bandă.

O ajută să golească paharul imitînd gestul ei de la chef, dar mîna lui se lipi sub bărbie, buzele la fel se prinseră într-un sărut prelung. Se afla singur cu ispita lîngă el, și dacă vreodată fuseseră oameni în jur, se afundaseră cu toții în lacurile de pe Cara-Su, dispăruseră și genistul cu ochi de Othelo, și judele mustăcios, și doctorul filozof ; numai ei doi existau în intermezzoul din vasta simfonie a toamnei.

„Hm ! cugetă d-na Popov, oare ce trebuia să facă o jucătoare cînd partenerul s-a pornit deodată pe relansări ? Desigur, jocul trebuia dus, așa cerea cartea. O gazdă trebuie să fie amabilă, trecînd peste mici sacrificii — și-apoi, sînt atît de puține evenimente la Medgidia ! Și clipele se perindă atît de goale, enervante ! Ar fi păcat să le lași să zboare netrăite !"...

Nopți dobrogene

4 Balconul minaretului, împodobit circular cu lumînările puse în felinare, dăruia cerului înnoptat un colier scump în cinstea lui Allah. De cîteva zile mahomedanii intraseră în luna de ajunare a Ramadanului : ziua întreagă post nesfîrșit, fără apă, fără pîine, fără tutun, cafea.

În uliţele tătărești băieţașii și fetiţele, în haine de sărbătoare, salutaseră primul răsărit al lunei cu chiote prelungi. Ziua, cei cîțiva musulmani pierduți în gloata de pe șantiere de-abia își purtau pîntecele gol, dar cerbicea Profetului le întărea brațele, le stimula voința. Însă la ivirea stelelor cartierul se însufleţea, se putea mînca și bea pînă în zori, pînă ce glasul muezinului vestea sfîrșitul ghiftuielii.

— Te taie la ramazan, bre ? îi spuse, în loc de bună ziua, un negustor evreu lui Ahmet odăiașul, pe cînd se întorcea din gară.

Cei cîțiva evrei din oraș, avînd anual numai o singură zi de post negru, aruncau mahomedanilor glume. Deși Ahmet nu răspunse decît cu o grimasă posacă, celălalt continuă să-l tachineze :

— Asta-i nu-i drept, Ahmet. Și vouă tot o singură zi de post v-a dat Allah, dar Mohamed, cu ochii după cadîne, a uitat care zi anume, de aceea postiți o lună întreagă.

— Hei, mare deștept estem la tine, bre ! și Ahmet se depărtă.

...În seara aceea Tudor o porni de-acasă cu gîndul să treacă pe la geamie. Un turist trebuie să cerceteze tot (cu cinci milenii în urmă ar fi intrat chiar într-o piramidă egipteană să asiste la îmbălsămarea mumiilor). Împrumutase din biblioteca seminarului prin Niazi o traducere a *Coranului*, și peste zi citise mai multe versete. Menaru exclamase amuzată cînd i-a văzut cartea deschisă pe masă :

— Vrei să te faci mahomedan ?

— M-aș face orice numai să găsesc sensul real al existenței umane, i-a răspuns el morocănos.

— De ce ? Ești ateu ?

— Știu eu ce naiba oi fi ? Probabil o dihanie a veacului al douăzecilea.

— Și trebuie să te necăjești pentru atîta lucru ?

— Dar nu mă necăjesc, cuget și eu... la *Coran*, la *Biblie*, s-ar face o interesantă operă de popularizare dacă s-ar înlocui fantezia din ele cu noțiuni exacte despre viață. Prefer să am un trai modest pe pămînt, decît o fericire veșnică situată într-un cer pe care avioanele de azi îl cutreieră în voie.

— Știi una, Tudore ? spuse Menaru cu oarecare contrarietate, hai să schimbăm subiectul ăsta. Uite, ți-am adus într-o hîrtiuță o fărîmă de mastic.

— Vra să zică, asta tot mesteci de cînd ai sosit aici ?

— Așa obișnuim în post, ca să ne înșelăm foamea.

— Vrei să-ți antrenezi maxilarele ca boxeurii cu bomboane de gumă ? Tu nu știi să boxezi.

— Ba știu, am făcut exerciții cu fetele la școală, dacă mă provoci te pot face *knock-out* din cîteva reprize.

— Mai bine să încheiem pace. Ce-ai zice să ne vedem diseară la geamie ?

— Să văd dacă merge mătușa.

Prin fereastră soarele așeza un nimb pe cartea deschisă de pe masă. Menaru o răsfoi cîteva clipe distrată, apoi se pregăti de plecare. Cu un gest repezit, îi răvăși cu degetele părul.

— Asta ca pedeapsă pentru purtarea ta de azi. Frizura ceea prea era reușită.

Îi sări de gît, sărutîndu-l zgomotos, apoi cu un salut băiețesc o zbughi pe ușă. Tudor o urmări pe geam : alerga pe cărarea din grădină, sprintenă, fericită și dispăru în grabă. În timp ce-și refăcea frizura, chipul din oglindă îl dojenea, îi spunea că nu prea era vrednic de încrederea ce i-o arăta Menaru, prea erau multe fapte diverse ivite în cale.

„Hi, hi, d-le Mantu (făcu spiridușul), nu-ți mai bate capul cu reproșuri inutile, mai bine hai să ne sfințim la geamie !“

Se înserase bine și începuse vîntul cînd Tudor se îndreptă către lăcașul mahomedan de rugă. Cîinii lătrau stîrniți de pașii trecătorilor. Din vîrful stîlpilor aplecați ca într-un tablou impresionist, lămpițele cu petrol luminau slab ulițele. Flăcăi și fete își proiectau umbrele, își dădeau întîlniri favorizați de nopțile sărbătorești.

Nu cumva acolo, sub un felinar, sclipește baidirul alb al muezinului Ibraim ? O ținea de mînă pe Zari. Trecu discret pe lîngă ei, dar medicinista pufni în rîs. Nopțile de toamnă împrăștiau neliniște, o senzualitate molipsitoare ; fermenta sîngele tînăr asemenea mustului în budane. Se vedeau ferestre luminate chiar și acolo unde în restul anului domnea întunecimea sărăciei. Acum se dezvelea

un colț din sufletul tătar, dornic de petreceri. Luna de post răsturna tabieturile, unii, ca să uite de foame, dormeau ziua, hoinăreau noaptea :

Ai — lu — luuu
ai — lu — lee !

Fredona un cetățean pe uliță — îl conoscu pe inginer și îi făcu un salamalec incert. Era Memet, cumnatul lui Ahmet.

— Ce-i, Memet, cu tine ? Nu mergi la geamie ?

— Nu mergem, țuică beut, acasă mergem : „Ai — lu — leee !"

Dispăru după un colț spre locuința unde îl aștepta cadîna și copiii așezați turcește pe rogojini în jurul mesei cu trei picioare pe care aburea oala cu ciorbă. „Iată, și ăsta manifestă ceva din înclinația hanilor, cugetă Tudor, barem aceia aveau după ce bea"...

În tinda geamiei Tudor văzu încălțămintea credincioșilor rînduită ca o armată în bivuac : gurile rînjite ale papucilor proletari îl persiflau fără jenă, în timp ce nobilele ghete ale cărturarilor și negustorilor păstrau o atitudine solemnă. Începu să-și șteargă îndelung tălpile de preșul din fața ușii, pregeta să intre așa cum se afla. Sosi profesorul Ridvan, se descălță elastic apoi îl invită :

— Hai, Domnule inginer, de ce-ai rămas la ușă ?

— Păi, mă uitam la pantofi...

— Ha, ha ! Nu-i nevoie să-i scoți, sînt excepții pentru musafiri. De altfel, dacă ai vrea să respecți regulile, înainte de-a intra ar fi trebuit să faci abluțiunea, adică să-ți speli fața la fîntînă, mînele pînă la coate, să-ți ștergi capul, picioarele, asta-i purificarea înainte de rugă.

— De ! Toate astea nu le-am știut. (O clipă, se închipui Ion Botezătorul, bălăcindu-se în apă de-a valma cu poporul.)

— Nu-i nevoie, poftim înăuntru, — și profesorul îi făcu loc.

Interiorul geamiei era luminat de candelabrul atîrnat de tavan ; la ferestre tremurau lumînările Ramadanului. Bătrînii erau rînduiți în față, la locul de cinste, iar sus, în cafas, erau copii cu fețele anemice și babe înfofolite în barizuri negre (tinerele de obicei sînt păstrate acasă, ispite ce tulbură sfințenia evlavioșilor). În privința femeilor, Profetul a fost cam fără recunoștință, ca toți bărbații : mult timp s-a codit dacă trebuie să le socotească între lucruri neînsuflețite sau ființe omenești, deși ele i-au fost primele discipole fanatice.

În rîndul dintîi, la mijloc, se distingea barba albă a lui hogea Togo ; cînd el făcea mătănii, trupa credincioșilor îngenunchea în același tact — perfectă ședință de gimnastică suedeză ce menține supletea pînă la adînci bătrînețe. Era o simplitate de școală ; nici odăjdii aurite, nici mitre episcopale bătute în nestemate ; în fund, în direcția orașului Mecca, era altarul, o firidă îngustă, străjuită de două lumînări, iar alături un amvon din care citește hogea cîteodată. Ciorapii din picioarele credincioșilor, din bumbac sau lînă albă, se odihneau imaculați pe scoarțe colorate, iar pe pereți, între covoare, erau scrise versete din *Coran*.

Nici un zîmbet, nici o șoaptă nu tulbura adunarea în timp ce hogea spunea rugăciunile. Prin fereastră se zăreau sclipind stelele atît de dragi orientalilor. Lumina făcliilor așternea pe figurile bronzate cu pometii ieșiți o lucire stranie, descoperind în loc de extaz mistic o resemnare fără margini.

După sfîrșitul slujbei credincioșii au dispărut în ordine și bună-cuviință, cei mai vîrstnici înainte, luîndu-și încălțările și mistuindu-se în noapte. A rămas numai hogea,

vorbind cu îngrijitorul geamiei. Tudor îl aştepta în preajma altarului.

— A ! D-l inginer a venit să ne vadă, surîse bătrînul cu mîna întinsă. Cum găsiţi geamia noastră ?

— E o curăţenie exemplară şi vin destui oameni să se închine.

— Da, mai ales bătrînii, cei tineri sînt molipsiţi de duhul înnoirilor, nu prea răsfoiesc *Coranul,* şi preotul, netezindu-şi fruntea cu palma, continuă : chiar d-ta, adept al ştiinţei, veï recunoaşte că în sfînta carte se mai găsesc îndrumări bune pentru sănătate şi viaţa socială. Iată, postul Ramadanului oferă un prilej pentru eliminarea otrăvurilor din trup, este un exerciţiu de voinţă, o lună a omeniei, cînd e interzis să minţi, să bîrfeşti şi trebuie să ajuţi pe semenul tău în nevoie. Profetul admite să ai mai multe soţii pe faţă decît alte femei pe ascuns ; nu permite călugăria pentru că siluieşte legile naturii şi aduce trîndăvie. El recomandă să iubim pe aproapele nostru, binele şi dreptatea ; să mergem pe calea iertării, a milei. Însuşi cuvîntul „Islam" al nostru se tălmăceşte prin iubire şi pace.

— Astfel de îndemnuri le găsim şi la noi şi la alte religii, adăogă Tudor, dar să mă iertaţi, părinte, ele prea apar învăluite în basme şi nu mai au crezare azi. Mă uitam la chipurile oamenilor adunaţi aici şi îmi ziceam : ce o fi acum în sufletul lor ?

V-aţi exprimat adineaurea că tinerii sînt molipsiţi de duhul înnoirilor, asta e în firea lucrurilor, îşi dau seama că năzuinţele ştiinţei sînt ca să creeze omului o bună stare aici pe pămînt, nu în lumea cealaltă, şi Tudor, observînd că îngrijitorul geamiei, cu o ţeavă de tinichea, începuse să sufle lumînările din candelabru, conchise : Vă rog să mă iertaţi că v-am răpit din timpul dumneavoastră de

odihnă cu niște păreri care în fond sînt prea cunoscute. Vă las cu bine.

— Putem să mergem împreună, și hogea o luă spre ieșire, cu pașii rari, cu umerii parcă apăsați de tristețele lumii.

Bătea vîntul tare cînd au ajuns în stradă. Inginerul și-a încheiat toți nasturii la haină, iar bătrînul și-a strîns cu grijă caftanul. De cîteva zile dădeau tîrcoale faimoasele vînturi dobrogene, vestind sfîrșitul toamnei. Hoardele înaripate, scăpate din temnița lui Eol, năvăleau în chiote din bugeacurile Răsăritului, coteau pe făgașul dintre mare și fluviu, pîrjolind vegetația cîmpurilor, pădurilor, biciuind fețele drumeților.

Cei doi se îndreptară încet spre centru, fără a mai schimba vreun cuvînt. La o cotitură, deodată se arătă cerul învăpăiat dinspre gară. Un nor gros, învălătucit cu furie, se înălța în văzduh, era prea uriaș, nu părea de locomotivă.

— Unde arde ?

— Arde gara, le comunică în fugă un cetățean.

— Arde stuful din baltă, îi informă gardianul din piață.

— Se întîmplă și de astea, bombăni hogea, silindu-se să ție pasul cu celălalt.

Pe străzi se auzeau țignalele polițiștilor printre strigătele femeilor și copiilor. Populația invadase bulevardul, alerga spre incendiu. După vreo zece minute de marș forțat prin gloată, Tudor, alături de hogea Togo, ajunse aproape de foc. Autoritățile erau la fața locului : primarul, polițaiul, comandantul garnizoanei. Cîteva plutoane de soldați sosiseră cu ordin precis să stingă... Ce ? Apa,

care ardea cu vîlvătăi, cu trosnituri, alungînd flăcările cu repeziciune, ca în fîneţile uscate din prerii.

— Arde o avere, părinte, suflă inginerul în urechea însoţitorului.

— De ce ?

— Păi ştii şi d-ta doar că din trestiile astea s-ar fabrica zeci de produse importante dacă le-am valorifica.

— Unde este bogăţie e şi risipă, filozofă celălalt.

Flăcările descriau pe firmamentul nopţii imagini dantești. Hei, unde era poetul Niazi, să se inspire ca împăratul Nero, să cînte arderea văii Cara-Su ! ? Prin mulţime nu izbuti să descopere statura herculeană a bunului prieten şi nici pe la cafenea nu-l mai văzuse în ultima vreme. Unii afirmau că e plecat din localitate, alţii susţineau că ar fi bolnav. Intenţionase să-l caute, dar se luase cu alte treburi şi nici nu-i ştia adresa.

Roşcovanul şef de gară se apropie cu un gest de salut, hlizind :

— Nu-i pericol pentru gară, domnule inginer, vîntul bate dinspre oraş, alungă scînteile pe pustii, altfel s-ar fi aprins tîrgul, ca şi altădată.

— Vra să zică, ai mai avut spectacole de astea ?

— Desigur, sînt vechi pe aici ; ierburile uscate ard ca chibriturile, iar focul durează zile, ba chiar săptămîni întregi, pînă se stinge de la sine. Anul trecut au ars pădurile dinspre Babadag, acum vom găsi peşti fripţi gata !

Hm ! Spiritual om d-l şef, asta o ştia mai demult, dar Tudor nu era acum dispus să-i savureze umorul, luă pe hoge de braţ şi se depărtă de-a lungul malului.

— Asta nu-i semn bun, clătină din cap bătrînul.

— De ce, părinte ? ripostă surprins celălalt. Sînt cazuri obişnuite ; se ştie că locomotivele cu cărbuni scot scîntei şi aprind uscăciunile de toamnă.

— Se poate, domnule inginer, dar eu am luat seama că

de cîte ori arde stuful ni se întîmplă o nenorocire. Aș dori să mă înșel, Allah să ne ferească.

Chipul hogei apăru în bătaia focului ca imaginea unui mag cioplit în lemn. Simțindu-se obosit de privighérile de la geamie, îi strînse mîna lui Tudor cu un stins „noapte bună", apoi, cu trupul încovoiat, împins parcă de cineva din urmă, se mistui în beznă. „Fataliști, superstițioși, cugetă Tudor, așa e firea lor; nici hogea Togo, om cu carte, nu face excepție. Ce legătură poate să fie între un fapt banal și nenorocul sau norocul lor ?"

Privi gînditor spre oraș : acoperișurile luceau sub răsfrîngerea văpăilor. Acolo, undeva, era și locuința lui Menaru. Ce-o fi simțind ea ? Ardea stuful de pe Cara-Su, se distrugeau holdele de vis, dispăreau potecile ce le-au călăuzit bucuriile în primăvară !

Un miros iute, înecăcios îi tăie respirația ; pe sus se deslușeau gîgîiturile speriate ale gîștelor sălbatice, care se roteau deasupra orașului. Se făcuse tîrziu, lumea se împuținase. De ce nu-i venea și lui să se ducă la culcare ? Se uita în neștire cum soldații se bălăceau în apă, făceau de formă un canal de izolare, se luptau să învingă stihiile naturii, în vreme ce fumul negru și gros suia mereu treptele cerului.

Jocuri de seară

5 În după-amiaza aceea, Menaru venise pe fugă, pătrunsă de ploaia rece, care începuse să cadă de dimineață, prevestind vreme urîtă. Era o zi cu drumuri desfundate de noroaie, cu ziduri umede — aducătoare de frig, de gînduri cenușii.

— Uite cum tremuri, și, îngrijorat, Tudor îi scoase pardesiul de la ușă.

— Crede-mă, nu mi-i frig.

— Ba îți este, văd eu. Nu trebuia să ieși din casă pe o astfel de vreme.

— Nu mai aveam răbdare, mi-a fost dor să viu aici.

Vibra ca o strună, mîinile îi erau reci, buzele învinețite. Tudor îi cuprinse pumnii în palmele fierbinți, îi sărută fiecare deget, străbătut de un fior de adorație. Focul ardea intens, împrăștiind o căldură plăcută în odaie. Samovarul fierbea cu un sforăit continuu, familiar — vaporaș ce aștepta sub presiune să-i ducă departe, în mările calde, în țara viselor.

— Te rog să bei repede un ceai cu rom, n-aș vrea să răcești.

Menaru, de obicei guralivă ca o vrabie, acum tăcea, se uita cu gravitate la foc, o fascina jocul flăcărilor. Luă

mașinal paharul de ceai, îl goli în sorbituri dese. Apa fierbinte, stropită din belșug cu rom, i se strecură ca un pîrîiaș încropit, o învălui în aburi amețitori ! Numai picioarele în pantofii muiați erau sloiuri de gheață.

— Ia spune-mi, Menaru, de ce n-ai venit la geamie așa cum ne-a fost vorba ? Mi-am scrîntit gîtul tot uitîndu-mă pe sus.

— Mătușă-mea a avut o criză de ficat, a trebuit să rămîn cu ea. Nici n-am dormit în noaptea aceea, ardea stufu'. Ai fost și tu la foc ?

— Da, am fost.

— Aș fi venit și eu, dar cum ? Ceilalți oameni pot să iasă în lume cînd poftesc, numai eu trăiesc izolată, iar cînd vin aici mă ascund ca un răufăcător.

— Ești prea nervoasă azi, Menaru, și el umplu din nou paharele cu ceai. Să nu cîrtim ; norocul a fost bun cu noi ; avem acum și un serai, nu ne pasă de ploaie, de frig. Fără el n-ar fi fost cu putință să ne mai întîlnim decît în primăvară.

Ea clătină din cap cu un suspin :

— Tu nu știi prin cîte trec pînă ajung aici. De ce nu pot să trăiesc așa cum mă îndeamnă inima ? Să stau lîngă tine, să te ajut, am și eu dreptul la viață.

— Hai să ne gîndim la lucruri mai vesele, fată dragă, și el o mîngîie îndelung pe obraji, încercînd să-și înăbușe tumultul ce punea tot mai mult stăpînire asupra lui. Își aruncă ochii asupra încălțămintei.

— Și pantofii sînt tare uzi, să-i punem la uscat, îngăimă Tudor ca în somn.

Fără a mai aștepta răspuns, îi scoase pantofii, erau grei de apă. Mîinile lui se agitau, trezeau melodii ca pe-o claviatură de pian, nu puteau fi îndepărtate, o încălzeau. Tălpile desculțe se mișcau cu sfială, căutau ascunziș, dar prea era cald și fericire aici, ceaiul o afundase într-o to-

ropeală plăcută, călcîiele de prunc s-au încălzit și ele cu încetul în mînele strînse ca pentru rugă, apoi s-au domesticit.

— Spune-mi, îți mai este frig ?

— Nu.

— Atunci de ce tremuri ?

— Nu știu. Parcă tu nu tremuri ?

Ploaia de afară se mai liniștise ; penumbrele serii se lăsară devreme în încăpere (se micșorase ziua). Flăcările din sobă șerpuiau pe pereți, pe figurile lor. Cu intuiția orientalelor, Menaru bănui că venise clipa de dăruire. Tot așa priviseră străbunicele ei lîngă vatra de piatră în cuprinsul conic al iurtei, undeva, în răsăritul îndepărtat, ascultînd cum fîlfîie aripa lui Kismet, zeul destinului, al ursitei, pe care nimeni n-a fost în stare să-l abată din cale vreodată. Acum tălpile dogoreau, parcă alergase pe-o plajă însorită. Se văzu urcînd pe stînca țărmului de mare, gata pentru saltul în valuri.

Ajungea pierdut pînă la ei glasul muezinului : *„Allah !... illah... vé Mohamed...“* Nu putea fi decît un singur zeu care sălășluia în om — în oameni : zeul iubirii, al armoniei universale care zămislește viața, învinge timpul, neantul ! O vreme, cîntarea muezinului se împleti cu murmurul șoaptelor din serai, însoți jocul dulce-amar ce dăinuie de la facerea lumii.

Cine poate descrie bucuria violentă a ghiocelului cînd în primăvară străbate crusta încălzită a pămîntului, mergînd spre soare, să-și împlinească menirea ? Cuvintele noastre sînt neîncăpătoare. Numai fantezia celor vechi izbutea să înfășoare actele firești ale vieții în văl de poezie, în mistere. Așa ni se spune despre Mohamed : „Într-o zi a venit la el Aișa, cea mai frumoasă fecioară din Arabia, și i s-a oferit ca dar din partea sclavelor recunoscătoare, chiar în templu, cu simplitatea femeilor musulmane. A

doua zi, păzătorii au găsit împrăștiați pe lespezile altarului cîțiva maci minunați :

Florile dragostei
Culoarea îndrăgită a profetului,
a fesurilor, a flamurilor de geamie !"...

*

Multe zile apoi filmul bucuriilor se depănă în căsuța de la marginea orașului dobrogean după scriptura tinereții fără bătrînețe, a vieții fără moarte. Menaru era și ea o fiică a Orientului, cu inima închinată viselor și dragostei. Focul duduia în soba largă de cărămidă, lumea cu micimile ei rămînea uitată afară.

Alailen
malailen
Bir trop sarailen...

Era refrenul cîntecului ei preferat. Melodia se strecura ca o rază de lună, îți aducea senzații de dor, de melancolie. Menaru ședea pe-un taburet dinaintea focului, cu ochi visători, parcă ar fi stat acolo de un veac stăpînă pe năzuințele, pe bucuriile lui. Nu se mai gîndea la amărăciunile de ieri, la grijile de mîine — își trăia cu frenezie prezentul cu fascinația unui copil intrat pe poarta poveștilor din *Halima*.

Dé afară frunzele zburătuite din copaci se lipeau de geamul ud ca niște rîndunele împinse de vîntul stepei. Departe rămîneau plimbările cu soare prin ascunzișurile bălților, prin pulberea drumurilor, cu aromă de fîn cosit, cu triluri de ciocîrlii.

— De ce nu mai cînți ?

— E lungă poezia și cam pe aceași notă, dacă nu-i pricepi cuvintele te poate plictisi.

— Fă-mă s-o înțeleg.

— O ! E o poveste copilărească : o bătrînă caută prin lume o fată de împărat, vrea să-i dăruiască „o mie de palate“ — *bir trop sarailen.* Copila își vede chipul într-o oglindă ; un duh rău o face să cadă într-un somn lung pînă apare bătrîna salvatoare cu o mie de tobe, o mie de flaute : *bir daul, bir zurna* — o trezește și așa mai departe. Doica improviza versurile, și pe copilă, firește, o chema Menaru. Oare te interesează nimicurile astea ? Îi sări deodată pe genunchi. Cînd sînt lîngă tine, Tudore, mă simt curajoasă, văd limpede că am dreptul la fericire, ca și Zari, ca și celelalte fete din lume. Îl privi surîzînd : De unde vine dragostea de viață ?

— E o poveste străveche, Menaru, ca și poemul tău *Alailen malailen* (în sine constata că se răsturnaseră raționamentele fraterne, alunecase pe un tobogan în vîrtejul pasiunii). Cupidon e bătrîn ca și unchiașul Cronos, și totuși, ne apare în chip de copil cu două aripioare să se poată juca mai lesne cu noi, să ne momească inimile.

Menaru îl trase de reverul hainei :

— Tu complici lucrurile ; iată ce cred eu : sufletul unei fete înclină spre un surîs, un boboc de trandafir, un cuvînt de dezmierdare. Asemenea viței, își îndreaptă vrejul spre copacul de care trebuie să se sprijine, să se înalțe. Instinctul o îndeamnă să reziste contra vînturilor, să-și împlinească ursita. Cine spune altfel nu e sinceră ori nu iubește cu adevărat.

— E bine că în sufletul fetelor nu se încaeră ambițiile, ca la noi, bărbații. Dar unde le-ai citit astea, Menaru ?

— Nicăieri. Le găsesc înscrise în cuget. După ce plec de la tine, îmi răstălmăcesc în singurătate întîmplările, le întorc pe toate fețele și trag concluzia că viața poate deveni atrăgătoare cînd găsești un om cu care să te înțelegi. Ea privi la fereastră și sări deodată în picioare : Mi se pare că s-a înnoptat și eu stau și flecăresc ; am uitat

că mai există un acoperiș unde trebuie să-mi afișez prezența, altfel iese bucluc.

— Vreau să te conduc cîțiva pași.

— Nu. Tu ai spus că e mai prudent să ies singură. Poate ne zărește cineva și știi doar că nu toți au vederile lui Niazi.

Îi cuprinse capul în palme, îl sărută în grabă pe toată fața, apoi, înhățîndu-și bereta și pardesiul, dispăru în grădină, lăsînd în urmă un clinchet de clopoței, de tinerețe.

Mare belea căzuse pe capul lui Ahmet, credinciosul inginerului. Astăzi după amiază, pe cînd se afla în gară, Tudor îl chemă deoparte :

— Ahmet, uite bani, te rog să-mi mai aduci niște flori.

— Ioc flori, brumă căzut, florile mort estem.

— Caută, Ahmet, ești om deștept, trebuie să se mai găsească niște tufănele sau crizanteme prin grădini. Nu uita să treci și pe la băcănie ; iată o listă : ceai, cafea, dulciuri. Ne-am înțeles, Ahmet ?

— 'Țeles, efendi, și celălalt se scărpină îndelung sub marginea fesului.

De cîtva timp se întîmpla cam des să primească astfel de misiuni : „Ce-o fi făcînd șeful cu atîtea flori ? Își zbîrcea odăiașul fruntea. Tutun, cafea, da — asta trebuie la om ; dar flori ? Nu se mănîncă, nu se fumează și costă bune parale." Însă de pe urma gusturilor fistichii se alegea cu bacșiș ; nedumerirea totuși nu dispărea : „Hm ! Flori, bomboane, prăjituri ! Aici mînă de femeie estem, dar asta nu-i treaba lui Ahmet. Inginer tînăr, he ! he ! e cel mai batîr dintre toți surtucarii din oraș !"

Ahmet plecă să răscolească locurile pe unde fuseseră brazde cu flori, iar Tudor se reașeză la birou, să-și continue lucrul. De la închirierea casei căpătase un ritm mai

viu de viață. Existența unui om nu merge rectilin, mai prezintă și zigzaguri. Numai insul de rînd este egal cu sine însuși. Cîndva jucase o comedie în fața doctoresei. N-avea însemnătate, întîmplarea se consumase ; de-atunci intrase pe alt făgaș, se impunea să reflecteze serios.

Dar el o iubea ? Ea și-a deschis inima ca pe-o carte, fără ezitare : „Sufletul tătar se dăruiește cu elan neprefăcut în dragoste", îi spusese Niazi atunci pe bulevard, este un adevăr de care Tudor se convinge tot mai mult, el însă mai are destule paranteze. Iubirea nu se poate compensa decît tot prin iubire. „Ești prea chibzuit", îi spune cîteodată Menaru, și dacă ar ști să-i citească în suflet poate n-ar mai zburda ca un ied ce se afundă tot mai mult în crengărișul codrului. Și totuși, ea putea să-i devie oricînd o tovarășă statornică.

Odată își va lua inima-n dinți și va discuta cu tatăl ei. „Oricît o fi el de tătar, nu cred să se opuie la o propunere cinstită." Doar reprezintă și el ceva ; cît privește deosebirea de neam, de credință, fleacurile astea nu mai rezistă în epoca modernă. (Tudor, ca și alți tineri de vîrsta lui, păstra și o doză de orgoliu, de înfumurare care făcea uneori să devieze acul magnetic al busolei.) Deocamdată nu avea motive să forțeze nota, lucrurile mergeau bine, iar misterul ce-i învăluia cuibul făcea romanul mai captivant.

Se auzi mișcare, alergături, zgomote caracteristice : poposise un tren în gară — după semnalul de plecare larma se mai potoli. Se uită la ceas : era tîrziu, desigur amicii din oraș luaseră de mult dejunul, acum ședeau la taifas în fața cafelelor și sticlelor cu vin. Să se ducă și el ? N-ar fi oportun, s-ar prinde la vorbă și ar putea să-l caute Menaru pe acasă.

După ce-și luă mantaua de ploaie, ieși pe peron și aruncă o privire spre cer : pe tipsia plumburie soarele

de-abia reușea să-și contureze circomferința. Departe, cît vedeai cu ochiul, de-a lungul văii în locul stufului de smarald se întindeau insule de cărbune — infernul își mutase intrarea pe Cara-Su. Inginerul mîncă în grabă o friptură rece în resturantul gării, apoi se îndreptă spre casă. În poartă îl ajunse din urmă Ahmet gîfîind. Ochii tătarului luceau de mulțumire : aducea un mănunchi mare de tufănele ruginii și mai multe pachețele.

— Bravo, Ahmet ! Știam eu că ai să faci treabă bună.

Celălalt scoase portofelul, vru să dea restul, dar Tudor, privind îngrijorat spre portița din fundul grădinii, căută să termine repede :

— Facem socoteala mîine la birou. E tîrziu și te așteaptă ai tăi cu masa. Poftă bună și îți mulțumesc.

— Salut ! și omul se făcu nevăzut nu fără a i se observa un zîmbet șiret pe fața măslinie.

În casă, Tudor umplu două vaze cu apă, așeză florile și pe dată încăperea prinse să zîmbească. Luă o carte de pe etajeră, un roman, dar după ce parcurse cîteva rînduri o puse la loc : Ce ar fi putut spune autorul din imaginație mai mult decît trăia el aievea ? Se uită la ceas, aprinse o țigară : așteptarea putea fi lungă, chiar iluzorie, deoarece plecările ei de acasă deveniseră din ce în ce mai dificile.

După un timp Menaru răsări în cadrul portiței, întoarse capul, nu o urmărise nimeni, apoi silueta ei șerpui printre arbori, răvășind în cale covorul de frunze roșcate. Deasupra se roteau cîteva ciori : „Cra ! Cra !“ Nu-i plăceau ciorile, cobeau, făceau a vreme rea. Iuți pașii aproape în fugă, și Tudor îi deschise ușa înainte de-a apuca să bată :

— *Hoș gheldîn, Menaru hanum !* (Bine-ați venit, doamnă !)

Se arătă surprinsă :

— De ce mi-ai spus așa ?

— Ca să constați că progresez în graiul tău.

Ea se consideră în stare de război, aruncă cu pernele de pe stofa, se apără cu pulverizatorul de colonie și nu încetă bătălia pînă cînd el nu flutură batista, steag de capitulare.

— Auzi cum îmi bate inima, Tudore : glop — glop !

— Asta-i meseria ei, și inima mea bate.

— O fi, dar tu poți s-o stăpînești. Pe mine nu mă ascultă cînd sînt lîngă tine.

Fugi din brațele lui, își răcori obrajii în buchetul de pe masă.

— Unde ai mai găsit flori pe vremea asta ?

— Le-am adus cu avionul din țara crizantemelor.

— Te ții numai de glume.

— Menura, cadîna mea mică și dragă !

Se lăsa răsfățată ca o pisică de Angora, tocmindu-se la primul sărut și închizînd ochii la celelalte.

— Mai spune-mi încă o dată așa. Nimeni nu mă strigă Menura. Cu numele ăsta simt că exist numai pentru tine.

— Iată, îți spun : Menura, cadîna mea dragă !

Hîrjoana reîncepu și ca de obicei uitară de fuga timpului, de ciorile din copaci, de negurile toamnei. Cu un efort, îi scăpă din brațe, se urcă în picioare pe divan : pumnii sînilor sfidau semiîntunericul. Vibra ca o mlădiță de salcie cu seva gata să irumpă învelișul, se supunea cu simplitate, dezvelind din zi în zi tot mai multe farmece din moștenirea străbunicelor care au iubit în depărtatul ținut al soarelui-răsare.

Într-un tîrziu, Menaru își aminti :

— Știi, venind încoa m-am întîlnit cu Zari prin centru.

— Nu cumva i-ai spus unde te duci ?

— Se putea ? Parcă n-o știu ce guralivă-i ? De-abia am scăpat de ea. Printre altele mi-a dat o veste proastă : Niazi e bolnav, aflase de la taică-său.

— Tot ce se poate. Nici eu nu l-am mai văzut pe la cafenea. Să sperăm că nu-i grav.

— De, cine știe ! a mai fost bolnav, păcat că bea...

— Așa sînt poeții, trăiesc în afara cumpătării. Niazi se sufocă ; are nevoie de orizonturi largi ca să-și întindă aripile.

Se apropiase ora plecării. Tudor îi ținu pardesiul, chipul lui Menaru se înnoură :

— Nu știu ce am, parcă mă tem de atîta noroc.

— Vorbește mai clar ; ai să-mi comunici ceva ?

— Aș vrea să te întreb dacă întîrzii mult pe la restaurant, pe la prieteni ?

— Nu cumva ești geloasă ?

— Se prea poate, și ea îl sărută, fără a-și putea opri tremurul buzelor.

Cum să-i spuie că zidurile de acasă deveniseră mai apăsătoare decît burnițele toamnei ? Ochii mătușei, ai tatălui se arătau tot mai posomorîți, mai cercetători cînd o vedeau plecînd. Pretexta că o așteaptă Zari și chiar se abătea în fugă pe la casa ei, dar la un control serios lucrurile ar fi ieșit prost.

Într-o zi Menaru sosi cu chipul înnegurat, cu ochii înroșiți. Se silea să surîdă, dar celălalt înțelese.

— Ce s-a întîmplat, Menura ?

— Nimic important. Am visat-o pe mama și m-am tulburat.

— Și din cauza asta ai plîns ?

— Da. Am impresia că visul e un semn.

— Iar cu semnele, cu visele ? Tu ești fată cu carte, știi bine că superstițiile slăbesc voința.

— De mine puțin îmi pasă — mă tem pentru tine. Dacă aș fi băiat, aș intra în serviciu la tine, să te însoțesc oriunde, și ea își șterse ochii cu batista.

— Te îndoiești că vom fi împreună ?

— Nu de tine mă îndoiesc, ci de alții.

Ce să-i spuie ? Că azi, la gustarea de dimineață, mătușa începu, tam-nesam, să-i povestească de un funcționar creștin care umbla după fata unui tătar. Într-o noapte, pe cînd o aștepta prin cartier, ghiaurul a dispărut fără urmă și oamenii au păstrat taina.

Cazul putea să nu fie adevărat, dar ochii bătrînei licăreau straniu, iar inima lui Menaru deveni mică, mică de tot și de-abia bătea. Pe de altă parte, doica surprinsese pe taică-său cu mătușa șușotind, puneau ceva la cale.

— Ei, Menura, văd că taci. Mi se pare că visul a fost numai o vorbă. Mai există ceva. Nu vrei să-mi spui și mie ?

— Nimic precis, totuși, te-aș ruga să nu mai treci prin mahalaua tătărească, mai ales noaptea.

— Ce năzăriri sînt astea ? Crezi că aș păți ceva ? Îi cunosc, sînt oameni pașnici, unii lucrează cu mine.

— Ascultă-mă și nu mai întreba.

— Bine, dacă insiști, îți promit.

Se înclină steagul!

6 Nu mai pleacă Niazi! A făcut legămînt de poet și dobrogean să rămînă de-a pururi în meleagurile de aici : plantă cu rădăcina în glia natală, piatră pe care drumeții își vor odihni oboseala. Doar spunea el : „Dobrogea e o femeie frumoasă, acela care-i respiră aerul nu-și mai găsește liniștea decît în contopirea la sînul pămîntului ei".

Acum cîteva zile, doborît de supărare, de boală, a golit cu sete mai multe pahare de rachiu : „așî-su", apă amară, afurisind prescripțiile medicului, sfaturile prietenilor. Băutura i-a sfîșiat măruntaiele, ca odinioară vulturul lui Prometeu, și nici un zeu binevoitor nu i le-a refăcut. Trupul uriaș, duhul fără astîmpăr, prietenul ce-i arătase înțelegere și-a încheiat socotelile lumești... Lui Tudor nu-i venea să creadă că își purta pași încetiniți în urma lui Niazi.

Lîngă el, mergeau în rînd judecătorul Dănescu, d-rul Popov, directorul Voinea și alți oameni cunoscuți și necunoscuți, traversînd ulițele, îndreptîndu-se cu frunțile plecate spre țarcul cu pietre anonime din coasta dealului. Din pernele văzduhului iarna scărmăna fulgi rari de zăpadă, îi așternea peste fesuri roșii, peste pălării negre, peste căciuli. Zeița naturii, atît de dragă poetului, ținuse seamă

de această paradă : îndulcise frigul, zăvorîse crivățul, întinsese în cale pînze imaculate, doliul tinereții, al poeziei. Sfîrșit de noiembrie, apăsător ca o tînguire din inima lumii — ultima escapadă a hoinarului printre zidurile orașului provincial.

„Nici nu vine iarna și pleacă Niazi", îi reveneau în minte cuvintele din ziua aceea caldă de toamnă ; iată, iarna a venit și într-adevăr el a plecat așa cum nimeni nu se așteptase. Ce fel de simțăminte îl îndemnaseră la confesiune atunci pe bulevard ? Cît fusese adevăr și cît fantezie? Cine poate spune ?

În frunte mergea Togo, și alții, cu turbane albe, călăuzeau targa-sicriu cu capacul închis, purtată pe umeri de coreligionari cu fețele cernite. Înaintau încet, cu schimbări dese ; fiecare prieten ținea să-i poarte trupul, să-i ușureze intrarea în lumea de dincolo — și avea, desigur, multă nevoie de îndurare acela care sfidase legile cerului și ale pămîntului.

Nu se vedeau nici coroane cu panglici așezate la vedere : „Regrete eterne...", nici cai în valtrapuri de doliu. Nu se auzeau marșuri funebre cîntate de fanfare. Pe covorul alb, alaiul se lungea din ce în ce; în cale se deschideau porți, alți cetățeni intrau în rînduri, cu mișcări moi, cu privirile duse.

Oare cum de încăpuse în lada aceea neagră făptura lui Niazi, neîncăputul ? Dacă și-ar fi ridicat capacul, cît s-ar fi minunat : „Cum, atîta lume mă iubește, mă urmează ? Ani în șir am fluturat stindardul, și nimeni nu m-a văzut, și acum, cînd aripa s-a înclinat, mulțimea s-a trezit ? Dacă aș fi știut, puteam să fericesc pămîntul !"

De-a valma cu musulmanii, ținuseră să-i aducă ultimul omagiu și locuitorii creștini aceluia care slujise poezia, luptase să făurească semenilor săi o viață mai bună, mai frumoasă.

Nici Tudor nu-şi închipuise că poetul era atît de popular. Îl îndrăgise pentru felul prietenos şi vesel, pentru setea nemăsurată de viaţă : „Bea cît eşti viu, morţii nu mai simt gustul vinului", declama el versurile persane. De-acum Niazi se cuminţise, colegii puteau să-şi guste în tihnă cafeaua şi ciubucul, nimeni n-avea să-i mai tulbure cu spiritul de înnoire.

— Ceasul rău, d-le inginer, ceasul rău, se văita profesorul Ridvan, făcîndu-şi loc în rînd.

Lacrimile şiroiau pe obrajii şocolatii — era acela care îl mustrase mereu pentru că îl iubea poate mai mult.

— Într-adevăr, tragic deznodămînt, răspunse Tudor.

— L-am întîlnit în ajunul morţii, umbla după un împrumut să poată pleca. Se agita, se grăbea, parcă îl împingea cineva din urmă.

— Aşa sînt vizionarii, d-le profesor, cînd nu-şi pot îndeplini misiunea, viaţa le devine o povară.

— Îl credeam cel mai tare dintre noi, şi uite acum ! Mare pierdere pentru neamul nostru, şi Ridvan se depărtă pentru a-şi face rîndul la purtarea năsăliei.

De alături, Dănescu îşi zbîrli mustăţile :

— Ai auzit ? Ceasul rău, altă vorbă nu ştiu fataliştii ăştia.

— Ce să le faci ? I-a uluit nenorocirea, de altfel moartea de obicei ne cutremură pe toţi.

— Pentru că analizăm subiectiv, reluă celălalt. Moartea în sine nu există, ştii bine, energia sau materia nu moare, îşi schimbă doar aspectele, fiecare din noi retrocedăm împrumutul, ne reîntoarcem în circuitul universal. În fond, viaţa contează.

— Dar personalitatea, dragă prietene, cum o mai regăseşti în circuitul d-tale anonim ? Cînd oare va mai răsări printre tătari un om de talent, cu atîta sete de dăruire ?

— N-ai grijă, uită-te la băieţii ăştia din preajmă, ei

poartă răsaduri lăsate de Niazi, îi vor împlini gîndul, hei ! viaţa nu suferă goluri ! şi judecătorul îşi scutură cu mănuşa zăpada de pe palton.

Tudor înainta în rînd, respira cu putere aerul de iarnă şi, în pofida tristeţii, avea un fel de mulţumire că trăia. Credea în raţiune, nu se lua după superstiţii, după ceasuri rele, şi totuşi mai stăruiau unele ciudăţenii. Atunci cînd ardea stuful hogea văzuse în asta un semn, le vestea o nenorocire, şi iată că a venit.

Convoiul ieşea din oraş, aluneca pe şoseaua goală ca o armată în capitulare, învinşii aduceau în lectică tributul de preţ pentru îmblînzirea învingătorului Azrael, îngerul morţii. Acolo, pe colină, cu braţele porţilor larg deschise, aştepta cimitirul mahomedan. Cortegiul se gîtui la intrare, apoi se resfiră în evantaliu, haine negre peste hermina zăpezii.

Deodată, dinspre cazărmi se auzi un sunet prelung de goarnă ostăşească (sau poate de tubicină romană !?), ca şi atunci cînd se plimba sub dogoarea soarelui cu Menaru ! Viaţa îşi continua programul obişnuit, neţinînd seama dacă din arena ei a dispărut un om de geniu sau unul de rînd.

Se alătură de Tudor cafegiul Ismail :

— Ce farmos ninge, d-le înginer, are zi bună sărmanul Niazi ; taman în ajun de sărbători ne-a lăsat. Fost tare vesel acu un an la Bairam ; rîdea, cînta, parcă nu bine făcea, şi cu dosul palmei omul îşi şterse lacrimile.

Şi Tudor avea pleoapele umezite, şi alţii din cei aflaţi acolo, cărora poetul le dăduse vreo strîngere prietenoasă de mînă, le declamase vreun vers, sau le sădise încrederea în viaţă. Mai ales elevii de la seminar se boceau fără reţinere, şi jalea tineretului mărea regretul celor vîrstnici.

Aşezară pe lespedea morţilor de la intrare trupul lui Niazi înfăşurat în giulgiu, cu picioarele legate în ştergar. Hogea Togo spuse rugăciunea de înmormîntare cu glasul

vătuit în omăt, apoi îi dezlegă picioarele, pentru ca poetul să se înfățișeze liber la judecată.

Poate în clipa asta spiritul lui se afla în fața tronului dumnezeiesc: „Te-ai cheltuit destul pentru pămînteni, acum mai odihnește-te și în lumea noastră", îi spune Allah.

Începu salutul de adio. Tudor văzu cum cei prezenți se perindau unul cîte unul prin dreptul celui adormit, înclina capul, își ștergea o lacrimă sau încrunta din sprîncene. Ninsoarea deveni mai deasă, fulgii de zăpadă depuneau pe giulgiul poetului tot mai multe săruturi din văzduhul fără margini. Cu mîini pioase, coborîră povara în groapă. La fund, într-o latură, era săpată firida unde se așează corpul cu fața la răsărit în așteptarea Mesiei (vechi simbol de pace și înfrățire al oamenilor). După ce firida se astupă cu scînduri, începură să cadă bulgării cu zgomot înfundat, pămînt peste pămînt, pecetluind rămășițele aceluia care fusese Memet Niazi Ismail, poetul năzuințelor tătare și prietenul oamenilor de pretutindeni.

La sfîrșit se anunță după ritul musulman pierderea prenumelui. Ultimul act se jucase, cortina putea să cadă peste povestea unui cîntăreț, a unui om fără seamăn. După ce mulțimea se îndepărtă, hogea mai rămase un răstimp în ninsoare, implorînd de la Profet iertarea păcatelor pentru cel de curînd plecat.

...Niazi omul sfîrșise ! Pentru poet începea nemurirea !

Vînturi de iarnă

7 Focul duduia în soba de zid ca într-o locomotivă ; pe acoperiș fumul gonea la întrecere cu stihiile viscolului. Troienele de zăpadă erau mutate din loc în loc, acopereau urmele făcute de încălțămintea oamenilor, de labele animalelor. Se abătuse asupra Dobrogei o iarnă cumplită cum nu mai fusese de mulți ani. Pe cîmpul unde pînă mai deunăzi te fermeca peisajul colorat și cald, acum te despoia crivățul, îți tăia răsuflarea spulberul zăpezii. Dimineața, la cafenea, la bodegă, se povesteau întîmplări cu lupi : sănii stinghere găsite lîngă oase de cai, de oameni, de bidoanele de tinichea ale lăptăreselor de la țară. De aceea legătura cu satele se făcea greu, aprovizionarea locuitorilor suferea.

— Zăpada asta a transformat orașul în cimitir, murmură Menaru de la fereastră.

— Da, parcă toți au adormit, și el o prinse de umăr, privind amîndoi vifornița de afară. Hei, pe aici tot se mai văd casele, pe cînd în cimitir trebuie să fie un aspect siberian ; abia în primăvară vom găsi mormîntul lui Niazi, și Tudor, după ce-și aprinse o țigară, continuă : Încă nu m-am deprins cu lipsa lui : pe stradă, la cafenea, tot aștept să-mi răsară statura ce mă depășea aproape și pe mine în înăl-

ţime, să-i strîng mîna care-ţi transmitea atîta energie. Nu-mi pot scoate din minte că şi-a grăbit intenţionat sfîrşitul zilelor. Oare pe unde o fi hoinărind spiritul lui Niazi, presupunînd că ar exista ?

— Poate prin locurile ce i-au fost dragi, poate chiar în camera asta şi, uitîndu-se la capul zeiţei de pe etajeră : uite, ochii aceia parcă vorbesc ! Ce curios dar ţi-a dat Niazi !

Se pregăti de plecare. Îşi luă în grabă paltonul şi căciuliţa din cuier. De alături tic-tacul deşteptătorului însăila clipele. Tudor ridică globul, sticla de lampă, aprinse fitilul cu un chibrit, şi o lumină verzuie se răspîndi în jur.

Nici peste cîteva zile vremea nu se îmblînzise. Serviciul în gară se făcea cu anevoinţă, totuşi, trenurile trebuiau să circule ; vigilenţa sporea mai ales la macazuri, pentru ca gheaţa să nu blocheze mecanismul. Muncitorii de la întreţinere erau vechi în meserie şi cunoşteau hachiţele iernii dobrogene ; inginerul ţinea seamă de practica lor îndelungată şi căuta să fie cît mai mult timp printre ei.

După amiază viscolul se potolise, şi Tudor, cu o lopată de lemn, refăcea pîrtia dintre casă şi portiţa din grădină, cînd apăru Menaru. Purta un palton negru căzăcesc, cu benzi de miel fumuriu, şi căciuliţa din aceeaşi blană. Din gulerul ridicat nu se vedea decît un cîrlionţ de păr şi vîrful năsucului înroşit de frig. Intrară în casă.

— Văd de pe figură că iar ai un necaz, şi Tudor îi ridică bărbia cu un deget, o privi în ochi.

— Da, am. Tata vrea să mă mărite, pur şi simplu. Mi-a găsit un avocat tătar la Constanţa, de aceea tot complotau dumnealor prin casă. Ce zici ?

— Asta înseamnă că bătrînul ştie ceva, îşi strînse el sprîncenele.

— Nu cred.

Pe albul grădinii copacii se desenau în cărbune, cu brațele ridicate, iar pe deasupra zburau ciori : „Cra ! Cra !“

— Ți-a cerut vreun răspuns ? întrebă el cu mult calm.

— Nu, deocamdată. De altfel, orice s-ar întîmpla, voi rămîne lîngă tine.

— Să nu exagerăm. E firesc ca un părinte să se gîndească la viitorul copilului său.

Tînăra îl îmbrățișă.

— Prea am avut noroc pînă acum, Tudore.

— Curaj, Menura, o să le aranjăm noi pe toate.

A doua zi, îndată ce trecu pragul, Menaru izbucni :

— Tata a aflat ! Și fără să-și scoată paltonul, nici șoșonii, continuă cu respirația întretăiată : Întîi m-a luat cu binișorul : „Ce zici, consimți ? Este o partidă potrivită.“ „Niciodată, i-am răspuns, mai bine mă arunc în mare.“ Atunci a schimbat tonul : „Vra să zică, e adevărat ce se spune ? Vorbești cu filfizonul cela din gară. Nu m-așteptam tocmai tu să-mi faci una ca asta.“ În fine, a mai zis și alte vorbe, nu le mai reproduc.

— Și ce-ai răspuns ?

— L-am înfruntat cu curaj : „Îl cunoaște și mătușa pe înginer, am călătorit o noapte împreună. Apoi ne-am întîlnit din întîmplare prin oraș. Ce, este interzis să vorbesc cu oamenii ? Aș vrea să știu, cine bagă intrigi ?“

— Ai vorbit ca un diplomat, dar el ?

— S-a înverzit și a răcnit : „Ai să faci cum zic eu, și gata ! De azi înainte îți interzic să pleci singură de acasă“, apoi a trîntit ușa și s-a dus la prăvălie, iar eu am alergat să te vestesc. Nu-s singură, doica mă așteaptă afară. Ce mă sfătuiești ?

— Mai întîi, calmează-te, să putem chibzui în liniște. Probabil mătușa vrea să te mărite, să scape de răspundere.

— Așa cred și eu, dînsa-i sfătuitoarea. Am să rămîn o vreme în casă, să adorm bănuielile tatii, altfel e în stare să se răzbune pe tine. Pentru asta am venit, ca să știi.

În situația pe care o avea el aici, un scandal nu putea decît să-i strice. În capitală astfel de chestiuni n-au ecou, pe cînd la Medgidia ar întrece arderea stufului. Ea îl privi în ochi și zise hotărîtă :

— Tudore, am o idee : ce-ai zice să fugim ?

— Poate om face-o și pe asta cînd n-om avea încotro, și, cu glas evaziv : mai practic ar fi să vorbesc cu tatăl tău.

— Ar fi o soluție — se înroși ea — dar nu e momentul. Tata e groaznic de înfuriat, chiar mi-a zis că preferă să mă vadă moartă decît să mă dea după un ghiaur.

— Nemaipomenit ! Și ce om cumsecade îmi părea !

— Chiar și este, însă acum e zădărît rău, dar o să-i treacă. M-am gîndit să mă prefac că-i primesc propunerea, însă cu o condiție numai după ce termin studiile universitare. Tata o să creadă că, fiind la școală, am uitat de tine.

— Bravo, Menura, e un plan minunat. În vremea asta poate reușesc să revin în București și lucrurile se vor aranja de la sine.

În fantezie, ea se vedea în capitală, alături de Tudor, plimbîndu-se pe străzi largi, cu vitrine luminate, departe de traiul înzăpezit de aici.

— Dar acolo oare n-o să mă părăsești pentru alte femei frumoase ?

— Menura, cadîna mea micuță, tu nu știi că toate celelalte femei nu prețuiesc nici cît un deget mic de-al tău. (Credea și el pe jumătate în aceste vorbe, încîntat să iasă din impas.)

— Am să mă țin de capul tatii, știu eu cum să-l iau. Ah, abia aștept să plecăm de aici ! Te voi ține la curent

cu mersul lucrurilor, o să-ţi scriu prin poştă sau prin doica mea. Vai ! Am uitat-o afară, o fi înghețat săraca !...

Îl privi cu pasiune, cu nețărmurită recunoștință. Ce știa ea despre cotiturile pe care ţi le servește viaţa ? Își anina de el nădejdile ca de un zeu. Mai înainte ca s-o poată opri, îi apucă mîna, o duse la frunte, la buze, dăruind alesului și stăpînului sărutul de iubire, de devoţiune :

— Am bănuit eu, Tudore, că eşti un om tare bun !

Plug prin nămeți

8 Plugurile cu aburi aveau de furcă ; de două zile calea ferată din sectorul lui era întroienită. Ultimul tren, acceleratul de la București, se înzăpezise la doi kilometri de Medgidia, și numai după cîteva ceasuri de sforțări cu ajutorul plugului reuși să se tîrască pînă în gară.

— Bine c-am ajuns într-un loc cu oameni ! exclamă un călător grăsun, privind de la fereastra unui vagon de-a-ntîia. Cred că vom găsi barem un codru de pîine, că apă, la nevoie, ne procurăm din zăpadă.

— Medgidia e un centru important, îi răspunse un tovarăș de compartiment, are cu ce să ne hrănească, n-o să avem soarta celor înfometați prin pustietățile albe.

Stația se umplu de larmă, de mișcare ; călătorii dădură buzna în restaurantul gării, în sălile de așteptare. Suflarea „ceferistă" era mobilizată pentru bătălia deszăpezirii. După ce Tudor, împreună cu șeful gării, înștiințară autoritățile să asigure aprovizionarea călătorilor debarcați în gară, își petrecu noaptea pe-o canapea din biroul de mișcare, lîngă telegraf. Din cînd în cînd, ciocul de ghionoaie al aparatului „Morse" comunica : „Tac ! Tac ! Ce se aude cu linia din Dobrogea ?"

Impiegatul desfăşura serpentina de hîrtie, descifra semnele, îşi nota cuvintele pe blocul alb de-alături.

— Nimic nou ?

— Nimic, d-le inginer, doar direcţia întreabă mereu dacă s-a liberat linia. Probabil că domnii de la Bucureşti îşi închipuie că zăpada de aci se curăţă cu măturile, ca pe Calea Victoriei.

Prin noapte hăuleau vîntoasele, geamurile se clătinau, soba de tuci, înroşită, nu reuşea să alunge frigul din încăpere.

— Dar locomotiva de ajutor a pornit din depoul Constanţa ?

— N-am primit comunicare.

— Hm, proastă afacere, căscă inginerul, n-ar fi exclus ca viscolul să ne doboare stîlpii de telegraf...

— Atît ne-ar mai lipsi, se sperie funcţionarul, ne-am izola cu totul de lume...

Tudor închise ochii, încercă să adoarmă, dar nu era chip de somn — poate unde era prea obosit, se trudise de-a valma cu ceilalţi muncitori să aducă trenul în gară. Ca nişte scîntei de locomotivă îi săreau gîndurile, îi aprindeau imaginaţia. I se părea că hiberna de luni întregi în zăpezile polare, aterizat prin accident, aşa cum se întîmplase cu dirijabilul acelui explorator italian. Va veni ? Nu va veni salvarea de undeva ? Din cînd în cînd, cîte-un călător fără răbdare deschidea uşa, răcea odaia, întreba ceva, apoi rămînea cu ochii holbaţi la aparatul telegrafic, părea că de acolo trebuia să vie puterea care să domolească zmeoaicele de sus.

Bietul şef de gară îşi pierduse capul o dată cu umorul. Alerga de colo pînă colo, cu faţa mai stacojie ca de obicei, cu nasul vînăt de frig.

— Cît mai stăm, d-le şef ?

— Răbdare, o să plecaţi curînd.

— Păi avem interese, ne aşteaptă familia.

— Ce vină am eu ? ridica din umeri şeful, apoi străînuta, tuşea şi fugea în altă parte.

În restaurant patronul cugeta : „Orice rău are şi partea lui bună". Clienţii aduşi de năpastă devoraseră ca lăcustele tot ce era de mîncat, de băut ; nu se mai alegea calitatea.

— Strașnic alişveriş ! îi şoptea neveste-sii, de la casă. Încă o iarnă ca asta, şi putem deveni rentieri.

Cum era om chibzuit, avusese grijă să-şi facă din vreme rezerve de alimente, de alcool. Paharele de ceai, însoţite de păhăruţe cu rom, circulau fără întrerupere, chelnerii munceau cu schimbul, cărau pe tăvi felii de pîine, brînză, salam — frigul de afară întreţinea foamea.

În camera telegrafului Tudor se răsucea pe canapea ; telurile cu ghemoltoace de cîlţi îi intrau în coaste, era nebărbierit — nu se dezbrăcase de două zile. Totuşi, oboseala fizică îi potolea oarecum neliniştea : nu primise de cîtva timp nici o ştire de la Menaru. Se împăcase ? Nu se împăcase cu taică-său ? Cine ştie ce complicaţii se vor mai ivi? Conduita lui putea să tulbure capetele tătarilor. Pesemne Menaru ştia ea ceva, nu în zadar îl tot avertiza să se păzească.

O fi poate nălucire de om nedormit, însă de cînd stă sechestrat în gară, de cîteva ori s-a întîlnit nas în nas cu un individ necunoscut, un vlăjgan de tătar. O fi pus de cineva să-l urmărească ? „Iată-mă trăind în plin roman poliţist !"

Începea să se lumineze de ziuă, de-abia îl fură somnul, cînd pe uşă îşi făcu apariţia o dihanie numai păr de sus pînă jos.

— Domnu inginer, domnu inginer !..

— Ce este ? sări celălalt.

— Aşteaptă oamenii afară. Ce facem ?

— Păi, se dumeri Tudor, mergem spre Constanţa cu plugul, domnule Toma.

Picherul îşi sălta sarica miţoasă.

— Şi dacă ne împotmolim, cum ne mai întoarcem ?

— Om vedea atunci. Deocamdată, nu uita combustibil de rezervă şi hrană cît mai multă.

— Pînă nu se moaie viscolul, ce-o să desfundăm pe o parte o să se astupe pe alta. În sfîrşit, fie cum dispuneţi dumneavoastră, şi omul dispăru greoi pe uşă.

„Curioase coincidenţe", gîndi cu nedumerire Tudor. Cînd oare mai repetase picherul o scenă cam la fel ? Da, atunci, în primăvară, la săparea bazinelor — numai că mîlul era negru — şi acum decorul este alb. Încolo, aceeaşi înverşunare a forţelor naturii în ţinutul învecinat cu marea. „Dobrogea e ca o femeie primejdioasă" — o cunoştea bine Niazi.

Tudor, cu o uşoară înfiorare de frig, de nesomn, îşi puse căciula, paltonul şi ieşi. Pe peron îl aşteptau oamenii din echipă, tropăiau, îşi băteau mîinele să se încălzească. Gerul înţepa ochii, lipea nările.

— Bună dimineaţa, v-aţi luat tot ce vă trebuie ? (Cuvintele ţîşniră în trîmbe de abur.)

— În regulă, domnule inginer.

De la ferestrele vagoanelor, prin copci suflate în florile de gheaţă, călătorii îi priveau zgribuliţi de frig. Caloriferele nu prea încălzeau, mecanicul distribuia aburul cu economie, îşi păstra presiunea necesară pentru drum.

— Ce crezi, d-le Toma, o să mai ţie viforniţa ? scrută inginerul văzduhul.

— Păi a ţinut destul, parcă ar fi semne de liniştire.

— Atunci să-i dăm bătaie, urcați, băieți !

Cînd să puie și el piciorul pe scara locomotivei, se auzi chemat :

— Șuba, efendi, uitat șuba, ger estem, și Ahmet îi puse blana peste palton.

De unde răsărise tătarul ? Veghease și el în gară, cîine credincios, fără să fie obligat. Ciudat mai e sufletul oamenilor ăstora !

— Mulțumesc, Ahmet, și Tudor îl bătu afectuos pe umăr. Dacă mă caută cineva, spune-i că mă întorc spre seară.

Sus, în cabina mecanicului, își ridică gulerul de blană, își înfundă cușma peste urechi. Se uită la însoțitori : erau încotoșmănați la fel ca și el, în cojoace și căciuli. Se gîndi că în materie vestimentară moda n-a evoluat prea mult, și astăzi dobrogenii poartă aceleași piei de oaie, care în urmă cu două milenii, au stîrnit uimirea patricianului obișnuit cu toga ușoară de pînză :

„Arcent male frigora"...

Ei se apără greu de frig
cu blănuri și pantaloni cusuți,
lăsînd să li se vadă
doar fața din întregul corp.
Adesea părul din cap de se mișcă,
sună din țurțuri de gheață
și barba sträluce albă, de ger acoperită...

Iată, memoria elevului de odinioară are din nou prilej să evoce exilul lui Ovidiu, numai că mițoșii din preajmă nu erau primitivii descriși de civilizatul roman, ci contemporani cu el. Locomotiva se puse în mișcare, zvîrlindu-și nădufurile prin supapele de aburi, prin țevile care topeau gheața de pe roți. În botul ei înainta carena de fier a plu-

gului, despica troianul de zăpadă asemenea unui spărgător de gheață. Mașina trăgea din greu, roțile patinau, acele manometrelor se roteau, apoi, după obstacol, reveneau la normal.

Ninsoarea încetase ; vîntul se mai ogoise ; soarele de iarnă încerca prin pînza plumburie să le ureze o dimineață bună. Tudor scoase pachetul de țigări și cîtva timp oamenii fumară cu privirile duse peste colinele de zăpadă.

— O să fie mare belșug la vară, rosti picherul Toma.

— Unde scrie ? surîse Tudor.

— Așa se întîmplă după o iarnă grozavă ca asta.

Ceilalți încuviințară din cap, obișnuiți cu traiul lîngă pămînt. Arătau nebărbieriți ca și el, iar pe fețele smeade se citea oboseala nopților nedormite ; totuși, la nici unul nu se observa enervarea, spaima că nu vor învinge toanele naturii. Știau că munca de azi e riscantă, dar trebuia făcută, și o astfel de acțiune nu putea fi dusă la bun sfîrșit decît de niște bărbați ca ei.

De unde le venea tăria de a înfrunta primejdia ? Tudor își aminti de acele fotografii arătate de Voinea atunci în cafenea, și răspunsul apăru firesc : din vremuri îndepărtate — de la străbunii daco-romani. Uite, calea ferată trece pe deasupra șoselelor și castrelor romane, peste cimitire și vetre dace.

Mașina înainta cînd mai repede, cînd mai încet, după mărimea stratului de zăpadă ce se ațînea în botul plugului, mecanicul și fochistul zvîrleau mereu lopeți cu cărbuni în burta de jeratic a locomotivei. Între digurile formate în urmă, șinele de fier se întindeau netede, dezgolite.

Deodată, în depărtare se deslușì un fluierat slab. Mecanicul de lîngă Tudor trase imediat de mînerul sirenei, răspunse la semnal.

— Ne vine mașina de ajutor de la Constanța, exclamă cu avînt tinerese inginerul.

— Bine c-a răzbit ! adăogă picherul.

Semnalele se succedeau tot mai dese, mai aproape, mai victorioase, amestecîndu-se cu strigătele voioase ale muncitorilor din echipă.

— De-amu se cheamă că treaba va merge, zîmbi Toma pe sub mustață, cred că zgribuliții aceia din vagoane vor putea lua masa diseară la ei acasă.

— Da, răsuflă inginerul, putem considera linia degajată.

Jupîn Kismet trage sforile

9 În dumînica aceea, mai spre seară, crivățul contenise. Peste oraș se așternuse un calm polar — armistițiu de duminecă — pentru ca locuitorii să poată ieși la luminișul drumurilor, să-și dezmorțească mădularele închircite prin vizunii, să-și etaleze hainele de sărbătoare. Pe covorul imaculat al omătului mizeria cenușie din mahalale devenea mai vizibilă, o dată cu zoile aruncate, cu lătratul ciinilor costelivi. Pe strada largă din centru săniile își deschideau pîrtii ; cei cîțiva birjari își părăsiseră teleguțele cu clopote de tramvai, își aninaseră coliere de zurgălăi la gîtul sirepilor, invitau medgidienii la alergări siberiene. Aici, ca și pretutindeni, oamenii își găseau după zile de încordare mărunte prilejuri de destindere.

Pe trotuar își făcea loc prîn zăpadă silueta d-nei Popov. Toată ziua fusese cea mai plictisită vietate din oraș ; șezuse ceasuri întregi singură cuc pe divan, fără musafiri, fără joc de cărți, ascultînd cum țiuie urîtul în urechi. Bătrînul soț se înfundase pe undeva, la vreun bolnav sau la chef. Acum pedala alene din cizmulițele de cauciuc lăcuit ce-i ajungeau aproape de genunchi — stîrnea în urma ei privirile de admirație ale bărbaților, uităturile chiorîșe ale femeilor care-i invidiau noua haină de as-

trahan și pălăria de catifea, ultima modă bucureșteană. (O prindea atît de bine !)

La răscrucea din centru se întîlni față în față cu Tudor. Inginerul o salută și vru să treacă mai departe, dar ea îl invită cu gest răspicat s-o însoțească. În ultimul timp el evitase ședințele de poker de la domiciliul doctorului ; cu toate convențiunile tacite dintre soți, totuși aparențele trebuiau păstrate. Cu nici un chip însă nu se făcea s-o rupă cu societatea, amicii grijulii ar fi căzut pe gînduri. L-ar fi căutat poate pe acasă.

Mergea tăcut cu ochii în jos, neștiind ce atitudine să adopte, cînd simți cotul însoțitoarei :

— Pe doctor nu l-ai văzut ?

— Nu. Tocmai voiam să te întreb : Ce mai face ?

— Dracu știe pe unde își pierde vremea ! A plecat de dimineață și n-a mai dat pe acasă, cunoști obiceiul lui de a se încurca. L-am căutat pe la Nae, pe la cafenea, nu l-am găsit. Ce-i pasă că mă neurastenizez de una singură .. Apoi, suspinînd : Așa sînteți voi, bărbații, niște urîcioși, niște egoiști...

— De ce generalizezi ? se prefăcu indignat celălalt.

— Parcă d-ta ești mai breaz ? Nici n-ar trebui să-ți vorbesc. Și, furîndu-l cu coada ochiului : Știu că mă ocolești. Așa-mi trebuie pentru că m-am încrezut în sentimentele d-tale.

— Nu vorbi așa. Te rog să fii convinsă de stima și prietenia ce le am pentru mata și soțul matale, dar...

— Fără fraze, că nu se prinde cu mine ! Se vede după față că nu spui adevărul.

Găsise un țap ispășitor ; își descărca nervii. Avea dreptate : zilele de iarnă sînt prea apăsătoare într-un oraș de provincie. Pe de altă parte, nici el nu se simțea tocmai vesel. După harababura din gară, îl sîcîiau misterele care se țeseau între zidurile locuinței lui Menaru.

Absența ei prelungită îl descumpănea, îi umplea închipuirea cu fel de fel de presupuneri. Să știe femeiușca de lîngă el unde-i zboară gîndul acum, în timp ce-i zîmbește mieros, cum l-ar mai înțepa cu limba de viespe!

Un răstimp, frămîntară zăpada în tăcere, doamna fiind atentă să răspundă la saluturi, el, preocupat să descurce firele încîlcite ale contradicțiilor ce-i tulburau pacea. Chiuiturile surugiilor, clinchetul clopoțeilor aduceau în amurg poezia iernilor din copilărie, cînd ar fi dat orice să zboare pe albul străzilor iute ca vîntul, asemenea fericiților de bani gata ce se perindau tolăniți sub pături. Cîte o sanie trecea pe lîngă ei în galopul cailor, spulberînd sub copite pulberea albă. Drumul era greu, zăpada nu fusese curățată, și Tudor îi oferi brațul (orice s-ar spune, asta-i obligația fiecărui cavaler). Prin mîneca de blană îi simțea fremătarea caldă a trupului, și în comparație cu aerul rece acea senzație nu-i displăcea. Conversația cam începea la început, apoi căpătă un ritm mai vioi, mai dezghețat:

— Și, în definitiv, de ce n-ai mai dat pe la noi? Sînt curioasă să știu cum ți-ai omorît timpul. Vreo nouă aventură pe la „Hotel Pașa"? Da? și ea prelungi accentul pe ultima silabă.

— Nu mai stau acolo, se pomeni răspunzînd cu ochii la sănii, la caii în fugă.

— Serios? Și unde te-ai mutat?

— Păi... într-o casă particulară... Și în gînd se dojenea: „Ce năuceală, cum de m-am descoperit?" Acum nu mai putea să dea îndărăt fără a stîrni bănuieli.

— Și nu te plictisești singur?

— Nu prea: am de lucru, mai citesc cîte-o carte.

— Și cam ce citești?

— Niște romane aduse de mine. Ce pot face iarna?

— Asta-i drept, lectura este un leac contra plictisului, pînă acum nu m-am gîndit. Și după o pauză d-na Popov

adăogă : Ți-aș fi recunoscătoare dacă mi-ai împrumuta o carte, nu mai știu ce să fac de urît.

— Bine, o să-ți aduc mai multe să alegi.

— Nu s-ar putea alege chiar acum ? Tot n-am ce face.

— De... este cam departe, nu merită să te obosești.

— Nu contează, doar am ieșit să mă plimb. Și observînd ezitare la celălalt, reveni : Ei, ce zici ?

— Hai, dacă ții cu tot dinadinsul, dar să ne grăbim, că se înnoptează.

Amîndoi aveau pasul spornic, tineresc ; traversară strada prin dreptul primăriei, el susținînd-o cu putere de braț ; o conducea repede, mai mult pe sus, în speranța că se va lăsa păgubașă de vizită, dar partenera se arăta sportivă. După ce cotiră prin mai multe uliți, tăind troienele de-a dreptul, se opriră în fine în fața locuinței, cu respirația precipitată.

— Uf ! Da' departe mai stai, nu puteai să te muți mai în centru ?

Era cald în cameră, soba mai avea jeratic, semn că Ahmet trecuse, ca de obicei. Plutea o mireasmă de apă de colonie, de lemne verzi. Tudor aprinse lampa. Vizitatoarea descoperi pe masă niște planuri inginerești, mucuri de țigări în scrumieră, ibricul de cafea : „Băiat cuminte, lucrează în casă, de aceea n-a mai dat pe la mine. Uite cu ce gust și-a aranjat interiorul, parcă ar exista o mînă de femeie pe aici."

— E tare intim la d-ta — chicoti ea — de ce nu mi-ai spus pînă acum, huhurezule !...

— N-am avut prilejul.

Tînărul răscoli în jăratec, mai puse lemne, nevenindu-i să creadă că și-a adus un oaspete în casă : cum își face omul singur de lucru ! Curînd flacăra dudui veselă, aduse intimitate în încăpere.

— Ia loc, o invită, poate vrei o cafea, un ceai ?

— Da, un ceai și dacă ai ceva rom.

— Atunci alege-ți cărțile pînă fierbe samovarul (se mira ce familiar vorbea, parcă ar fi fost cineva de-ai casei).

D-na Popov se apropie de etajeră, începu să citească fără grabă cîteva titluri, zări deasupra capul de zeiță, îl luă în mînă și-l privi lung. Prin veacuri, prin milenii, cele două femei păreau că se înțeleg, zeița sugera ceva, doctoreasa afirmă din cap cu un surîs tainic, complice, apoi depuse obiectul la loc.

Tudor așează pe masă o sticlă de rom și serviciul de ceai : „Iată, musafira avea să bea din aceleași pahare din care sorbise și Menaru ! Cine naiba potrivește lucrurile atît de surprinzător ?“ („Hi, Hi ! se hlizi spiridușul, trebuie să fii amabil cu invitații, e un joc fără complicații !)

D-na Popov îl ajută să umple paharele cu apă fiartă, avînd grijă să lase destul loc pentru rom. Ochii ei emiteau scînteieri curioase, se întreceau cu sclipirile diamantelor din urechi. Ceaiul cu rom le aduse o bună dispoziție.

— Deși e tîrziu, totuși căldura asta... izbucni ea, și cu un gest voluntar își aruncă blana pe scaun.

Vroia să se simtă cît mai în voie, cît mai ispititoare. Ar fi trebuit să-i dea o lecție acestui donjuan pentru ifosele lui, dar prea era grea apăsarea iernii, prea fusese necăjită în ziua aceea, așa că amînă răfuielile pe altădată. În liniștea moleșitoare din odaie, îi încercui grumazul, simplu, fără cuvinte, și împăcarea se împlini de la sine.

Auzise el un zgomot afară ? Așa, ca o răbufnire în ușă, sau i se păruse ? Ce putea fi ? Doar viscolul se potolise. Probabil bătăile inimii îi răscoleau sîngele, îi ciocăneau în urechi.

Și totuși, nu fusese o părere. Jupînul păpușar, destinul, regiza sub clarul de lună o altă scenă, nefiresc de reală,

așa cum se petrec de obicei întîmplările în viață, întrecînd în măiestrie piesele imaginate de dramaturgi.

Iată, portița din fundul grădinii s-a hîțînat puțin ; era împiedecată de zăpadă, se lăsa greu. O mînă mică, înmănușată, o împinse mai tare, poarta scîrțîi, parcă striga : „Nu intra, nu !“ A împins-o cu umărul, cu tot trupul (nici o putere din lume n-ar fi oprit-o). O siluetă de fată în haină neagră s-a strecurat, alunecă printre copaci. Sub razele lunii trunchiurile arborilor proiectau umbre uriașe pe pămîntul alb ; ea înainta și din cînd în cînd întorcea capul cu teama de-a nu fi urmărită. Evadase pentru cîteva minute de acasă, profitînd de un prilej neașteptat, să-i aducă ea însăși vestea bună : taică-său se îmblînzise, îi dădea voie la școală, lucrurile mergeau bine, după atîtea zile petrecute în familie. Era noapte — niciodată nu venise așa tîrziu. Oare îl va găsi acasă ?

Da. Se întrezărea lumina la fereastră, nu-i mai era frică, dădu o fugă pînă la ușă : era încuiată. Poate o fi dormind ? Se repezi la geam, să bată, să-l trezească. Vai ! de ce nu i-a trimis Allah în clipa aceea un fulger ? De ce nu s-a despicat pămîntul mai înainte de-a apuca să privească ?

Un colț de perdea era răsfrînt puțin, atît numai ca să se poată observa cu un ochi. (Era scris și asta undeva !) Și a văzut ! Și inima i-a zvîcnit, genunchii i s-au muiat — de gumă ! Căzu în zăpadă, cu mîna la gură, înțepenită, ca o păpușă desprinsă din sfori.

Cine a scîncit ? Cine a gemut în noapte ?

Nimeni n-a auzit, nimeni n-a sărit să o ridice, s-o scuture de zăpadă, să-i șoptească blînd : „Lasă, ți s-a părut. Ai visat !“ Doar ciorile din copaci au dat alarma : „Cra ! Craaa !“

Cît a rămas acolo ? O clipă ? O veșnicie ? S-a mișcat, s-a ridicat. Nu dormea, nu visa. Văzuse cu adevărat —

ochii nu mint. A luat-o înapoi, tăind zăpada în neștire. Pașii i se împleticeau ca' de om băut. A căzut iar, s-a ridicat. Odată a rămas la fund, în giulgiul rece, pufos, ocrotitor : „S-a isprăvit, va găsi-o mîine înghețată, sloi, așa era mai bine !“

Nu ! Nu se putea rămîne aici. Trebuia să fugă departe, cît mai departe, să-și ascundă rana ca o jivină în bîrlog. Și-a adunat puterile, s-a ridicat, s-a urnit. Venise tînără, vioaie :un copil cu brațele deschise — aripi spre culmi, spre viitor. Acum ieșea pe portiță cu povara iernii pe umeri, bătrînă de o sută de ani, apăsîndu-și tîmplele cu pumnii, ienind. Iar de sus, din crengile despuiate, o urmărea croncănitul drăcușorilor înaripați : „Cră ! Craaa !“

*

Tudor a sărit sprinten din pat după un somn fără vise. Era frig și încă întuneric. Aprinse lampa după ce strică mai multe bețe de chibrite, reflectînd : cam în ce veac (cu aproximație) va putea fi Medgidia electrificată ? După cîteva mișcări de înviorare, își încălzi apă la mașina de spirt, se bărbieri, se îmbrăcă, apoi se apropie de calendarul din perete și automat rupse o foaie : „Încă o zi nouă ! Și nici o veste de la Menaru ! S-ar fi găsit un mijloc să-mi trimită un rînd, fie prin doică, fie prin poștă așa cum ne înțelesesem ; tăcerea de obicei nu e un semn de bun augur ; ceva se petrecea între zidurile casei. Dar cine putea pătrunde în gineceul unui mahomedan ?“

Respiră cu putere aerul rece. Zăpada scîrțîia sub picioare și nu bătea vîntul ; așadar, ziua începea în condiții optimiste. În gară zări fesul lui Ahmet mișcîndu-se prin sala de așteptare. În fața ghișeului de la casa de bilete erau puțini cumpărători, iarna oamenii se mai restrîng de pe drumuri, trenurile circulă mai rar, locomotivele se fe-

resc să nu le apuce viscolele pe drum, să nu se eternizeze în tăcerea albă.

Șeful gării îl întîmpină cu privirea somnoroasă :

— Ceva nou, domnule inginer ?

— Toate cele vechi.

Șeful strigă după Ahmet să aducă jurnalele de la coletărie, Tudor deschise ușa restaurantului să ia ceaiul : nu era garnisit, ca la madam Lori, cu unt și cozonac, totuși, pentru un ceferist burlac, restaurantul din gară era o providență.

Către amiază îl ajunse dorul să schimbe o vorbă cu Dănescu, reluă naveta pe bulevard și împinse ușa cu clopoțel de la Nae.

— Te așteptam, exclamă judele, am ceva senzațional ! (Dănescu comandase prînzul și ședea cu ochii în tavan.)

— Iar vreun proces cu tătari ?

— Nu cu tătari, ci cu patroana de la „Hotel Pașa". A reclamat-o cineva pentru trafic de fete în Orient și a fost arestată. Dar mai întîi să mîncăm.

Băiatul din prăvălie le servi bucatele și un răstimp comesenii ospătară fără a schimba vreun cuvînt. Dănescu îi arunca pe sub sprîncene cîte-o privire, dar celălalt păstra o atitudine imperturbabilă. După ce tacîmurile fură ridicate, el începu :

— Mi se pare că sub acoperișul hotelului se petrec lucruri certate cu morala. D-ta trebuie să știi.

— Nu știu nimic și nici n-am vocație de moralist.

Judecătorul se trase ca de obicei de o mustață, reluă :

— Dacă te gîndești, în fond, poate că ai dreptate. Niciodată nu știi ce este un fapt moral sau imoral. În climatul nostru o chestie *à la* madam Lori dăunează morala publică, pe cînd la Tropice sau în alte țări cu soare fierbinte nu lezează pe nimeni.

Tudor își aprinse o țigară, suflă fumul cu un fel de năduf : subiectul îi displăcea. În fața dragostei fără echivoc a lui Menaru nici conduita lui nu prea era de laudă, ba se putea asemăna cu a celui mai prejos concetățean de aici, care avea totuși scuza că nu făcea paradă de mari sentimente. Îi răspunse lui Dănescu :

— Mai depinde și de împrejurări, nu numai de climă. Un om poate fi moral dimineața și imoral către noapte.

— Just ! În meseria mea am întîlnit unele spețe unde, cu tot regretul, nu aveam articole de lege ca să le sancționez. De exemplu : cînd unul din soți torturează metodic pe celălalt, ce fel de articol îi aplici ?

— Revino, te rog, la subiect : ce-i cu madam Lori ?

— Deocamdată s-a sigilat așa-zisul „atelier de covoare". Între timp, oamenii cu vază au depus desigur favorabil pentru hotelăreasă. Înțelegi, dacă ea ar declara tot ce știe, s-ar isca multe procese de divorț. Hei ! Femeia asta e vulpe bătrînă !...

— Dar soțul ?

— Umblă cu avocați s-o scoată basma curată. Nu e prost, bețivanul !...

— Știu că nu duceau casă bună împreună. Ciudat, tare ciudat !

Dănescu umplu tacticos ambele pahare și continuă :

— Ei bine, află de la mine : nu există ciudățenii în materie de oameni. Întotdeauna stă la bază o socoteală, un interes, o patimă. Prin arestarea nevesti-si, Hulea s-o fi trezit ca frunza în vînt, și pericolul comun i-a împăcat.

— De, amîndoi sînt bătrîni, n-au cum să-și mai refacă viața de unul singur, încuviință inginerul. Oricum, o să fie o mare senzație în acest oraș unde nu se întîmplă nimic în afară de nașteri și decese.

— Ba n-o să fie, negă celălalt. Autoritățile caută să claseze afacerea. Ascultă-mă bine : Madam Lori e cineva în lumea de aici.

— De, poate că e ceva adevăr în observația d-tale, dar în felul ăsta aruncăm peste bord simțul moral, iar societatea decade.

— Sigur că da, mai ales tineretul, care trebuie să se sprijine pe adevăr și moralitate.

Pufăiră din țigări, privindu-se unul în ochii celuilalt cu gînduri nemărturisite, în vreme ce godinul de fier din mijlocul încăperii, trosnind cu voioșie, le oferea o căldură familiară.

Menaru către Tudor

10 Plîng și rup filele, le arunc și plîng. Nu știu dacă trebuie să ți le trimit, dacă mai face să afli ceva despre mine. În zdrențele de hîrtie de pe jos mi-am vărsat amarul, am așternut imputările, blestemele ce ți le adresam. Acum sînt calmă, hotărîtă să sfîrșesc această scrisoare. Prea am crezut în oameni, în prietenie, în viață! Nu mă pot opri de a-ți spune un cuvînt de rămas bun, mai ales că s-ar putea să aștepți mereu, să nu bănuiești nimic din cele întîmplate.

Într-una din nopțile trecute am bătut la ușa ta. Vorbisem cu tata, aduceam un răspuns. Era tîrziu și ușa încuiată. Am zărit lumină la fereastră, m-am dus să-ți bat în geam și... te-am văzut înăuntru cu femeia aceea. Acuma știi!

Nu-ți spun cum m-am înapoiat acasă, n-ar mai avea nici un rost. M-am închis în iatac, am zăcut o vreme, așteptînd sfîrșitul, dar se vede că nu se moare așa de ușor. Cîte prostii nu mi-au trecut prin minte! Să mă răzbun pe tine, să sfîrșesc cu mine. Apoi s-a îndurat cerul, mi-a trimis lacrimile. Am plîns. Am plîns!... ce altă ceva puteam face? Vălul mi-a căzut de pe ochi; am pri-

ceput cam tîrziu că între noi stau prăpastii peste care nu vom putea niciodată întinde punți.

Nu te învinuiesc, n-are avea sens — nu pot schimba lumea după visurile mele. Îmi închipui că nu ești mai rău decît alții, te porți după îndemnul firii tale. Așa or fi oamenii din societatea de azi, înclinați la ipocrizie, la dezmăț; e drept, sînt prea tînără, n-am cunoscut realitatea, dar, oricum, viața e o baltă tare urîtă! Avem totuși un noroc (ah! bietul meu noroc!), ne-am descoperit mîlul înainte de-a ne împotmoli cu totul.

Să știi, Tudore, că te-am prețuit mai presus decît orice pe lume, și asta ți-am arătat-o fără înconjur și n-am făcut bine. Pentru tine am fost un capriciu, o distracție mai mult la Medgidia, poate o curiozitate, așa cum te-ai arătat în noaptea aceea din tren.

Ce-am vrut să-ți mai scriu? A... tata! numai el mi-a mai rămas. Mă iubește în felul său tăcut, mă înțelege. Mă vede strivită și nu știe ce să-mi mai facă. Acum mi-ar îndeplini orice dorință; dar nu mai am nici una, Tudore, nici o dorință! Vreau să te smulg din inimă și nu pot. Mă uit în jur, văd giulgiuri de tăcere, decor pentru morți. Tudore, ce-au fost oare planurile, nădejdile pentru căminul nostru? Basme de adormit copiii! Minciuni! Minciuni! Aș vrea să mă afund în pămînt ca o rîmă, să nu mai văd, să nu mai aud, să nu mai știu de nimic. Povestea asta a mea ar trebui să ajungă la urechile tuturor prostuțelor ca mine, să le deschidă ochii.

„Menura, cadîna mea mică și dragă!"

Tu ai crezut puțin în vorbele astea? Dar femeii din camera ta ce-i spuneai? Poate o anecdotă cu o fată de tătar care te-a iubit cu o exaltare pînă te-a plictisit?!

Mai ții tu minte filmul acela, *Zeul alb*, din vremea începutului nostru? O fată de lapon (sau de tătar) a iubit un

om adus de naufragiu într-o zi pe un țărm necunoscut, să-i zicem Medgidia !

Atît ! De ce, Tudore, destinul a făcut să fiu tocmai eu necunoscuta din tren ? Oare ce mai rămîne dintr-o vrabie după ce i-ai smuls aripile ? Dintr-un om după ce i-ai răpit visurile ?

Zeule alb ! Zeule alb ! Primește ultimele cuvinte de rămas bun de la..

Menaru

Zidurile rămîn aceleași

11 Bairam ! Orchestrele primitive ţiuiau, vesteau bucuria pîntecului scăpat de luna de post. Prin uliţele tătare colindau ţigani mahomedani cu surle şi tobe, în şalvari coloraţi, cu scurte îmblănite, aduceau cîntec şi voie bună. În amurgul de iarnă, Tudor trecea, răvăşind zăpada din mijlocul bulevardului. Citise scrisoarea lui Menaru, şi trilurile piţigăiate ale zurnalelor erau hohote batjocoritoare la adresa lui : acolo s-a pornit „tam-tamul" ghiftuielii, neamul lui Menaru petrecea. Cartierul tătăresc îi apărea ca un teatru de marionete cu căsuţe de zahăr, omuleţi cu fes, cadîne cu şalvari. Deasupra se profila ca un munte, stăpîn pe veşnicie, Kismet păpuşarul (acelaşi care i-a regizat şi scena din casa lui). Trăgea sforile, hohotea. Păpuşile dănţuiau, se îmbrăţişau, apoi dispăreau sub scenă !

În lumina înserării, cu paltonul descheiat, mergea prin pulberea albă ce se aşternuse din plin. Un gînd îl tortura : clipa cînd ea a privit prin ochiul de geam în cameră şi a văzut femeia străină. „Ce omul îşi face nici dracul nu-i desface ! Unde mi-a fost mintea cînd i-am spus doctoresei că m-am mutat ? Cum de m-am prins apoi în horă ? Trebuia să prevăd că Menaru putea să apară oricînd. «Te

porți după îndemnul firii tale !»... Cît de limpede a văzut ea, cu toate că n-are experiența vieții !

Ei și acum, încotro ? Trebuie s-o găsesc. Voi vorbi cu tatăl ei, poate n-a plecat, poate norocul ce ne-a fost credincios nu ne-a părăsit."

Se înnoptase. La casa ei nu se vedea vreo zare de lumină. Tudor a bătut în poartă. Un cîine mare, roșcat a apărut, a început să latre ridicat în două labe. A așteptat o vreme, apoi iarăși a bătut cu pumnul, cu piciorul din ce în ce mai tare : „Trebuie să vorbesc cu cineva, tată, mătușă, doică — niciodată nu-i prea tîrziu să îndrepți o greșeală". În casă nu se simțea vreun semn de viață, zidurile rămîneau reci, iar cușmele de omăt de pe acoperiș măreau senzația de părăsire, de pustiu. Zgîlțîi cu putere de clanța porții ; era încuiată. Într-un tîrziu, se apropie de zăbrele un bătrîn, schiopătînd ; după aparență servitor.

— D-l Selim este acasă ?

Omul era surd sau se prefăcea. A trebuit să repete întrebarea cu un bacșiș.

— Plecat, răspunse prin lătratul cîinelui.

— Unde a plecat ?

— Nu știu.

— Cheamă pe cineva din casă, trebuie să vorbesc, e ceva important.

— Nimeni estem. Plecat, plecat toți, departe, iu, iuuu !

Individul începu să se strîmbe, să ridice din umeri, din mîini, apoi îi întoarse spatele și, șontîc-șontîc, prin zăpadă, dispăru după o stivă de lemne ; rămase numai cîinele, lătrîndu-l într-una cu ochi de fiară. Nu mai avea nici un rost să întîrzie în fața gardului : „Ce oameni, ce caractere ! O simplă contrarietate îi scoate din minți !"

Își încheie nasturii paltonului, își ridică gulerul și, cu mîinile în buzunar, cu mers obosit, se strecură prin cartierul tătăresc, sub pîlpîirea felinarelor. Dintr-o locuință se împrăștia o melodie tînguitoare cîntată la gramofon. Deasupra acoperișurilor se deslușea fumul alburiu al hogeacurilor, se înălța fără zgîrcenie din fiecare gospodărie. La toate geamurile era lumină, se revărsa în stradă veselia, numai la cerdacul lui Menaru nu rîdea Bairamul!

Ajuns acasă, mai înainte de-a aprinde lampa, se îndreptă spre fereastră, așa cum se afla, cu paltonul și căciula în cap, trase perdeaua cu gesturi nervoase; un fald din partea de jos rămase răsfrînt, un colț mic pe unde se prefira lumina lunei de afară. Iată veriga de la care a pornit lanțul întîmplărilor. Oriunde să fi fost, dar nu aici în cuibul visurilor. Coincidență, destin, Kismet sau cum naiba s-or fi numind — cu astfel de bagatele se joacă viața, își face mendrele.

Tudor aprinse lampa, luă o carte și fixă capătul perdelei: înțelepciune tîrzie! „Oricum, turpitudinea rămîne întreagă asupra mea". Își purtă ochii prin încăpere: colo era pulverizatorul de colonie, arma ei de apărare, pe un taburet o carte cu creionul lăsat în ea; pretutindeni, pe tablouri, prin aer, ca niște bondari, zburau, se agățau vorbele, rîsetele ei. Seraiul fermecat! N-a fost vrednic să-l stăpînească și s-a cufundat în legendele de pe Cara-Su.

De sus, de pe etajeră, îl privea capul de marmură; „Uite, pentru o zi mare ca asta, primește-l ca amintire de la Niazi!" Unde-i acum vocea poetului? Unde-i ziua aceea mare pe care o așteptau el și Menaru? Acum prin ochii goi ai zeiței îl privea neantul.

Buzele lui Tudor erau uscate, simțea parcă o sete, o sfîrșeală. Pe un raft odihnea sticla cu rom, din care i-a picurat adesea lui Menaru în paharul cu ceai, de unde și-a turnat în neștire și doctoreasa. Puse sticla la gură și sorbi. Asta-i leacul pentru adormit năfufurile al lui Hulea, al lui Niazi și al celorlalți disperați. Alcoolul îl învioră, dar îi lăsă pe limbă un gust amărui : Se vede că n-am vocație pentru băutură, cum n-am nici pentru alte îndeletniciri lăudabile. Într-adevăr, numai darul beției mi-ar lipsi la Medgidia pentru ca adaptarea la mediu să fie completă.

Aprinse o țigară de la lampă și se așeză la masă. Îi veni să recitească scrisoarea, dar mai era oare nevoie ? O avea întipărită în memorie cu fierul roșu : era un adevărat rechizitoriu. „Am ucis în ea încrederea, dragostea de viață, cu sau fără intenție, n-are importanță." „N-ai fost mai rău decît alții, te-ai purtat după firea ta." „Și totuși, mi-a scris, altfel n-aș fi aflat niciodată nimic. Dar scrisoarea nu lasă nici un echivoc, nici un indiciu unde a plecat ; e limpede : sub nici un chip nu vrea să mă mai vadă."

Aprinse altă țigară (a cîta ?) — fumul de tutun plutea ca o ceață groasă în odaie, iar altă ceață îi întuneca mintea. Un frison îl scutură ; se pipăi : era îmbrăcat ca de stradă. Își scoase șoșonii, își aruncă paltonul, căciula pe divan ; apropie mîna de sobă, era de gheață (iarna o sobă rece e ca un mort în casă). Într-o lădiță existau surcele, lemne, hîrtii mototolite, rînduite cu socoteală de Ahmet. Se hotărî să învie soba. Puse cenușă într-o hîrtie, o stropi cu petrol și așeză deasupra surcele și lemne în cruciș ; îl învățase Menaru : „Așa să faci și tu, că se aprind lemnele la sigur", și se veselea copilărește cînd focul începea să duduie.

Și acum flăcările începură să pîlpîie, să joace pe pereți, să gonească frigul. Din gura sobei se porni deodată un susur prelung, melodios — poate lemnele verzi de pădure, poate o senzație a creierului obosit, un refren îl dojenea încetinel :

...Alailen
malailen
Bir top sarailen...

În preajma geamiei Tudor se întîlni cu hogea ; îl opri cu nădejdea că îl va scoate din impas :

— Părinte, îl caut pe d-l Selim Abdulakim. Poate știi d-ta unde se găsește...

Bătrînul îl privi cu atenție și o lucire blîndă se ivi, dar numai o clipă ; lumina se stinse și fruntea-i se aplecă :

— Nu știu nimic.

— Te rog, e ceva serios, ți-aș fi îndatorat...

— Regret, d-le inginer, scuzați, sînt așteptat la slujbă, și dispăru pe ușa geamiei cu o înclinare din cap.

Tudor înțelese că în jurul lui Menaru se ridicaseră ziduri chinezești, orice insistență se vădea de prisos ; dacă și acest om blajin își schimbase atitudinea, cu atît mai mult ceilalți. Numai Niazi ar fi reușit să escaladeze zidurile, iar fi adus pe Menaru : „Iată, lămuriți-vă ! Eu cunosc rătăcirile tinereții".

Din scrisoarea ei nu reieșea că s-ar fi plîns cuiva ; era prea mîndră ca să-și dea sentimentele în vileag. Tatăl ei ? Dar și el ce știa ? Cît i-a spus fiică-sa pentru a-l convinge să o izoleze undeva ?

Inginerul o luă pe șoseaua mare cu gînd să ajungă pe bulevard, spre a se duce la gară. Dinspre marginea orașu-

lui se apropiau cîteva căruțe cu coviltir, semănînd cu ale țiganilor nomazi, numai că oamenii purtau fesuri cu turbane de lînă înfășurate peste urechi. În frunte mergeau cîțiva inși pe jos, dintre care unul mai vîrstnic, ce părea a fi conducătorul, făcu un semn de oprire în dreptul unei fîntîni.

Dintr-o ochire Tudor bănui cam ce trebuie să fie. Se apropie de un grup. Călătorii vorbeau limba turcă, dar călăuza știa ceva românește.

— Unde mergeți?

— La vapor mergem.

Au adus crăci de la o căruță, au curățat zăpada pe un petec de maidan și au aprins focul. Unii au apărut cu pirostrii și căldări să fiarbă apă pentru ceai. De sub coviltirele de rogojină răsăreau capete de femei înfofolite în glugi negre și fețe gălbejite de copii cu ochii speriați. Erau familii de turci și țigani mahomedani care părăseau Balcanii.

Ce ar fi zis Menaru în fața acestui inedit spectacol?

Era o dimineață de iarnă cu soare — deși în aer se simțea frigul, nu bătea vîntul, astfel că drumeții puteau să facă un popas liniștit. Tudor se apropie de ceata de bărbați de lîngă foc. Ar fi vrut să mai vorbească cu ei, dar ce să le spună? Ce ecou ar avea cuvintele lui asupra acestor fugari rătăcind prin iarnă? „Poate i-aș încălzi istorisindu-le că pe aici a trăit un poet musulman care a luptat pentru ridicarea celor necăjiți, dar inima lui se află acum inertă colo, pe coasta aceea de deal."

Conducătorul convoiului îl întrebă de unde ar putea cumpăra pîine și alimente; doreau să-și completeze stocul de hrană, aveau ceva bani din vînzarea pămînturilor,

și Tudor îi călăuzi pe oameni pînă în centrul orașului, apoi se îndreptă spre bulevard. Cînd ajunse în gară Ahmet îl strigă, îi flutură o hîrtie cu aer misterios :

— O telegramă pentru efendi inginer.

Tresări : o veste de la Menaru ! „În sfîrșit, s-a răzgîndit, bănuiam eu că n-o să mă lase să aștept la infinit." Smulse telegrama, o deschise cu degetele înfrigurate : „Aranjat mutarea, urmează ordinul. Ura ! Sandu."

Stele pe filigeană

12 — Ei, Ismail, rămîi cu bine ; o să duc dorul cafelelor tale.

Tudor goli ceaşca nervos, scrise pe un petec de hîrtie adresa de la Bucureşti şi i-o întinse cafegiului :

— Uite, Ismail, cînd ai treburi în capitală să nu mă ocoleşti, şi o privire caldă îl învălui o clipă pe celălalt, apoi se pierdu departe.

— Aferim, efendi, venim, venim.

Cînd inginerul îi întinse mîna, avu un gest evaziv, îşi aminti de ceva — dete fuga la dulap, alese o filigeană şi o şterse cu şorţul.

— Poftim suvenir de la Medgidia, şi-i apăsă obiectul în palmă : cînd bei cafe, bre, gîndeşti la Ismail.

— Mulţumesc, îngăimă Tudor, o să-mi prepar cafeaua aşa cum m-ai învăţat, şi se prefăcu adîncit în cercetarea filigenei pentru a nu i se observa umezeala ochilor. Pe fundul lucios îi apăru o clipă un chip de fată — era poate un reflex de lumină sau o nălucire a gîndurilor ?...

Din uşă, călătorul îmbrăţişă mobilierul din încăpere : în mijloc odihnea pe labe biliardul cu postav verde de care s-a proptit Hulea în noaptea descălecării ; în fund, pe ca-

tedră, străluceau borcanele cu rahat și șerbet unde moțăia noaptea domnișoara de la casă ; într-o latură se afla paravanul îndărătul căruia Ismail și spiridușul Iusuf își descîntau băuturile. Iată, nici nu trecuse un an, și explorarea Continetului negru se terminase. Sosise un tînăr flușturatic — pleca oare un altul mai maturizat ? mai înțelept ?

După ieșirea din cafenea Tudor parcurse orașul ajungînd în cartierul tătăresc. Stăpînea pînă departe în cîmp pe nemișcarea albă o limpezime rece. Peisajul înghețat era doar aparență și așteptare ; sub lințoliul de zăpadă stăruia căldura gliei, se zămislea viața nouă. Va veni iar primăvara și va apleca fruntea soarelui, îl va îndemna să dea ajutor firului de iarbă să treacă printre bolovani. Stufful cu pecingeni arse va lăstări iar verde ; pe lacuri se vor legăna iar rățuște sălbatice : „Și tu ești o rățușcă sălbatică", i-a spus astă-vară pe cărăruie cînd a aruncat cu bulgări fără să nimerească. Acum a nimerit în plin. Atît l-a ajutat mintea lui de om.

„Menura, cadîna mea mică și dragă !"

L-a citit în vreo carte poemul ? Sau l-a trăit el cu adevărat ?

Scoase din buzunarul paltonului filigeana : ceașca asta împreună cu capul de marmură îl vor însoți, vor sta în camera lui din București. Amintiri ! Suvenire ! Așa primesc turiștii în vilegiatură. Vor rămîne mărturii pipăibile despre trecerea lui pe aici, singurele mărturii !

Cu cîteva ore înainte de plecarea trenului, „Banda veselă" a ținut să-l sărbătorească printr-un „aperitiv-fulger". Maestrul de ceremonie, d-rul Popov, avea damigeana cu Murfatlar lîngă ei ca să ajute pe chelneri și treaba să

meargă mai repede. Cineva adusese și orchestra locală, o vioară, un țambal și o chitară :

La Medgidia vreau să viu
Să beau vinul rubiniu
Tra-la-la-la !...

Au fost și toasturi. D-rul Popov, găsi chiar o încheiere patetică : „Și-acum, fericit muritor, întoarce-te în Roma ta dragă, mai norocos decît străbunul Ovidiu. Cînd vei fi în brațele adoratei, adu-ți aminte și de noi, prietenii tăi, rămași să ne ducem mai departe exilul pe Cara-Su, etc., etc..."

Tragi comedie ! S-ar fi lipsit de finalul grotesc, de ospățul de adio, dar nu se făcea. Cunoscuții de la mese îl înconjuraseră de la început cu prietenie. Se afla și doctoreasa, fără ca nu se putea. În definitiv, purta vreo vină ? Era tot o naufragiată ca și ceilalți, se agăța de orice plută ivită în cale. Nu știa nici de colțul răsfrînt al perdelei, nici de sforăria lui Kismet. Loviturile porniseră din el, se reîntorceau în el.

Tudor cu aceeași mască zîmbitoare se uita în jur, îi vedea pe comeseni gesticulînd, vociferînd, — ciocnea paharul cu ei ; fiecare își pregătea curajul pentru a-l petrece la gară. Poate regretau că se despart de el, poate își căinau propria soartă. Se arătase oare mai altfel ca ei ? Era căptușit cu aceleași moravuri, înfățișa același produs al societății sale și orice încercare de a sălta din mediu era dinainte anihilată.

De pe acum îi privea ca printr-un binoclu întors, îi pierdea în depărtare. Ar fi vrut să-și plece capul pe umărul cuiva, să i se destăinuiască, dar știa că nici unul din cei de față nu l-ar fi ascultat — așa cum l-ar fi înțeles Niazi.

De alături, judecătorul Dănescu îi șopti :

— Pare-se că nu te prea bucură plecarea. De, așa se întîmplă după orice deplasare — vorba franțuzului : „Partir c'est mourir un peu".

— Da, îngropăm cîte puțin din noi ; probabil ne leagă aerul respirat, apa băută, figurile înregistrate în memorie și cîteodată vreun sentiment mai serios decît l-ai crezut. Hei ! partea proastă este că viața nu-ți mai dă voie să întorci timpul, să desfaci porțile ce se închid în urmă, să mai revezi, să mai repari cîte ceva.

— Hai noroc, ciocni Dănescu, n-are rost să pleci indispus. Ești tînăr, ai înainte viitorul, realizări mărețe. Uită-te la ăștia : dacă s-ar întreba la fiecare pas de ce este așa și nu altfel, li s-ar părea vinul oțet și n-ar fi just.

*

În gară Fatma, bufonul orașului, își distra locuitorii. Se amuzau și amicii sosiți pe peron, pînă și d-na Popov îi dăruia bani, fremătînd în blana de astrahan. Băieții îl îmbrățișau pe Tudor, îi urau drum bun.

— O să-ți facem curînd o vizită, ciripi doctoreasa.

— Ah ! București, orașul bucuriilor, exclamă soțul ei.

Dinspre Constanța se auzi un fluierat, în curînd acceleratul avea să oprească la peron. Șeful gării întinse mîna cu solemnitate îngăimă cîteva cuvinte de rămas bun. Se aflau de față și echipele de lucrători în frunte cu picherul Toma. Din strîngerea puternică de mînă, din privirile ce luminau chipurile asprite de vînturi, Tudor simți că venirea muncitorilor aici nu era o simplă formalitate ; fără să știe cum, își făcuse loc în inima oamenilor de rînd, poate unde avea chipul tînăr, poate fiindcă le ascultase păsurile cu răbdare. Se apropie de Ahmet, îl bătu pe umăr :

— Rămîi sănătos Ahmet.

Tătarul îngăimă ceva cu o grimasă între rîs și plîns.

Trenul opri brusc, încleștat în frînele automate. Tudor, se urcă sprinten într-un vagon de clasa întîia, rămînînd în cadrul ușii deschise. Simțea un răbufnit precipitat: nu deosebea dacă era inima lui sau zgomotul locomotivei.

Cum sta acolo, privind de la înălțime întinderea de zăpadă, își aminti de scrisoarea lui Menaru: Zeul alb!... Iată exploratorul se înapoia pe coverta vaporului polar (sau vagon C.F.R.). Zîmbea fotogenic, cu o mînă în șold, cu alta trimițînd bezele de rămas bun.

Dintre oamenii care fluturau din mîini pe țărmul oceanului înghețat, numai ea, minunata fată de lapon, lipsea. Cine știe pe unde o purta năpasta! Cine știe în ce colibă de gheață își ispășea neștiută vina de a fi crezut în oameni, în tinerețe, în dragoste!...

CUPRINSUL

PARTEA ÎNTÎI

Preludiu 7
Medgidia, zece minute 19
Apare primul tătar! 23
Se împotrivește pământul 34
Pasărea măiastră! 41
Bucurii de primăvară 50
Toanele lui Madam Lori 56
Motiv de proces 65
Joc de caracter 70
Pietre anonime 75
Zeul alb 82
Prelegere în aer liber 88
Oameni lîngă pămînt 95
Sîngele apă nu se face 103
Amok 109
Floarea de nufăr 117
De la filigeană la vatra străbună 128
Întîlnirea cu poetul 137
Agitații în familie 140
Struguri timpurii 146
Alexe Mantu către Tudor 156
Frunze de salcîm 159

Arenă romană 162
De unde se întinde Marea Moartă 169
Nouri pe frunte 177
Ceasul cu cuc 184
Menaru către Tudor 189
Un duh fără astîmpăr 195

PARTEA A DOUA

Toamna, cînd se culeg fructele 205
Fapte diverse 211
Intermezzo 218
Nopți dobrogene 222
Jocuri de serai 231
Se înclină steagul! 242
Vînturi de iarnă 247
Plug prin nămeți 252
Jupîn Kismet trage sforile 259
Menaru către Tudor 269
Zidurile rămîn aceleași 272
Stele pe filigeană 279

SPICUIRI DIN PRESA ANULUI 1936 REFERITOARE LA PRIMA EDIȚIE A ROMANULUI Cara-Su

...Bucuria creatoare a autorului, prietenia cu care îmbrățișează oamenii poezia incontestabilă, dacă privim cartea pe deasupra amănuntelor, pitorescul mediului, totul ajută această carte vulnerabilă în părți, izbutită în întreg, care e primul roman al islamismului nostru, așa cum Iser este primul pictor dobrogean. Autorul — merită să spunem aceasta — are o personalitate făcută din calități și cusururi unele amuzante care se recunoaște numaidecît și produce acea plăcere a reîntîlnirii unui om simpatic (G. CĂLINESCU — *Adevărul literar*, 12.I.1936.)

*

...Poetul din d. Valerian izbutește să sugereze o atmosferă orientală, în tonuri stinse, dar cu unele notații fericite ; în cadrele ei evocă, cu destulă îndemînare și cu o tensiune remarcabilă o scurtă și nefericită idilă între Mantu și tătarca Menaru. Și nu este inutil să precizăm că specificul etnografic îi servește d. Valerian cu multă dexteritate să exprime senzația de cerc vicios, de fatalitate, a unor vremuri milenare și a unui tradiționalism negativ. Omul și peisajul dobrogean se completează într-o atmosferă închisă, apăsătoare, învăluind lucruri și suflete. Cu deosebire ultimele trei capitole din CARA-SU formează cele mai închegate pagini ale romanului : notația lirică a peisajului și atmosfera de tragism resemnat a tinerei Menaru formează aici un mic poem de suavități potolite și de filtrată voluptate. Pentru reușita acestor pagini se poate spune că d. I. Valerian afirmă un surprinzător debut în proză. (POMPILIU CONSTANTINESCU — *Vremea*, 2.II.1936.)

*

...CARA-SU ne cîștigă simpatia în primul rînd prin elementele sale de peisaj. Cadrul dobrogean, în care se desfășoară povestirea, este

un decor încă nou în literatura noastră, iar d. Valerian știe să-i dezvăluie mici și grațioase mistere. Medgidia sa nu este clasicul orășel de provincie, care ne-a dezolat prin mediocritate în atîtea romane stereotipe asupra vieții de provincie. Peisajul său are mai multă culoare locală, mai mult humor și mai mult caracter individual. Este un tablou izbutit cu o atmosferă incontestabilă de melancolie somnolentă și de nostalgii descurajante. Pitorescul dobrogean, care este o mai veche descoperire a picturii românești, rămîne pînă azi un domeniu neexplorat de literați și meritul d. Valerian este de a ne deschide, printre cei dintîi, o priveliște în această lume stranie de Orient decăzut și emoționant. CARA-SU e pentru noi o lectură agreabilă, iar pentru d. Valerian un noroc început în proza epică. (MIHAIL SEBASTIAN — *Rampa*, 24.I.1936.)

Redactor : VICTOR IOVA
Tehnoredactor : TRAIAN ARGETOIANU

Dat la cules 04.07.1968. Bun de tipar 11.02.1969. Apărut 1969. Tiraj 27.140 ex. broșate. Hîrtie tipar înalt tip B. de 63 g/m². Format 540×840/16. Coli ed. 11,80. Coli tipar 18. A. nr. 22.525/1968. C.Z. pentru bibliotecile mari și mici 859—31.

Tiparul executat sub comanda nr. 80 536 la Combinatul Poligrafic „Casa Scînteii", Piața Scînteii nr. 1, București — Republica Socialistă România

romane de ieri şi de azi

editura pentru literatură

Lei 5,75